

Şaşırmak İçin Gezmeniz Gereken 55 Yer

Başar Kurtbayram

**Şaşırmak İçin
Gezmeniz Gereken 55 Yer**

Şaşırmak İçin Gezmeniz Gereken 55 Yer / Başar Kurtbayram

Her haklı saklıdır.

Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

© Başar Kurtbayram, 2011

Editör: Emrah Yaralı

Kapak Tasarımı: Temel Üngör

Baskı ve cilt: Esen Ofset

İkitelli Organize Sanayi Bölgesi Ataürk Bulvarı No:103 34260
K. Çekmece - İstanbul / Türkiye

İkinci Baskı: 2013 Şubat, İstanbul

ISBN: 978-605-89617-1-5

Ücretsiz yayındır. Para ile satılamaz.

Bu kitabın 1. ve 2. baskısı Gazella Turizm A.Ş. ve
Letoonia Resorts katkılarıyla basılmıştır.

GAZELLA
TURİZM

LETOONIA
RESORTS

Anneme, Babama ve Kardeşime...

İçindekiler

Başlarken 07

1. Bölüm:

AFRIKA 12

Botsvana 14, Eritre 18, Gana 21, Güney Afrika 23, Lesoto 27, Mozambik 30, Namibya 33, Nijerya 37, Ruanda 41, Tanzanya 51, Zanzibar 54, Uganda 60, Zambiya 65.

2. Bölüm:

ASYA 74

Endonezya 76, Güney Kore 81, Malezya 85, Filipinler 89, Laos 93, Singapur 100, Tayland 102, Macau 105, Japonya 107, Kamboçya 112, İran 114, Moğolistan 122, Suudi Arabistan 129, Vietnam 132, Sri Lanka 136, Çin- Hong Kong 139.

3. Bölüm:

OKYANUSYA 148

Avustralya 150, Yeni Zelanda 152.

4. Bölüm:

GÜNEY AMERİKA 160

Arjantin 162, Ekvador 167, Venezuela 172, Peru 175, Kolombiya 178, Paraguay 181, Uruguay 185, Bolivya 187, Şili 189.

5. Bölüm:

KUZEY VE ORTA AMERİKA 196

Amerika Birleşik Devletleri 198, Bahamalar 202, Barbados 204, Jamaika 208, Guatemala 211, St. Vincent ve Grenadinler 213, Trinidad ve Tobago 216, Kosta Rika 221, El Salvador 223.

6. Bölüm:

AVRUPA 230

İzlanda 232, Finlandiya 237, Andora 240, Norveç 243, Lihtenştayn 246, İngiltere 248.

7. Bölüm:

Dünyadan Kısa Kısa 260.

Teşekkürler 272.

Başlarken

“Her şey bittiğinde yolculuk ödülün kendisidir.”

R. Komisar

Merhaba Okuyucu,

Şimdi seninle dünyayı turlamaya başlayacağız. Bavulun hazır değil mi? İleriki sayfalarda gezdiğim 115 ülkeden şaşırtıcı bulduğum 55 yeri beraber dolaşacağız. “Nasıl oldu da bu kadar çok yeri gezdin?” mi dedin? Anlatayım.

Her şey bir şarkıyla başladı.

24 yaşındaydım, para biriktirip Tahtakale'den o zamanlar daha yeni yeni yayılmaya başlayan CD'li bir müzik sistemi aldım. CD kalitesinde ses dinlemenin ne olduğunu eve gider gitmez denemek istiyordum. Sistemi satan mağazanın raflarındaki kısıtlı sayıdaki CD'lerden birini raftan aceleyle alıp eve getirdim. CD, Los Incas grubunun Güney Amerika şarkılarından derlediği bir seçkiydi. Albümde içinde “Titikaka” nakaratı geçen şarkı nedense beni iyice sardı, tekrar tekrar dinledim. Bu isimde bir göl olduğunu hayal meyal hatırlayınca hızla dünya atlasını karıştırıp Peru'daki Titikaka gölünü buldum. Kendimi Titikaka gölü kıyısında bu şarkıyı dinlerken gözümün önüne getirdim, “bir gün bu şarkıyı orada dinleyeceğim” dedim.

Sonra araya hayat girdi. Deli bir tempoda çalışmayla ve işimde giderek yükselmeye dolu seneler geçti. Bu sürede 50'den fazla ülkede çalıştım, 5 ülkede yaşadım, projelere koşturdum. Tatillerimde de yeni ülkelere gittim ama bir türlü Titikaka kıyılarına gitmeye fırsat bulamadım. Şarkıyı ilk dinlemem üzerinden 14 sene geçtikten sonra birden Titikaka şarkısını yerinde dinleme zamanının geldiğine karar verdim. İşimden istifa ettim, bütün eşyalarımı, mobilyaları, kısacası kitaplar dışında her şeyi arkadaşlarıma verdim ve sırtımda 14 kiloluk bir çantayla 10 aylık bir dünya seyahatine çıktım. Yol çok ama çok keyifliydi. 10 ay, önce 12 aya uzadı, sonra 13, 14, sonra 15. Pasaportumdaki son sayfayı da bitirince mecburen 16 ay sonunda 40 ülke daha gezmiş olarak Türkiye'ye döndüm.

Kitap nasıl yazıldı?

Bu kitaptaki yazıların çoğu bu 16 aylık gezinin ürünü. Avrupa ve Afrika yazılarınıysa oralarda yaşarken yaptığım gezilerde yazdım. Sevgili okuyucu, bu kitap diğerlerinden farklı: İnternetin nimetlerinden yararlanılarak yazıldı. Yazdığım her bölümü www.binrota.com'a yerleştirdim. Yazdığım yazıların

Başlarken

her birini ortalama üç yüz kişi inceledi. Senin gibi okuyucular anında yorumlarını yaptılar, “şurası fazla olmuş”, “buraya detay ekle”, “bu yazıyı çıkar” dediler, kitaba hangi yazıların gireceğine karar verdiler. Okuyucu, şimdi elinde tuttuğun bu sayfalarda çok kişinin emeği var, tam bir interaktif çalışma...

Peki bu kitabı nasıl okumalı?

Okuyucu, kitabı dilersen sırayla baştan sona doğru oku, dilersen oradan oraya zıpla. Gerçi bana sorarsan kıtalara göre gitmekte yarar var, bölgedeki ülkeleri art arda okuyunca özellikleri daha iyi anlaşılıyor ve daha kolay bağlantı kuruluyor.

Kitabı okumanın diğer bir yolu da sevdiğin konuya göre rota seçerek sırayla okumak. Senin için birkaç rota önerisi derledim.

En iyi manzaralar için

Venezuela, Canaima Bölgesi

Bolivya, Salar de Uyuni

Arjantin, Perito Moreno Buzulu, Ushuaia, Puerto Madryn, Iguazu Şelaleleri, Salta Puna (yani Güney Amerika'ya geldiyseniz Arjantin farz)

Şili, Atacama Çölü

Peru, Titikaka Gölü, Machu Picchu

Ekvador, Galapagos Adaları

En iyi festivaller için

Guatemala, Easter Yortusu (Alfombro Festivali)

Kamboçya, Phnom Penh su şenlikleri

Endonezya, Yogyakarta, Hz.Muhammed'in doğum şenlikleri

Macera için

Endonezya'da henüz bakir, gidilesi zor ama güzel çok yer.

Malezya, Borneo harika benzersiz doğası ve sıcak insanlarıyla tam gidilesi bir yer.

Yeni Zelanda, dehşet güzel bir doğa ve her keseye uygun konaklama imkanları.

Tayland'ın kuzey kısımları "yeni başlayanlar için Asya" tadında, enfes.
Laos'ta Mekong Nehri boyunca tekne yolculuğu.
Venezuela'da Angel Şelaleleri'ne tekneyle gitmek.

Her şeyden uzaklaşmak için

Bolivya, Salar de Uyuni
Venezuela, Canaima Bölgesi
Avustralya, Parachilna
Laos, tüm ülke unutulmuş ve acelesi olmayan bir yer.

Değişik ve mideye indirilmesi zor lezzetler tatmak için

Kamboçya'da hamam böceği
Vietnam'da kedi
Endonezya'da tilki dışkısı kahvesi
Laos'ta gelincik
Güney Kore'de köpek
Japonya'da canlı ahtapot
Peru'da kobay faresi
Guatemala'da klasik Maya yemekleri, solucanlı
Nijerya'da köpek ve tarla faresi
Borneo'da kertenkele

Gevşemek için

Laos
Endonezya Weh Adası
Endonezya Toba Gölü
Filipinler'in güneyindeki adalar
Arjantin Patagonya
Tayland plajları

Başlarken

En iyi yemekler için

Singapur

Hong Kong

Tokyo

Arjantin

Peru

En hızlı gece hayatı için

Miami, ABD

Puno, Peru

Tokyo, Japonya

Bangkok, Tayland

Barbados

Buenos Aires, Arjantin

Manila, Filipinler

En pahalı ülkeler için

ABD

Avustralya

Japonya

En ucuz ülkeler için

Tayland

Laos

Filipinler

En iyi jungle-trekking için

Endonezya Sumatra

Kuzey Laos

Malezya Borneo

Hayvanları çok yakından görmek için

Tanzanya

Ruanda

Güney Afrika

Malezya, Borneo

Ekvador, Galapagos Adaları

Bu kitabı nasıl okumamalı?

Bu bir turist el kitabı değil. Size gezeceğiniz yerleri seçerken ilham verecek bir kaynak. Bu kitaptan detaylı tavsiyeler, kalınacak yer tarifleri, son uçak fiyatlarını beklemeyin. İlginizi çeken bir yer olduğunda açının önünüze bir dünya atlasını, başlayın planlamaya.

Şimdi tam zamanı

Demin anlattım: Bir şarkı dinledim, hayatım değişti. Titikaka melodisi peşine yola çıktım, onlarca ülkeden geçtim, yüzlerce yeni insanla tanıştım, konuştum, yolu paylaştım, keyif aldım, adını bilmediğim içinde ne olduğunu anlamadığım şeyleri yiyip, en güzel manzaralarda soluklandım, en rahat uçaklarda gidip en dökük kamyonlara otostop çektim. Her seferinde yaşam sevincini taa içimde hissettim, "iyi ki yola çıkmışım, iyi ki" dedim. Okuyucu, ne kadar anlatsam da aldığım derin hazzı kelimelerle aktarmam kolay değil. Senin de denemen lazım. Peki, senin "Titikaka"'n neredede? Hani şu hep erteleyip durduğun, bir sonraki terfiyi, arabanın borcunun ödenmesini, çocuğun liseye girmesini bekleyen, hep "şimdi sırası değil" dediğin? Sevgili okuyucu, aslında sen de biliyorsun "şimdi tam zamanı", hadi yola.

Başar Kurtbayram

İstanbul, Mart 2011

basar.kurtbayram@gmail.com

www.simdigezelim.com

1. Bölüm

Afrika

Botsvana
Eritre
Gana
Güney Afrika
Lesoto
Mozambik
Namibya

Nijerya
Ruanda
Tanzanya
Zanzibar
Uganda
Zambiya

Çölle Suyun Meydan Savaşı: Botsvana

“Filler miyoptur sizi görmezler ama 20 m’den fazla yaklaşmayın, iyi koku alırlar. Aslanları gördüğümüzde ne yapacağınızı ben size söylerim, şahsen sadece yeni doymuş aslanlara yaklaşmayı tercih ederim. Gerçi aslanlar aç da olsalar insanlara pek saldırmazlar, etimiz bufalolara göre iyi değil galiba.”

İz sürücümüz botu iskeleye bağlamadan önce hızlı bir şekilde adada yürürken yapmamız gerekenleri böyle özetledi. Bulunduğumuz yer, Botsvana’nın kuzeyinde Okavango Nehri ile Kalahari Çölü’nün buluştuğu bölge. Okavango Nehri, Angola’nın güneyinde doğduktan sonra, denize ulaşmak için önce Namibya’yı geçiyor, buradan Botsvana sınırlarına giriyor. Amacı diğer nehirler gibi denize ulaşmak ama Botsvana’da karşısına zor bir rakip çıkıyor: Kalahari Çölü. Ve o andan itibaren bu ikilinin sürekli ve sonsuz mücadelesine tanık oluyoruz. Okavango, 1600 km öteden getirdiği onca suyla çöle saldırırken “Seni ne olursa olsun geçeceğim.” diyor ama Kalahari sakın “Biz kimleri gördük, hadi sen de dene bakalım.” dercesine bekliyor.

Kalahari Çölü’yle Okavango Nehri’nin görkemli meydan savaşı hemen Botsvana’nın kuzeyinde başlıyor ve nerede kimin kazandığı belli olmadan, nehir 15.000 km²’lik bir alana yayılıyor: kimi yerler su içinde, kimi yerler çöl, kimi yerler bataklık. Nehir, Kalahari’yi geçmek için her yolu deniyor ama nafile son gülen Kalahari oluyor. Koskoca Okavango Nehri denize ulaşmadan karanın içinde yok oluyor. İşte suyun çölle savaşı kaybettiği bu ilginç bölgenin adı Okavango Deltası. Okavango Nehri’nin denize hasret yolculuğu burada sona eriyor fakat buna rağmen su çölde kaybolurken hayat vermeye devam ediyor: Delta’da mevsimine göre fil, bufalo, suaygırı, timsah, yüzlerce çeşit balık ve kuş, antilop, zebra, zürafa, aslan, leopar, çita ve çakallar yaşıyor. Delta’da suyun yüksekliği mevsime (ve Angola’da yağın yağışa) göre değişiklik gösterdiği için herhangi bir yol yok ve sürekli insan yerleşimine de elverişli değil. Bu yüzden doğal hayat alabildiğine canlı ve canlılar deltada insanlardan korkmadan rahatça dolaşabiliyorlar.

Okavango Deltası’nda karadan ulaşım imkansız olduğundan, kampa gitmek için geriye su üzerinden ya da uçakla olmak üzere iki seçenek kalıyor. Deltadaki su yolları mevsimsel değişiklik gösterdiği için her zaman güvenilir değil ve bunun için bölgeyi iyi bilen yerlilerden biriyle dolaşmanız gerekiyor ama kaybolma riskiniz her durumda var. Deltadaki kamplardan birinde yer ayırttıysanız kampa varmak için en akıllıca seçeneğiniz uçak taksiler. Uçak taksiler, genelde beş kişilik küçük pırpırlardan oluşuyor ve Okavango Deltası’nın hemen yanındaki Maun şehrinden kalkıyorlar. Deltadaki her kampın kendi havaalanı var. Havaalanı dediysek de deltadaki binlerce

adacıklardan birinde otların temizlenmesiyle açılmış düzlük bir alandan bahsediyoruz. Kalacağınız kampa varınca pilot yakında başka uçak var mı diye sağa sola iyice bakınıyor ve ardından pistte hayvan olup olmadığını da kontrol ettikten sonra uçağı otlara indiriveriyor.

Deltanın içlerine inşaat malzemesi taşımak oldukça zahmetli ve pahalı olduğu için safari kampları mümkün olabildiğince seyyar hazırlanmış. Konukların kalması için hazırlanan büyük ve lüks çadırlara çift kişilik yatak, banyo, dolaplar ve gerekli diğer eşyalar rahatça sığmış. Kampların etrafında herhangi bir çit yok, dolayısıyla hayvanlar her an rahatça kaldığınız yere gelebiliyorlar. Gündüzleri kampın içinde kendi başınıza gezmeniz mümkün, ama hava karardıktan sonra tehlikeli olduğu için kamp yönetimi tek başınıza çadırdan çıkmamanızı öğütüyor. İz sürücülere daha önceden haber bırakıyorsunuz, onlar da vakti gelince sizi alıyolar. Gece uyurken aslında doğanın ne kadar gürültülü olabileceğini anlıyorsunuz: Yakınlarda bir yerlerden suaygırının homurdanmaları geliyor, hemen ileride düzlükte hareket eden şeylerin aslan olduğunu kükremelerinden anlıyorsunuz ve çakallar gecenin bir vakti sanki yatağınızın altında ulumaya başlıyorlar. Bütün bu sesleri ardına duyunca, neden karanlıkta tek başınıza kamp içinde bile dolaşmamanız gerektiğini anlıyorsunuz.

Kaldığımız kamp, bataklık üzerindeki bir adacıkta kurulu. Gözlemek istediğimiz doğal yaşamın, sudaki canlıları saymazsak, çoğu da bizimki gibi küçük adalarda. Sabahleyin iz sürücümüzle birlikte botumuza binip yola çıkıyoruz. İz sürücümüz önümüzdeki üç gün boyunca ziyaret edeceğimiz beş adamın özelliklerini anlattıktan sonra hayvanlara yaklaşıncı ne yapılması gerektiği hakkında genel kuralları bildiriyor. Aklımda en fazla kalan aslanlara yaklaşacaksak eğer, illaki tok olanlarını tercih etmemiz gerektiği idi! Tok olduğunu nasıl anlayacağım, off... Üzerinde silah namına bir çakı bile taşımayan iz sürücümüzün elinde yalnızca uzun bir sopa var. Gittiğimiz diğer safari kamplarında iz sürücülerinin hepsinin silahlı olduklarını gördüğümünden dayanamayıp niçin silah taşımadığını soruyorum ve aldığım cevap beni tatmin ediyor: "Silah onu taşıyanı aptal yapıyor. Silahına güvenip hayvanlara gerektiğinden fazla yaklaşıyorsun, hayvan sana saldırınca da ona yakınsan tek kurşunluk hakkın var. Bu durumda ya sen ya da hayvan ölecektir. Halbuki silahım olmayınca hayvanlara her ikimizin de kendini güvende hissedeceği mesafeden fazla yaklaşmıyorum."

Hayvanları göreceğimizi tahmin ettiğimiz adalarda botu kıyıya çekip yürüyoruz. Vahşi hayvanları görür görmez hemen fotoğraf makinelerine sarılıyoruz, göremediğimiz noktada hemen yandaki adaya botla geçiveriyoruz. Adaların her yeri kuru değil, bazı bölgeler sığ bataklık. Bataklıklara gelince ayakkabılarınızı çıkarıp paçaları sıvayıp siyah suya dalmaktan başka şansınız yok; sudan çıktığınızda da bu sefer ayaklarınızı temizleme şansınız yok çünkü ayakkabı hemen giyiliyor ve yola devam ediliyor. Ayakkabı çıkarmayı işini aynı gün içinde beş kez yapınca ayakkabımın içi altından daha pis hale geliyor. Ben de pes ediyorum, bir daha da bataklık geçerken ayakkabı çıkarmak yok.

Kar topu oynar mısınız?

Hayvanlar dünyasında kendi beslenme bölgesini koruman, yiyeceğin devamlılığı ve dolayısıyla yaşam için çok önemli. Bölgesini korumak için ölümüne dövüşen aslan, leopar, antilop, babun gibi hayvanları hepimiz belgesellerden görmüşüzdür. Aslında bu bölgesini koruma güdüsü hemen tüm memelilerde var ve başkalarının kendi bölgesine girmesini engellemek için bir şekilde kendi bölgelerini idrar ve dışkılarıyla işaretliyorlar. Okavango Deltası'nda kuru alanın az ve hayvan nüfusunun yoğun olmasından dolayı adalarda yürümek biraz dikkat istiyor çünkü bütün hayvanlar dar bir alanı üst üste işaretliyorlar! Hele deltadaki fil nüfus yoğunluğunun dünyanın en yükseği olduğunu ve bir filin günde seksen kilo kadar dışkı yaptığını göz önüne aldığınızda, deltadaki adalarda yürürken adımlarınıza hep dikkat etmeniz gerektiği ortaya çıkıyor.

İz sürücümüz bölgedeki yerel kabilelerden birinin mensubu ve hayvanların bıraktığı izlere, 'işaretlere' bakarak şaşırtıcı bir doğrulukla hayvanın cinsini, yaşını, cinsiyetini, en son ne zaman yemek yediğini, en son ne zaman su içtiğini, hamile olup olmadığını ve oradan ne kadar zaman önce geçtiğini söylüyor. Ona sadece görmek istediğiniz hayvanları söylemeniz yeterli; izlere bakarak sizi kısa zamanda onun yakınlarına götürebiliyor. İz sürücümüz bol yavrulu bir fil sürüsünün izini sürerken, yerde bol miktarda bulunan dışkıların başına çöktü, sonra elini fil dışkısına daldırıp bir parça kopardı ve sordu:

"Sizin geldiğiniz yerde kar var mı?"

"Evet bazen yağar."

"Ben hiç gerçek kar görmedim, sadece televizyonda gördüm. Kar yağınca çocuklar kar topu oynarlar, değil mi?"

"Evet, en ufak bir kar yağışın hemen kar topu oyunu başlar."

"Bizim burası sıcak, kar yok. Ama bizim çocuklar da bir nevi kar topu oynarlar ve top yapmak için de bu tezeği kullanırlar: Kar topu değil, tezek topu yani! En iyisi sıcakken yapılır, soğuyunca çabuk dağılıyor!"

Yürüyüşün sonunda kampa dönmek için yola çıkıyoruz. Botumuzu bağladığımız yere geldiğimizde dört yavrulu, on bir üyeli bir fil sürüsünün tam da botun bağlı olduğu yerin önünde yemek yediğini görüyoruz. İz sürücü, eliyle sus işareti yapıyor ve sürünün etrafından su kıyısından dolaşıp bota varacağımızı işaretle anlatıyor. Fillerden olabildiğince uzaklaşıp su kıyısına iniyoruz ve bota buradan ulaşmaya çalışıyoruz. İz sürücü, eliyle çok yavaş hareket etmemiz gerektiğine işaret ediyor. Ama çok geç! Yanında yavrusuyla beslenmekte olan bir anne fil, bizi fark edip yavrusunu korumak güdüsüyle üzerimize geliyor. Fil iri gövdesine rağmen çok hızlı ve belki de arada ağaçlar olmasa şu anda yanımızdaydı. Ağaçların arkasında biraz bekleyip başka botlara varmak için bir yol bulmak istiyoruz ama anne filin

başka planları var anlaşılan ki, aramızdaki ağaçları koskoca gövdesiyle kolayca ezerek üzerimize geliyor. Bu hiç hesapta yoktu işte. Hepimiz iz sürücüye dönüyoruz ve onun yüzündeki panik ifadesine şahit oluyoruz. "Çabuk suya girin, suya giiriin." ve arkasından da sunturlu bir küfür. Yahu, demin buralarda timsah var dikkatli olun diyen bu arkadaş değil miydi? Bunları düşünecek vakit değil; sulara dalıyoruz. Fil buraya da gelebilir. İz sürücü önde, bota doğru bata çıka koşuyoruz. Bir ara arkama dönüp bakıyorum ve filin uzaklaşmamızdan duyduğu memnuniyetle az önce ezdiği ağaçların önünde hareketsiz bize baktığını görüyorum. Bota vardığımızda kalbimin gürültüsünden çevremde konuşulanları duymuyorum. Hemen botun iplerini çözüyoruz. İz sürücü motoru çalıştırırken "Anne filler sinirli oluyor, bu çok sık başımıza gelen bir şey değil" diyor gülerек.

Okavango Deltası'na sadece balık tutmak için gelen balık meraklıları var. Vahşi doğanın ortasında en yakın köyden en az 50 km ötede balık tutmak son derece dinlendirici; bunu akşam kampa dönen balık meraklılarının aydınlanmış ve gevşemiş yüzlerinden hemen anlayabilirsiniz. Yüzlerce çeşit balığın bazılarının isimleri tanıdık ve et yiyen piranhaların bir cinsine buradaki sulara sıklıkla rastlanabiliyor. Balık tutmak isteyenler yerel rehberler eşliğinde balığa çıkmak zorundalar çünkü deltanın sığ olan kısımlarında timsah ve suaygırları onlara alışık olmayanlar için oldukça tehlikeli olabiliyorlar. Birkaç balıkçı botu suaygırları tarafından devrilmiş, bu sebepten dolayı da tek başına balık avı tavsiye edilmiyor. Hazır deltadayken ben de balıkçılıkta şansımı denedim. Adalardan kampa geri dönerken salladığımız oltalara o kadar çok ve o kadar büyük balıklar takıldı ki bazılarını suya geri attık ama yakaladıklarımız akşam yemeğinde hepimize yetti de arttı bile.

Deltadaki safari günlerinin yarısı askeri disiplin diğer yarısı da tam bir tembellikle geçti. Vahşi hayvanları en aktif oldukları sabah saatlerinde görebilmek için gün ağarmadan kalkmak zorundasınız. Kahvaltı öncesi hayvan peşinde sıkı bir yürüyüşle başlayan gün, kampa gelindiği an tam bir tembelliğe dönüşüyor. Kahvaltı, öğle yemeği, öğle uykusu, akşamüstü atıştırması ve bunlardan zaman kaldığında hamakta sallanmak gibi 'zor' faaliyetlerle geçen bir günün ardından hayvanların akşam faaliyetlerini görmek için tekrar bota binilmesiyle yaşam biraz hareketleniyor. Afrika tüm geriliğine ve sorunlarına rağmen kendisini ziyaret edenleri büyülemeyi beceriyor. Dünyada çölle suyun meydan savaşını bu kadar yakından görebileceğiniz başka bir yer yok. Bölgenin gelişmede geri kalması doğanın ve hayvanların bugüne kadar korunmasını sağlayan faktörlerden olmuş ama 'medeniyet' buralara ulaştıkça deltadaki doğal hayatı da ufaktan tehdit etmeye başlamış. Gelişmek her zaman iyi bir şey mi ya da ekonomisi iyi olmayan bir devlet çevreyi bozmadan gelişebilir mi, bilemiyorum ama umarım Botsvana bunu başarır. Okavango Deltası eşsiz ve kesinlikle korunması gereken, çok etkileyici bir yer. Deltada geçirdiğimiz dört günün sonunda aklım bu sorularla meşgul ve gözlerim Okavango'nun harika doğasını son kez yudumlarken isteksizce taksi uçağın dar koltuğuna yerleşiyorum... Hoşcakal doğa...

Dünyanın En İyi Kahvesi Art Deco Tarzında: Eritre

Kahve içen misiniz segili okuyucu? Evet mi? İyi. Peki, daha iyi kahve içmeye meraklı mısınız? Eğer öyleyse şanslısınız. Bugün size dünyanın en iyi espressosunu içebileceğiniz yeri tarif edeceğim. Hem de dünyanın art deco mimarisinin başkentinde -benzin istasyonları bile art deco. Uyarayım, biraz sapa bir yerde. Ama o kadar kusur kadı kızında bile olur değil mi?

Gittiğim ülkeler hakkında konuşmam gerektiğinde Eritre için ilk verilen tepki "Eritre mi, o da ne?" sorusudur. Buradan sevgili okuyucuya açıklayayım. Eritre, Kızıl Deniz kıyısında, "Afrika'nın boynuzu" olarak adlandırılan bölgede, yaklaşık 4,5 milyon nüfuslu, fakir, dağlık, kıraç bir ülke. Yerini bulmakta çoğumuzun zorlandığı bu ülkeyi Osmanlılar 1600'lerden 1850'lere kadar yönetmişler ve Eritre bir zamanlar Osmanlı'nın Habeş Eyaleti'nin bir parçasıymış. Osmanlılar'dan sonra Mısırlılar ve 1885'ten sonra da İtalyanlar bölgeyi ele geçirmişler. İngilizler 1941'de ülkeyi İtalyanlar'dan almış ama İkinci Dünya Savaşı sonrası ülkeyi bırakıp gitmişler.

1950'de ülkenin ekonomik durumu iyice kötüleşip açlıktan ölümlerin önü alınamayınca Birleşmiş Milletler geçici olarak Eritre'yi daha iyi durumdaki (ve istekli) Etiyopya'ya bağlamış. Etiyopya bu bağlanmayı geçici değil de kalıcı yapmak için kendi adamlarını getirip, yerel halk üzerinde baskı kurmaya başlayınca ortalık karışmış. 1960'ların hemen başında Eritre'nin bağımsızlığı için silahlı mücadeleye girişen bir gerilla hareketi oluşmuş ve 1991'e kadar devam etmiş. 1991'de Etiyopya hükümetinin çökmesi sonucu bağımsızlıklarını ilan etmişler ve 30 sene kesintisiz iç savaştan sonra 1993'te resmi olarak devletlerini kurmuşlar.

Eritre'nin devlet kurumlarından birine altyapı sağlamak için birçok kez başkent Asmara'ya gittim. Diğer müşterilerimizle anlaşma maddelerini uzaktan hazırlayıp, daha sonra ülkeyi bir kez ziyaret etmek anlaşmanın imzalanması için yeterli oluyordu ama Britreli müşteriyle normalden çok uzun süren bir süreç yaşadım. Her seferinde uzun pazarlıklar, renkli toplantılar ve karşılıklı hırslamalar sonucu bir şekilde anlaşmaya vardık. Karşımızdaki insanların tecrübeleri işlerin hemen sonuçlanmasını geciktirdi. En iyisi durumu biraz açayım: Bugün devlet dairelerinde yüksek mevkide olan birçok kimse 30 senelik iç savaş sırasında gerilla ayaklanmasını yönetenlerden oluşuyor ve bizim müşterinin tepe yönetiminin tamamı da tahmin edebileceğiniz gibi eski gerilla liderlerinden oluşuyor. Pazarlıklar sırasında diğer yerlerde hiç rastlamadığım itirazlarla karşılaştım. Fiyat biraz yüksek mi geldi, "...siz yabancılar böylesiniz, biz çarpışırken..."; malın gelmesi

uzun mu sürecek "...yahu ben bu süre içerisinde bir şehir aldım şehir..."; proje ekibiniz geç mi geldi "...ben 5000 kişiyi 2 günde bütün çölden geçirdim, sen iki kişiyi getiremeyecek misin?". Toplantılar sık sık eskiden dağda geçirdikleri zamanları anlatmak üzere kesiliyordu ama şimdiye kadar gördüğüm en renkli ve en sıcakkanlı kişilerden birkaçını Eritre'de tanıdım. Diyeceğim o ki, eski gerilla lideri müşterin mi var, derdin var kardeşim!

Eritreliler'in yabancılara güvenmeleri uzun sürüyor, ama güveni oturtuktan sonra işler sorunsuz yürüyor. Ama biz bunları bırakıp biraz başkent Asmara'yı gezelim ve iyi kahve arayalım.

Eritreliler

Eritre, Siyah Afrika ile Arap Afrika'nın geçiş noktasında, bunu insanların yüzlerinde görmek mümkün: Araplar'dan daha esmerler ama siyah değiller, saçlar kıvrıkcık ama tam siyahlar kadar da değiller; yüzleri hem Arap hem Afrika halklarının özelliklerini taşıyor.

Ülkede dokuz ana etnik grup yaşıyor ve nüfusun yarısı Hristiyan yarısı Müslüman. Kabilelerin son derece kaynaşmış olmasından ötürü diğer Afrika ülkelerine kıyasla etnik kavgalar çok az. Eritreliler bunu 30 sene süren savaş sırasındaki dayanışmaya bağlıyorlar. Devlet dairelerinde geçerli iki dil var: Tigrinya (ülkedeki en büyük kabilenin dili) ve İngilizce. Okullarda eğitim ilk önce kendi Tigrinya alfabeleriyle başlıyor ve sonraki yıllarda İngilizce olarak devam ediyor.

Asmara

Asmara, Eritre'nin başkenti. Nüfusunun yaklaşık yarım milyon olduğu söyleniyor ama sokakları dolaştıkça insanları arar hale geliyorsunuz. Asmara'ya kuşbakışı bakarsak şehrin üç ayrı bölgeden oluştuğunu görürüz: Eskiden İtalyanlar'ın oturduğu, kenarındaki büyük palmiyelerin yürüyenlere gölge yaptığı geniş Harnet-Sematat Caddeleri arasındaki bölge, eskiden yerlilerin oturduğu dar sıkışık sokakları ve hemen hiç yeşilliğin olmamasıyla dikkati çeken Nakfa Caddesi civarı yeni inşa edilen konutların yer aldığı bölge.

Harnet Caddesi'nin eski isimleri bize onun kimliği hakkında belli ipuçları veriyor: Corso Italia (ülke İtalyanlar'ın elindeyken), National Avenue (ülke İngilizler'in elindeyken), Halile Selassie I (ülke Etiyopya'nın elindeyken). Bu cadde tam anlamıyla Afrika, Arap ve Avrupa kültürlerinin birleştiği nokta. İtalyanlar'dan kalma sinema, tiyatro, devlet binaları ve apartmanların büyük çoğunluğu olduğu gibi korunmuş. Binaların iyi durumu ve belli bir döneme ait güzel mimarisi buraya 'dünyanın Art Deco mimari merkezi' ünvanını kazandırmış.

Harnet Caddesi, üzerindeki sağlam soluk dükkanlar ve açık hava kafeleri sayesinde her zaman kalabalıkları kendisine çekiyor. Akşamüstü iş çıkışı

Afrika

buradaki kafelerde yer bulmak gerçekten zor. Dünyada kahvenin ilk içildiği yer olarak Etiyopya gösterilir -ki Etiyopya kahvesi bugün de aranılan iyi kahve cinslerinden.

Eritre, Etiyopya'dan resmi olarak hiçbir şey satın almıyor, ama kahve (kaçak olarak) bunun istisnası. Dünyanın en iyi kahvelerinden birini alın, üzerine İtalyan kahve hazırlama kültürünü koyun, biraz da Arap kahvede oturma geleneğini ekleyin, işte size akşamüstü Asmara kafeleri. Kaldırıma atılmış masanızda az önce smokinli garsonun kaplumbağa hızıyla getirdiği damağınıza bayram yaptıran espressonuzu yavaş yavaş yudumlarken, akşam âdet olduğu üzere caddeye çıkan müşterinizle -işteki gerginliği bir kenara bırakıp- bir yandan havadan sudan konuşup bir yandan da caddeden geçenleri seyredersiniz ve bir bakmışsınız günün yorgunluğundan eser kalmamış. Dünyada tadabileceğiniz en iyi kahve için ya Moderna Café'ye dalın ya da Sweet Asmara'ya. Her ikisi de akşamüstleri çok dolu olacaktır. Kahvenin yanında güzel bir tatlı ısmarlayın, damağınız bayram ederken siz de kendi kendinize kalın.

Ülkede 10.000 kadar Birleşmiş Milletler askeri var, okul ve hastanelerde çalışan yabancı gönüllü sayısıysa yine o kadar. Böyle olunca yabancılara yönelik restoran ve barlar da, geceleyin yapacak bir şeyler de her zaman var. Üstelik Asmara, Afrika'nın diğer şehirlerine kıyasla çok güvenli. Gecenin herhangi bir saati, şehrin herhangi bir yerinde tek başınıza dolaşabilirsiniz, kimse size dönüp bakmaz bile.

Nakfa Caddesi ve civarı en çok yeşilsiz dar caddeleriyle dikkati çekiyor. Bu bölge İtalyanlar zamanında yerli halkın oturduğu mahallemiş ve kontrolünün kolay olması için alan olabildiğince küçük tutulmuş. Bugün şehrin zenginleri, eski İtalyan mahallesinde oturuyor, orta sınıfsa Nakfa Caddesi ve yeni inşa edilen mahallelere dağılmış durumda. Nakfa Caddesi civarında mahalle pazarı dışında pek ilginç bir şey yok. Pazartaysa hemen her türlü ürünün üzerinde "Amerikan Yardımı" damgası var. Hükümet dışarıdan aldığı hibe yiyecekleri, içeride düşük fiyattan piyasaya satıyor. Bu şekilde hem hükümet biraz kâr ediyor hem de iç piyasadaki üreticilerin iflas etmesi engelleniyor. Pazarda dolanırken karşıma çıkan tek ilginç şey üzerinde İlhan Mansız'ın resminin basılı olduğu Türk Milli Takımı tişörtlerinin satılıyor olması oldu. Satıcıyla biraz konuşup Türkiye'den geldiğimi söyleyince bizim milli takımdan 5-6 kişiyi hemen saydı... Ey futbol sen nelere kadirsin!

Eritre'nin yönetimi diğer tüm Afrika ülkeleri gibi tek adam hastalığından çekiyor; hükümet sadece bir grubun elinde ve ikinci bir partiye izin yok. Hükümet yolsuzluk yapmıyor ve kalkınmak için her adımı doğru atıyor ama aynı zamanda zaman zaman yükselen demokrasi seslerini de hızla susturuyor. Bunu yaparken "bizim halkımız için demokrasi henüz erken" diyor. Umarım Eritre'liler bu sorunlarını da hızla aşarlar da daha çok insan sürprizlerle dolu Eritre'yi görebilir.

Penis Çalmanın Dayanılmaz Hafifliği: Gana

Afrika'da bağımsızlığını ilk ilan eden ülke olan Gana bir çok bakımdan komşusu olan diğer Batı Afrika ülkelerinden daha iyi durumda. Ekonomisi, eğitimi, güvenliği ve demokrasisiyle Afrika'da örnek ülke olarak gösteriliyor ve birçok Batı ülkesi tarafından da destekleniyor. Buna karşın komşularından daha kötü durumda olduğu bazı şeyler de var. Örneğin son yirmi yıl içinde otuzdan fazla kişinin linç edilmesiyle son bulan "Biri penisimi çaldı!" vakaları. Ama önce şehri bir tanıyalım.

Gana'nın başkenti Akra üç milyonluk bir şehir. Deniz kıyısını saymazsak diğer Afrika şehirlerine göre oldukça temiz ve düzenli. Deniz kıyısıya tam bir çöplük ve parası olanların olabildiğince uzağa taşındığı bir yer. Ocak ayında uğradığım Akra'da hava alabildiğine boğucu, sıcak ama rahatsızlık boyutunda değil; her şeyden önemlisi bu mevsimde kuzeyden gelen güçlü rüzgarların sürüklediği toz bulutları şehrin üzerini örtmüş durumda. Harmatan Rüzgarları Sahra Çölü'nden kaldırdıkları tozları, Gana'nın kuru mevsimi boyunca üzerine indiriyor. Gana'ya gelişim de Harmatan'ın, uçuş mesafesini düşürmesinden dolayı iki gün gecikti.

Akra'ya gelip de üç yeri görmeden geri gitmek olmaz: Birincisi Hollandalı, Portekiz ve İngiliz sömürgecileri gören Osu Kalesi; ikincisi şehir merkezindeki Gana'yı bağımsızlığına kavuşturan Kwame Nkrumah adına dikilen anıt; ve üçüncüsü Makola Pazarı. Makola Pazarı'nı en sona bırakmanızı tavsiye ederim çünkü ilginç görüntülerin oldukça fazla olduğu bu yerde daha fazla zaman harcamak isteyeceksiniz. Pazar'ın civarındaysa Afrika'dan tipik görüntüler art arda: trafik sıkışıklığı, dilenenler, yol kenarındaki açık hava lokantaları, motosikletler, Harmatan fırtınasının etkisiyle renk değiştirmiş kirli binalar, yol kenarında tamirciler... Türkiye'de beyaz eşya kampanyalarında toplanan eski buzdolapları ya da TV'lere ne olduğunu merak ediyorsanız söyleyeyim, eski Vestel'ler Gana'ya!... Bir sokak boyunca eski Vestel satan ikinci el eşya satıcıları...

Batı Afrika kültüründe büyücülüğün önemli bir yeri var. Örneğin Gana'nın yakınındaki Togo'da halkın yarısından çoğu, Benin'deyse beşte biri "Hangi dindensin?" sorusuna "Vudu!" (Karabüyü) olarak cevap vermektedirler. Togo'da kaza yerinde kan izleri kaldığında polisin görevlerinden biri bu kanın Karabüyü'de kullanılmasını engellemektir. Bundan dolayı kalan kan izleri yok olana dek benzinle yakılmaktadır. Her ne kadar Gana nüfusunun çoğunluğu sorulduğu zaman Hristiyan ya da Müslüman olduklarını ifade etseler de geleneksel inanış biçimleri halen

Afrika

devam etmektedir.

“Penis çaldırma” olayları geleneksel inançların Gana toplumunda halen güçlü bir şekilde yaşadığının iyi bir göstergesidir. Genelde bu tür olaylar bir erkeğin birdenbire “Şu adam büyücü, penisimi çaldı” şeklinde ortaya çıkıp halkı galeyana getirmesiyle başlıyor ve büyücünün daha fazla zarar vermesini engellemek isteyen halkın onu yakması ya da döverek öldürmesiyle sona eriyor. Son zamanlarda polisin artık suçlamayı yapan kişiyi hemen tutuklamasıyla, bu olaylar Gana’da daha az görünür olmuştur. Otuz kişiden fazla insanın linç edilmesine yol açan “penis çalma” olaylarının polis kayıtlarında çalınan herhangi bir şeye rastlanmamıştır. Ama penisini çaldırdığını söyleyenleri ikna etmek hiç de o kadar kolay olmamıştır.

Son olarak siz sevgili okuyuculara diyeceğim odur ki Gana’ya yolunuz düşerse aman hırsızlara dikkat.

Cennet ve Cehennem: Güney Afrika

“Güney Afrika harika bir yer” ya da “ Hayır cehennemin ta kendisi”; “Çok zengin bir ülke” ya da “Hepsi sefil”. Cape Town’ı ve safari parklarını görüp gidenler burayı cennet, Johannesburg merkezini görenlerse cehennem sanır. Bir sene yaşadığım Güney Afrika, içinde bütün karşılıkları barındıran bir yer. Güney Afrika üzerine binlerce farklı konuda birbiriyle çatışan on binlerce fikir ileri sürülebilir. Ama herkesin kolayca anlayabileceği bir kaç ender noktadan biri de Güney Afrika’nın şaşırtıcı bir yer olduğudur.

Güney Afrika’da siyahlarla beyazlar birbirlerini mümkün olduğu kadar görmeden yaşarlar. Hayatları ayrı, istekleri ayrı ama ülkeleri aynıdır. Güney Afrika’yı anlatırken aynı ayrıma biz de uyalım ve sırasıyla gidelim.

Siyahlar

Siyahlar size “boss” (patron) ya da “master” (sahip) der ama arkanızdan “Dutchman” (Hollandalı, aşağılayıcı bir terim) derler.

Birisi size yol tarif ederken robotu geçince ikinci sokak derse şaşırmayın. Trafik ışıklarının ismi “robot”tur.

Her sene 13.000 araba, içinde insan varken kaçırılır ve yine 11.000 insan cinayete kurban gider.

AIDS’li oranı nüfusun % 20’sidir ve çoğu siyahtır. Ülkenin Cumhurbaşkanı beş sene boyunca AIDS hastalığının bilimsel sebeplerini reddetmiş, sonra nedense fikrini değiştirmiştir.

Bakire bir kızla birlikte olmanın AIDS’i tedavi ettiğine inanırlar, dolayısıyla tecavüz vakaları çok yüksektir.

AIDS yüzünden ortalama yaşam süresi erkekler için şu anda 41’dir.

Genel olarak poligamiktirler; ailenin reisi babaannedir. Bu yüzden erkekler pek sorumluluk hissetmeden eş değiştirip dururlar.

Dindardırlar. Maaşlarının bir kısmı kiliseye akar.

Eğitimsizdirler.

% 40’ının evinde elektrik, % 25’inin evinde su yoktur. Gaz lambası yakar,

Afrika

su taşırlar.

Dilenirler, çünkü iş yoktur. Nüfusun % 35'i işsizdir ve bu durum suça teşvik edici bir rol oynar.

Aile bağları çok kuvvetlidir: Aile, akraba, köy, kabile ve diğerleri şeklinde önem sırasına göre hareket ederler.

Beyazları sevmezler ama paraları olmadığı için susarlar. Beyazlardan daha ırkçıdırlar.

Başka kableden olan siyahları da sevmezler, fırsat buldukça kavga ederler ve onları soyarlar. Her sene soygun ve cinayetlerde ölen 11.000 kişinin en az % 80'i siyahidir.

Parası olan siyah diğer siyahları ezmekten beyazlarla uğraşmaya vakit bulamaz.

Emek çok ucuzdur, sürünürler.

Kamyonet arkaları ve tıka basa dolu minibüsler ana ulaşım araçlarıdır.

Bütün suçların komşu ülkelerden gelen göçmen siyahlar tarafından işlendiğini savunurlar.

Batıl inançlar halihazırda canlıdır. Bir kısmı halen "sangoma"ya gider (geleneksel doktor) horoz ibiği tozuyla kurutulmuş insan cenininden yapılma ilaçtan medet umar.

Her şeye rağmen çok neşelidirler, yüzlerinden gülümseme kolay kolay eksik olmaz.

En ufak bir müzikte ayağa fırlayıp çok iyi dans ederler.

Beyazlar

Siyahları genelde pek sevmezler ama bunu söyleyemezler. Eskiden sahip olduklarını kaybettikleri için kızgındırlar, söyleyemezler. Daha çok kızarlar.

Okumuşturlar.

Büyük şehirde olanlar dışındakiler ve çiftçiler kıt kanaat geçinirler. Yollarda dilenen beyazları görürseniz bunlar çoğunlukla çiftçidir.

İşini kaybeden bir beyazın yeniden iş bulması siyahları kayıran kanunlar yüzünden neredeyse imkansızdır. Bunun için hiçbir iş yapmayan beyazları dahi kovmazlar.

İşsiz kalanlar İngiltere, Dubai ve Avustralya'ya göçerler.

Kendilerini Avrupalı görür, Avrupa'dan gelen her şeye karşı hayranlık beslerler.

Emeğin ucuz olmasından kaynaklı sömürü oranı bir o kadar fazladır. Siyahların ucuza ürettiği hizmetleri beyazlara astronomik fiyatlarla satarlar ve kazandıklarıyla en iyi koşullarda yaşarlar.

Ataerkil ve maço durlar. Evlilik içi dayak fazlasıyla görünürdür.

Güzel ve yeni arabalar alırlar ve bunlara immobilizer, direksiyon kilidi, alarm, vites kilidi ve dünyada bilinen en son teknoloji alarmlarını takarlar; buna rağmen araç çalınınca çıldırırlar. Normal insanların arabalarını geçtim, polis arabalarında immobilizer, direksiyon kilidi, alarm ve vites kilidi vardır. Polis arabalarının çalınması konusunda tektirler.

Evleri elektrikli telle çevrilidir ve duvarda "silahla cevap verilir" tabelası illaki asılıdır.

"Johannesburg şehir merkezine ineceğim" diyen yabancıya deli gözüyle bakarlar, çoğu beyaz hayatı boyunca bir kez bile Johannesburg merkezine inmemiştir.

Soyulmak korkusuyla yolda yürüyemezler, geceleri bırakın yolda yürümeyi kırmızı ışıktaki bile duramazlar. Zaten güvenlik sebebiyle karanlıktan sonra kırmızı ışıktaki durmak kanunen zorunlu değildir.

Genel

Yolda kaza geçirip polisi çağırırsanız gelmeleri en az 45 dakika sürer. Eğer kötü bir mahalle yakınıdaysanız, bu sürede soyulur ve vurulursunuz. Ama çekici araçları sizin kimseyi aramanıza gerek kalmadan en fazla 3 dakika içinde olay yerine damlarlar.

Bir şey bozulursa yapılması uzun sürer ama yaparlar.

Türkiye'nin tek bir Nobel ödülünü sayarken onların 6 ödülü birden vardır.

Dünya altın stoğunun yarısı buradadır.

Dünyanın ilk büyük elmas madeni Kimberley'dedir.

Dünyanın en büyük elmas şirketi buradadır.

Resmi dil sayısı bir değil iki değil, tam on birdir.

Beyazlar golfe ve rugby'ye siyahlar futbola tapar.

Afrika

Afrika'nın en iyi altyapısına sahiptirler, öyle ki sadece beyaz mahallelerde dolaştığınızda kendinizi ABD'de sanmanız olasıdır.

Bütün Afrika'ya mal satarlar.

Afrika'yla çalışmak isteyen bütün Batılı şirketler burada ofis açmak zorundadır çünkü her şeye rağmen Afrika'nın en iyi ekonomisi ve altyapısı Güney Afrikada'dır.

İklimi güzeldir, ama her zaman sıcak değildir.

Kışın ortasında yani Temmuz ayında (kulağa garip geliyor di mi?) sıcaklık gece sıfır, gündüz yirmilerde dolaşır. Akşamları kesinlikle ısınmak gerekir ama Güney Afrikalılar'ın çoğu Afrika'da havanın soğuk olmayacağına iman etmiştir ve dolayısıyla evlerde kalorifer yoktur -belki elektrik sobası olur.

Zenginleşince siyahlar da etrafı elektrikli telle çevrili evlere yerleşirler.

Güney Afrika'da yaşadığım bir sene boyunca her hafta en az birinin soyulma, kaçırılma ya da yaralanma hikayesini dinledim.

Dünyanın en tehlikeli mesleği Güney Afrika'da beyaz çiftçi olmaktır. Geceleyn çiftlik basıp soyma ve öldürme vakaları çok yüksektir.

Normalde bir beyaz uyurken kendini şöyle korur: evinin çevresinde elektrikli dikenli tel, telin çevresinde nöbet tutan siyah bir bekçi, evin etrafında demir parmaklıklar, içeride silah taşıma ruhsatına sahip bir güvenlik şirketine bağlı alarm sistemi ve yatak odasının kapısında içeriden kilitlenen demir bir kapı. Hiçbiri bir işe yaramaz yine de soyulurlar.

Eğer soyulmayı garanti etmek isterseniz Johannesburg'da Hillbrow'a gitmeniz gerekir. Siyahların bile girmeye çekindiği bir mahalledir burası.

İngilizce'yi değişik bir aksanla konuşurlar ve kendilerine ait argoları ilginçtir. Sizi biri braai'ye (barbecue: mangal) çağırır ve dedi ki "China! (Porselen!: arkadaş) Yarın bize braai chow (köpek: yemek) etmeye gelsene. Bizim ev Sunbird Caddesi'ni geçince iki robot (trafik ışığı) sonra ilk sağda. Önde park edilmiş bakkie (kamyonet)'lerin oraya bırak. Gelin tamam mı? 99 (cidden). Lekker (iyi) olacak".

Bu arada ülkede hatırı sayılır sayıda Çinli, Hintli, Lübnanlı ve Musevi nüfus var. Bu yazıyı da Johannesburg'da çalıştığım şirketin muhasebecisi Hint asıllı Güney Afrikalı'nın serzenişiyile kapatayım "Eissh (off yaa). Bu ülkeyi siyahlar bir de beyazlar batırıyor. Yoksa çok güzel bir yer!".

Milli Giysisi

Battaniye Olan Ülke:

Lesoto

Lesoto her taraftan Güney Afrika'yla çevrili olan küçük ve kendi halinde bir krallık. Nüfusu 1,9 milyon ve ürettikleri pek bir şey yok; işsizlik oranı % 50'lik seviyelerde. En önemli iki gelir kaynakları var. Bunlardan biri Güney Afrika'ya çalışmaya gönderdikleri işçiler ve diğeriye size Nepal ve Tiber'i unutturacak dünyanın en yüksek ülkesi olarak doğa turizmi. En alçak yeri denizden 1400 m yukarıda. Yüksek olması sebebiyle iklim, Afrika'ya göre oldukça sert ve belki de sırf bu yüzden Lesoto'nun milli giysisi battaniye!

Lesoto ekonomik bakımdan olduğu gibi ulaşım bakımından da Güney Afrika'ya bağlı. Ülkeye doğrudan uçmak mümkün değil Johannesburg'dan aktarma yapmanız ya da karadan gelmeniz gerekiyor. Johannesburg'dan Lesoto'ya her an minibüs bulmak mümkün çünkü oradaki madenlerde yaklaşık 60.000 Lesotolu çalışıyor. Madenlerde maaş günü her ayın son cuma sabahı ve parayı alan gurbetçi madencilerin ilk yaptıkları iş, başkent Maseru'ya giden bir minibüse atlayıp, aldıkları paraları bitirene kadar içmek. Maseru, bilenler tarafından "ayın son cuma"sı dışında ne zaman isterseniz gidebileceğiniz bir yer olarak tanımlanıyor.

Maseru şehirden daha çok, büyükçe bir kasaba görünümünde. Sokaklarda takım elbiseli, tişörtlü insanların yanında battaniyeyle dolaşanlar dikkati çekiyor. Ülkeye ilk battaniye 1860 yılında İngilizler tarafından getirilmiş, o zamana kadar da hayvan derisinden giysiler kullanılıyormuş ancak battaniye Lesoto'ya girdikten sonra halk çok çabuk benimsemiş ve bugün Lesotolular bildiğimiz battaniyeyi günlük bir giysi olarak kullanmaya başlamışlar. Hatta birçok Lesotolu tarafından gündelik dilde kullanılan bir cümle onların hayata karşı duruşlarını da sergiliyor: "Battaniyesi ve çakısı olan tek başına yaşayabilir çünkü asla aç kalmaz ve üşümez."

Battaniye giymek Lesoto kültürünün vazgeçilmez bir parçası. Sokakta, yolda, törenlerde, köylerde ve şehirlerde battaniyeli insanlara her saat rastlamanız mümkün. Kral III. Letsie, 1996'daki taç törenine takım elbisesi üzerine giydiği battaniyeyle katılmış. Herkesin dolabında normal günler için başka ve özel günler için farklı desenlerde battaniyeler söz konusu. Yeni evlenen kadınlarla, çocuklu kadınların battaniyeleri ayrı ayrı. Keza battaniye evlilik sırasında kız ailesine hediye edilecek kadar özeldir ya da erkekliğe geçişin sembolü olarak omuza atılan özel desenli bir battaniye yeterlidir. Görülebileceği gibi Lesotolular için battaniye o kadar önemli ki, toprakta üşümesinler diye zaman zaman ölümlerini bile battaniyeye sarıp gömebiliyorlar.

Afrika

Böylesi bir battaniye piyasasındansa benim gördüğüm kadarıyla en çok Uşaklılar faydalıyor! Bundan 15 sene kadar önce Güney Afrika'ya gelip iş kurmuş Uşak merkezli dokuma firmaları bölgede faaliyet gösteriyorlar. Lesoto ve Güney Afrika mağazalarında rafları İstanbul, Bodrum, Gül vb. markalı battanilerle süslüyor. Sokakta battanieden sonra en fazla rastlanan giysi türüyse tulum ve altına lastik çizme. Tulumlar sadece iki renkten oluşuyor: mavi ya da turuncu; çizmelerse illaki siyah.

Maseru'dan ayrılıp iki saat uzaklıkta kalacağımız yere, Malealea Lodge'a doğru yola çıkıyoruz. Yol fena değil ama oldukça virajlı; aralarda polis barikatları var. Bir barikattaki polisler servislerinin gelmediğini ve kendilerini köylerine bırakıp bırakamayacağımızı soruyorlar; onları da alıp yolumuza devam ediyoruz. Yolda sohbet muhabbet bize biraz Lesoto'yu anlatıyorlar. Burada yaşamaktan şikayetçiler ve "ülkemizde sadece dağlar ve toz var; Türkiye neresi, oraya nasıl yerleşebiliriz?" diye soruyorlar. Türkiye'nin nerede olduğunu bile bilmeden yerleşmek istemelerini saflıklarına ya da buradaki yaşamdan çok sıkılmış olmalarına verip devam ediyoruz!

Malealea Lodge, Lesoto'nun güneybatı ucunda iş ve "sorumlu turizm" vahası. Tesisin sahibi Mick, konaklayanların yerel halkla olabildiğince fazla kaynaşmasına çalışıyor, yerel halka iş sağlıyor, gelirinin bir kısmıyla çevre köylerde eğitimi ve yeni iş sahalarını destekliyor. Bu çalışmaları sayesinde almış olduğu on kadar irili ufaklı ödül, küçük resepsiyonda sergileniyor. Basoto midillisi Lesoto'ya has, dayanıklı ve dağlarda binmeye son derece uygun bir at cinsi. Bir insanın inmekte ya da çıkmakta zorluk çekeceği diklikte taşlı yollarda, son derece sakın bir şekilde yorulmadan ilerlemesiyle tanınıyor. At, zemini sağlam olmayan dar patikalarda ayağını yere basıp ilk önce hafif bir yeri yokluyor ve yer hareket etmiyorsa yoluna devam ediyor. Yeteri kadar sağlam bulmadığı yerlerde ayağını kaldırıp başka koyacak bir yer arıyor; üstelik de bunları şaşırtıcı bir hızla duraksamadan yapıyor.

Basoto midillileriyle bütün gün boyunca yol alıyor, akşama doğru geceleyeceğimiz köye varıyoruz. Köy dik bir yamaçtaki tek düzlüğe kurulmuş on beş kadar çamur kulübeden oluşuyor. Atları kalacağımız kulübeye bağlayıp yürüyerek yakınlardaki çağlayana doğru yola çıkıyoruz. Bütün bir gün ata binmenin verdiği yorgunluktan sonra bacaklarımı hissetmiyorum. Bir saat kadar çalılıklar arasında ilerledikten sonra nehrin yatağına inip kayalarda zıplayarak yürütüyoruz. Sonunda görmek için bu kadar yol geldiğimiz Ribaneng Çağlayanı karşımızda... Biraz oturup dinlenmek istiyoruz, ama havanın kararmasına bir saatten az kaldığını farkına varıp karanlıkta aynı yolu dönmeyi kolay olmayacağını bildiğimiz için acele birkaç fotoğraf çekip hızlıca yola çıkıyoruz.

Köyde evler daire şeklinde, penceresiz, çamur ve samandan yapılma 8-10 m'lik kulübeler. Tipik bir aile: anneler (poligami var), baba ve 6-7 çocuktan oluşuyor. Evlerde hemen hemen hiç eşya yok, geceleyin herkes bir battaniye alıp olduğu yere kıvrılıyor; yatak yok. Evlerin ortasında bulunan ocakta yemeklerini yapıyorlar ancak yemek zamanı içeride göz gözü görmüyor, evi havalandırmanın tek yolu kapıyı açmak çünkü baca diye bir şey yok.

Aynı ocağı geceleri bu sefer ısınmak için yakıp öyle yatıyorlar -ancak gaz zehirlenmesinden nasıl korunduklarını bilemiyorum! Köylülerin ana yemeği "pap" adını verdikleri bir çeşit mısır ekmeği: Mısır ununa biraz su, süt ve (varsa) yağ katıp yapıyorlar. Sonra bunu kahvaltı ve akşam yemeğinde yiyorlar. Bizim kaldığımız köyün civarında mısır dışında ekili sebze-meyve göremedik; varsa yoksa mısır! Sadece mısırla beslenen bir nesil ne kadar sağlıklı olabilir?

Köyün etrafı tamamen dağlık ve dağlar gün ışığını erken kesiyor. Hava saat altıda tamamen kararmış oluyor. Biz de diğer köylüler gibi, rehberimizin de yardımıyla yer ocağında yiyecek bir şeyler hazırlıyoruz. Rehberimizin kalacağı kulübede ne yatak ne battaniye hiçbir şey yok; kupkuru bir oda. "Gece üşümez misin?" sorusuna: "Ata zarar gelmesin diye eyerle sırtı arasına koyduğumuz keçe çok sıcak tutar, birazdan atın üzerinden alacağım onu" diyor ve meraklanmamamızı söylüyor. İyice yorulmuşuz, uyku tulumlarımızı açıp yayıyoruz. Köyde hemen herkes yatmış, uykudaki insanların sesleri dışında hiç ses yok. Saate bakıyorum henüz yedi buçuk. Eh, çok geç olmuş, yatıyoruz!

Obrigado*, Maputo!: Mozambik

Afrika'nın güneydoğu ucunda kıyı boyunca yayılmış olan Mozambik, uzun sahilleri, deniz ürünleri, dalış noktaları ve otuz seneden fazla süren iç savaş sonrası demokrasiye yaptığı yumuşak geçişle tanınıyor. Ülke eskiden Ummanlı tacirlerin en fazla ticaret yaptıkları yerlerden biriymiş -öyle ki Mozambik isminin bölgedeki bir adayı üs haline getiren ve bölgedeki ticareti hakimiyeti altına alan Musa Bin Beg adlı tüccardan geldiği söyleniyor. Ülkede en sık konuşulan dil Portekiz'in eski sömürgesi olduğu için Portekizce ve yine Arap ve Afrika dillerinin bir karışımı olan Swahili'ye ülkenin ikinci dili. Başkent Maputo, Mozambik'in en iyi altyapısına sahip yeri olsa da her an yıkılacak gibi duran bakımsız binalarla ve bol çukurlu caddelerle dolu. Ülkenin ekonomisi iyi olmadığı ve her şey bir toparlanma sürecinde olduğu için çevre bakımsız, caddeler çöp ve dilenci dolu.

Bugün şehirde iyi bir yürüyüş yapacağız. Avenida da Marginal, Maputo'nun merkezinden 20 km kuzeye uzanan, kumsala paralel bir cadde. Şehre doğru yürümeye bu caddenin ortasından yani havaalanı kavşağından başlıyoruz. Solumuzda deniz, şehre doğru gidiyoruz; kumsalda ilk olarak karşımıza balık lokantaları çıkıyor. Biraz ileride Holiday Inn Oteli, sahilin 500 m'sini kapamış ama önündeki kumsal yine de herkese açık; işportacılar güneşlenmekte olan otel müşterilerini rahatsız etmekle meşguller. On dakika daha yürüyünce mayın patlaması sonucu sakat kalmış kimselerin ürettiği el sanatlarının olduğu bir mağazaya varıyoruz. Mozambik'te iç savaş sırasında döşenen mayınlar bugün hâlâ can almaya devam ediyor. Özellikle Mozambik'in çok büyük bir kısmının su altında kaldığı 2000 yılındaki sel felaketi sonrası mayına bağlı can kayıpları artmış çünkü selle birlikte yer değiştiren mayınlar ancak üzerine basılınca anlaşılıyorlar!

Biraz daha ötede Maputo Denizcilik Kulübü var. Deniz kenarında büyükçe bir lokanta ve ufakık yat limanında elliden fazla yelkenli ve kotra dikkatimizi çekiyor. Denizdeyse tek bir tekne bile yok, öğle sıcağında kimse denize açılmak istemiyor anlaşılır. Yat kulübünden şehre kadar yürüyüşümüzde aralara serpilmiş çay ve bira bahçelerini, balık tutanları, banklarda tembellik edenleri geçiyoruz. Şehrin girişinde Robert Mugabe Meydanı'na gelmeden az önce kuzeydeki anayollar köprülerle birleşiyor. Sahilde tek tük turist dışında pek Maputolu yok. Bölge, ıssız olduğu için hırsızların en favori çalışma mekanı. Geçtiğimiz sahil yolu güvenli değil, dönüşte taksiyle dönmek gerek.

Şehir merkezinin girişindeki Avenida 25 de Setembro'da yirmi dakika kadar ilerledikten sonra sadece cumartesileri açılan ve yerel el sanatlarının satıldığı Praça 25 de Julho Meydanı'nda biraz soluklanıyoruz. Burası tam

* Obrigado : Portekizce "Teşekkürler"

bir cümbüş. Satıcılar yaptıkları batikleri, sepetleri ve bazı tahta işlerini ağaçlara asmışlar, hepsi rüzgarda savruluyor ve herkes size bir şeyler satmak için etrafınızda pervane. Her turist gibi vazifemizi yapıp hediyeelik eşyaları çantamıza atıyoruz -fiyatlar dipte. El sanatları pazarını terk edip caddeye dönüyoruz, iki sokak ötedeki "Mercado Central" (Merkez Pazar)'ın dış yüzü ilgimizi çekiyor -kolonyal dönemde yapıldığı çok açık. Pazarın yarısı kapalı alanda. İçeride her türlü baharat, kurutulmuş balık, timsah eti, giysi, buraya özgü sebze ve meyveler satılıyor. Mozambik'in önemli üç ihraç ürünü var: kaju fıstığı, karides ve peri-peri adındaki acı baharat.

Pazarda karideslere özel bir bölüm ayrılmış. Nasıl ayrılmasın? Çeşitte sınıır yok: 1-3 cm'lik bildiğimiz karidesten, 15-20 cm'lik kaplan karidese kadar her boy, her cins karides Mozambik sularından çıkıyor. Özellikle 20 cm'lik kaplan karidesler günlük uçuşlarla Avrupa'da lüks restoranlarda cüzdanına güvenenler için yola çıkıyor. Peri-peri, parlak kırmızı renkli, bir parmak boğumu büyüklüğünde bir acı biber cinsi. Yediğinizde, benim durumumdaki gibi, önce dudaklarınızda keskin bir acı başlıyor, oradan yanaklarınıza ve yeteri kadar yediyseniz en son yemek borunuza kadar ulaşıyor ama en önemlisi acısı kolay kolay geçmiyor!

Merkez Pazar'ın arkasındaki sokak, bayramlarda bizim Eminönü Meydanı gibi... Satıcılar kaldırıma yayılmış yürüyecek yer bırakmamışlar ve aklınıza gelebilecek her türlü mal da tezgahlarında: plastik ayakkabılar, çoraplar, küçük radyolar, battaniye, yardım kuruluşlarının dağıttığı ikinci el giysiler (gelişmiş ülkelerden yardım amacıyla toplanan kullanılmış giysiler her zaman bedava dağıtılmıyor), motor parçaları, çalı eti (yerel adıyla bush-meat'in tipik avlanma şekli: çalılar çember şeklinde ateşe verilir, ateşten kaçan hayvanlar bir şekilde öldürülür ve bush-meat, çalı eti olarak satılır), ilaç niyetine bitki kökleri vs.

Buradan Praça de Independencia'ya geliyoruz -hazır pazar gezmeye başlamışken meydandaki halk pazarına bakmadan olmaz. Burası az önce girdiğimiz merkez pazarın daha salaş olanı. Tezgahlar arasına 3-4 sandalye bir buzdolabı atan başlamış bira satışına, neredeyse her on tezgaha bir birahane düşüyor. Domates, balık ve ayakkabıların hemen yanında çakırkeyif yüzler dikkat çekiyor. Mozambik'in altyapısı iç savaşta yok olduğu için ulaşım çok yavaş ve ülkede frigorifik kamyon yok gibi bir şey. Peki Mozambik'in sıcak havasında etler bozulmadan nasıl taşınıyor? Cevap basit, hayvanlar canlı taşınıyor ve canlı satılıyor. Halk pazarından çıkıp hemen sola dönünce bu kez tavuk pazarına giriyoruz. Pazarda adına yakışır biçimde tavuktan başka bir şey yok, hemen çıkalım ve aynı hızla katedrali geçip "Demir Ev"e yönelelim. "Demir Ev" tamamen çelikten yapılmış güzel bir bina. Bina, 1892 yılında ünlü mühendis Eiffel (Eyfel) tarafından yapılmış. Hangi Eyfel demeyin sevgili okuyucu, bildiğimiz Eyfel. Hani şu Paris'teki Eyfel Kulesi'ni yapan kişi. Bu sefer de Paris nere, Mozambik nere diye soracaksınız değil mi sevgili okuyucu. Haklısınız çünkü Eyfel, Mozambik'e hiç gelmemiş ama Mozambik Valisi'nin evi olması için ismarlanan yapıyı prefabrike olarak tamamlayıp monte edilmesi için buraya göndermiş. Ev, Maputo'ya kurulmuş ama Afrika'nın sıcak güneşi altında çelik bir kutuda

Afrika

yaşama fikri Vali'yi pek açmamış olsa gerek Vali, Eyfel'in bu eserini devletin "sıcaklığa dayanıklı" kurumlarının kullanımına tahsis etmiş. Binanın bugünkü sakinleriyse Mozambik Milli Kültür Müdürlüğü. Eyfel'in tasarladığı bir eser görmek isterim, ama uzağa gidemem diyorsanız ve İzmirli'yseniz işiniz kolay: İzmir Konak İskelesi de Eyfel'in imzasını taşıyor.

Jardim Tunduru Botanik Bahçesi'nin kapısındaki satıcılardan açlığımızı yatıştırmak için bir şeyler alırken bir minibüs konvoyu kornalar çalarak geliyor: düğün alayı. Gelin ve damat önümüzden geçip giderken, şarkılar söyleyip dans ediyorlar. Sonra yeni minibüsler geliyor, yeni damat-gelinler önümüzden geçiyor. Biz şaşkın bir şekilde bakınırken düğün alayındakilerden biri durumu açıklıyor: "Bizim kabilede evlilik töreni sabah erkenden başlar; gelini evden alırsınız, sonra kilisede evlenmeye gideriz. Bu bitince belediyede resmi olarak imza atarız, sonra açık havada bir yere gelir şarkılar söyleriz - ki siz şu anda bunu görüyorsunuz. Şarkılar bitince yemek yeriz, gelin ve damat tarafı birbirlerine hediyeler verirler. Hediye faslı bitince hep beraber bira içeriz. Ertesi sabah ayılınca tekrar öğlen yemeği yer ve dağılıyoruz." Anlaşılan bütün düğünler bu takvime uyduğu için düğün alayları aynı anda şehir merkezindeki tek bakımlı yeşil alana varmaya başlamıştı. Botanik bahçesi iyice kalabalıklaştı. Oturduğumuz yerden, ağaçlar izin verdiğince, şarkı söyleyip dans eden dört ayrı grubu görebiliyoruz. Derken gerideki ağaçların arasından göremediğimiz başka düğün gruplarının da sesleri gelmeye başlıyor. Hava kararmaya yüz tutuyor ama parktan hiç ayrılışımız yok: Sekiz ayrı düğün alayının aynı anda söylediği Afrika şarkılarını dinleyip, düğün gruplarının dans etmesini seyrederiz; hem gözler hem kulaklar için çok renkli, muhteşem bir gösteri bu. Güzel geçen günün finalinde Maputo bize unutulmayacak bir anı hediye ediyor. Obrigado, Maputo! Muito obrigado!*

* Muito Obrigado : Portekizce "Çok Teşekkürler"

İnsana Haddini Bildiren Ülke: Namibya

"Kasabaya ne zaman varırız?"

"E burası işte."

"Yani kasabanın merkezine diyorum."

"Tamam işte... Burası merkez."

300 km'den beri yoldayız, önümüze ne bir kasaba ne de bir köy çıktı. Yol tamamen toprak, karşıdan tek tük gelen birkaç 4x4'ten başka araçla karşılaşmadık. Bayağı bir acıkıyoruz, hemen haritaya bakıyorum ve 10-15 km sonra bir kasaba olduğunu görmemle birlikte rahatlıyorum. Kasabanın olması gereken yere yaklaşıyoruz ama ortada buna dair hiçbir iz yok. Sonra yol kenarında birkaç bina görüyoruz ve şoför yavaşlayarak benzinciye giriyor. Kasabaya ne zaman varacağımızı sordüğümüzda aldığımız yanıtla cahillik arasında gidip geliyoruz ve toplam üç yapıdan oluşan kasabanın merkezinin "benzinci" olduğunu öğreniyoruz.

Aynı şaşkınlığı akşam otelde yaşıyoruz.

"Otelimize hoş geldiniz, her akşam bahçede gün batımında bir şeyler içiyoruz. Sizi de bekleriz, saat beşte araba gelip sizi alacak."

"Niye arabayla gidiyoruz?"

"Çünkü günbatımı en iyi, otel bahçesinin güneyindeki tepeden izleniyor. Orası da 14 km ötede."

"Otel bahçesi? 14 km?"

"Bahçemiz toplam 130.000 dönümdür! Eskiden burası bizim çiftlikti ve ancak geçiniyorduk, yerimizi otele çevirince de bahçeyi satmadık -ki müşteriler rahat dolaşsınlar."

Bu küçük anekdotlardan sonra burası hakkında genel bir bilgi vermenin vakti geldi sanıyorum sevgili okuyucu. Namibya, Güney Afrika'nın kuzeybatı ucunda Türkiye'den biraz daha büyük ve nüfusu sadece 2,1 milyon olan bir ülke. Kilometrekareye ortalama iki insan düşüyor, yani tam bir boşluklar ülkesi. Ülkenin batı ve güney kısımları çöl, kuzey kısmıysa yarı ormanlık ve bataklık. Başkent Windhoek, 170.000 kişinin yaşadığı Namibya ölçülerine göre oldukça büyük bir şehir. Diğer önemli şehirler ise 50.000-70.000

Afrika

kişilik nüfuslarıyla Walvis Bay ve Swakopmund. Ülke Güney Afrika'dan bağımsızlığını 1990'da kazanmış, o zamanın gerilla lideri şimdinin Cumhurbaşkanı. Namibya'nın kişi başına yıllık geliri 4000 \$ civarı -diğer Afrika ülkelerine göre iyi bir rakam. Tabii bu rakama bakıp herkes iyi durumda sanmayın: Siyahlar yeni devlete rağmen yine fakir yine sokakta, beyaz azınlıkta son derece zengin ve kendi aralarında, iyi bir şekilde yaşıyorlar. Durum böyle olunca da tıpkı Güney Afrika'da olduğu gibi gelsin dikenli teller, büyük büyük duvarlar ve silahlar.

Namibya 1870'lerde Almanya'nın Afrika'daki sayılı sömürgelerinden biri haline gelmiş ve İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar böyle kalmış. Bugün de şehirlerde (özellikle Windhoek'te) Alman eserlerini, Alman kahramanlıklarını anlatan heykelleri görmek mümkün. Halen anadili Almanca olan beyazlar yaşıyor ve Almanya'dan Namibya'ya az da olsa göç sürüyor! Sebebi son derece basit: hayat çok ucuz. Mesela yukarıda adı geçen 130.000 dönümlük çiftlik konumu sebebiyle pahalı ama sadece 300.000\$ vererek satın alınabiliyor (dönümü 2,3 \$). Emekli olduktan sonra sakin bir yaşam sürüp sıcak bir yerde yaşamak isteyen Almanlar (az da olsa) buraya yerleşiyor. Hükümet ekilebilen toprakların hepsinin beyazların elinde olmasının yarattığı dengesizliği çözmek için de şöyle bir yola başvurmuş: Eğer beyazsanız, ekilebilir bölgede toprağınız varsa ve toprağınızı satmak isterseniz ilk önce devlete soruyorsunuz. Devlet de genelde bu toprakları piyasa fiyatından alıyor ve siyahlara dağıtıyor. Yok toprağınız verimsizse kime isterseniz satabiliyorsunuz. Şimdi sırasıyla gidelim...

Windhoek

Şehir 2300 m yüksekliğinde bir yaylada; adı "rüzgar köşesi" anlamına geliyor. İsmi gerçekten hak ediyor. Konumu sebebiyle iyi yağış alıyor ve birazdan anlatacağım yerlerin tersine yeşil. Irk ayrımı 14 sene önce kağıt üzerinde bitmiş ama şehrin yüksek bir yerinden bakarak bile ırklar arası çizgileri görebilirsiniz: Eciş bücüş damları ve kısa boylu binaların olduğu dar sokaklı kısımlar siyahların, ama ağaçlı, büyük duvarlı, şehrin yukarı bölgelerindeki büyük evlerse beyazların. Şehrin eski mahallesinde, Almanlar'dan kalan kilise ve kışlalara en büyük rağbeti yine Alman turistler gösteriyor. Hemen karşıda da parlamento binası var.

Çöl Ekspresi

Windhoek'ten Swakopmund'a ünlü "Çöl Ekspresi"yle gidiyoruz. Nasıl bizde Orient Ekspres var (mış), Namibya'da da çöl ekspresi. Tren birkaç saat seyrek ağaçlı arazide ilerledikten sonra akşamüstü çöle giriyor. Güneş batmaya hazırlanırken dolunay yüzünü gösteriyor. Çöl, ay ışığı altında garip bir biçimde parlıyor, ayrıntıları bu ışıpta belli olmayan çalılar sanki uzun çimenlermiş gibi gözüküyor. Akşam yemeği sonrası, üstü camlı bir vagona geçiyoruz: "Yıldız Terası". Burada içeride servis yapan garsonlardan biri yıldızları anlatıyor, kadının elinde, yüzünde yaralar var. Bu görüntüleri

Güney Afrika'da da çok gördüğümüz için tanıyorum; kadın AIDS'li ve hastalık aktif safhaya girmiş ne yazık ki. Namibya'da tam bir istatistik yok ama nüfusun yaklaşık dörtte birinin AIDS'li olduğu tahmin ediliyor. HIV burada nüfusun dağılımını etkilemiş durumda; bazı ülkelerdeki gibi nüfus-yaş dağılımı piramit şeklinde değil, kum saati şeklinde -yani 20-30 yaş arası nüfus azalmış durumda. Bu durumun ana sebebi cahillik ve kültür. Afrikalı erkekler geleneksel olarak poligam ve kadın-erkek ayrıldığında çocuklara kadının erkek kardeşi ya da annesi bakmakla yükümlü. Bu gelenekler, cahillikle de birleşince HIV almış başını yürümüş.

Swakopmund

Namib Çölü'nden kilometrelerce düz bir şekilde geldikten sonra denize yaklaşıncaya ortaya kumullar çıkıyor. Öyle küçük değil, yükseklikleri 400 metreye kadar varan kumullardan bahsediyorum. Atlas Okyanusu kıyısı tamamen kumul kaplı ve buralarda yerleşim mümkün değil çünkü kumlar her sene hareket ederek önüne geleni yutuyor. Namibya'da her mevsim suyu olan nehir hiç yok. Nehirlerin hepsi ilkbaharda akıyor ve diğer mevsimlerde dışarıdan kuru gözüktüyor. Çünkü nehirler, halen kendi yataklarında olmalarına rağmen ilkbahar dışında yeraltından akıyorlar - zaten çöle hayat verenler de bu yeraltı suları. Çölün sarısının ortasında birden dizi dizi çalılar görürseniz ve üstelik bu çalılar kilometrelerce bir çizgi halinde devam ediyorsa bilin ki nehir yeraltında hayat vermeye devam ediyor. Swakopmund deniz kenarında, Swakop Nehri'nin hayat verdiği bir şehir. Nehir, hem kumulları şehirden uzak tutuyor (kumlar ilerleyip nehir yatağına kadar geliyorlar ama her ilkbaharda hoop denize) hem de her mevsim su sağlamaya devam ediyor. Swakopmund, Namibya'nın iki sayfiye şehrinde biri ve çöle girecek olanların illaki geçtikleri bir nokta. Her ne kadar çölün ortasında biraz eğreti dursalar da şehrin merkezinde tipik Alman evleri sizi karşılıyor. Deniz kenarındaki pansiyon, otel, bar vs. deniz-güneş-kum peşinde olanlara her şeyi sağlıyor. Deniz-güneş-kum olayı bana gelmediği için yapacak başka bir şeyler arayıp hemen buluyorum: Dört tekerli motorlarla çölde dolaşıyoruz. Motorları kullanmak fazla bir beceri gerektirmiyor ama sonrasında her tarafınıza girmiş kumları temizlemek zor zanaat.

Solitaire

"Türkiye'den misiniz?"

"Evet"

"Biliyor musunuz bizim köpek de Türk."

Hoppalaaa. Adamın benimle dalga geçip geçmediğini ya da kendince hakaret edip etmediğini ölçmeye çalışırken ona karşı *"Pardon, ne dediniz?"* diye soruyorum. Adam: *"Köpeğim Sivas Kangal!"* Sivas Kangal, burada

Afrika

koyunlara bela olan çitalarla (kedigillerden) başa çıkıp onları öldürebilen tek köpekmiş. Bunun için 1990'lardan beri Namibya'da sürüleri çitalardan Sivas Kangallar kollarmış. Namibyalılar yağışın az olmasından kaynaklı olarak hayvan beslemek için ota ve büyük arazilere ihtiyaç duyuyorlar ancak normal bir arazinin 100.000 dönüm olduğu göz önünde bulundurulduğunda her akşam koyunları toplamanın zorluğu ortaya çıkıyor. Arazide tek başına bırakılan ve sadece yılda iki üç kez kontrol edilen hayvanlara da bekçilik yapmak Sivas Kangallar'a düşüyormuş. Sivas Kangallar geleli beri ülkede çita sayısının azalmadığı, tam tersine arttığı gözlenmiş. Bunun sebebi de dünyada yaşayan çitaların dörtte birine ev sahipliği yapan Namibya'da çiftçilerin hayvanlarını korumak için çitaları sürüye yaklaştırmayan Sivas Kangallar sayesinde artık gördükleri yerde öldürmemeleriymiş.

Sossusvlei

Sossusvlei, Afrika'nın en büyük doğa parkı; kumulları ve kurak doğasıyla tanınıyor. Deniz kıyısında beyaz, açık sarı olan kumullar burada kızıl bir renge bürünmüş ve boyları daha da artmış. Sabah dört gibi kalkıp kısa bir kahvaltıdan sonra karanlıkta yola çıkıyoruz. Parkın kapısına gün ağarmadan varıyoruz; amacımız güneşin doğuşunu yakalamak. Park kapalı. Kapıda açılış saatleri olarak gün doğumundan-gün batımına diye belirtilmiş. Arabadan dışarı çıkıp biraz dolaşayım diyorum ama yok şortla hiç çekilmiyor. Gerçekten serin. Termometre 12°C gösteriyor. Güneş çıkıp da tepeye yerleşince hava bir anda 44°C olacak ve o zaman da sıcak hiç çekilmeyecek; zaten çölü yaratan da bu sıcaklık farkı. Parka giriyoruz; güneş neredeyse doğdu doğacak. Gün doğumu en iyi 48 numaralı kumuldan izleniyormuş (nedense?), onun için yolda delice bir yarış var. Sabahın karanlığında onlarca araç boş yolda hız sınırlarını zorluyor ama bizim acelemiz yok yüksekçe bir yer bulup arabayı çekiyoruz ve gün doğuyor. Pek değişik bir şey değil; hayal kırıklığı. Yaklaşık bir buçuk saat boyunca kumullar arasındaki yolda araç sürüyoruz ve güzel olanın ne olduğunu buluyoruz: Güzel olan gün doğumu değil, güneş yer değiştirdikçe kumulların aldığı şekiller ve renkler. Kumulların üzeri her tarafı kızılın tonlarında sakın ve sonsuz, uzaktan deniz gibi gözüküyor, bizlerse bu denize açılmış denizciler. En sonunda yol bitiyor, artık daha fazla ilerleyemiyoruz.

Şaşırtıcı bir şekilde karşımıza ağaçlar ve üzerinden binlerce serçe çıkıyor. Hayat devam etmenin yolunu bir şekilde buluyor. En yakın su kaynağının arabayla bir buçuk saat uzaklıkta olduğu, aşırı sıcaklık farklarının hüküm sürdüğü, yılda en fazla bir kaç saat yağış alan bir ortamda ağaçlar ve kuşlar. Çöl, bana insanın doğadaki yerini hatırlatıyor: Bütünün bir parçası ama kesinlikle en önemlisi değil.

Vaka-1 419: Nijerya

Nijerya birçok bakımdan şaşırtıcı bir yer: Afrika'nın en kalabalık ülkesi (nüfus tahminleri 130 ila 145 milyon arası); Afrika'nın en büyük ikinci ekonomisi (Güney Afrika'yla gürüşüyor); Afrika'nın en tehlikeli şehri Lagos'un olduğu yer; dünyanın en büyük siyah -ırk- demokrasisi; dünyanın en büyük altıncı petrol üreticisi; dünyanın en mutlu insanların ülkesi (Bütün olumsuzluklara rağmen Nijeryalılar kendilerini mutlu sayıyorlar ve yine Birleşmiş Milletler (BM) kayıtlarına göre en mutlu ilk üçteler); Afrika'nın kabile/dil karışımı en yüksek ülkesi (250'den fazla kabile, lehçeleriyle birlikte 600'lere varan dil sayısı); Afrika'nın ikinci en büyük orta sınıfına sahip ülkesi (Güney Afrika'dan sonra); Afrika'nın ikinci en büyük eğitilmiş işgücüne sahip ülkesi (ilkini tahmin edin bakalım, baş harfı Güney Afrika olabilir mi acaba?); Afrika'daki en yüksek ikinci Müslüman nüfusa sahip ülke (Mısır'dan sonra); Afrika'daki en yüksek Hristiyan nüfusa sahip ülke (Etiyopya'dan sonra); dünyada yolsuzluğun en fazla yapıldığı ülke (BM kayıtlarına göre Bangladeş'le birlikte).

Birçok ilginç özelliği olan bu ülke dünyada en fazla üçkağıtçılarıyla tanınıyor. Nijeryalı üçkağıtçıların en sevdiği kazıklama oyunu basit bir e-posta'yla başlar. "Sevgili bayım, ben Nijerya'da haksızlığa uğramış bir generalin oğluyum. Yurtdışına para çıkarmam gerekiyor. Eğer bana yardımcı olursanız, yurtdışına çıkaracağım paranın % 30'unu size aktaracağım. Bana yardımcı olacağınıza inanıyorum. Bankadaki hesabım şu anda bloke durumda, hesabımı açtırıp parayı size transfer edebilmem için lütfen bana bloke açım ücreti olarak \$ 10.000 ve banka hesap numaranızı gönderin. Parayı ve hesap numaranızı alınca üç gün içinde hesabınıza \$ 15 milyon göndereceğim, bu paranın % 30'u sizindir. Cevabınızı bekliyorum. Tanrı sizi kutsasın." Siz ya da çevrenizden birine bu ya da benzeri bir e-posta illaki gelmiştir. Peki neden bu işte Nijerya öncü?

Nijerya'da 250'den fazla kabile var. Bu kabilelerin içinde Hausa (Kuzey Nijerya), Yoruba (Batı, Güneybatı Nijerya), Igbo (Güneydoğu Nijerya), Fulani (Orta, Kuzey Nijerya) çoğunluğu oluşturuyor. Geri kalan kabileler içinde Efik (Orta, Güneydoğu Nijerya) ve Ijaw (Güneydoğu Nijerya) adından söz ettirenlerinden. Parantez içinde verdiğim bölgeler bu kabilelerin geleneksel olarak yaşadıkları bölgeler. Zaman içinde ticaret, seyahat ve diğer amaçlarla yer değiştiren kabileler özellikle şehirlerde iç içe yaşıyorlar. Ama bu birbirlerini sevdikleri anlamına gelmiyor elbette. Nijerya gazetelerinde sık sık kabileler arası çatışma haberlerine rastlamak mümkün. Çatışmalar son yıllarda din ve etnik köken ekseninde çıkıyor. Müslümanlar ülkenin kuzeyinde, Hristiyanlarsa güneyinde çoğunlukta.

Afrika

Müslümanlık, kuzeyde yayılmasını sahra çölünü aşarak gelen ticaret ve köle kervanlarının etkisine borçlu. Güney Nijerya'da Hristiyanlık'sa, İngilizler'in gelmesiyle yayılmaya başlamış. O zamana kadar güneydeki kabileler animist (doğaya tapan) olarak, toprağa bağlı bir yaşam sürmüşler. İngilizler'in bölgedeki etkileri kıtanın içerilerine yol olmaması nedeniyle uzun süre kıyılarla sınırlı kalmış. Misyonerler güneye Hristiyanlık ve eğitim getirmişler. Özellikle Igbo Kabilesi eğitim konusunda çok istekli davranmış ve kısa zamanda İngilizler'in yönetiminde imtiyazlı ortakları arasına girmişler. Kuzeydeyse misyonerler pek kabul görmemiş; bunun sonucunda da Kuzey Nijerya Müslüman ve eğitimsiz, Güney Nijerya Hristiyan ve (görece) eğitilmiş bir topluma sahip olmuş. Bu fark halen devam ediyor: Ülkenin kuzeyi daha geri kalmış, güneyiyse refah bakımından daha gelişmiş durumda.

Afrika uzunca bir süre Avrupa'nın fildişi, palmiye yağı ve altın ihtiyacını karşılarken, bunların karşılığında Avrupalılar onlara süs eşyaları, bakır teller ve barut vermişler. Altın ihtiyaçları içinse daha dolambaçlı bir yol izlemek zorunda kalmışlar; getirdikleri malları ilk önce Köle Kıyısı'na (bugünkü Lagos ve kuzeyi) getirip burada Afrikalı tüccarlardan köle satın almışlar. Aldıkları köleleri de Altın Kıyısı'nda (bugünkü Gana) zengin Afrikalılar'a altın karşılığı satmışlar. Bu ticaretin çalışabilmesi için köle ticaretinin altyapısının hazırlanmasına gerek kalmamış çünkü zaten yüzyıllardır Afrika'da kölelik günlük yaşamın bir parçası olarak sürüyormuş. Bazı tahminlere göre çok eski tarihlerden beri Afrikalılar'ın % 30'u ile % 60'ı köle olarak yaşamışlar. Kölelik, Afrika sosyal yapısında yeri olan bir kurum: Yeteri kadar ürün alamayan ve dolayısıyla aç kalan bir köylü elindeki tek şeyi, özgürlüğünü satarak hayatta kalmayı başarabiliyormuş. Bunun yanında çok çocuklu ailelerde büyük erkek çocuklardan biri evlenmek isterse ve gerekli başlık parası yoksa kardeşlerinden birini ya da birkaçını köle olarak zenginlere rehin olarak verebiliyormuş. Borcunu ödeyebilirse kardeşini geri alabiliyor, yoksa kardeşi orada köle olarak kalıyormuş.

Tüm bunların yanında günlük işlerde çalıştırılmak üzere köle kaçıran kabileler de her zaman var olagelmiş. Örneğin Nijeryalı Igbolalar'ın komşu kabilelere sadece köle almak için saldırdıkları bile oluyormuş. İhtiyaçlarından fazla köleleri olduğunda bunları pazarda satmaları da normal sayılıyormuş. 11. yüzyıldan kalma kayıtlar 1000'den fazla kölesi olan ve bunun ticaretini yapan Afrikalılar'dan bahsediyor. Bu ticaret günümüze kadar sürmüş ve Orta Afrika ülkelerinden Nijer, köleliği 2003 yılında kaldırdığında ülkede en az altı bin köle olduğu varsayılmış.

Avrupalılar'ın köle ticaretiyle ilgileri ilk başlarda çok sınırlı kalmış. Kayıtlara göre 1441-1600 yılları arasında yılda 2500 Afrikalı köle olarak taşınmış. Amerika'nın kolonileştirilmesi ve Avrupa'nın dizginlenemeyen şeker ihtiyacı 1600'lerden sonra köle ticaretinin oldukça büyümesine yol açmış. 1600-1870 yılları arasında 8.5 ila 13 milyon arası Afrikalı'nın köle olarak Amerika kıtasına gönderildiği sanılıyor. Köle ticaretinin bu kadar büyük rakamlara çıkması, Afrika'da sosyal yapının bozulmasına ve nüfusun düşük kalmasına sebep olmuş. Eskiden köle ticaretinin ana merkezlerinden olan Lagos ve hemen yakınındaki Badagry şehirlerinde köle pazarları bugün

müze olarak korunuyor. İngilizler 1807 yılında köleliği yasaklamışlar. Lagos halkı da İngilizler'in bölgeye yerleştiği 1820 sonrası köle ticaretinden kurtulmuş. Şehir İngilizler'in Batı Afrika'daki ticaret üssü haline gelmiş; bugün eski geleneklere göre Lagos'a bir isim vermem gerekse ona Ticaret Kıyısı derdim. On altı milyonluk Lagos'un yolları aslında beş yüz binlik bir nüfus için planlanmış. Trafiğe yakalanma olasılığınız neredeyse % 100. Nijeryalılar trafik sıkışıklığına bir de isim takmışlar: Slow-Go (yavaş giden).

Bugün Viktoria Adası'ndan yola çıkıp depomuzun olduğu Ikorodu Bölgesi'ne gidiyoruz. Adayı ana karaya bağlayan köprüde trafik sabahın altısından akşamın sekizine kadar tıkalı. Bu sıkışıklık satıcılar için yeni bir fırsat yaratmış; trafikte bekleyenlere yönelik: "Yürüyen Pazar". Trafik iyice yavaşlayıp sonunda duruyor ve film karelerini andıran sahneler gözümüzün önünde canlanıyor. Nijerya gazetelerini ve birkaç aylık dışarıda basılmış eski haber dergilerini zorlukla taşıyan çocuk, arabada beni görünce koşturup cama Newsweek'i dayıyor. Gazetelerini de kaputa koyuyor. Ne kadar ilgilenmediğimi söylesem de boşuna, illaki bana eski dergilerden birini satacak; görünen o ki yükün altında yorulan gazeteci, yükünü biraz da bize taşıtacak. Kaputta gazeteler, camda dergi, yanımızda satıcı adım adım ilerliyoruz. Yandaki arabalardan biri gazete istiyor, bizimkisi hemen koşturuyor; üzerinde sadece şort bulunan kısa boylu bir diğer satıcı kafasının üzerinde dengelediği kıymalı börek tepsisine dikkat ederek koşturuyor; kucağında taşıdığı ekmeklerden önünü göremeyen yaşlıca biri yan yan yürüyerek müşteri arıyor; bir kolu omzundan itibaren yok olan görme engelli adam, ufak bir çocuğun elinden tutmuş onunla birlikte dileniyor, çocuk beni görünce adamı hızla çekiştirip arabanın sol yanına geliyor ve para istiyor; gazeteci çocuk yeterince dinlenmiş olmalı ki, gazete ve dergilerini kaputtan alıp geriye doğru yürümeye başlıyor; dilenci bir kaç dakika sonra benden para çıkmayacağını anlayıp başka arabalara seğirtiyor; malları az ama sattıkları markalar ayrı olan sakız ve bisküvi satıcılarından altı yedisi aynı yerde kümelenmişler -arada Saray Bisküvileri (Karaman'dan) dikkatimi çekiyor; toz almak için birbirine sıkı sıkıya tutturulmuş tüyler satan iki kişi art arda yanımızdan geçiyorlar; sonra elinde yam (bir çeşit çok büyük patates) torbaları olan bir kadın küçük bebeği sırtında olduğu halde arabaların arasından bize doğru geliyor, bebeğine beyaz adamı (beni) gösteriyor; bebek ağlamaya başlıyor, şoför "'bizde çocukları seni beyaz yamyamlara veririm' diye korkuturlar, ağlaması ondan herhalde" diyor; birkaç dakika durmadan hareket ediyoruz, tam yol açıldı derken yeniden duruyoruz. Arka tekerlekleri havada ön kısmı büyük bir su birikintisine gömülmüş olan minibüs trafiği tıkıyor; yağmur suları yoldaki büyük delikleri doldurmuş, minibüslerden biri deliği sığ sanarak geçmeye çalışmış, o kadar; yolcuların bir kısmı minibüsü çukurdan çekmeye çalışıyor, diğerleri bekliyor vs. Tam o sırada diğerlerinden farklı bir satıcı yavaş yavaş arabamıza doğru geliyor. Bir elinde fare kapanları, diğer elinde fare zehirleri var. Onu diğerlerinden ayıran özellik, sattığı malların çalıştığına dair olan ispat yöntemi: Boynuna ipe dizdiği ölü fareleri de asmış! Derken bir film sahnesi daha; minibüsün yanındaki kalabalığı görünce boynundaki fareleri eline alıp sallamaya, diğer yandan da fare zehrinin ne kadar güçlü olduğunu bağırırmaya başlıyor; kimse etkilenmiş benzemiyor; ayrına benzeyen tatlı

bir yoğurt içeceği satan adam, yanımızdan geçen arabadan kaçmak için kendini bizim arabanın önüne atıyor; bizim şoför kızıyor, atışıyorlar; trafik açılıyor... "Yürüyen pazar"ın canlı reyonları arasından bir şey satın alamayacak kadar hızla geçiyoruz.

419

Bu şaşırtıcı ülkenin en iyi olduğu konuların başında ülkedeki gelir dağılımının eşitsizliğinden kaynaklanan üçkağıtçılık olduğunu ifade etmiştik. Dünyanın altıncı büyük petrol üreticisi ama diğer yandan ülkede petrol karaborsada. Devlete iş yapanların ve devlet erkanının cebi dolu ama geri kalan büyük çoğunluğun durumu içler acısı. Dolayısıyla ticaret yapmak isteyen ama sermayesi olmayan, kendi kabilesi dışında kimseyi takmayan ve kabilesinden aldığı eğitim sayesinde de kendisinde olmayanları istemeyi öğrenen Nijeryalılar'ın bir kısmı çözümü dolandırıcılıkta arıyorlar. Tahminlere göre ülkede 250.000 kişi geçimini dolandırıcılıkla sağlamaya çalışıyor. Hatta 1970'lerin sonunda krizle beraber, petrol gelirleri birden düşünce işsiz kalan birçok okumuş Nijeryalı bile çareyi ülkelerindeki yabancıları dolandırmakta bulmuşlar. Daha sonra teknolojinin ilerlemesine paralel olarak faksle yurtdışına açılan Nijeryalı dolandırıcılar, internetle birlikte çağ atlayarak çok daha geniş bir kitleye çok ucuza ulaşma ve kitleleri dolandırma olanağına kavuşmuşlar. İnternet olanağı, Nijerya yasasının dolandırıcılıkla ilgili maddesine ithafen "419" vakalarının patlamasına ve birçok genç okumuş Nijeryalı'nın bu "iş kolu"na girmesine yol açmış. Kurbanlarına çok yüksek paralar vaat edip küçük bir ön ödeme isteyen dolandırıcılar öylesine başarılı olmuşlar ki sayıları her geçen gün azalacağına daha da artıyor. Nijerya devleti yakın zamanda "yolsuzluk ve dolandırıcılığa" karşı topyekûn savaş ilan etti ama devletin başka iş bulamadığı için dolandırıcılıkta karar kılan Nijeryalılar'ı sadece konuşarak ikna etmesi kolay olmayacak gibi görünüyor.

Soykırımın ve Sisteki Goriller'in Ülkesi: Ruanda

Ruanda, Orta Afrika'da etrafı tamamen karayla ve sorunlu komşularla (Kongo, Uganda, Burundi ve Tanzanya) çevrili coğrafi olarak da farklı özellikleri dar bir alana sığdırmış bir ülke: volkanik dağlar, göller, yağmur ormanları, geniş düzlükler, bataklıklar. Endüstriyel üretim neredeyse yok denecek kadar az, en büyük işveren tarım kesimi. Tarım'daki üretimse daha çok kendi yetiştirdiğini tüketmekle sınırlı. Diğer para kazandıkları ana ihrac ürünlerini çay ve kahve oluşturuyor.

Ruanda şehirleri altyapı olarak son derece geri, binaların çoğunda su ve elektrik yok, kırsaldaysa parmakla gösterilecek kadar az. Yapılaşma, bizdeki gecekonduyla bile kıyaslanamayacak kadar düzensiz ve herhangi bir kaliteden yoksun. Şehirlerdeki güzel denebilecek binalar genelde yardım kuruluşlarına ya da orduya ait -ki bu da paranın nerede olduğunun en güzel göstergesi. Şehirlerin dışına çıktığınızda üç şey sizi hemen çarpıyor: yeşillik, insan kalabalığı ve fakirlik.

Ülke, Orta Afrika'da olduğu için bol yağış alıyor ve ülkenin % 90'ını tarım alanları ve ormanlık arazileriyle yeşillikler kaplıyor. Ruanda, yüzölçümü olarak Türkiye'nin yaklaşık otuzda biri, nüfusuysa sekiz milyon civarında. Her an kendinizi bayram öncesi pazarda hissettirecek kadar kalabalık. Soykırım sonrası ülkede zaten kötü olan ekonomi iyice göçmüş ve insanların % 60'ı fakirlik sınırının altında. Soykırımdan sonra bu ülke nasıl kendine gelebilir ki? 94'teki soykırımda tam 1 milyon kişi 100 gün gibi bir zamanda öldürülmüş. Dolayısıyla ülkenin eğitimli tabakası ya ölmüş ya da katil sıfatıyla hapisanelerdeler. Bugün Ruanda'da ortalama yaşam süresi sadece 39! Bizim orta yaşlar dediğimiz yıllar bir Ruandalı için hayatının son yılları.

Ülke, 1890'a kadar resmi olarak Mwami (Kral) tarafından yönetiliyor ve ülkede üç kabile var: Hutular % 90, Tutsiler % 9 ve Pigmeler % 1. Mwami, 1890'da Alman idaresini herhangi bir direniş göstermeden kabul ediyor ve Almanlar 1907'ye kadar ülkeye tek bir idareci bile göndermiyor. Bu süre içerisinde ülkeyi Tutsi asıllı Mwami'ler yönetmeye, Almanlarsa ilgilenmemeye devam ediyorlar. Bu durum Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar böylece devam ediyor. Almanlar savaştan yenilgiyle ayrılınca, Belçikalılar yönetimi ele alıyor ve ülkenin yapısıyla oynamaya başlıyorlar. Almanlar'ın tersine Belçikalılar ülke işlerine karışıp ülkeden her sene belli bir kâr elde etme çabasına girişiyorlar. Kahve bahçelerinde çalışmayı zorunlu hale getirip çalışmayanlara kırbaç cezası uygulamaya başlıyorlar. Halkı daha kolay yönetmek için, diğer koloni yönetimlerinin çok sık başvurduğu bir yöntem

Afrika

başvuruyorlar: Böl ve yönet. Daha önce hangi kabileden olduğunu bile bilmeden barış içinde yaşayan halkı bölmeye başlıyorlar ve herkese kabilesine göre kimlik kartı veriliyor. İnsanların hangi kabileden olduğuna karar vermek için iki yöntem uygulanıyor. Bunlardan ilki yüz şekillerine bakılarak yapılıyor: Tutsiler bir inanışa göre bugünkü Etiyopya'da yaşamış olan Nuh'un oğlunun sülalesinden geliyorlar ve ince yüz hatlarıyla diğerlerinden ayrılıyorlar. Diğer yöntemse kaç inekleri olduğu sayılıyor! 10'dan fazla ineği olanlar Tutsi, 10'dan az ineği olanlar Hutu sayılıyor. Nuh'un oğlunun sülalesinden olan Tutsiler, üstün ırk oldukları gerekçesiyle yönetime getiriliyorlar ama Hutular için her türlü devlet işi ve yüksek öğrenim yolu kapanıyor. Belçikalılar ülkeyi Tutsiler aracılığıyla yönetmeye başlıyorlar. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Afrikalı toplumlarda gelişen özgürlükçü akımlardan korkan Belçika, 1950'li yıllarda bu kez rota değiştirip Hutular'ı desteklemeye başlıyor. 1959'da Belçika desteği ve silahlarıyla ayaklanan Hutular 20.000 ila 100.000 kadar Tutsi'yi katlediyor. 160.000 kadar Tutsi soykırımdan kaçarak komşu Uganda ve Tanzanya'daki kamplarda yaşamaya başlıyorlar.

Ruanda, 1962 yılında bağımsızlığını ilan ediyor. Seçimle iş başına gelen Hutu kökenli hükümetin ilk işi eskiden gelen hınçla Tutsiler'in haklarını her alanda budamak oluyor. Devlet kadrolarında ve okullarda Tutsiler'e nüfustaki oranları olan % 9'luk bir üst limit tanınıyor ve sayılarının üst limiti geçmesine izin verilmiyor. Hükümet Tutsiler'i "Karafatma" olarak adlandırmaya başlıyor ve düzenli olarak her alanda taciz ediyor, öyle ki Tutsi öldüren Hutular mahkeme dahi olmadan serbest bile bırakılabiliyorlar. Bu baskılar sonucu giderek daha da çok Tutsi sürgünde mülteci olarak yaşamaya başlıyor.

Sürgüne kaçan Tutsiler 80'lerin sonunda 500.000 kişiyi geçiyor ve iyi eğitilmiş olan bu kişiler Uganda ve Tanzanya'da önemli ordu ve devlet pozisyonlarına geliyorlar. Sürgündeki Tutsiler Ruanda Yurtseverler Birliği (RYB)'ni kurup, ülkelerine dönebilmek için mücadeleye başlıyorlar. Yurda dönme girişimleri Ruanda hükümetince kulak arkası edilen RYB üyeleri, 1 Ocak 1990'da Uganda'daki kamplarından çıkıp Ruanda'da hükümetle silahlı mücadeleye başlıyorlar ve iç savaş 1992 Ağustosunda imzalanan ateşkesle sona eriyor. Bundan sonra soruna siyasi olarak çözüm bulma girişimleri başlıyor ama, çözüm bulma girişimleri sırasında aşırı milliyetçi Hutular, Tutsi sorununu "kökünden" çözmek için "Interahamwe" adı verilen yarı askeri yerel üniteler kurmaya başlıyorlar. Interahamwe, Ruanda'nın en ücra köşesinde bile örgütleniyor. Böylece örgüt üyeleri bölgelerinde oturan Tutsiler'i ve çözümünden yana ılımlı Hutular'ı teker teker fişlemeye başlıyor. Interahamwe, gençlerin aktif katılımını teşvik ederek onları silahlandırıyor. Ekonomik durumu Ruanda kadar kötü olan bir ülkede silahlanma deyince akla gelen silah/tüfek dışında Çin'den ithal ettikleri yüz binlerce satırı kendi yandaşlarına "ileride böcekleri temizlemekte kullanılmak" üzere veriyorlar ve satır veremedikleri kimselereyse ucu çivili tahta sopalar dağıtıyorlar. Hükümet durumu görmesine rağmen müdahale etmeyerek durumu destekliyor.

5 Nisan 1994 gecesı Hutular'ın yönetimindeki devlet radyosundan "Yarın bir şey olacak ve çok şey değişecek, bekleyin" anonsu yapılıyor. 6 Nisan 1994 günü Hutu kabilesinden olan devlet başkanının uçağı başkent Kigali'ye inerken düşürölüyor. Bu olaydan bir saat sonra Interahamwe yollara barikatlar kurmaya başlıyor ve aynı zamanda ellerdeki listelere bakılarak ilk önce ılımlı Hutular ve eğitimli Tutsiler öldürölmeye başlanıyor. Bu sırada ölkede barışı korumak için bulunan 5000 kadar Birleşmiş Milletler (BM) askerinin komutanı gizli bir yazıyla o zamanki sorumlu Kofi Annan'a "Soykırım başladı, durdurabiliriz, ne zaman müdahaleye başlayayım?" sorusunu yöneltiliyor. Kofi Annan, Somali'de yardım görevi sırasında ölen askerlerinin henüz taze hatırasından ötürü Afrika'ya hiç bulaşmak istemeyen Amerikan yönetiminin de baskısıyla, komutana "Size saldırılmadıkça hareket etmeyin" emrini veriyor. Komutan, ısrarla soykırım yaşandığını ve müdahale edilmesi gerektiğini belirtiyor. Bu sırada 10 BM askeri Hutular tarafından öldürölüyor ve BM, Ruanda'daki sorunu çözmek yerine ölkeden çekilmeye karar veriyor. Soykırım, BM çekildiğı andan itibaren hız kazanıyor ve dünyanın kendi haline bıraktığı Ruanda'da Hutular ellerine geçirdikleri her aletle (satır, taş, sopa, bıçak, balta) Tutsiler'e saldırıyor -saldırdıkları insanlar daha düne kadar yan yana yaşadıkları komşuları, arkadaşları. Devlet radyosunun sürekli "Böcekleri öldürün" anonsuyla ölümler caddelerde üst öste yığılmaya başlıyor; parası olan Tutsiler, Hutular'a kurşun parasını kendileri vererek kolay ölümü seçiyorlar ve parası olmayanlar en acı verecek şekilde öldürölüyor. Öldürmekten yorulan Hutular, mola verdiklerinde Tutsiler'in aşıl tendonunu kesip kaçmalarını engelliyor ve biraz dinlenince öldürmeye kaldıkları yerden devam ediyorlar. Bu toplumsal cinnet o kadar ileri gidiyor ki kiliseye sığınanları rahipler, hastanede bulunan hastaları doktorlar katillerine teslim ediyorlar. Dünya tüm bu olanlara seyirci kalıyor. 1948'de imzalanan bir anlaşmaya göre soykırım görölen her bölgeye müdahale etmeye tam yetkili Amerika ve Fransa gibi devletler, sorumluluktan kaçmak için BM'de soykırım sözünün kullanılmasını engelliyorlar. Ama ölü sayısı bu sırada tam altı yüz bine çıkıyor.

RYB, soykırımı engellemek için Hutular'la savaşımaya başlıyor. Ülkenin doğusundan ilerleyen RYB, bölgelerde soykırımcı Hutular'ı önüne katarak Kigali'ye giriyor ve soykırımı bulaşmamış Hutular'a dokunmuyor. O zamana kadar soykırımı durdurmak için parmağını kımıldatmayan Fransa, "Ruanda'da soykırım var ve durdurmak için müdahale edeceğiz" diyor ve ülkenin "tanınan" hükümeti olduğu için soykırımcı Hutular'a silah yardımı yapmaya başlıyor. Böylece yanlış tarafa, yanlış amaçlarla yardım yağıyor. Bununla yetinmeyen Fransa, askerlerini Ruanda'ya indirip Kigali'nin batısından Kongo'ya kadar olan bölgenin yönetimini ele geçiriyor ve bölgeye Turkuvaz ismini veriyor. Fransa, Turkuvaz'a RYB'nin girmesine izin vermiyor ama bölge içinde yaşanan soykırımı da durduramıyor. Ölü sayısı daha da tırmanıyor, soykırımcılar Fransa'nın koruması altında Tutsi katletmeye devam ediyor. RYB kontrolü eline alıp Ruanda sınırları içinde soykırımı sona erdirdiğinde korkunç tablo ortaya çıkıyor: 100 günde tam bir milyon Tutsi katledilmiş; iki milyon Hutu, Tutsiler'in öç almasından korkarak komşu ölkelere kaçmış; ölkede sağlam hiçbir altyapı, devlet binası ya da araç kalmayacak şekilde her şey yağma edilmiş; ekili alan ve besi hayvanı

Afrika

kalmamış. En kötüsü, insanlar korku içinde ve komşularına güvenmiyorlar çünkü soykırımı yapanlar yine kendi komşuları.

Ruanda'nın bugünlerine geldiğimizdeyse soykırım sonucu azalan nüfus, geri gelen Tutsiler ve doğumlarla 1994 seviyesini yakalamış durumda. Ülkede anasız-babasız kalmış çocukların bir kısmına akrabaları sahip çıkmış, fakat akrabaları da öldürülmüş olan büyük bir grup çocuk var. Devletin bunlara bakacak ne durumu ne de kurumu var. Yöntem olarak ailesiz çocukları sekiz-on kişilik gruplar halinde evlere yerleştirip ev ihtiyaçlarını karşılamışlar ve bu şekilde aile reisinin de çocuk olduğu ailelerde tam yüz bin çocuk barınıyor.

Nüfus yoğunluğundan dolayı aile başına düşen toprak çok sınırlı. Çiftçiler sadece kendi boğazlarına yetebiliyorlar. Hemen herkes tarımla uğraşiyor. Buna rağmen ülke yiyeceklerinin yaklaşık % 30'unu ithal etmek zorunda kalıyorlar. Ruanda hükümetinin bütçesinin 3/5'ünü aldığı hibe yardımlar oluşturuyor. Dolayısıyla yardım almazsa iş görmesinin olanaksız olduğu bir yapısı var ancak buna karşın hükümet Afrika'nın kişi başına en yüksek savunma harcaması yapanlarından biri.

Ruanda, soykırım sırasında aktif olarak görev alan ve herhangi bir grubu soykırıma teşvik eden herkesi yargılayacağını ilan etmişti. Ama hangi yargıç, hangi mahkemeyle? Her şey soykırım sırasında yok olduğu için hızlı yargılama için iki ayrı hukuk sistemi tercih edilmiş: geleneksel ve çağdaş. Geleneksel sistem, köyün büyüklerinin suçluyu bütün köy sakinleri önünde yargılaması yönteminden oluşuyor. Bu sistem suçu az olanlar için geçerli -örneğin sadece iki, üç kişiyi öldürmüş kişiler için- ve mahkeme sonuçları itibariyle de bağlayıcılık özelliğini taşıyor. Çağdaş sistemse, suçu daha ağır olanlara uygulanıyor, yani soykırımda yöneticilik vasfıyla rol oynamış kişilere. Yargılamalar 1996'da başlamış ama şu anda bile yargılanma sırası bekleyen 200.000 kişiden söz ediliyor; sıra bekleyenlerin hepsi hapisanede tutulmuyor, bir kısmı köylerinde yaşamaya devam ediyorlar.

Kigali

Başkent Kigali 300.000 nüfuslu, tepeler üzerine kurulmuş, kasaba irisi bir yer. Şehir vadinin yamaçlarına kurulu olduğu için bir yere gitmek için ya iniyorsunuz ya çıkıyorsunuz. Böyle olunca da haritada kısa görülen mesafelere ulaşmak vakit alıyor. Yürümek istemiyorsanız şehrin her tarafından sıklıkla geçen dolmuşlardan birine atlayabilirsiniz ama elbette 14 kişilik bir dolmuşta iki kat yolcuyla seyahati göze almanız gerekiyor ya da taksile. Taksiler genelde iyi işaretlenmiş değil ama beyaz renkli olmaları kural. Taksi durdurmak için her türlü beyaz arabaya el sallayabiliyorsunuz, duranın resmi taksi olması şart değil; taksi olmasalar bile küçük bir bedel karşılığı herkes sizi taşımaya razı olabilir.

Kigali'nin merkezinin hemen dışı gelişigüzel inşa edilmiş gecekondu mahalleleriyle dolu. Buralarda elektrik su gibi hizmetler henüz yok. Kırsalda

iş bulamayan yığınlar şehirde kismetini aramaya başlamış bu yüzden de sokakta yürürken birileri devamlı size bir şeyler satmaya çalışıyor. Seyyar satıcıların çoğu en fazla yabancıların geldiği postane civarında konuşlanıyor. Postane önündeki satıcılar, seyyar kelimesinin anlamını hakkıyla taşıyorlar çünkü çoğunun bir tezgahı bile yok. Sattıkları bir iki parça mal ellerinde size koşturup hemen pazarlığa başlıyorlar...

- *Çanta yirmi dolar*
- *Yok istemem*
- *On dolar da olur*
- *Lazım değil*
- *Bak bari beş ver*
- *Lazım değil dedim ya*
- *Tamam o zaman iki dolara vereyim.*
- *???*

Döviz bürosundan çıkıp da otele yürümeye başladığım sıra, çoğu zaman pek yapışkan olmayan satıcılar, döviz bürosundan yeni çıkan birinin paralı olacağı düşüncesiyle üzerime üşüştiler. Her biri ellerindeki malları gösterip diğerini bastırmaya ve satış yapmak için çabalamaya başladılar. Aralarından sıyrıldım tam caddeyi geçmiştik ki aralarından biri koşarak bana yetişti. Yetiştikten yetişmesine de elinde satacak malı olmamasına rağmen hazır yabancıyı yakalamışken hemen gözündeki güneş gözlüğünü çıkarıp:

- *Gözlük ister misin, iyi fiyat veririm.*
- *O senin değil mi?*
- *Yok satılık, ne kadar verirsin?*
- *Benim gözlüğüm var.*

Ardından yürümeye devam ettim ama o kısa bir koşudan sonra önüme geçip elini kemerine atıp hızla çekti ve kemerini çıkardı. Adam kızdı, bana kemerle saldıracak derken:

- *Dur, dur kemer lazım mı? Tamamen deri, iyi kalite.*

Üzerinden çıkardığı her şeyi bana satmaya çalışan bu yapışkandan kurtulmaya çalışıyordum ama nafile, yetişiyor meret. Arkama dönüp şöyle bir baktığımda bir de ne göreyim bir eliyle kemerini tutmuş diğer eliyle de pantolonunu tutarak bana doğru koşuyor. Adam yok oluncaya kadar Ruanda gezimin en

Afrika

hızlı deparını attım. Siz siz olun sevgili okuyucu cebinizde fazla para olduğunu anlayan seyyar satıcıların semtinden geçmeyin.

Nyamata

Nyamata, Kigali'den 35 kilometre uzaklıkta küçük köyden bozma bir şehir. Soykırım sırasında en fazla insanın öldürüldüğü yerlerden biri. Katliamın olduğu yerler aynen korunmuş ve hiçbir şeye dokunulmamış. Bu nedenle Nyamata'yı görmek istedim. Kigali'de otogara gidip orada etrafı bilir gibi duran birine Nyamata'ya nasıl gidebileceğimi sordum, anlamadı; bir başkasına sordum, o da anlamadı. Bu şekilde etrafımda meraklı küçük bir kalabalık oluştu. Ama konuştukları dil ya Fransızca ya da Kinyarwanda. Sonuçta anlaşılmadık, biri beni kolumdan çekeştire çekeştire bir minibüse bindirdi. Nyamata zannedip sevindim, yolda parayı önümdeki yolcuya verip Nyamata deyince bu kez gardaki durum burada da tekrarlandı. Anlamadığım bir sürü şey söylendi, yolcular aralarında tartıştı ama sonuçta minibüs şehrin ikinci otogarının önünde durdu, şoför yine kolumdan çekip beni indirdi ve minibüsleri gösterdi. Neyse ki ikinci otogarda fazla uğraşmadan doğru minibüsü buldum. Minibüsler kapasitelerinin en az yarısından fazla yolcu almadan kalkmadıkları için bekliyoruz ve yerin kapılmaması için minibüsten de inemiyorsun, ben de aracın sıcak, nemli ve insan teriyle bezenmiş havasının zevkini uzun uzun çıkarmaya karar verdim, oturdum bekledim!

Şehri terk ettikten sonra 5-6 km kadar asfalt yoldan gittik, sonra araçtaki kadınlar hep beraber çantalarından başörtülerini çıkarıp başlarını sıkıca bağladılar. Bir anlam veremedim ama biraz sonra toprak yola sapıp, aracın içinde tozdan göz gözü görmez olunca nedenini anladım. Yol, yağmur mevsiminde açılan derin çukurlarla dolu ve şoför sanki çok acele işi varmış gibi bu berbat yolda iyice hızlandı. Yolda çukurlara girip çıktıkça aracın camları kendiliğinden açılmaya, önceden yapılan kaynak işleri yüksek, ince bir sesle gıcırdamaya başladı. Çukurlara girip çıkarken bir yandan da koltuğa yapışmak lazım -ki bunu öğrenmem için kafamı iki kez tavana vurmam gerekti. Sonuçta 30 km'yi 1,5 saatte aldık. Minibüsten indiğimde tüm organlarımın yer değiştirdiğine yemin edebilirdim.

Minibüsten indiğimdeyse daha toparlanamadan boda-boda'lar etrafımı çevirdi. Boda-boda, burada bisiklet/motosiklet taksilere verilen isim. Fazla iş olmadığı için birbirlerinden müşteriyi kapmak için ölümüne yarışıyorlar. Herkes bir ağızdan nereye gideceğimi sorup bir yandan da çekeştirdikleri için hemen aralarından birini seçmem gerekiyor yoksa bir yerlerime bir şeyler olacak diye korkuyorum. Sürücüm 3-4 km ötedeki yer için ancak 30 Cent istiyor ve hareket ediyoruz.

Nyamata'daki Katolik Kilisesi'nde 1994 Mayıs'ında 1600 kişi öldürülmüş. Cesetler günlerce dokunulmadan kaldığı için çürümüşler ve cesetlerin bir kısmını köpekler yemiştir. Bugün Ruanda'da köpek bulmak zor çünkü halk ve özellikle ordu cesetleri temizlerken kızıp köpeklerin neslini kurutmuş. Sonrasında çürüyerek tanınmaz hale gelen kilisedeki cesetlerin artakalan

kemikleri gelişigüzel dizilmiş ve kilisenin “mezarlık” kısmına konulmuş. “Mezarlığa” arka bahçeden bir merdivenle iniliyor; içeride çok ağır bir çürük et kokusu var. Raflardan oluşan “Mezarlık”ta yüzlerce iskelet var ve kafataslarındaki kurşun delikleri, satır izleri hemen dikkatinizi çekiyor. Kiliseden sonra şehre dönüp minibüsü beklemeye başlıyorum. Yanıma gelen birkaç Ruandalı’yla biraz İngilizce biraz Tarzanca sohbet ediyoruz. Adamlardan biri Swahili (Sahil dili) konuşabiliyor. Swahili’nin yarısı Arapça. Türkçe’de de hatırı sayılır oranda Arapça kelime olması dolayısıyla Swahili ile Türkçe’yi karşılaştırıyoruz. Aynı anlamdaki kelimeleri söyleyip eğleniyoruz. Sonra nereden aklıma geldiyse adamlara doktor kelimesini anlatmaya koyuluyorum, anlamıyorlar. Türkçe, İngilizce, Swahili’de doktor kelimesinin anlamını bilmiyorlar. Ben de onlara hasta olunca ne yaptıklarını sordum, onlar da bir sürü şey anlattılar ama anlattıklarının içinde doktora gitmek yoktu maalesef. Hayatlarında doktora hiç gitmemişler!

Minibüs gelince toprak yollarda hırpalayıcı bir yolculuk sonrasında akşamüstüne doğru Kigali’ye varıyorum. Tüm bu gördüklerimizden sonra Ruanda’daki soykırımın ana sebeplerinden birisinin ülkedeki nüfus yoğunluğunun fazlalığı olduğu görülebilir. Komşu Kongo dünyanın en düşük nüfus yoğunluklarından birine sahipken Ruanda en yükseklerden biridir. Ruanda’nın kendi sınırları Avrupa güçleri tarafından belirlenirken, Hutu ve Tutsi kabilelerinin yaşadığı Kongo, Ruanda, Burundi ve Uganda’nın bazı bölgeleri dikkate alınmak yerine bürokratların keyfine göre belirlenmiştir. Eğer mevcut olan ekonomik yapı değişmezse Ruanda nüfusu yeniden arttığında ülke yeni sorunlara gebe olacak gibi görünüyor. Bunca kötü deneyimden sonra dileyelim ki nüfus arttığında Ruandalılar’ın rahatça yaşamalarını sağlayacak olanaklar da aynı oranda artsın. Geçirdikleri onca felakete rağmen hayata tutunan Ruandalılar daha iyi yarınları hak ediyor.

Dağ Gorilleri

Dilerseniz bir de Ruanda’nın başka bir yüzüyle, hayatla karşılayalım sizi ve Virunga Sıradağları’na Dağ Gorillerine gidelim. Sağımız solumuz arkamız volkan: Ruanda-Uganda ve Kongo sınırlarının kesiştiği noktadayım, volkanik Virunga Sıradağları’nda. Ruanda-Uganda sınırından önceki son şehir olan Ruhengeri, sınırdan geçecek yolcuların ihtiyaçlarını karşılamak için kurulmuş küçük bir yer. Asfalt kaplı olan tek yeri anacaddesi. Caddenin her iki yanına dar bir tezgah ve duvarda bir raftan ibaret dükkanlar sıralanmış. Sokaktaki insanlar uyuşuk hareketlerle yürüyor, birçoğu yürümeye üşenip gölgede tembellik ediyor. Az önce yağın yağmurdan dolayı hava yapış yapış. Bütün dükkanların içi görülüyor, kapıları da sonuna kadar açık. Kapalı bir yerde sıcak ve nemle başa çıkmak yerli halk için bile mümkün değil.

Çamur yolun sonuna doğru yürütüyorum, şehrin çarşısı burası. Pek taze gözükmeyen yiyeceklerin satıldığı bölümün yanında giysilerin satıldığı tezgahlar var. Hazır giyim eşyası olarak sadece tişört var ve tişörtlerin hepsi de Batılı ülkelerdeki yardım kuruluşlarından hibe ama burada parayla satılıyor. Tişört dışında bir giysi almak isterseniz çarşıdaki bir terziye

Afrika

ısmarlamanız gerekiyor. Çarşının terziler sokağına yürüdüğünüzdeyse sokağın her iki yanına dizili elliden fazla dikiş makinesinin sesi, "Mzungu, mzungu" (Beyaz adam, beyaz adam) sözlerine karışıyor. Şaşkın bakan, siyah, terli ve gülen yüzler işlerine ara verip bu garip beyaz adamı süzüyorlar. Pazarı bir kez daha turlayıp peşime çarşıdaki meraklı çocukları takarak anacaddeye çıkışım yine "mzungu, mzungu" sesleriyle karşılanıyor.

Anacaddede yürürken yavaşlayıp sağımdaki 3500 m'lik Gahinga, solumdaki 3700 m'lik Visoke ve 4500 m'lik Karisimbi dağlarının bulutlu zirvelerini kesiyorum. Dağların bana bakan yüzleri Ruanda sınırlarında diğer yüzleriye Kongo ve Uganda içinde. Bu volkanik sıradağlar içinde bulundukları ülkeler gibi genç ve huzursuzlar. En son 2002 yılında aktif hale geçerek 400.000 kişinin bölgeden tahliye edilmesine yol açmışlar ve lavlar 12.000 evi kullanılamayacak hale getirmiş.

Bu ufak şehire gelmemin sebebi dağ gorilleri. Nesli neredeyse tükenme noktasına gelen dağ gorilleri 1970'lerde Amerikalı Dian Fossey'nin çabaları sonucu kurtarılmış. Fossey, 1966'da goriller üzerinde bilimsel araştırma için Zaire'ye (Bugünkü Kongo) gelmiş. Ancak Zaire'de çıkan iç karışıklıklardan dolayı bir sene sonra Ruanda'ya geçmiş. 1967 yılında Ruanda'da Karisoke Goril Araştırma Merkezi'ni kurmuş. Sonra tam 18 yıl boyunca herkesten ve her şeyden uzak bir şekilde Virunga Sıradağları'ndaki kulübesinde yaşayıp gorilleri incelemiş. Dian Fossey, o güne kadar insanları yanlarına hiçbir şekilde yaklaştırmayan ve dolayısıyla yanlış tanınan gorillere nasıl yaklaşılabileceğini bularak goriller hakkında çok detaylı bilimsel bir çalışma yapmış. Yaptığı çalışmaların küçük bir kısmını *Sisteki Goriller* adlı bir kitapta toplamış (daha sonra beyaz perdeye de aktarılmış). Dian Fossey 1985 yılında kimliği bilinmeyen kişiler tarafından kulübesinde öldürülmüş. Öldürenlerin hayvan kaçakçıları olduğu düşünülüyor ama cinayet hâlâ çözülüş değil.

Bütün dünyadaki dağ gorillerinin toplam sayısı sadece 600 civarında. Bunların yarısı Ruanda sınırları içinde yaşıyorlar. Goriller, maymunlardan sonra insana en yakın memeliler. Yaşam süreleri de 40-50 sene. Erkekleri olgunluğa 16 yaşları civarında, dişilerse 9 yaşından sonra varıyorlar. Erkek goriller 15-17 yaşına eriştiğinde sırtları beyazlıyor ve devamında 'gümüş sırt' olarak adlandırılıyorlar. Sürülerin çoğunluğu bir gümüş sırt erkek ve birden fazla dişiden oluşuyor. Sürünün büyüklüğü genelde 5 ila 30 gorille sınırlı. Az sayıda gruptaysa birden fazla erkek bulunuyor ve sürünün lideri en güçlü gümüş sırt oluyor. Dişi goriller 100 kg civarındalarken gümüş sırt erkekler 160 kg ve üstüyle gerçekten büyük bir yapıya sahipler. Yiyecek olarak ot ve meyveleri tercih ediyorlar ama nadiren böcek yedikleri de olabiliyor. Dağ gorili denmesinden de anlaşılacağı üzere yüksek bölgelerde (2500-4000 m arasında) yaşıyorlar. Ruanda Milli Parklar İdaresi, görüldüğünden çok daha narin olan bu gorillerin insanlardan hastalık kapmamaları için her gün kısıtlı sayıda ziyaretçinin gorilleri ziyaret etmesine izin veriyor.

Akşamdan Ruhengeri'deki milli parklar ofisinde yürüyüşle ilgili bilgileri

alıyoruz. Sabahleyin gün doğmadan milli park merkezine doğru yola çıkıyoruz. Parkın merkezinde ondan fazla araç ve bunun iki katı kadar sayıda görevli bizi karşılıyor. Görevliler üç goril grubunun izlenebileceğini söyleyip bizi gruplara ayırıyorlar. Gruplar sekiz kişiyle sınırlı. Görevli bize en uzaktaki 'Susa' goril grubunu izleyeceğimizi, gorilleri görmek için 2 ila 5 saat arası tırmanacağımızı bildiriyor. Gorillerle bir saat vakit geçirdikten sonra yanlarından ayrıлып inişe geçeceğimizi söylüyor. Yürüyüşe katılanlar ikişer ikişer dört çekerlere binip yola çıkıyorlar; yanımızda bulunan beyaz adam da "Benim arabam var, gelin ben sizi götüreyim" diyor. Arabaya binince tatlı bir sohbete başlıyoruz, aracın sahibi dünyada eşine az rastlanan bir mesleğe sahip: goril veterineri! Kendisi dört seneden beri Ruanda'da dağ gorillerinin veterineri olarak çalışıyor. Goril gruplarını düzenli bir şekilde ziyaret ediyor. Ben de dayanamayıp goril veterineri mesleğini nereden seçtiğini sordum.

"Küçükken maymunları severdim, büyüüp üniversiteye girme yaşına gelince, daha büyük şeyler yapayım dedim. Gorillere merak sardım, işte buradayım."

"Hep burada mı kalacaksın?"

"Amerika'da bu konuda iş bulabilme şansım kafama meteor düşmesi şansından daha az." (Gülüşüyor)

Araçlarla yol bitene kadar tırmanıyoruz. 2500 m'deyiz. İnip yürümeye başlıyoruz. Köyün içinden geçerken çocuklar etrafımızı sarıp bize dokunmaya çalışıyor sonra da kaçıyorlar. Ekilmemiş bir karış yeri dahi kalmamış tarlaların arasından tek sıra halinde ormana ilerliyoruz. Ormanın sınırında bizi silahlı askerler karşıyor. Askerlerin ilk görevi ülke için iyi bir gelir kaynağı olan gorilleri kaçak avcılardan korumak, ikinci görevleri de turistlere göz kulak olmak. Komşu Kongo uzun yıllardan beri iç savaşta olduğundan sınıra yakın bölgeler pek tekin değil, hele hele bulunduğumuz bölgede üç sene önce bir turist grubunun öldürüldüğü düşünüldüğünde işi oldukça sıkı tutuyorlar. Goril İzci (evet, böyle bir meslek var), ormana dalmadan önce goril izleme kurallarını sıralıyor: Gorillere 5 m'den fazla yaklaşmak yok (bu önlem gorillerin insanlardan hastalık kapmasını engellemek için çünkü insan ve goril genleri birbirine çok benziyor), hızlı hareket etmek yok (yoksa heyecanlanıp saldırabiliyorlar), gorilleri parmakla işaret etmek yok (bu hareketi de saldırı sanıyorlar), üzerinize bir goril gelirse gözüne doğrudan bakmak yok (çünkü meydan okuma sanıyorlar), yavrularına yaklaşmak ve oynamak yok -onlar yaklaşırsa geri çekilmek zorunlu (anneleri rahatsız oluyor) ve yüksek sesle konuşmak yok.

Önümüzde Goril İzci'si'nin peşinde bambu ormanına dalıyoruz. Ağaçlar birbirine o kadar yakın ki aralarından geçmeniz mümkün değil. Askerler bambuların arasından yol açmak için ellerindeki büyük satır benzeri bıçaklarla etraflarındaki alanda yarım daireler çiziyorlar, kesilen bitkiler huşu ile yere düşüyor; açılan yol çok dar. Bazı yerlerden geçmek için sürünmeniz gerekiyor ya da bambulara tırmanmanız. Yarım saat sonra üzerimizdeki her şey toprak rengine dönüyor. Yer eğimi dikleşiyor ve yürümek iyice zorlaşıyor. Buna

Afrika

bir de ısırgan otları eklenince keyfimizi sormayın gitsin. Isırgan otunun bu cinsi kot pantolonunu da delip geçiyor. Üzerime bulaşan topraktan tam seçilemeyen kollarımın bütün derisinin kabardığını hissediyorum, bacaklarım da aynı durumda. Ne kadar yolumuz olduğunu sorduğumdaysa izcimiz "Belli olmaz yaklaşınca size söylerim" diyor. Tırmanmaya, sürünmeye, kaşınmaya, terlemeye devam ediyoruz.

Yürüyüşe başladıktan üç saat sonra izci bize dönüp "Yakındalar" diyor. Hepimiz heyecanlanıyoruz, adımlarımızı biraz daha hızlandırıyoruz. Bir saat kadar hızlı tempoda tırmanmaya devam edip 3000 m'ye çıkıyoruz. Artık iyice yorulmuşken ağaçların arasından karaltıları seçiyoruz. 'Susa' grubunun 30 eski üyesi ve yeni doğmuş ikiz bebek goriller beslenmekle meşguller. İkiz bebek goriller doğada çok nadir yaşıyorlar, bu yüzden veteriner onların üzerine titriyor ve her hafta gelip durumlarını kontrol ediyor.

Gorillerin yanında kaldığımız bir saat boyunca hayranlık, şaşkınlık karışımı duygularla bu büyük ama sakın yaratıkların kendi aralarında oynamalarını, alet kullanmalarını, çocuklarına bakmalarını ve birbirleriyle anlaşmak için yaptıkları işaretleşmeleri izliyoruz. Hareketleri ve yüz ifadeleri o kadar insana benziyor ki gorillere 'hayvan' demek kulağa tuhaf geliyor. Süremizin dolduğunu izci bildirdiğinde isteksizce goril grubunun yanından ayrılıyoruz. Hepimizin gözü arkada kalıyor ama diğer yandan da ağır ağır inmeye devam ediyoruz. Geldiğimiz yoldan çok daha dik bir yamaçtan iki saatte araçlara geri dönüyoruz.

Ruanda bu anlamıyla her haliyle gidilmesi, görülmesi, bakılması, incelenmesi gerekli yerlerden biri olarak hafızamıza kazılıyor. Siz ne dersiniz sevgili okuyucu, sizin için de geçerli mi bu söyledğim?

Nuh'un Gemisi: Tanzanya

Bu sefer Tanzanya'nın önemli kentlerinden biri olan Arusha'dayız sevgili okuyucu. Dün akşam anlaştığımız şoför ve pek güven vermeyen dört çeker aracıyla gün ağarmadan yola çıkıyoruz. Yağmur hızlandıkça önümüzü görmek zorlaşıyor; sileceklerin lastikleri benden daha yaşlı ama inanın arabanın daha önemli eksikleri olduğunu gün içinde tecrübe edeceğiz. Üç saat kadar sonra Ngorongoro Krateri'ne yaklaşıyoruz. Asfalt birden sona eriyor ve yağmurdan iyice çamurlaşan yol başlıyor. Tırmanmaya başlıyoruz. Ngorongoro Krateri 1700 m'lik platonun ortasında birden 600 m daha yükseliyor (kraterin kenarlarının denizden yüksekliği 2300 m). Bu mesafe normalde yarım saatte geçiliyor ama Arusha'dan Serengeti'ye ve oradan da Kenya'ya giden tek yol Ngorongoro'nun içinden geçtiği için yolda çok yoğun bir kamyon trafiği var. Ngorongoro Krateri çok önemli olmasına karşın milli park değil, sadece koruma alanı. Dolayısıyla Tanzanya milli parklarında insan yerleşimi yasakken koruma alanlarında serbest. Ngorongoro koruma alanında Masai kabilesi uzun zamandır yaşıyor. Masailer'e buradaki otlakları kullanma hakkı çok önceden verilmiş ve bugün de kratere tırmanırken yolda Masailer kırmızı giysileri, uzun ve içine rahatlıkla el girebilen büyük kulak delikleri ve araba lastiğinden yapılma sandaletleriyle hemen göze çarpıyorlar. Dün gecedan beri yağın yağmur, yolu birkaç yerde bataklıkla çevirmiş ama dört çekerle gittiğimiz için sorunsuz atlatırız derken ilk çamur birikintisine girmemizle patinaja başlamamız bir oluyor. Ve şoförden beklenen açıklama: "Lastikler kabak!"

Yol yukarı tırmandıkça dikleşiyor, dikleştikçe kayganlaşıyor; kayarak yolu kapatan kamyonların etrafından dolanıyoruz ve yolu iki saatte zor çıkarak, sonunda koruma alanının girişine varıyoruz. Giriş kapısından sonra kraterin kenarından içine doğru inişe geçiyoruz. Yağmur bulutları iyice alçaldığı için, değil aşağıdaki manzarayı önümüzü bile zor görüyoruz. Sis azıcık kalktığındaysa ilk önce kırmızı giysileri içinde Masai çobanlarını ve onlara ait inek sürüsünü görüyoruz. Biraz daha yaklaşıncı inek sürüsünün içinde sakın sakın otlayan zebra ve geyikler beni şaşırtıyor. Sonra fark ediliyor ki krater içinde aslandan tutun çitaya kadar onlarca çeşit yırtıcı hayvan bulunuyor ve Masailer de sürülerini onların arasında sakın sakın otlatıyor!

Krater toplam 260 km²'lik bir alanı kaplıyor. Kraterin içinde geniş kuru otlaklar, bataklık bir alan, yan yana sıralanmış göller ve yamaçlarda yağmur ormanı var. Bu küçük alanda 30.000 kadar hayvan yaşıyor. Kraterde rastlayabileceğiniz hayvan çeşitliliğiyle şaşırtıcı: leopar, çita, çakal, aslan, zebra, fil, yabandomuzu, impala, bufalo, antilop, gergedan, suaygırları ve yüzlerce çeşit kuş.

Afrika

Kraterin tabanına indiğimizde sis tamamen kalkıyor. Burası kesinlikle 'Nuh'un Gemisi'nin demirlediği yer: Sararmış otların üzerinde yüzlerce zebra, wildebeest (geyik-at-öküz görünümlü bir hayvan), impala bize hoş geldiniz diyorlar; az ilerideki ağaçların üzerindeki babunların itiş kakışları dalları çılgın bir ritimle hareket ettiriyor; 5 km ilerideki gölden büyük bir kuş sürüsü havalanıyor. Muhteşem bir görüntü.

Kraterdeki toprak yollarda aracımızla yavaş yavaş ilerliyoruz. Bizden önce gelmiş beş altı arabanın bir tepenin önünde kümелendiğini görüyor ve biz de yanlarına çekiyoruz. Sağımızda bir tepeciğin yanında bir çita yan yatmış hem etrafı kolaçan ediyor hem de üç yavrusunu birden emziriyor. Yavrular doyduktan sonra birbirleriyle oynamaya, boğuşmaya başlıyor ve sonra her biri teker teker tepecikten aşağıya yuvarlanıyorlar. Ardından yukarıya çıkma yarışı, birbirlerini kuyruklarından ısıarak aşağı çekmeleri derken annelerinin gözleri üzerilerinden ayrılmıyor. Birkaç kilometre ileride yol kenarına yatmış bacaklarını yalamakla meşgul altı üyeli genç bir aslan sürüsüyle karşılaşyoruz. Yemeklerini yeni bitirmiş olmalı ki keyifleri yerlerinde varlığını takmıyorlar bile. İçlerinden birisi aracın yanına gelip lastiklerini kokluyor, etrafında dolaşarak, kalanlara mayışmış bir şekilde esniyorlar. Yanlarında uzun bir süre kalıyoruz. Şoför aracın üstünü açıyor, uzanıp bir sürü fotoğraf çekiyorum. Yırtıcı ve tehlikeli bir hayvanın bir kaç metre yanında olup aramızda bizi koruyacak hiçbir şey olmaması ilk başta beni biraz geriyor ama aslanlara bakınca gerilmenin anlamsız olduğunu anlıyorum; yemeklerini yemişler, keyifleri yerinde -ne diye saldırırsınlar ki? İnsan mı onlar?!

Yeterince yatan, esneyen, uyuyan aslan resmi çekip bir hayli de hayranlıkla sürüyü seyrettikten sonra hareket ediyoruz. Gölün içindeki suaygırlarının sesleri bir hayli öteden duyuluyor. Sıcak havada suyun içinde hareketsiz duruyorlar. Sadece kulakları gözüküyor ve her birinin başında da bir kuş var. Arada erkek suaygırı ağzını sonuna kadar açıp çıkardığı bas seslerle etrafa varlığını belli ediyor. Bunu fırsat bilen kuşlar da aygırın dişleri arasındaki pisliklerden nasipleniyor. Böylece aygır hem bedava temizleniyor hem de kuşlar doymuş oluyor. Gölün içinde dört ayrı suaygırı sürüsü var ve hepsi kendi alanlarında tembellik ediyorlar.

Gölden geri dönerken yine aslan sürüsüne rastlıyoruz. Bunların yerlerinden kalkmaya niyeti yok galiba. Aslanlardan yarım kilometre ileride sayıları üç yüzleri bulan bir geyik sürüsünün içinden geçiyoruz. Onlar da aslanların keyifli olduğunun farkındalar. Nazik görünümlü geyiklerin yanında sert görüşleri ve büyük gövdeleriyle bufalolar otluyor. Müthiş!

Kraterin ağaçlı kısmına geliyoruz. Yaklaştığımızı gören bir babun sürüsü telaşla uzaklaşıyor. Filleri bulmamıza hiç zor olmuyor. Sadece yeni sökülüş ağaçların olduğu bölgeyi bulmanız yeterli. Filler acıktıkları zaman 5 m'lik ağaçları hortumlarıyla kolayca devirip yapraklarını yiyorlar. Biraz da fil sürüsünün yanında vakit geçiriyoruz. Sürü uzaklaşmaya başladığı zamansa şoför arabayı hareketlendirmek için hamle ediyor. Olmuyor. Bir kez daha, hayır. Ngorongoro Krateri'nde tuvaletlerin olduğu korunaklı

küçük bir bölge dışında araçtan inmek yasak. Nedeni de vahşi hayvanların saldırma olasılığı. Arabadan inmek yasak olduğu için inip bir şey de yapamıyoruz. Şoför “Bu yoldan korucular sık sık geçer, bekleyelim” diyor. Ama gelen giden olmayınca etrafı iyice kolağan edip araçtan inip kaputu açıyor. “Bir şey yok ama biraz itmemiz lazım, her zaman olur. Bakın itince hemen çalışacak” diyor. “Yaa demin sen değil miydin araçtan inilmez diyen?” diyorum. “Yakında hayvan yok, bir şey olmaz” deyip gülüyor. Yakındaki otları ve ağaçları dikkatli bir şekilde tarayıp tehlikeli bir hayvan görmeyince inip itiyoruz. Kısa bir itmeden sonra aracımız çalışıyor. Artık Nuh’un Gemisi’nden ayrılma zamanı, hava az sonra karacak. Dönmeye başlıyoruz; önümüzde uzun bir yol var. Bütün gün dolaşp yine de gezmeye doyamadığımız Ngorongoro Krateri, hem coğrafi yapısı hem de hayvanlarıyla gezginleri şaşırtmaya hazır sizi bekliyor.

Zanzibar: Bilmece adası

Afrika'da ama tam Afrikalı değil. Sokakta bir sürü Arap yüz var ama Arap da değil. Uzun süre Avrupa'nın müttefiki olmuş ama Avrupa'lı değil. Bütün büyük tüccarları Hintli ama kendi Hintli değil. Nereden mi bahsediyorum sevgili okuyucu?

Peki biraz daha ipucu vereyim size. Eskinin en büyük baharat üretim merkezlerinden biri. Afrika kıyısında baharat, köle ve fildişi ticaretiyle ünlenmiş bir yer. Hadi ama bulun artık. Tamam bir ipucu daha. Uzun bir süre Ummanlı Sultanlar tarafından yönetilmiş ve hatta Queen'in solisti Freddie Mercury'nin doğduğu yer... Sizin için hâlâ bir şey ifade etmiyor sanıyorum. Pekala son ipucu, burası Tanzanya'da bir ada... Evet, bildiniz sevgili okuyucu, Zanzibar'dan bahsediyorum!

Tarihte Zanzibar, Afrika'nın kıyılarından içeri girmeye yeterli donanımı olmayan (ya da cesaret edemeyen) uygarlıkların uğramadan edemedikleri esrarlı ada. Kimler geçmemiş ki buradan: Sümerler, Yunanlılar, Mısırlılar, Fenikeliler, Çinliler, Hintliler, Portekizliler, Hollandalılar, İranlılar, İngilizler ve tabii ki Ummanlı Araplar. Hepsi Zanzibar'da izlerini bırakmışlar. Bu izlerin kimi hemen göze çarpıyor kimiye bilmece gibi, dikkat etmeden, kafa yormadan çözmek mümkün olmuyor.

İlk önce Mısırlılar M.Ö. 12. yüzyılda Zanzibar'ı keşfedip kısa bir süre ticaret yapmışlar. O zamanlar Zanzibar'ın dünyanın köşesi olduğuna ve daha fazla giderlerse aşağı boşluğa düşeceklerine inanıyorlarmış ama sonrasında nedendir bilinmez, Zanzibar unutulmuş ve haritalardan silinmiş. Ta ki Fenikeliler ve Yunanlılar M.Ö. 2. yüzyılda Zanzibar'ı yeniden keşfedene ve haritalarda eski yerine koyana kadar. Enteresandır ada yine esrarlı bir şekilde yeniden unutulmuş. Bu sefer de M.S. 8. yüzyılda Araplar adaya gelip dünyaya Zanzibar'ı hatırlatmışlar ve bir kısmı buraya yerleşerek burada ticarete başlamış. 10. yüzyılda geniş bir İranlı topluluğu adaya temelli olarak yerleşince ada daha da hareketlenmiş. İranlılar ve Araplar 15. yüzyıl sonuna kadar Zanzibar'ı Afrika'nın sayılı ticaret merkezlerinden biri haline getirmişler ve bölgeden fildişi, altın ve köle ihraç etmeye başlamışlar. 16. ve 17. yüzyıllarda adada Portekizliler'in egemenliğini görüyoruz ama 18. yüzyılda Araplar ve İranlılar egemenliği tekrar ele geçiriyorlar ve 19. yüzyıl Zanzibar'ın en şaşıla dönemi oluyor. Zanzibar'ın önemi o kadar artmış ki adayı yöneten Sultan El-Busaid vatani olan Umman'dan tüm hanedanıyla birlikte Zanzibar'a taşınmış ve bu olayla birlikte ada önemine önem katmış. Zanzibar merkezli, Afrika içlerine 2000 km kadar giren ticaret yolları kurulmuş ve ada oldukça zenginleşmiş.

Zanzibar'ın zenginlikleri Batı dünyasının da ilgisini çekmiş ve adanın yönetimi 1890-1964 yılları arasında İngilizler'e geçmiş. 1964 yılındaysa halk bağımsızlık için ayaklanıp da egemenliği alıncaya kadar yönetim İngilizler'in elinde kalmış. 1964'te kısa bir süre özgür kalan Zanzibar, Tanzania'yla birleşmeye karar vermiş ve bugün Zanzibar, Tanzania'nın özerk bir parçası halinde: Kendi meclisi, başbakanı ve kendi gümrüğü var ama önemli kararlarda Tanzania devreye girerek kararları kendi alıyor.

Kene'lere Dikkat!

Bilmece adasını dolaşmaya adaya gelenlerin büyük çoğunluğunun yaptığı gibi Stone Town İskelesi'nden başlayalım. Dar Es Salaam'dan Zanzibar'a deniz otobüsü ya da gemiyle gelebiliyorsunuz. Eğer gemiyle gelmeyi seçtiyseniz 30 Dolar veriyorsunuz, deniz otobüsüyle gelerseniz de 70 Doları gözden çıkarmanız gerekiyor. Gemi yolculuğu gemisine göre 4-12 saat, deniz otobüsüyle 2 saat kadar sürüyor. İskelede ilk önce Zanzibar pasaport ve gümrük kontrolünden geçmeniz gerekiyor: Ülke içinde ülke. Pasaportunuza bir de Zanzibar damgası. Kapıdan adım atar atmaz yerellerin 'kene' adını verdikleri yapışkan bir hanutçu kalabalığı çevrenizi sarıyor. Otel mi lazım; araba mı? Kaçıp kurtulmaya çalışıyorsunuz. Hediyelik eşya? Kitap? Ya bırakın peşimi. Tur? Esrar? İmdaatttt! Kayık sefası? İyi restoran? Kurtuluşu yok, tek çare, sakın kalmaya çalışarak kulaklarınızı tıkamak. Kene'ler, bütün bir ay çalışıp 8-10 Dolar kazanmak yerine birkaç turistten aynı parayı çok kısa zamanda almayı seçenlerden oluşuyor. İyi para kazanan bir 'kene' olmak için ilk koşul ağzınızın iyi laf yapması; ikinci koşulsu iyice yapışkan olmanız. Bu şekilde turistin gittiği her yere beraber gidip yaptığı her türlü harcamadan payınıza düşeni dükkan sahibinden komisyon olarak alabilirsiniz.

Zanzibar'a gitmeden önce gezi rehberine bakıp iyice bir otelde yer ayırtmıştım. İskelede kene'lerden bunalınca kurtulmaya çalışırken otelde yer ayırttığımı dolayısıyla beni rahat bırakmalarını söyledim. İçlerinden birisi hangi otel olduğunu sordu. Söyledim. Otelin adını söyleyince, kendisinin otelde çalıştığını ve yolu gösterebileceğini söyledi. Otelin adını bildiğim için sorun çıkmaz diye düşündüm. Adam yolu gösterdi; otel kitapta anlatıldığı kadar iyi görünmedi gözüme ama otele yerleştim. Sonra şehirde biraz dolaştım. Akşam otele dönmek için taksiye bindim ve otelin adını söyledim. Şoför beni otelin önünde bıraktı ama burası benim otel değil... Ama adı aynı. Nasıl yani derken resepsiyondaki adama durumu izah ettim. Adam güldü: "Sizin aradığınız otel burası, kene'ler iskeleden bizim müşterileri zaman zaman böyle araklıyorlar, kandırmışlar sizi." Kafam iyice karışmıştı; ya bu da yalan söylüyorsa? Adam kuşkulandığımı anlamış olmalı ki devam etti. "İsterseniz girin bizim odalara bir bakın, daha iyi olduklarını göreceksiniz. Boşuna gezi rehberine girmedik ama bizim müşterimiz daha çok olduğundan öteki otel ismini değiştirerek sizin gibi turistleri avlamayı seçti. Bir şey yapamıyoruz." Adam doğru söylüyordu, sabaha toplanıp bu kez doğru otele geçtim.

Afrika

Stone Town

Sabah kahvaltıdan sonra Stone Town içinde ağır aksak dolaştım. Şehri içime çektim. Stone Town, alışık olmayana sarhoş eden kuvvetli bir tütün gibi. Beni fena çarptı sevgili okuyucu. Hem farklı hem tanıdık; hem yakın hem uzak. İçinde tanıdık tadlar var ama hiç alışık olmadıklarım da: dar, gölgeli sokaklar, boyası dökülen köhne bitişik taş binalar, yüzlerce küçük ama canlı dükkan, sokak adları yazmadığı için sık sık kaybolmalar, birden şehri kesen altı büyük (bir araba genişliğindeki) caddeden birine rastlamalar, sokak aralarında açık havada çalışan marangozlar, ressamlar, hediyelik eşya yapanlar, deniz kıyısında küçük restoranlar, halen eski tip dhow teknelerini inşa eden eski ustalar, kara çarşafli Zanzibarlı kadınlar, şortlu turistler, nem, sıcak, Kuran kursları, eskiden kalma kiliseler, camiler, kömür depoları, balık hali, baharat satıcıları, keneler, meraklı çocuklar, konuşkan yaşlılar, Afrikalı yüzler, Arap yüzler, Afro-Arap yüzler, köşkler, saraylar, kırılmış kiremitler, cumbalardan taşan kahve kokuları, tahta perdelerin arkasındaki gölgeler, fısıltılar, sokakta birikmiş çöpler, çöplerin yanında ip atlayan başörtülü çocuklar, entarisıyla sokakta tembellik eden manav, tavla oynayan esnaf, bildiği tek İngilizce sözcük 'bana para ver' olan yapışkan yeni yetmeler, balık ekmekçiler, Hint-Arap-Afrika karışımı ama illaki çok baharatlı bir mutfak, geleneksel giysileriyle Masailer, 'mzungu, mzungu' (beyaz adam, beyaz adam) sesleri, yanınızdan geçen yerellerin konuşmalarında yakaladığınız tanıdık kelimeler (dükkan, sabun, çorba, deva, misafir vs), işportacılar, dilimlenmiş biberli ananas ve tuzlu kavun yiyenler, tüm satıcıların kadın olduğu sebze pazarı, eski köle pazarı, akşamın ilerleyen saatlerinde bile dolu olan Forodhani, alandaki yüzlerce yemek satıcısının mangallarından yükselen leziz kokular, pide arası karides, şerbet kadar şekerli çaylar, üzerine illa şeker dökülüp servis edilen tatlı ötesi portakallar... ve saire, ve saire...

Ada

İlk günün sarhoşluğunu üzerimden atınca görmek istediğim yerlerin bir listesini yaptım. Sonra Afrika geleneğine uyarak yavaşça ama çok yavaşça dolaştım.

Zanzibar, 19. yüzyılda dillere destan olan zenginliğini iki temele dayandırmış: ticaret ve baharat. Muson rüzgarları dhowların yelkenlerini doldurunca Umman'dan yola çıkan Araplar köle, fildişi ve baharat alırlarmış. Muson rüzgarları yön değiştirdinceye kadar Umman'a yelken açmaları mümkün olmadığından her gelişlerinde en az üç ay adada kalırlarmış. Bu yolculuklarda evlenip Umman'a gelin götürülenler de çok olurmuş, adaya yerleşenler de. Afrika'yla yoğun ticaret yapmış bölgelerdeki Araplar'ın daha koyu derili olması işte bu eski ilişkilerden kaynaklanıyor sevgili okuyucu. Zanzibar'ın Arap yarımadasıyla ilişkisi 1964'teki bağımsızlığa kadar canlı kalmış ama Arap kültürü halen daha adaya varmadan bile sizi karşılıyor. Stone Town'a denizden yaklaşırken hemen 4-5 katlı büyük, beyaz, her tarafı balkonlu bir bina dikkatinizi çeker, işte burası Sultan Barghas tarafından 1800'lerin sonlarına doğru inşa ettirilen Harikalar Evi -ya da yerellerin

deyişle Beit el Ajaib (Acayip Ev). Kabuller ve törenlerde kullanılmak için yaptırılmış, öyle ki zamanında adada elektrik lambaları ve asansör olan tek binaymış, bugünse müze olarak gezebiliyorsunuz. Binanın üst kat balkonundan görülen şehir manzarası keyifli. Harikalar Evi'nin sol yanında büyük beyaz ve bakımsız duvarlarıyla dikkati çeken binaysa Saray Müzesi. Yine 1800'lerin sonunda inşa edilmiş ve bağımsızlığa kadar Sultan'ların evi olmuş. Bağımsızlık sırasında zarar gören ve yağmalanan bu bina birkaç kez tadilat görmüş ve yağmalanmış eşyalar sergilendiği için de Zanzibar'ın ihtişamını pek yansıtmıyor.

Sarayın olduğu Mizingani Road'da üç dakika daha yürürseniz yol kenarındaki büyük kauçuk ağacının gölgesinde Dhow'ların nasıl yapıldığını birinci elden görebilirsiniz. Yapım halindeki teknenin içinde çalışan ustalar iş başındayken ne kadar ciddi ve sessizse, mola anlarında o kadar konuşkan ve şakacılar. Dhow'ların az ilerisinde Eski Dispanser (ya da şimdiki adıyla Stone Town Kültür Merkezi) yeni restore edilmiş haliyle ziyaretçilerini bekliyor. Dispanserin hemen karşısında Mercury balık restoranı turistlere hizmet sunuyor. Freddie Mercury ya da gerçek adıyla Faruk Bulsara, Zanzibar doğumlu. Burada Queen'in şarkı adlarından esinlenilmiş yemekler yiyebilir, Freddie tişörtleri satın alıp 'Fat Bottomed' ya da 'Bohemian Rhapsody' kokteyllerini deneyebilirsiniz. Tabii hepsi Queen'in müzikleri eşliğinde. Bu kadar Queen yeter deyip biz yollara düşelim sevgili okuyucu.

Mizingani Road'dan geri dönüp Harikalar Evi'ni geçince sağda 18. yüzyıldan kalma Arap Kalesi, soldaysa Forodhani var. Arap Kalesi'nde eski pek bir şey yok, sadece hediyelik eşya satan pahalı dükkanlar var. Solda hemen deniz kıyısındaki Forodhani'ye şehrin fast-food süpermarketi diyebiliriz. Gündüz boş olan alan, akşam hava serinleyince hazır yiyecek satıcılarıyla dolup taşıyor. Burada son derece ucuza karnınızı doyurabilmeniz mümkün ama pek bir temizlik beklemeyin. Bugün erken yatalım çünkü sabaha balık haline gideceğiz.

Balık hali, şehrin kuzeyinde hemen deniz kıyısında. İskele, bayram öncesi pazarları gibi kalabalık. İskeleye yanaşan tekneler açık artırımla balıklarını satıyor ve yüklerini hemen orada boşaltıyorlar. İskelenin üzeri açık artırmaya katılan büyük alıcılar, evine ucuz balık almak isteyenler, balıkları taşıyan hamallar, iskeleye bağlı küçük kayıklarından satış yapmaya çalışan balıkçılar, kalabalığa karşın gemiye yanaşmaya çalışan kamyonlarla alabildiğine dolu. Adım bile atamıyorum, daha doğrusu istediğim yönde adım atamıyorum, ne kadar iskeleye varmak için uğraşsam kalabalık beni o kadar geriye sürüklüyor. Bu hengame içinde birkaç kişi "cüzdanına dikkat et" diye uyarıyor. Kalabalık biraz azalınca kadar iskele kenarında bekliyorum; bu sırada da bol bol fotoğraf çekiyorum. Saat 7 gibi balık hali birden boşalıyor.

Afrika

Baharat

Zanzibar'a gelip baharat bahçelerine uğramadan olmaz. Umman Sultanı 1818'de Zanzibar'da zencefil üretilmesi emrini vermiş. Yüzyılın ortasına gelindiğinde de dünyanın en büyük zencefil üreticisi Zanzibar'mış. Tarçın, vanilya, kırmızı biber ve kara biber türleri de adanın tropik ortamında çok hızlı gelişmişler. Adanın diğer geleneksel ihraç ürünleri olan köle ve fildişiye baharatın yanında küçük kalmış. Zanzibar, 19. yüzyıl sonlarına doğru 'Baharat Adası' adıyla anılmaya başlanmış.

Zanzibar şehrinin hemen 15 dakika dışında, 19. yüzyılda kurulan, baharat bahçeleri halen üretimde. Bahçelere tur ayarlayan yirmiden fazla firma var. Turlardan birine katılıyorum. Rehberimiz bahçede her bitkinin yanında duruyor. Önce bitkinin soyu sopunu iyice anlattıktan sonra esas zevkli kısma geliyor: Rehber bitkiden/ağaçtan/yapraktan/yumrudan bir parça kopartıp bize ikram ediyor; tadına bakıyoruz. Bahçeyi dolaşmamız dört saati buluyor ve artık iyice yoruluyoruz. Küçük bir çocuk gelip yemeğin hazır olduğunu haber veriyor. Bahçede çalışanlardan birinin evinin yer sofrasında bol baharatlı yemeklerle doyuyoruz. Öğle sıcağı biraz geçince de hemen yakınlardaki kartpostallardan çıkma uzun ve sadece bizim olduğumuz kumsallardan birine gidiyoruz.

Yunuslar ve Jozani Ormanı

Zanzibar, dalmak isteyenler için geniş imkanlar sağlayan bir yer. Adada dalış ayarlayan 4-5 profesyonel firma var. İsteyenler tüple dalış yapabiliyor, isteyenler de şnorkelle. Benim gibi dalmak istemeyen ve kumsalda yatarak vakit geçirmekten sıkılanlar için başka bir seçenek daha var: yunuslarla yüzmek.

Adanın güney ucundaki Kizimkazi Balıkçı Köyü iki nedenden dolayı iyi tanınıyor. Birincisi adadaki 12. yüzyıldan kalma en eski caminin burada olması ve ikincisiyse kıyıya yakın yaşayan büyük şişe burunlu yunus sürüsünün varlığı. Yunuslarla yüzmek isterseniz bir balıkçı teknesi kiralamanız gerekiyor. Yunuslar koyun herhangi bir yerinde olabiliyorlar çünkü ve tekneyle yunusların yanına yaklaşma şansınız artıyor. Kıyıda da tezgahların birinden şnorkel kiraladıktan sonra diğer sekiz kişiyle beraber tekneye biniyorum. Bizim teknenin ismi 'Moby Duck' -bir imla hatası mı, yoksa tekneye bunu mu uygun görmüşler bilemedim! 15 dakika kadar koyun güneyine kadar yol alıyoruz. Yunuslar birden sağ yanımızda sudan sıçrayarak görkemli bir giriş yapıyorlar. 15-20 üyeli bir sürü. Kayıkçı, Swahilice bir şeyler söyleyip tekneyi durduruyor. Hemen suya atlıyorum ve yunuslar sanki bu anı bekliyormuş gibi yavaşlıyorlar. Hem su altında hem de su üstünde teknenin yirmi metre kadar sağında daireler çizdiklerini görebiliyorum. Çok çevik ve zarif hareket ediyorlar. Yanlarına biraz daha yaklaştığınızda rahatsız oluyorlar ve teknenin yakınından ayrılmadan biraz daha ileride yüzmeye başlıyorlar. Onların yanına doğru yüzmeye başlıyorum. Bu sırada arkamdan şaşkın bağrışmalar duyduğumda dönüp bakıyorum.

Başka bir yunus sürüsü tekneyle benim aramdan sanki bir ağır çekim edasıyla geçiyorlar. Benden sonra suya atlayan birkaç kişi tam yunusların ortalarında kalıyorlar. Şaşkınlık, sevinç, hayranlık, hepsi içinde denizin bu güler yüzlü yaratıklarını seyrediyorum. Sonra her iki sürü de yanımdan uzaklaşıp koyun başka bir tarafına doğru uzaklaşıyorlar. Biz de tekneye tırmanıp peşlerinden gidiyoruz. Yeni gittikleri yerde de yine suya girip yanlarına gidiyorum. Kendimi ünlü birinin peşinden koşan paparazzilere benzetiyorum. Yunusların bu yaptığımızdan rahatsız olacaklarını düşünüyorum ama bir yandan da bu anı olabildiğince uzatmak istiyorum çünkü yunusların hiç zorlanmadan, hiç güç harcamadan hızlanmalarını, yön değiştirmelerini, zıplamalarını ve dalmalarını seyredebiliyorum. Çivit mavisini bir deniz, arkada tropik bir ada, uzun zamandır yapmayı istediğim bir şeyi yapıyorum. Yoksa buraya gelmeden önce gördüğüm reklam doğru mu? Hani şu kapısında 'Cennet' yazan bir binanın üzerine asılmış tabelada yazıyordu: 'Cennet taşındı, yeni mekanımız Zanzibar'.

Kızımka'ziden dönüş yolunda Jozani Ormanı'na uğruyorum. Burası koruma altındaki Kırmızı Colobus maymunlarıyla tanınıyor. Ormanın içinde bakımlı düzgün patikalarda dolaşıyoruz, rehber de bitkiler ve kuşlarla ilgili ayrıntılı bilgiler veriyor ama maymunlardan hiç iz yok. Rehber sorduğumuzdaysa rehber gülüyor: "Koruma altında olduklarını bir türlü öğrenemediler gitti!" Maymunlar koruma alanının hemen dışında yolun karşısında yaşıyorlar. Biz de tam öğle yemeğinin üzerine gelmişiz anlaşılan. Ağaç dalları esneyen, uyuklayan, meraklı gözlerini açmakta zorluk çeken maymunlarla dolu. Sanki hepsi birer film yıldızı; hiç naz yapmadan poz veriyorlar. Yeterince fotoğraf çekince güzellik uykularını bölmek için bu sevimli film yıldızlarının yanından ayrılıyorum.

Akşamüstü Stone Town içinde son bir kez dolaşıyorum. Kıyıda ki lokantaların birinde baharatlı enfes bir balık yedikten sonra otelime yollanıyorum. Her güzel şeyin bir sonu var maalesef sevgili okuyucu, benim de tatilim burada sona eriyor: "Hoşçakal Zanzibar, merak etme, tekrar görüşeceğiz."

Muz('un) Cumhuriyeti: Uganda

Dünya'da 1200 kadar farklı cins muz var. Bunların yaklaşık 120 kadarı Uganda'da yetiştiriliyor. Yılda tam 1,5 milyon hektar alanda 11 milyon ton muz yetiştiriliyor. Hindistan'dan sonra muz yetiştiriciliğinde dünya ikincisi Uganda, dolayısıyla Ugandalılar'ın hayatında muzun çok önemli olduğunu da tahmin etmek zor olmayacaktır. Yılda kişi başına 250 kg muz tüketiyorlar! Böylece muz, hayatın her yerinde, püre olarak, kızartma olarak, ekmek olarak, insanları neşelendirirken bira olarak, taşımada sepet olarak, yağmurdan ya da güneşten korunmada evin çatısı olarak, kuruyan bitkilerle birlikte çit olarak, hayvanlara yem olarak ya da bazı türleri ilaçlarda kullanılarak bir şekilde karşımıza çıkıyor. Uganda bu anlamıyla gerçek bir muz cumhuriyeti. Bu cumhuriyette yaşayanlar için muzun diğer bir anlamı 'hayat' demek. Küçük bir muz bahçesinden bütün bir aileyi besleyebilecek kadar ürün rahatça çıkıyor. Üstelik Uganda iklimine uygun olan bu bitki fazla emek de istemiyor. Muz bahçesi olanların evlenme şansı, olmayanlara göre daha yüksek; kısacası muz bir nevi sigorta.

Tamam başlığın hakkını verdik, şimdi gelelim diğer meseleye yani Uganda'nın neresinin şaşırtıcı olduğuna. Uganda turistik olarak insanı sandalyesinden düşürecek kadar ilginç yerlere veya eserlere sahip değil çünkü Uganda'nın ilginçlikleri günlük yaşamdaki ayrıntılarda gizli: otel resepsiyonunda İngilizce bilmeyen adama Türkçe "sabun" dediğinizde anlayıp getirmesinde, Mahatma Gandhi'nin büstünün hiç olmayacak bir yerde karşınıza çıkıvermesinde, dünyanın en büyük nehirlerinden Nil'in kaynağının yanındaki kasabanın susuz kalmasında ya da tek odalı Hilton otellerinin çokluğunda.

Hadi beraber Ruanda sınırı yakınındaki Kabale'den başlayıp ülkeyi boydan boya Kenya sınırına doğru gezelim. Dikkat! Dikkat! Bu yazının zevkine elde bir muz varken daha iyi varabilirsiniz -malum Uganda'dayız.

Ruanda sınırı yakınındaki Kabale'den başkent Kampala'ya bizi götürecek olan otobüs 1950'lerden kalma, üzerinde yüzlerce vuruk ve pastan boyası zor seçilen, camları çatlak ve arka kapısı kancalı bir iple değiştirilmiş olan bir Rus külüstürü. Sırt çantamı bagaja koyulması üzere muavine veriyorum. Otobüsteki koltuklar tahtadan. Bazılarının vidaları çıkmış ve yerlerine zorla tutturulmuşlar. Sabah 07.00'ı biraz geçte otobüs hareket ediyor. Otobüs sık sık durarak yolcu alıyor, indiriyor, bindiriyor. Önümdeki yaşlıca bey inince onun yerini kucağında iki tavuğuyla şişman bir kadın alıyor. Tavuklar koltuğun arasından ikide bir kendilerine has telaşla başlarını çıkarıp çıkarıp duruyorlar. Yoldan alınan yolculardan biri üç keçisini bagaja yükleyince acaba çantayı bagaja vermese miydik diye geçiriyorum içimden.

Ülkenin bu kesiminde beyaz birine rastlamak her gün rastlanan bir şey olmadığından olsa gerek her yeni binen yolcu şaşkınlıkla yine "Mzungu" lafını geveliyor. Koltuklar tahta olduğu için yoldaki tüm sarsıntılar doğrudan hissediliyor. Sırtını koltuğa dayamak titreşimlerden dolayı giderek rahatsız edici bir hal alıyor. Otobüsün yoldaki derin çukurlardan birine girip altını sürttüğü sıralarda otobüsün tüm camları yerinden fırlayacakmış gibi titriyor, yolcular her zamankinden fazla sallanıyor, koltuklar gıcırıyor ve motor da kızgınca hırlamaya başlıyor. Bu velveleden sadece hoplayıp zıpladıkça kafalarını daha ritmik bir şekilde sallayan önümdeki iki tavuğun zevk aldığını görüyorum.

Otobüs ihtiyaç molası için duruyor. Tuvalete girdiğimde şimdiye kadar gezdiğim yerlerden farklı ve ilginç bir tuvalet yorumuyla karşılaşıyorum. Bildiğimiz alafranga klozeti alaturka olarak monte etmişler. Nasıl mı? Klozeti betona gömmüşler. Tuvalet kabinine girince iki basamakla klozetin seviyesine çıkıyor, sonra çömelip işinizi alafranga klozette alaturka olarak görüyorsunuz. Enteresan! Uganda'nın başka yerlerinde deliksiz tuvaletlere de rastladım. Deliksiz tuvaletlerde siz işinizi kabinin tabanına yapıyorsunuz, arkanızdan biri gelip temizliyor. İnsan bu tuvaletleri tecrübe ettikten sonra ömür boyu kabız olmak arzusuyla dolup taşabilir.

Öğlene doğru otobüs, dumandan göz gözü görmez bir bölgede yavaşlıyor. Soförün, önünü göremediği için yavaşladığını düşünürken, yanıldığımızı anlıyoruz çünkü duman biraz açıldığında birden yolun her iki yanında sıralanmış yüzlerce mangal ortaya çıkıyor ve mangal başındaki satıcıların otobüsü fark ettiklerinde delice bir koşuşturmayla bizi sarıp sarmaladıklarını görüyoruz. Ellerinde çöp şişler, kızarmış muzlar, mısır ekmekleri, kocaman keçi butları ve ne olduğunu anlayamadığım değişik yiyecekleri satmaya çalışıyorlar. Yolcular otobüsten inmek yerine camları açıp pazarlık yapıyorlar. Satıcılar mallarının iyi olduğunu anlatmak için en yüksek sesleriyle bağırıyor, aralarında tartışıyor, en iyi yeri kapmak için itişiyor, pazarlık yapıyorlar; yolcularsa avazları çıktığı kadar bağırarak yiyecekleri ısmarlıyorlar. Yoldan geçen sabırsız diğer araçlar korna çalıyor biz de bu arada yavaşça hareket etmeyi sürdürüyoruz. Tam bir karmaşa. Her zaman karşılaşmadığım bu manzara çok renkli ve eğlenceli. Neden sonra otobüs sığabileceği kadar bir park yeri buluyor ve duruyor. Yolcuların çoğu yiyecek alışverişini zaten bitirmiş durumdaydılar, ama peki ya içecek? Derken içecek satıcısı iki kasa şişeye otobüse atlayıveriyor biz de hareket etmeye başlıyoruz. Satıcı koridorda bir yandan satışını yaparken diğer yandan da kasaları ayağıyla itiyor ve otobüsün en arkasına vardığında oturup beklemeye başlıyor. Biraz sonra da içilen şişeleri toplamak üzere tersten bir operasyon daha yapıyor ve otobüsten iniyor. Böylece öğle yemeği yolda mola vermeden halledilmiş oluyor.

Başkent Kampala'ya yaklaştıkça köyler sıklaşıyor. Hemen her köyde bir bar ve otel var. Ama bunların, adları dışında bizim anladığımız bar ve otelle ilgisi yok. Bar dedikleri, genelde bir buzdolabı ve dışarıda birkaç masadan oluşan, sadece bira ve Waragi denilen Uganda içkisi satan dükkancıklar; otellerse yol kenarındaki evlerine birkaç oda ekleyip kiralayan küçük pansiyonlar. Otellerin adları sahiplerinin hayal güçlerini de yansıtır: Yol

Afrika

üstünde dört tane Sheraton, iki tane Hilton saydım.

Başkent Kampala, ekvatora sadece 30 km mesafede; şehre girmeden önce ekvator çizgisinin üzerinden geçeceğiz. Tam ekvator da yol kenarında güney yarımküreden kuzeye geçişi simgeleyen basit beton bir anıt yapmışlar. Anıtın etrafında da müşteri bekleyen birkaç hediyelik eşya kulübesi var, o kadar. Öğleden sonra Kampala otobüs terminaline yaklaşıyoruz ama trafik çok kötü; yolda giderken bu kadar sıcak olduğunu farkına varmamıştım ve şimdi trafikte durunca cehennemi sıcak aracı teslim alıyor.

Otele kapağı attıktan sonra yürüyerek Kampala turuna çıkıyorum: kalabalık, canlı caddeler, sıkışık bir trafik, küçük binlerce dükkan, Çin malları satan bir işportacı ordusu, sebze meyve halinde değişik yüzler, ürünler, peşimden koşan çocuklar, adım başı internet kafelerin sıralandığı caddeler... Kampala diğer Afrika şehirlerine göre daha temiz, düzenli ve oldukça güvenli. Milton Obote ve İdi Amin zamanlarında mahvolan ve iç savaşa sürüklenen ülkeyi eski gerilla lideri Museveni toparlamış. Museveni, 1986'dan beri ülkeyi yönetiyor ve seviliyor ama söz verdiği halde çok partili demokrasiye bir türlü geçmiyor. Kendi deyimiyle "tek partiye dayalı açık ve serbest seçimli bir demokrasi" uyguluyor. Uganda'ya mali yardım yapan devletler çok partili demokrasiye geçilmemesinden hoşnut değiller ve ülkenin bütçesinin yarısından fazlasının yabancı olduğu düşünülürse Museveni'nin iktidarda daha uzun süre kalması ülke ekonomisi için pek de iyi görünmüyor.

Akşama otele geri dönüyorum. Otel odasının garip bir tasarımı var. Üç penceresinden büyük olan ikisi koridora, küçük olan biri dışarıya bakıyor. Bu küçük pencereden baktığımda şehrin uçsuz bucaksız minibüs terminalini görüyorum. Binden fazla minibüs, durakta müşteri bekliyor ya da hareket halinde ve tabii ki gürültü oldukça fazla. Resepsiyona "Gece minibüslerin gürültüsünden rahatsız olunuyor mu?" diye soruyorum. Cevap: "Akşam minibüsler yola çıkmaz onun için minibüs gürültüsü hiç olmaz." Bu cümlede görevlinin iki gerçeği atladığını ancak yatınca farkına varıyorum: Birincisi, akşama doğru trafik yavaşlıyor doğru ama otelin çevresi gece açık hava barı haline geliyor; ikincisiyse pazara gece boyunca kamyonlarla mal gelmeye devam ediyor. Ama resepsiyondaki görevlinin dediği gibi, hiç minibüs gürültüsü duymuyorum! Uyumak için çok uğraşıyorum.

Sabahleyin Kampala'nın yakınındaki Entebbe şehrine geçiyoruz. Hafızanızı biraz zorlarsanız siz de bu ismi hatırlayacaksınız. Entebbe, Viktoria Gölü kıyısında küçük bir şehir. Toptan muz ticaretinin yapıldığı bir pazarının dışında bakımsız bir botanik bahçesi var. İngilizler'den kalma bu botanik bahçesinde 1930'larda Tarzan filmleri çekilmiş. Hatta İngilizler, Uganda'yı idare ederken Entebbe'yi başkent seçmişler. Bu anlattıklarım Entebbe'yi hatırlamak için yeterli sebep değil ama Temmuz 1976'da burada yaşanan rehine kurtarma operasyonu Entebbe ismini tüm dünyanın hafızasına kazınmıştı. İsrail'deki Filistinli mahkumların serbest bırakılmasını isteyen bir grup, Atina-Paris seferini yapan bir Fransız havayolları uçağını kaçırarak uçağı Entebbe'ye indirdiler. Uçakta bulunan İsrail pasaportluları rehin

tutarak diğer yolcuları serbest bıraktılar. Tam o sırada Uganda'nın başında olan İdi Amin, havaalanına gelerek hava korsanlarını destekleyen bir konuşma yaptı ve korsanlar da Filistinli mahkumlar bırakılmazsa ertesi gün uçağı yolcularla beraber havaya uçuracaklarını bildirdiler. O gece İsrail'den havalanan üç nakliye uçağı havaalanına baskın yaptı ve tüm hava korsanlarını ve onları koruyan Ugandalı askerleri öldürüp rehineleri uçaklara bindirip kaçırdılar. Bu operasyon halen hafızalardadır.

Akşam da Entebbe'den dönünce Kampala'da biraz dolaşıyorum. Nil Nehri'nin kaynağını görmek için yarın Jinja şehrine geçeceğiz. Belki orada uyuyabilirim yoksa bu gürültüde çok zor.

Jinja'da minibüs durağında etrafımızı boda-boda denen bisiklet taksiler sarıyor. Hepsi de otelin çok uzakta olduğunu yürümenin uzun zaman alacağını söylüyorlar. Aralarından sıyrılıp oradaki bir araba sahibiyle otele götürmesi için 10 \$'a pazarlık ediyorum. Anlaşma sağlanınca adamın ağız kulaklarında, arabayı çalıştırmasıyla durdurması bir oluyor. Otel sadece 500 m ileride. Fiyatta anlaşmışız bir kere, homurdanarak ödüyorum. Odaya çıkıp bir an önce duş almak istiyorum. Tısssssss! Sular kesik. Yav, burası Nil Nehri'nin, hani şu geniş, uzun, büyük Nil Nehri'nin kaynağı değil mi? Nasıl su olmaz? Yok işte. Otel sahibi su basıncının sadece akşamları yeterli olduğunu söylüyor. İşte Afrika'nın kaynaklarının nasıl kullanıldığını gösteren bir başka örnek daha. Yazık!

Jinja, bölgenin ticaret merkezlerinden. İdi Amin zamanında, Asyalı tacirlerin malları devletleştirilip Asyalılar'ın tümü sınır dışı edilmiş. Gidenlerin yerine işletmecilik yapacak Ugandalı olmadığı için de Asyalılar'dan kalan her yer çürümüş ve terk edilmiş. Museveni başa geçince ilk iş olarak Asyalılar'a mallarını geri vermiş ve ticaret böylece biraz toparlanmış. Bugün Jinja'da neredeyse tüm dükkan sahipleri Hint kökenli. Caddeden geçenleri seyredince insan kendini bir oyunun içinde zannediyor. Hintliler ve Ugandalılar anlaşmışlar, tüm Ugandalılar müşteri olacak, tüm Hintliler de satıcı. İstisna yok.

Nil'in kaynağı Jinja şehrinin yanı başında Nasreddin Hoca'nın türbesi gibi bir yer. Her tarafı açık ama giriş ücretli. Ücreti ödeyip bölgeye girince karşıma çıkan ilk yazıt burayı ilk gören Avrupalı John Speke için dikilmiş. Yazıtın yakınında Mahatma Gandhi'nin de bir büstü var. "İyi de Gandhi'nin, Uganda'yla ne işi var" dersiniz, Gandhi öldükten sonra, bedeni yakılmış ve külleri dünyanın seçilen yerlerine savrulmuş. Nil'in kaynağı da küllerin savrulduğu yerlerden biriyim. Nil'in kaynağında manzara beklediğim kadar etkileyici değil. Nil'den gücüne ve endamına uyan güçlü, gürleyen, kuvvetli, gürültücü, köpüklü bir kaynak bekledim ama oysa, nehrin kaynağı Viktoria Gölü'nün altında olduğu için, suyun çıktığı yerde dışarıdan sadece küçük bir girdap gözüküyor. Bulunduğum noktanın sağ tarafı Viktoria Gölü ve sol tarafıysa Nil Nehri. Burada gördüğüm su tanecikleri dört ay boyunca 6700 km yol kat edecek ve çoğunlukla çöllerden geçerek etrafa hayat verecek, sonra da Akdeniz'e akacaklar. Yazıtın aşağısındaki çay bahçesinde uzunca bir süre oturduktan sonra Jinja merkeze dönüyorum. Source of the Nile

Afrika

Caf , Jinja'ya gelen gezginlerin buluşma mekanı. Biraz kitap okuyup yoldan geçenleri seyrediyorum sonra kafede iki seneden beri dünyayı dolaşan iki Japon'la tanışıyorum. "İki sene boyunca dolaşmak nasıl bir şey?" soruma karşılık olarak biri "İşimden çok sıkılmıştım, daha ancak rahatlıyorum", diğeriye "Dolaşırken anlaşılmıyor, eve döneyim belki o zaman anlarım" diyor. Birden yoldan geçen geleneksel kıyafetli birini görüp, video kameralarını kapıp yanımdan uzaklaşıyorlar.

Akşam otele döndüğümde kötü bir sürprizle karşılaşıyorum. Otelin sakini bahçesi gece için ruh değıştirip Jinja'nın en hareketli barı haline gelivermiş: Müzik, insanlar, gürültü... Anlaşılan o ki, Uganda'da bana uyku yasak!

Filler ve Suaygırları: Zambiya

Günlük koşturmacadan baydığım bir anda yol kenarındaki bir reklam dikkatimi çekti, kocaman bir şelale fotoğrafı ve birkaç adamın keyifli yüzüyle bir naneli şekerin reklamı yapıyordu.

Gözüm ürüne değil ama şelaleye takıldı; geniş, büyük ve etkileyici gözüktüyordu. Bu resme daha önce birkaç yerde daha rastladığım için neresi olduğunu biliyordum: Zambiya'daki Victoria Şelalesi. Daha önce buraya gitmek aklıma hiç gelmemişti ama yolculuk etmek için her zaman bir bahane arayan ben, bu sefer naneli şeker reklamının hatırına kendimi Zambiya uçağında buldum. Peki Zambiya'da şelaleyi yakından görmek dışında ne mi yaptım sevgili okuyucu? 'Görüntüye aldanma' sözünü test ettim ve bilin bakalım ne çıktı: Doğru. Siz siz olun kısa bacaklı, şişman ve sevimli katillerden uzak durun. Ne aslanlar, ne kaplanlar, ne filler, kısacası hiçbir vahşi hayvan bildiğiniz sevimli suaygırlarından daha fazla insan öldürmüş değil.

Havaalanından otelin aracına atlayıp yola çıkıyoruz, otelimiz havaalanına 40 km kadar uzaklıkta. Yolun henüz yarısındanayken ileride beyaz garip şekilli yere yakın bir bulut dikkatimi çekiyor. Herhalde biraz uzun dalıp bakmışım ki şoför bilgi verme ihtiyacını duydu: "Victoria Şelalesi. Etrafa sıçrattığı sular 500-600 m yüksekliğe çıkar ve 20-30 km'den görünür. Böylece şelalenin kenarında yılın her günü her dakikası yağmur yağıyor gibi olur."

Resepsiyondan odamıza gitmek için otelimizin oldukça geniş bahçesinden elektrikli arabalara biniyoruz. Şoför ilerideki ağaçlarda oynayan 40-50 üyeli bir maymun sürüsünü işaret edip "Üzerinizdeki ufak şeylere sahip çıkın, özellikle gözlük ve şapkaları çok alıyorlar" diyerek bizi uyarıyor ve sonra da yakındaki üniformalı bir görevliye kendi dilinde bir şeyler söylüyor. Duruyoruz. Üniformalı görevli bütün ciddiyetiyle arka cebinden sapan çıkartıp yerden bir taş alıyor ve en yakındaki maymuna fırlatıyor. Maymunlar bağırış çağırış, ağacın dalları hareketleniyor, yapraklar aşağıya yağıyor ve maymun sürüsü ağaçtan ağaca kaçmaya başlıyor. Odaya varıp bavulları attığımız gibi nehir kenarına fırlıyoruz: Zambezi Nehri herkeste hemen hayranlık uyandıracak kadar geniş ve heybetli. Yağmur mevsiminin sonunda olduğumuzdan dolayı nehrin suyuna iyice bir kuvvet gelmiş. Bu kuvvetle önüne çıkan her şeyi önüne katıp Victoria'ya, önümüze kadar getiriyor. Nehrin üzeri kim bilir nereden sürüklediği dallarla dolu, sularıysa açık kahve. Nehrin karşı kıyısında suda güçlülük seçilen suaygırları arada kulaklarını oynatarak kuşkulu kuşkulu bize bakıyorlar.

Afrika

Zambezi Nehri'nde birkaç saat gezinmek için African Queen (Afrika Kraliçesi) gemisine atlıyoruz, kaptanımız bizlere Humprey Bogart'ın bu seferlik geziye katılamayacağını bildiriyor. Eh, şansımıza küselim bu sefer! Gemi alt ve üst iki güverteden oluşuyor; ben de üst güvertede köşede hasır bir koltuk bulup yayılıyorum. Gemi hareket ederken mangalları yakıp bira servisi yapıyorlar... Yav çocuklar, keyif yapmak için iskeleden ayrılmaya bile gerek yok, ne gerek vardı! Nehrin kenarları göz alabildiğine yeşil, arada tek bir bina ya da açık alan göze çarpmıyor. Akıntıya karşı geziye devam ediyoruz, kıyıda arada ağzını açmış timsahlara rastlıyoruz. Şanslı olanlarının dişçileri de orada hazır ve nazır bekliyorlar: Nehir kenarında yaşayan bir tür kuş, yemek aramak yerine, ağzını açmış timsahların diş aralarındaki kırıntılardan geçiniyor. Timsahlarınsa buna bir itirazı yok, niye olsun ki dişleri bedavadan temizleniyor.

Sevimli katiller suaygırları

Suaygırları topluluklar halinde biraz hoyratça da olsa suda oynuyorlar. Oyunlarıysa birbirlerinin üzerine çıkma, birbirlerine diş geçirme ya da biraz ilerideki arkadaşlarını suya batırma ekseninde şekilleniyor. Diş geçirmekten bahsetmişken, dişlerinin küçük olmadığını, ağızlarının kenarında 30-40 santimlik kolum genişliğinde iki tane dişin pırıl pırıl parıldadığını belirtmem gerekiyor. Hele hele bu dişler, küçük kulaklar, küçük ayaklar, patlak gözler ve kendini zor kaldıran ağır bir vücutla bir araya gelince en olmayacak formülle Afrika'nın en tehlikeli hayvanı ortaya çıkıyor: Afrika'da en fazla insan öldüren hayvan suaygırları. Suaygırına şöyle bir bakınca hiç de öyle tehlikeli bir halleri yok gibi, sadece üç tonluk bir gövdeyle çelimsiz bacaklar ve otobur bir hayat! Sevgili aygırlarımız gündüzleri sudan çıkmıyorlar, maksat elin hayvanlarına yem olmamak. Ha bu arada kim yer suaygırlarını bilemem, belki de zeka kıtlıkları vardır, kim bilebilir?! Geceleyin otlanmak için sudan çıkan aygırların sevdikleri ot cinslerine ulaşmak için elli kilometreye kadar yolculuk ettiği biliniyor, hem de o ufak bacaklarıyla hem de akşam karanlıkta ve hem de yola çıkıp sabah gün ışıırken geri dönmek kaydıyla. Açlık koskoca aygıra neler yaptırıyor. Bu arada karaya çıkan suaygırını kendini sudan çıkmış aygırdan... pardon, balıktan beter görüyor ve bu yüzden bir tehlike sezdiğinde (mesela yakınlarda bir insan gördüğünde) kendini güvende hissettiği suya koşmaya başlıyor. Diyelim ki adınız Niyazi ya da Burcu olsun sevgili okuyucu ve diyelim ki canınız sıkıldı ve gece Zambezi Nehri kıyısında dolaşmaya çıktınız (istatistiki olarak Zambezi Nehri kenarında dolaşan insan sayısı pek fazla değildir ama olsun). Hatta gece otlamaya çıkan bir suaygırını da farkına varmadan rahatsız ettiniz; o üç tonluk küçücük sevimli şey sizden ürktü ve doğrudan üzerinize gelmeye başladı (sizden ürüp üzerinize gelmesi de garip bir çelişki ama olayın mantıksızlığını açıklamak yerine böyle bir anda isterseniz öylece durmayın derim ben). Kaçarsınız tabii, ama durun bir dakika -yok yok vazgeçtim şimdi dinlemeyin arkanıza bakmadan kaçın siz. Ama yok suaygırını birden hızlanıyor, sizden hızlı koşmaya başlıyor (evet ayakları küçük ama insandan daha verimli kullanabiliyor o meretleri) ve üzerinize saatte 30 km hızla gelirken diğer yandan küçük dişlerini gösteriyor size. Yeryüzünde balinadan sonra ikinci

büyük ağza sahip sevimli yaratık 30-40 cm'lik dişleriyle gövdenizi bir defada ikiye bölüyor. Nasıl, korkutucu değil mi? Ama yukarıdaki senaryonun olasılığı küçük gibi gözükse de Afrika'da her yıl 25-30 kişi Niyazi'nin ya da Burcu'nun durumuna düşüyor.

Victoria Şelalesi, otele yürüme mesafesinde; şelaleye yaklaştığımızı uzaktan görünen duman müjdeliyor. Şelalenin olduğu bölgenin etrafı çevrilmiş, kapıya bir gişe ve etrafına da bir sürü yapışkan satıcı unutulmamış. Bunları aşıyoruz ama ileride daha da yapışkan bir satıcı güruhuyla karşı karşıya kalıyoruz. Dışarıdakiler hediyelik eşya, içeridekiler yağmurluk ve şemsiye konusunda uzmanlaşmışlar. Şelaleden gelenlere bakınca yağmurluk almanın mantıklı olduğunu görüyoruz ama tatilde olduğumuz ve mantığımızı evde bıraktığımız için almıyoruz. Şelaleyi tam karşıdan görecektir bir patikaya giriyoruz, birkaç dakika sonra yağmur çiselemeye ve ilerledikçe bizi ıslatmaya başlıyor. Yağmur dediğimse 100 m ilerideki şelaleden sıçrayan su; yaklaştıkça şiddetini artırıyor -ama dedim ya mantık yok, evde.

Şelalenin tam karşısına geçince göz gözü görmez oluyor. Harika bir görüntü. Yılda 365 gün sulanmaktan iyice azmanlaşıp şımarıklaşan ve oraya buraya sarkan devasa ağaçların altına giriyoruz. Su biraz azalır gibi oluyor ve ortamda bulunan suyla bol güneş ışınlarının birleşmesi bulduğumuz yerden iki gökkuşağını birden görmemizi sağlıyor. Fotoğraf makinemi, koyduğum naylon torbadan çıkarıp resim çekmeye başlıyorum. Makine, artık bozulmuştur diyene kadar ıslanıyor ama bozulmuyor, bir film daha takarak makineyi yine su testine tabi tutuyorum ve alet yine testten geçiyor. Kenardaki ıslak banklardan birine üzerimdeki her şey ondan daha ıslak olarak kuruluyorum ama keyifim yerinde karşıdaki görüntünün zevkini çıkarıyorum: Şelalenin genişliği 1,5 km, yüksekliği ise 110 m'yi buluyor. Şelale yağmur mevsiminde dakikada 550.000 m³ su akıtıyor, bizim aylık su faturamızsa yaklaşık 10 m³, gerisini siz hesaplayın. Düşen suyun gürültüsünden yanınızdakiyle konuşmak bile güç; açık hava diskosu gibi bağırarak anlaşıyoruz. Biraz daha oturup içi su dolan ayakkabılarımdan komik sesler çıkarak otele yürüyorum ve yatmadan evvel yarın sabah için fil sırtında safariye yer ayırtıyorum.

Filler

Sabahleyin kahvaltı bile etmeden yola çıkıyoruz ve hareket edeceğimiz milli parka varıyoruz. Rehber filleri bize teker teker tanıtıyor ve sonra yapmamamız gerekenleri sıralıyor: tiz ses çıkarmak, üzerlerine bağırarak koşmak, hortumlarına kol sokmak (niye sokulur ki?!). Filler, doğada 6-12 filden oluşan anaerkil sürüler halinde yaşıyorlar ve dişiler arasında akrabalık ilişkileri güçlü. Erkek çocuklar 20-22 yaşlarına kadar sürüyle beraber hareket ediyorlar, bu yaşa geldiklerindeyse sürüden ayrılıp diğer bekar erkeklerin oluşturduğu sürülere katılıyorlar; dişileriyse sürü fazla büyümediği sürece sürüden ayrılmıyorlar. Fillerin de sağlıklı ve solak olanları var. Dişlerini bizim elimiz gibi kullanıyorlar. Vücutlarındaki damarlar kulaklarından geçiyor ve aynen radyatör işlevi görüyor. Bir filin hortumundaki kas sayısı

Afrika

insan vücudundaki toplam kasların 60 katı kadar.

Fillere atlıyoruz (daha doğrusu merdiven dayayıp tırmanıyoruz) ve yola koyuluyoruz. File binme tecrübemi anlatmayayım, siz kendiniz deneyin sevgili okuyucu: Salonun ortasına bir sandalye koyun, sonra her beş saniyede bir yerle neredeyse paralel hale gelecek kadar önce sağa sonra sola yatın. Sağdan sola yatarken tam ortaya geldiğinizde sıçramayı ihmal etmeyin, tam sıçrama esnasında mesela karşınızda açık olan televizyonun fotoğrafını çekin ama sakın hareketinizi durdurmayın ve makineyi de titretmeyin. Oldu işte!

Ormanın içinden geçip ırmağın kenarına geliyoruz, filler hiç beklemeden doğru suya -tamam suya da üzerinizde insan var fil kardeşlerim, hooop. Buradan geri dönmemiz yaklaşık bir saatimizi alıyor. Köpüklü ayrandan daha çok sallandıktan ve bir daha file binersem iki olsun dedikten sonra, fotoğraf makinesini görevlilerden birine veriyoruz ve filin üzerinde gayet muzaffer bir foto çerçevede yerini alıyor. Böylece kutsal turist görevlerimizi bitiriyoruz.

Durun bir görevimiz daha var; fil binmekten sonra hiç vakit kaybetmeden yakındaki helikopter pistine geçiyoruz. Fillerin sallamasıyla aptallaşmış vaziyette fiyat listesi kötü görünmüyor -du: 15 dakikalık bir tur İstanbul-Ankara uçak bileti kadar. Helikopterle Victoria Şelalesi üzerinde birkaç tur atıyoruz, gerçekten ihtişamlı gözüküyor. Şelalenin büyüklüğünü hem daha iyi görüyor hem de yerden görülmeyen bir sürü adacığı fark ediyoruz. Şelalenin kuzeyinde Zimbabwe-Zambiya sınırında bir köprüünün üzerindeki kalabalık dikkatimi çekiyor: Bungee Jumping yapıyorlar. Zambezi üzerinde biraz daha turlayıp iniyoruz. Sabah sabah bu kadar hareketin üzerine otele dönüp tembellik etmek artık şart deyip, oteldeki bahçenin koltuğuna yayılıyorum. Kucağımda kitap, hafif rüzgar, ağacın üstünde maymunlar ve elinde sapanıyla nöbet bekleyen üniformalı görevli... Aaa akşam olmuş... Gün batımını seyrederken son naneli şekerimi de ağzıma atıyorum. İçime bir ferahlık yayılıyor; ama şekerden midir bilemedim... Kararı siz verin sevgili okuyucu?

Botsvana

- Okavango Deltası
- Okavango Deltası'nda yıkanmayı seven bir fil.

Eritre

- Eritre'nin başkenti Asmara'da bağımsızlık mücadelesini simgeleyen anıt.

Güney Afrika

- Tabletop Dağı'ndan Cape Town'ın görünüşü
- Cape Town yakınlarını ev belleyen penguener.

Mozambik

- Başkent Maputo'da renkli bir pazar yeri.

Namibya

- Dünyanın en kuru yerlerinden biri olan Sossusvlei ve dünyanın en yüksek kumulları.

Ruanda

- Virunga Dağları'nda köylüler.
- 220 kg ağırlığında şirin bir Gümüş Sırt.

Tanzanya

- Arusha yakınlarında Massai kabilesinden bir çocuk.
- Ngorongoro'da Safari.

Zambiya

- Victoria Falls'ta turistleri dolaştıran fil.

Zambiya
• Victoria Falls'un
helikopterden görünümü.

Zanzibar
• Zanzibar'da Balık Hali.

Zanzibar
• Tam Kartpostalık!

2. Bölüm

Asya

Endonezya	Japonya
Güney Kore	Kamboçya
Malezya	İran
Filipinler	Moğolistan
Laos	Suudi Arabistan
Singapur	Vietnam
Tayland	Sri Lanka
Makau - Çin	Hong Kong - Çin

Sumatra'dan Hayata...: Endonezya

Sumatra, Endonezya'yı oluşturan 17.500 adanın en büyüğü ama büyük olmasının yanında gelişmiş değil ve ulaşım altyapısı da yeterli olmadığı için yolculuklar uzun sürüyor. Hangi akla hizmet 'otoyol' adı verilmiş toprak yollarda savrularak, zıplayarak, bütün kemiklerin hissedilerek yapıldığı yolculuk herkesin harcı değil. Ama biz Sumatra Adası'nda yaşayan iki kabileyi ziyaret edeceğiz sevgili okuyucu, o yüzden yanınıza yol için su, yiyecek bir şeyler ve bol sabır almayı unutmayın.

Batak Kabilesi

Ve Endonezya'nın en iyi göl manzarasına hoş geldiniz. Görenlere 'İsviçre buranın ancak kötü bir kopyası olabilir' dedirten Toba Gölü bundan 75.000 sene önce volkanik bir patlamayla oluşmuş. Patlama o kadar kuvvetliymiş ki bütün dünyada güneşi engellemiş ve uzun süren bir buzul çağının tetikleyicisi olmuş. Buzul çağında bitkiler, hayvanlar ve insanlar topluca ölmüş, yani şu cennet görünümlü Toba Gölü'nün meydana gelmesine yol açan volkanik patlama neredeyse bütün insanlığı da yok ediyormuş. Volkanik patlamanın yol açtığı buzul çağının bir noktasında bütün dünyada topu topu 6000 insan kalmış. Hepimizin atası olan bu 6000 kişi Afrika'da felaketi atlatarak oradan dünyaya yayılmışlar. Denizden 750 m yükseklikteki Toba Gölü krater biçiminde ve 1700 km²'lik bir alanı kaplıyor. Göl oldukça derin, sular 450 m'ye kadar indiği için sık göllere oranla oldukça serin.

Toba Gölü çevresinde 'Batak' kabilesinden insanlar yaşıyor. Yoğunlukla Kuzey Sumatra'da yaşayan Batak'ların bütün ülkedeki nüfusu altı milyonu buluyor. Hristiyan ve doğaya tapan öğretilerin birleşimi bir inanca sahip olan Bataklar, kendilerine has olan inançlarını mimariye yansıttınca ortaya ilginç görüntüler çıkıyor. Tipik bir Batak evinde çatının sırtındaki uçlar sanki göğe uzanmak ister gibi iki metreden fazla kaldırılmıştır. Geleneksel mimariye uygun yapılan Batak evlerinde palmye yaprakları damı örterken yeni tarzda yapılanların çoğunda çatı için teneke kaplama kullanılıyor. Evlerin dış cephesi ağaç oymalarla bezeniyor ve evler yerden 1,5 m yükseltilmiş tahta kazıklar üzerine yapılıyor; aşağıysa hayvan barınağı olarak kullanılıyor. Hem koyu Hristiyan hem de animist öğretilere sahip bir topluluk olarak ailenin ölümlerine tapıyorlar. Günlük yaşamları gibi mezarları da bu iki inancı birden yansıtıyor. Bir Batak aile mezarlığında Haç'ın yanında ruhların oturması için yapılan minyatür evleri ve ruhların öteki dünyaya daha kolay ulaşması için konulmuş kayıklar görebilirsiniz. Yine Batak inancına göre insan ruhu vücutta karaciğere yakın bir yerde yaşıyor ve ruh vücudu terk edip de dolaşmaya çıkarsa vücut hasta düşüyor. Hastalığı engellemek için,

yani ruhu karaciğere yakın tutmak için türlü adaklar adanarak, atalara dua ediliyor. Eski zamanlarda savaş sonrası düşmanın ilk önce karaciğerinin ve sonra geri kalan etinin yenmesinde bu inancın etkili olduğu biliniyor. Merak etmeyin, Bataklar 1816'dan beri hiç kimseyi yememişler -ya da bilindiği kadarıyla öyle.

Toba Gölü'nün turistik merkezi, gölün batı kıyısına yakın Samosir Adası'ndaki Tuk Tuk adındaki sevimli köy. Tsunami sonrası köye gelen turistlerin sayısı çok azalmış, dolayısıyla adaya olan tekne seferleri de azalmış. Adaya gelirken teknede dört saat yolcu gelsin diye bekledikten sonra kaptan bile sıkılıp üç yolcuyla birlikte hareket etti. Tuk Tuk'a vardığımızda köy terk edilmiş gibiydi. Tam bir sessizlik hakimdi. Samosir Adası cenneti tarif eden resimler için bir ilham kaynağı: yeşil tarlalar, şelaleler, şirin köyler, duru bir göl, masmavi gökyüzü ve gülen insanlar. Köylüler fazla turist gelmeyince gelir getiren başka bir işe girişmişler: Endonezya'da yasa dışı olan halüsinasyon yapan 'sihirli mantarlar' Tuk Tuk'ta açık açık satılıyor. Öyle ki mantarları pizza ve meyve sularına da karıştırıyorlar ve hatta gördüğüm kadarıyla da özellikle Almanlar bu işin müptelası tabii yedikten sonra lokantada soyunmadıkları sürece sorun yok!

Herhangi bir şeyin tazesini yemek istiyorsanız Tuk Tuk tam size göre. Köyün batısında göle bakan küçük bir kafeye girdim, ananas suyu istedim ve dükkan sahibi elinde bıçakla bahçeye gidip elinde dalından kestiği ananaslarla geri döndü. Öğle yemeği için oturduğum lokantada balık yoktu, sahibi "Sen istediğin balığı söyle oğlum gölden yakalar, akşama yersin" dedi ve aynen dediği gibi de oldu. Daha taze mi mümkün mü?

Tuk Tuk'ta hediyelik eşya satan dükkanlar açık ama sahipleri içeride değil; fazla iş olmadığı için dükkanı açıp gidiyorlar müşteri gelirse de başlıyor orada burada dükkan sahibini aramaya! Samosir'in diğer yerlerini de görmek için tam depo benzini fiyata dahil motosikleti günlüğü 6 \$'dan kiralıyorum ve Tuk Tuk'un kuzeyine sürüyorum. Tuk Tuk'tan 15 dakika ötede Ambarita Köyü var; evler çok güzel korunmuş, tam fotoğraflık. Ama gelin de bunu köyü ziyaret edenlere anlatın, onlara evler değil ben daha ilginç geliyorum ve ünlü biri gibi herkes benimle fotoğraf çektiirmek için sıraya giriyor. Aslında Endonezya'da yabancı olarak her zaman ilgi çekiyorsunuz, kendi aralarında Batılılar'a 'koca burunlu' diyorlar. Beyazların kendilerini beğenmişliği anlamında değil, daha çok 'kepçe kulak' gibi bir dalgayla eşdeğer. Normal bir Batılı ortalama bir Endonezyalı'dan en az 20 cm daha uzun, daha beyaz ve daha saçlı, tüylü, sakallı vb. Anadolu'da bir köyü ziyaret eden bir siyahinin neler hissettiğini Endonezya'da dolaşırken sık sık tecrübe etme imkanı buluyorum. Fotoğraf seansını bitirip hayranlarıma veda ettikten sonra 20 km kadar daha yol alınca Simanindo Köyü'ne varıyorum. Simanindo'daki kültür sergisinde her gün yerel dansların gösterisi var, birkaç Amerikalı'yla birlikte bu gösterileri izliyorum.

Gösteri sonrası hedefim Tuk Tuk'un yer aldığı Samosir Adası'nın en büyük yerleşim merkezi Panguaran. Hatta bugün Panguaran'ın pazarı var, biraz alışveriş ne dersiniz? Sumatra'nın ünlü kahvesini pazarda istediğiniz

incelikte çektiyip satın alabilirsiniz. Benzinli öğütücüleriyle kahveciler pazarda sık karşılaşılan görüntülerden biri; istediğiniz kahveyi seçince onlar motorlarını gürültüyle çalıştırıp kahvenizi egzoz dumanı eşliğinde çekiyor. Akşam yemeği için canınız tavuk etli pilav mı çekti, hemen şurada tavuklar canlı satılıyor, paket etmek için ayaklarına ip bağlanıyor, hatta bazıları bu haliyle gazete kağıdına sarılıyor. Sırtınız mı ağrıyor, gazınız mı var, gözünüz mü sulanıyor? Pazar yerinin her derde deva satıcısı Fauzi hizmetinizde. Erkeklerin cinsel gücünü artıran bitkisel çaylar ile kadınların göğsünü büyüten baharatlar 'best-seller' -Bataklar'ın 'sağlık' sorunlarına bakar mısınız?! Fauzi'nin karşısındaki Emma'nın tezgahında bir saat önce gölde oynayan balıklar şimdi alıcı bekliyor. Emma balıkları buza falan yatırmadan ve soğutacak bir şey de olmadığından iki saat içinde satacağı kadar balığı önünde tutuyor, sattıkça da yenisini getiriyor. Panguaran pazarında muz öylesine ucuz ki, yaklaşık 20 kg olan şu koca hevenk ancak 5 \$. Pazardaki motosiklet-taksi sürücüleri sıra beklerken vakitlerini boşa geçirmiyor, satranç oynuyorlar: turnuvada sinirler gergin, rekabet dorukta... Pazarı epey bir dolaştıktan sonra akşamüstü Tuk Tuk'a geri dönüyorum. Gün batımında Tuk Tuk iskelesinde anneler hem çamaşırları hem de gün boyunca kirlenen bedenlerini ve çocuklarını aynı anda yıkıyorlar. Mayomu giyip ben de göle girenlere katılıyorum, tüm yorgunluğumu atıyorum. Sıradaki durağımız Batı Sumatra'nın Bukittinggi şehrinde yaşayan Minangkabau'lar, iyice dinlenin sevgili okuyucu çünkü yol çok kötü.

Minangkabau Kabilesi

Batı Sumatra'da denizden 950 m yüksek olması sayesinde serin olan Bukittinggi şehri sıcaaktan bunalan Endonezyalıları ve doğal güzellikleri yaşamak isteyen yabancı turistleri bir mıknatıs gibi çekiyor. Bukittinggi aynı zamanda anaerki Minangkabau Kabilesi'nin en yoğun yaşadığı şehirlerden. Minangkabau Kabilesi iki özelliğiyle tanınıyor: Bir, kabile üyeleri son derece inançlı Müslümanlar; iki, ailenin reisi kadın.

Bukittinggi ve çevresini motorlu bir rehber tutarak dolaştım. Raji, 23 yaşında üniversiteyi yeni bitirmiş bir Minangkabau. Raji, Bukittinggi çevresindeki yerleşim merkezlerini bana dolaştırırken gün boyunca da kabilesinin âdetlerini anlattı. Nüfusları beş milyonu bulan Minangkabau'lar'da miras anadan kıza geçiyor, ailenin en yaşlı kadını kendinden genç kadınları yönetiyor ve erkekler de kadınların sözlerini dinliyor. Erkekler evlendikleri zaman kadının evine taşınıyor ve kayınvalideyle birlikte yaşıyorlar. Kadınla erkek evlenip çocukları olduğunda çocukla ilgili kararlar dayı tarafından alınıyor: hangi okula gidilecek, kiminle arkadaşlık edilecek, kiminle evlenilebilir vs. Sosyal yaşamın mutlak hakimi gibi gözüktükleri halde dahi kadınlar daha çok çalışıyor ve erkekler de yatıyor. Nasıl mı? Minangkabau'lar'da kadınlar için boşanmak en kötü sosyal davranışlardan biri. Boşanmış bir kadının tekrar evlenmesi neredeyse imkansız ve köyde dışlanması anlamına geliyor. Erkek "başımı alır giderim, ona göre" dediğindeyse akan sular mecburen duruyor ya da Minangkabau erkekleri öyle olmasının hayalini kuruyor!

Minangkabaular'da başlık parası geleneği var. Yalnız bizdekinin tersi şekilde kadınlar erkeklerle evlenmek için bu parayı ödüyor ama evlilik boyunca kazanılan ne varsa kadına ait oluyor. Ayrılık söz konusu olduğunda başlık parasını veren kadın evlendiği erkeğin gelecekteki tüm kazançlarını da satın almış oluyor, böylece erkek sadece ceketini alıp evden çıkabiliyor. Dolayısıyla ayrılık halinde kadın da erkek de bir anlamda nüfuzunu yitiriyor. Bunun yanında Raji'den bu 'piyasa'da kaç gideceğimi de öğrendim: bir Minangkabau kadını beni satın almaya karar verirse 15.000.000 Rph ediyor (yaklaşık 1200 \$). Para yerine aileme motosiklet de verebilirlermiş. Fiyatım düşükmüş diye düşünürken Raji, bunun yüksek bile olduğunu çünkü çiftçi bir erkek 5.000.000 Rph (400 \$), devlette çalışan bir erkek 10.000.000 Rph (800 \$) ettiği yerde üniversite bitirdiğim için bana yüksek fiyat biçerlermiş.

Yağmur mevsiminde Endonezya'da seyahat çok yavaş olabiliyor. Sumatra'nın göreceli olarak gelişmiş bu kesiminde bile yollar her an kapanabiliyor. Bugün geçeceğimiz yolların bir kısmı geceleyin taşan nehirlerden dolayı çamurla kaplanmış. Mecburen geri dönüp çok kötü toprak yollardan dolaşarak gezeceğimiz köylere gidiyoruz ama değişiyor gerçekten. Minangkabau evleri göğe yükselmek istercesine kurulmuş, çatının en az dört yeri yükselterek uçlara bufalo boynuzları konmuş. Minangkabaular'ın isimlerinin 'ırmak bufalosunu'ndan kaynaklandığına inanılıyor ve evlerin tepelerindeki boynuzlar da bunun simgesi. Köylerde çok bufalo yok ama onlarca köpek var ve bu kadar çok köpek görmek garibime gidiyor çünkü Endonezya'da Müslümanlar'ın yoğun yaşadığı birçok yerde sokakta köpek pek göremezsiniz. Endonezya Müslümanları'na göre köpek mekruh olduğu için beslemiyorlar. Sadece bölgede sayıları yüksek olan yaban domuzlarının pirinç tarlalarına zarar vermesini önlemek için Minangkabau çiftçilerinin av köpekleri var. Topluca avlanmaya çıkan köylüler daha sonra avladıkları yaban domuzlarını Bataklar'a satıyorlar. Bukittinggi çevresi hem güzel evleri hem de canlı doğasıyla çok keyifli bir yer. Bukittinggi merkezise özellikle çarşamba ve cumartesi günleri pazar kurulduğunda çok canlı oluyor. Çevre köylerden gelenler devasa pazarı canlandırıyor. Oo yemek vakti gelmiş, hadi yiyecek bir şeyler bulalım. Bukittinggililer'in en fazla yediği yemeklerin başında pirinç ve ardından pirinç eriştesi geliyor. Pirincin bin bir türünden başka bölgedekilerin severek yedikleri diğer bir yiyecek çeşidiyse cipsler: muz, elma, tapyoka gibi sebze meyveler kızartılıp açıkta dev torbalarda satılıyor.

Ve Padang usulü yemek yapan çok güzel lokantalar var. Padang lokantasında yemekler önceden hazırlanmış olarak bekliyor, aynen bizim esnaf lokantalarında olduğu gibi... Lokantaya girdiğinizde yemek seçmek yerine masanıza oturuyorsunuz. O gün lokanta ne yapmışsa küçük tabaklarda önünüze geliyor, yarım ila bir düzine arası tabak önünüzde: Seç, beğen, ye, doy. Yemeklerin ne olduğunu merak ederseniz garsonlara sorabilirsiniz ama pek yabancı dil bilen olmadığı için yemekleri ancak görünüşüne ve kokusuna bakıp değerlendirebilirsiniz. İyi tarafı arada dil engeli olmadan istediğiniz yemeği rahatça seçip masanızda yiyebilmeniz, kötü tarafıysa yediğiniz yemeğin ismini asla bilemeyecek olmanız. Endonezyalılar elleriyle yemek yiyorlar. Pilav parmak uçlarına alınıp başparmakla bastırılıyor ve bir kaşık

vazifesi yapması sağlanıyor. Yemek bu pilavdan kaşığın içinde ağıza götürülüyor ve her zaman sağ el kullanılıyor. Sol el sadece lavabo ihtiyacı için. Biriyle tokalaşırken de her zaman sağ el kullanılıyor, sol elin kullanımı kaba bir davranış olarak nitelendiriliyor. Yemeğe başladığınızda bir bardak sıcak ve şekerli çay ya da ılık su (kaynatıldığını göstermek için ılınmış) önünüze geliyor ya da dilerseniz oracıkta hazırlanan taze meyve sularından da ısmarlayabilirsiniz kendinize.

Sumatra çok farklı kültürleri, çok etkileyici bir doğayla birleştirmiş tam gezilesi bir yer ama ulaşım ve konaklama altyapısındaki eksikliklerden dolayı seyahat zorluk derecesi oldukça yüksek. Tabii bu zorlukların bir de iyi yanı var: Yolculuğun yorucu olması bölgeyi dış etkilere koruyor ama zorlukları göze alıp da yola çıkanları mükemmel bir şekilde ödüllendiriyor...

Bir İnci Tanesi: Güney Kore

Türkiye'nin ilk defa uluslararası kuruluşlara üye olma çabaları Kore Savaşı zamanına denk gelir. NATO'ya kabul edilme karşılığında asker gönderdiğimiz Kore, toplumsal belleğimizde gerek Türkiye'nin ilk dışa açılma tecrübesi olması gerekse Kore Savaşı'nda yaşananlardan dolayı derin izler bırakmıştır. Halen Anadolu'daki onlarca işletmenin adı 'Koreli' sıfatıyla başlar ve bir yerlerde Kore Gazisi birine illaki denk gelmişsinizdir. Durum böyle olunca Asya deyince akla gelen ülkelerden birinin Güney Kore olması tesadüf değil. Asya'yı turlarken elbette Güney Kore'ye de uğradım ve burayı gezdikten sonra aklımda en çok 'savaş', 'turşu', 'köpek eti', 'video oyunları', 'haç ve yaşlılar' kaldı. Neden mi? Açıklamam için Seul'de beraber gezmemiz gerekiyor sevgili okuyucu, hadi!

Seul, 10 milyonu aşan nüfusu, yüksek binaları, irili ufaklı binlerce dükkanı, yoğun trafiği ve devamlı koşturan meşgul insanlarıyla tam bir arı kovanı. Şehir, Kore Savaşı'nda yerle bir olmuş. Tarihi eserlerin hemen hepsi savaş sonrası yapılmış kopyalar. Çevrelerindeki beton ormanıyla kan uyumsuzluğu çeken bu kopyaların dört bir yanına, alışveriş yapmayı seven Güney Koreliler için şehrin her semtinde büyük alışveriş merkezleri inşa etmişler. Mağaza vitrinlerini süsleyen resimler ve mankenlerin çoğu mavi gözlü ve sarışınlar! Bu da kendini Batılı hissetmenin bir başka yolu olabilir... bilemiyorum.

Güney Kore'de alışveriş deyince akla ilk gelenlerden biri de elektronik eşyalar. Seul'deki Yongsan Pazarı Asya'daki tek çatı altındaki en büyük elektronik çarşı. Pazar, metro hattının hemen üzerinde olduğu için ulaşımı çok kolay. Nem ve sıcaklığın dayanılmaz boyutlara ulaştığı bu yaz günlerinde metrodan şaşmayalım zaten, püfür püfür. Yongsan Pazarı'nda sadece elektronik eşya satan 5000'den fazla dükkan var. Burada fiyatlar piyasaya göre ucuz ama yine de pazarlık etmek şart. Yongsan'da özellikle bilgisayar oyunları satan bölümün büyüklüğü dikkat çekici. Büyük olması tesadüf değil çünkü Güney Kore dünyanın en büyük çevrimiçi bilgisayar oyunları pazarına sahip. Koreliler bilgisayar oyunlarını o kadar ciddiye alıyorlar ki 24 saat sadece bilgisayar oyunu yayınlayan üç tane TV kanalı var. Bu üç TV kanalından biri sadece Starcraft adlı oyunu gösteriyor: 24 saat, 365 gün. Starcraft oynayarak geçinen yaklaşık 110 profesyonel video oyuncusunun 'lig' karşılaşmaları TV'den naklen yayınlanıyor ve oldukça rating alıyor.

Yongsan Pazarı'nın yakınında Amerikan ordusunun oldukça aktif ve büyük garnizonu var. Kore Savaşı'nın üzerinden 50 seneden fazla geçmiş olmasına rağmen savaş, Güney Koreliler için halen gündelik bir gerçek. Halihazırda Kuzey ve Güney için henüz bir barış antlaşması imzalanmış

değil ve resmi olarak da halen savaşlar. Güney Kore gazetelerinde her gün Kuzey Kore'yle ilgili çok sayıda haber çıkıyor. Güney Koreliler, Kuzey'in nükleer silah kullanmayacağına eminler ama güneyi istila etmek için de can atıklarını düşündükleri bir gerçek. Seul'den sadece 30 dakika uzaklıktaki sınırı koruyan Güney Kore ve Amerikan askerleri halen elleri tetikte, her an bir sorunun çıkacağı endişesiyle bekliyorlar. Kore Savaşı'na katılan diğer ülkelerin askerleri ülkeyi çoktan terk etmişler ama unutulmamışlar: Seul Kore Savaşı Müzesi'nin savaşla ilgili oldukça geniş bir koleksiyonu var. Müzenin ön cephesindeki sütunlarda savaşta hayatını kaybeden askerlerin isimleri ve ülkeleri yazılı. Türk Birliği sayıca küçük olsa da yüzde olarak en fazla şehit verenlerden. Savaşı yaşayan yaşlı Koreliler, Türkiye'den geldiğimi öğrenince daha bir ilgili oluyorlar. Busan'da ve Seul'de iki defa olmak üzere Koreliler "Biz kardeşiz, ülkene hoş geldin" diyerek beni karşıladılar.

Saat ilerlemiş, Kore Savaşı Müzesi kapandığına göre metroya binip şehrin hareketli bölgelerinden Sinchon'a geçiyoruz. Bindiğimiz metro wagonunda yaşlılara ayrılmış yerler açıkça işaretlenmiş ve trenin dolu olmasına rağmen yaşlılara ayrılan koltukların boş olması dikkat çekiyor. Seul metrosunda 60 yaşın üzerindekiilerin seyahati bedava. Yaşlılar kimlik falan göstermeden doğrudan gişeye gidip bir şey demeye kalmadan ellerini uzattıklarında gişe memuru otomatik olarak bileti kendilerine veriyor. Hiyerarşinin çok önemli olduğu Güney Kore toplumunda insanlar yaşlandıkça toplum içindeki statüleri de yükseliyor; bu yüzden burada yaşlanmak gerçekten arzulanan bir durum haline geliyor. Saçları kırışmış biri konuştu mu herkes durup onu dinliyor. Kaldığım hostelde çalışan June'a göre Koreliler sabırsızlıkla saçlarına ak düşmesini bekliyorlar, çünkü yaşlanınca 'dokunulmaz' oluyorlar. Hiçbir dediklerine itiraz edilmiyor, ailenin tüm bireyleri adına kararları sorgusuz sualsiz almaya başlıyorlar ve birçok hizmet için artık para ödemeleri de gerekmiyor. Ancak yaşlılara gösterilen bu büyük saygıya rağmen yaşlılar gençleri her halükarda saygısız ve müsrif buluyorlar.

Seul gündüzleri çekici bir şehir olmasa da geceleri fena değil. Şehirde binlerce açık hava lokantası havanın kararmasıyla birlikte canlanıyor. Bu tür açık hava tezgahlarının müşterileri genelde daimi eski kuşak insanlardan oluşuyor ve beraber açık havada arkadaşlarıyla iyice dağıtana kadar milli içkileri 'soju' içiyorlar. Soju pirinçten yapılmış 22°C alkollü bir içki, küçük bardağa konup tek dikişte içiliyor. Kendi bardağınızı doldurmanız hoş karşılanmıyor, siz arkadaşlarınızın bardaklarını dolduruyorsunuz, onlar sizinkini. Masada boş bardak olması uğursuzluk sayılıyor ve hemen dolduruluyor. Masada birisi şerefe yapınca herkesin sojuyu kafaya dikmesi de bir gelenek. Bu içiş tarzıyla masadan ayık kalkılması gibi bir seçenek yok. Genç nesil daha farklı. Onlar kapalı mekanlarda pop müzik dinlerken bira içmeyi tercih ediyorlar. Sinchon bölgesinde her yaşa uygun yeme, içme ve eğlence mekanı var.

Ve yemek vakti geldiğine göre esnaf lokantalarından birine girelim. Bizde kuru-pilav neyse Güney Kore'de de 'Bibimbap' o. Bibimbap'ı yapmanın yüzlerce yolu var: Bu yemeğin ana fikri pilav üzeri sebze veya et. Bibimbap

yüzlerce kombinasyonda gelebiliyor ama 'kimçi'siz gelmiyor. Kimçi, en basit anlatımıyla turşu. Zevke göre lahana, salatalık, turp, havuç veya çeşitli balıkların üzerine soğan, sarımsak, acı biber ve zencefilden oluşan bir karışımın konmasıyla yapılıyor. Bizim damak tadımıza uygun. Yemeğe oturunca nasıl bizde ekmeksiz olmazsa Güney Kore'de de 'kimçi'siz pek olmuyor. Bunun bilincinde olan Kore Uzay Araştırmaları Kurumu, iki yıl süren yoğun araştırmalar sonucu, uzaya giden ilk Koreli astronotun Soyuz İstasyonu'nda yiyebilmesi için özel olarak bir çeşit 'uzay kimçi'si üretmiş. Böylece astronotun uzayda turşu yemesi Güney Koreliler için de bir gurur kaynağı olmuş. Vee bibimbap'ımız geldi, dalın, dalın. Tadı çok güzel ama Koreli gibi yemek gerekiyor. Yemek adabına dikkat eden bir Koreli kesinlikle ağzını şapırdatır ve çorbasını içerken de acayip höpürdetir! Ağız şapırdatmamak yenilen yemeğin kötü olduğunun göstergesidir ve ayıptır. Güney Kore'de yemeklerde en büyük parçalar dahi lokmalık olduğu için sofraya bıçak gelmez sadece çubuk ve kaşık konulur. Masadaki yemek takımları, tabak, bardak, çanak, çubuk, kaşık gibi malzemeler esnaf lokantalarında genelde çeliktendir. Çelikten olmasının sebebi eski bir gelenekten kaynaklanıyor. Koreliler uzun süre Çinliler'in hükümrانlığında yaşamışlar. Çinliler, Koreli yöneticileri yola getiremedikleri zaman zehirlemek alışkanlığını edinmişler. Koreliler de saf gümüşün yemekteki zehirle temas ettiğinde karardığını keşfettikten sonra Koreli krallar sadece gümüş yemek takımı kullanır olmuşlar. Kore halkı da krallarından gördüklerini uygulayarak yemek takımlarını değiştirmişler. Ancak herkesin kral kadar parası olmadığı için yemek takımları gümüş yerine daha ucuz metallerden yapılır olmuş ve yüzlerce yıl önce başlayan bu âdet halen de sürüyor.

Yemeğimizi bitirdiğimize göre, şimdi başka bir Kore lezzetinden bahsedebilirim: köpek eti. Seul'de Moran Market'te köpek eti dahil her şeyin satıldığı çok geniş bir yemek yelpazesi var. Güney Kore halkı köpek etinin insana canlılık verdiğini ve özellikle yaz sıcağından fazla etkilenmemenizi sağladığını düşünüyor. Ülkede teorik olarak köpek eti yemek yasak ama gerçekteyse senede 1,5 milyon köpek tüketiliyor. Pazarlarda satılan köpekler sokaktan toplama değil, özel çiftliklerde etleri için büyütülüyorlar. Köpekler sokakta kasapların önlerindeki kafeslerde müşteri bekliyor ve acelesi olan müşteriler için camekanlarda kesilmiş, temizlenmiş yenmeye hazır köpekler de var. İsteyenler köpek etini buhar kazanında pişirtip öyle de satın alabiliyor. Seul'e gelmeden önce gezdiğim Busan şehrinde köpek pazarı daha ortalık bir yerdeydi; başkent daha büyük olmasına rağmen köpek eti pazarı daha küçük. Hayvan hakları kuruluşlarının köpek eti yenilmesini engelleme çabalarına karşın yapabilecekleri fazla da bir şey yok. Köpek eti tüketiminin uluslararası arenada tepki çekmesini engellemek için köpek eti pazarları Dünya Futbol Kupası sırasında kapatılmış ama sonra yeniden açılmış. Pazarın kalabalıklığına bakılırsa daha uzun yıllar iyi iş yapacak gibi. Köpek eti Güney Kore dışında Vietnam, Endonezya, Çin, Filipinler, Nijerya ve İsviçre'de de müşteri buluyor. Yanlış okumadınız İsviçre de bu listede yer alıyor ve St. Gallen ve Appenzell kantonlarında kurutulmuş köpek eti ve köpek eti sosisi oldukça sevilir.

Artık hostele dönme vaktimiz geldi ama dönmeden önce yüksek bir

yerden şehre bakmamız gerek. Geceleyin yüksek bir binadan Seul'e baktığınızda ilk dikkatinizi çeken neon ışıklardan kocaman bir haç denizinin sizi karşılaması oluyor: Her dört binadan birinin tepesinde neondan bir haç ve küçük bir çan kulesi var. Binaların tepesindeki neon haçlar şehre bazılarına göre mistik, bazılarına göre koca bir mezarlık havası veriyor. İkinci Dünya Savaşı sonuna dek Güney Kore nüfusunun ezici çoğunluğu Budizm, Taoizm veya Konfüçyüs inanişındaymış ancak 1945'ten sonra Hristiyanlık'ın nüfustaki oranı % 5'ten % 35'e hızla artmış. Sonradan dine dönen herkeste olduğu gibi Koreliler de inanişlarına öyle bir hırsla sarılmışlar ki sormayın. Seul'un kalabalık park ve caddelerinde geçenleri Hristiyanlık'a çağırان misyonerlere günün her saatinde rastlamak mümkün, mesela şu anda yürüdüğüm metro çıkışında el ilanı dağıtanlar gibi.

Güney Kore bir inci tanesi gibi, ülkenin kendine has güzelliklerini ve ilginçliklerini yaşamak için sabırlı davranıp kabuğu açmak lazım. Bu kısa gezimizde kabuğu beraberce biraz araladık, tamamen açmayıysa bir sonraki Güney Kore gezimize bırakıyorum.

Orman-Adamlarının Peşinde: Malezya

Hasta olunca ne yaparsınız? Doktora gidersiniz. Peki, hastalanan ya da annesiz kalan orangutanlar ne yapar? Malezya'nın Borneo Adası'ndaki Sepilok Orangutan Rehabilitasyon Merkezi'ne giderler. Yeniden doğaya döndürülmek üzere bakılan onlarca orangutanın yaşadığı bu merkez, Borneo'nun Sandakan şehrine 25 km mesafede yağmur ormanlarının içinde yer alıyor. Orangutan Merkezi'nde gördüklerimi ayrıntısıyla yazacağım ama şimdi yolculuğumuzun başlangıcına dönelim. Önce içtiğim bana enteresan ve çok lezzetli gelen tükürük çorbasından başlayalım, ardından Kota Kinabalu şehrinde Sandakan şehrine geçmeye karar verdikten sonra başıma gelenleri anlatacağım.

Asya'nın ünlü yemeklerinden birisi 'Kuş Yuvası Çorbası'. Bu çorba Türkiye'de bulunmayan ve kırlangıca benzeyen bir kuşun (Aerodramus fuciphagus ya da İngilizce adıyla Swiftlet) tükürükleriyle kurduğu yuvalardan yapılıyor. Binlerce kuş yuvası toplandıktan sonra temizlenmeleri gerekiyor. İlk önce üç gün kadar suda bekletiliyorlar ve sonra cımbızla tek tek içlerindeki tüyler ve diğer çöpler toplanıyor. Amaç kuş tükürüğünü olabildiğince saflaştırmak. Kuş Yuvası Çorbası'nın asıl müşterileri Çinliler ve yuvalar en çok Hong Kong, ABD ve Çin'e ihraç ediliyor. Bir inanışa göre çorba cinsel gücü artırıyor, deriye iyi geliyor ve içene canlılık veriyor.

Kuşlar yuvalarını taşlık yüksek yerlere yapıyorlar. Bu yerlerden biri de Malezya'nın Borneo Adası'nda Niah Kasabası'na yakın Niah Mağaraları. 105 dönüm büyüklüğündeki Niah Mağarası'nın tavanı 75 m'ye kadar yükseliyor. Swiftletler'in yavrulama mevsiminde mağara tavanına uzatılan bambu sııklar yardımıyla yuvalara henüz yumurtlatmadan ilk hasat yuvalar toplanıyor. Yuva toplarken en ufak bir dikkatsizlik, iplerin kopması ya da bambunun kırılması, 75 m'den aşağı düşmek demek. Ama buna karşın kuş yuvası toplayanların arzuları piyasa döngüsü içerisinde anlaşılabilir! Kuş yuvasının kalitesine göre kilosu 2000 \$'dan 10.000 \$'a kadar alıcı bulabiliyor. Niah Mağarası'ndaki yuvalarsa en iyi kalite. O sıraya çıkmadan önce kuş yuvası toplama ruhsatına sahip adamdan izin almanız ya da çelik yelek giymeniz gerekiyor. Kuş Yuvası Çorbası mafyasıysa dünyanın en tehlikelilerinden. Borneo'da her sene onlarca kişinin kavgaya edip yaralandığı kuş yuvası toplama dönemi Tayland ve Endonezya'da çok daha çetin geçiyor. Kuş Yuvası Çorbası mafyası, yuvaların değerini ve kayıt dışı imkanlarıyla alanlarını korumak konusunda çok kararlılar. Tayland'daki mafyanın kendine ait sürat tekneleri ve küçük orduları var, geçen sene bölgelerine yanlışlıkla giren üç balıkçı vurularak öldürülmüş ve Endonezya'da da durum bundan farklı değil. Beyaz kuş yuvalarının kilosu 2000 \$ civarındayken kızıla çalan yuvalar 10.000 \$'ı bulabiliyor. Çorbanın yararı en çok sabaha karşı içilmesiyle elde edildiği söyleniyor. Bu arada fiyat bilgilerini vereyim: Bir tas çorba

37\$ ile 110\$ arası. Biz ucuzundan alalım şöyle derken, oohh gerçekten çok güzel.

Sonra Kota Kinabalu'yu yeterince gezdikten sonra Sandakan'a doğru yola çıkmak üzere otobüs biletimi aldım. Otobüs sabah altıda kalktığı için ve o saatlerde taksi bulmak kolay olmayacağı için bir taksiyle sabah beşte beni alması için anlaştım. Kaldığım hostelin bahçesi yüksek bir duvarla çevrili ve akşam saat ondan sonra kapı kilitleniyor. Sabahleyin kapıyı açmak için uğraşmayayım diye resepsiyona saat beşte ayrılacağımı söyleyip hesabımı kapattım ve her şeyi ayarlanan rahatlığı içinde yattım.

Bu yolculuğum sırasında Borneo horozlarının megaloman olduğuna kanaat getirdim. Günün her saatinde, güneş doğarken, batarken, okullar açılırken, yakındaki havaalanına uçaklar inerken, kalkarken, kamyon geçerken, yerli yersiz ötmelerini başka türlü açıklayamıyorum. Sokaktan gelen her gürültü yakındaki bahçelerdeki horozlar için bir yarışma meselesi haline geliyor, hele yan bahçedeki horoz da aynı fikirdeyse ortam iyice şenlikleniyor.

Uykum genelde ağırdır -yola çıkacağım zamanlar hariç. Yola erken çıkacaksam geç kalırım korkusuyla saat sesine uzaktan benzeyen horoz, buzdolabı, sinek, gemi, araba, yellence, kapı gibi her sese illaki uyanırım. Bu kez sabahın tam üçünde mahalle horozlarının yüksek testosteronlu atışmasıyla uyandım. Öyle çok bağıyorlar ki anlatamam, yarım saat kadar atıştıktan sonra nedendir bilmiyorum birden sakinleştiler. Uykuları geldi sanırım... Bense kalkmam gereken saat daha gelmediği için bu sefer dön baba dönelim misali yatakta gözleri açık beklemeye başladım ama yataktan da kalkmadım. Saat çalınca hızla toparlandım. Odamın camından taksinin bahçe kapısının önüne park ettiğini gördüm ve aşağıya indim. Tam uykumu alamamıştım ama doğrudan kapıya gittim. Tabii ki kilitli. Gece bekçisinin kulübesine gittim ve camda bir notla karşılaştım. Muhtemelen Malayca nereye gittiğini söylüyor olmalı ya da yeşil çayın nimetlerini anlatıyor hiçbir fikrim yok. Taksi kapıda, ben içeride, anahtar bekçide, bekçi nerede?!

Binayı iki kez tavaf edip bakıyorum ama yok. Odalardan birine girip uyumuş olmalı. Ama hangisine? Nasıl bulacağım adamı? En iyisi adını bağırmalı. Adamın ismi ne yaa? Tamam başka bir şey söylemeli ama bekçi İngilizce bilmiyor ki! Hostelde kalanları uyandırmamak için ilk önce sessiz sonra da bağıra çağıra 'resepsiyon', 'anahtar', 'kapı' diye diye etrafı dolandım. İçeriye, dışarıya, her yeri dolandım en sonunda bahçeye çıktım. Taksi şoförü parmaklıklar arasından saatini gösterip geciktiğime dair gereksiz bilgileri el kol işaretiyle anlatıyor. Biliyoruz, telaşımız da bundan! Otobüsü yakalamam için tek çarem duvardan atlamak. Duvar iki metreden biraz yüksek ve üzeri hırsızlara karşı önlem olarak cam döşeli. Seyrettiğim onca aksiyon filmine verdiğim paraların işe yarayacağı gün bugünmiş. Duvar kenarına kuruması için bırakılmış paspaslarla duvarın üzerindeki camları örttüm ve bahçedeki uzun banklardan birini duvara dayayıp arkasından paspasların üzerine basarak duvara çıktım.

Duvarın üzerinden dünya bir başka gözüküyor. Önceden görülmeyen

detaylar birden gözünüzün önüne geliyor. Mesela sokağın karşısındaki villada sabahın beşinde sigara içip bahçesinde çimlerin tam ortasına işeyen zat beni görünce bayağı bir afalladı ama bacaklarını ıslatmadan işini bitirince hızla içeri girdi -ya hırsız var diye polisi çağırmak için ya da sabahın beşinde yan bahçe duvarından seyredilmenin şaşkınlığından. Kim bilir ne düşünmüştür o an!

Duvardan yere atlamak konusunda soğuk denize girmede yaşanan tereddüte benzer iki dakikadan sonra iskeleden atlar gibi kendimi bıraktım. Kapaklandığım yerden kalkıp pantolonumdaki toz ve tavuk pisliği kalıntılarını temizledim (bu horozları hemen kesene ödül verecem, ötmesi yetmezmiş gibi pisliyor da namussuz). Olan biteni gülümser bir şekilde seyreden taksiciye "Terminale" dememle birlikte Sandakan yolculuğum küçük bir maceranın ardından başlamış oldu.

Sandakan yolu tamamıyla yeşil. Yeşilin üç tonu yol boyunca arada yer değiştirip sonra tekrar karşınıza çıkıyor: ormanın yeşili, kauçuk ve palmye ağaçlarının yeşili ve muz ağaçları. Yerleşim birimlerinin yakınlarında orman yerini muz ağaçlarına bırakmaya başlıyor, köye ya da kasabaya ne kadar yaklaşırsanız muz ağaçları o kadar artıyor. Artacak tabii, o kadar çok yemekte muz yaprağı kullanılıyor ki inanamazsınız. Neredeyse muzdan çok yaprağını kullanıyorlar: Pilav muz yapraklarına sarılıp buharda pişirilmiş geliyor, balık muz yaprakları üzerinde ızgarada pişiriliyor, bazı lokantalarda muz yaprağı masa örtüsü ve aynı zamanda tabak olarak da kullanılıyor (masa üzerine konan muz yaprağı üzerine yemeğiniz boca ediliyor, siz bitirince yaprak çöpe gidiyor).

Sandakan'a yaklaştıkça küçük petrol kuleleri göze çarpmaya başlıyor. Sabah Eyaleti doğal kaynaklar bakımından oldukça şanslı olmasına rağmen hükümet denetiminde üretilen petrol ve kerestenin gelirlerinin ancak yirmide biri bölgeye geri aktarılabilir. Sabah yöneticileri bu dengesizlikten mutlu değiller ve başkentle ilişkileri de oldukça gergin. Sandakan Limanı şehrin en canlı yeri. İnsanın başını döndüren bir trafiği var. Ancak şehir Kota Kinabalu'yla karşılaştırıldığında pek ilginç değil. Geleneklerime uygun olarak sıcak ve nemli öğle saatlerinde sokakları arşınlayıp terden sıırıslıklam oluncaya kadar dolaşıyorum ki, sıcaklık azalıp akşam rüzgarı çıktığında bir kafede oturabileyim. Tersini de yapabilirim ama gelenek böyle bir şey!

Ertesi gün Sepilok'a gitmek için erken kalkıyorum. Bu otelde bekçi uyanık, zaten duvar da yok. Sandakan'dan yarım saat uzaklıktaki Sepilok Orangutan Rehabilitasyon Merkezi dünyadaki dört merkezden en iyisi. Annesiz kalan, yaralanan ya da hastalanan orangutanlar 40 km² gibi bir alanda kurulu bu merkezde iyileşinceye kadar doğal ortamlarında bakılıyorlar. Merkezde günde iki kez (saat 10.00'da ve 15.00'da) orangutanlar besleniyor. Bu orangutanların ana yemeği değil, ormanda bulduklarına ek olacak şekilde düzenlenmiş bir sistem. Dolayısıyla ormanda yiyecek bolsa beslenme alanında orangutan görmek pek mümkün olmuyor. Orangutan besleme alanına ulaşmak için merkez girişinden yaklaşık 1 km kadar tahta döşeli yolda

yürüyorsunuz. Merkezde yaklaşık yüz kadar orangutan var, ancak besleme alanına ne kadarının tenezzül edeceği tamamen şansa kalmış. Beslenme bittikten sonra dileyenler yağmur ormanının içinde toprak patikalara da girebiliyorlar bilginize...

Merkez açılır açılmaz ilk damlayan ben oldum. İçeride biraz dolaştıktan sonra besleme alanında yerimi alıyorum. Besleme alanının civarına benim gibi erken gelen orangutanlar arada ağaçlara çıkarak arada da yanımıza gelerek vakit geçiriyorlar. Merkezin diğer ziyaretçilerinin çoğu Malay ve herhangi bir terleme belirtisi göstermiyorlar ama ben sabahın dokuz buçuğunda ikinci büyük su şişeme çoktan geçmiştım. Nemden dolayı AVDSKÇ (Acelemlerim Vardı Duştan Sonra Kurulanmadan Çıktım) görüntüsünü alıncaya kadar ağaçlarda çekingen bir şekilde bizi seyreden orangutanları fotoğraflıyorum. Arada kalkıp kaidemin banklarda bıraktığı su birikintilerine bakıp Rorschach testi yapıyorum; iyiymişim, geçecekmiş... İyi bir tellak olaydı da şu kadar ter boşa gitmeyeydi.

Orman karanlık olduğu için daha iyi fotoğraf çekebilmek için mini tripodumu hazırlayıp diğer on kişiyle birlikte besleme platformu önündeki yerimizi rahatça almıştık ki fotoğraf gezisinde olduğunu sandığım iki otobüs dolusu Fransız turist, her birinin omzunda en az bir bazuka büyüklüğündeki lenslerle etrafımı sarıyor. İyi fotoğraf çekmek için yapmayacakları şey yok gibi duruyorlar çünkü birbirlerini ve diğer ziyaretçileri itip kakmanın yanında kendi aralarında da yer kavgasına tutuşuyorlar. İnanamıyorum! Orang-utan'ın yerel dildeki anlamı orman-adamı. İnsanlarla genetik yapıları %95 aynı. Ağaçlarda mutlu bir şekilde yemek yiyen, uyuklayan, arada düşünür gibi duran orangutanları görünce yakın hissetmemek mümkün değil. Hepsinin canı sıkılıp ağaçların arasında gözden kaybolana dek onları seyretmeyi sürdürüyorum.

Öğle yemeği sonrası merkezdeki patikalara girip biraz daha dolaşıyorum. Saat üçte tekrar besleme platformuna geldiğimde yeni başlayan yağmur yüzünden bu sefer turist az ama orangutan da az. Yine de iki orangutanın platforma oturup bizi seyretmelerini izliyorum. Kim kimi seyreliyor gerçekten?

Sandakan yolculuğum böylece burada bitiyor.

Çikolata Tepelerin Karaoke'yle İmtihanı: Filipinler

Filipinler, 7107 adadan oluşan 90 milyon nüfuslu bir ülke. Eğer ortadoğu ülkelerinden birinden geçtiyseniz geniş bir Filipinli göçmen topluluğuyla karşılaşmışsınızdır illaki ya da Türkiye'de çalışan Filipinlileri görmüşsünüzdür mutlaka. Çünkü Filipinler'deki nüfusun 11 milyonu yurtdışında çalışıyor. Ekonomik koşullarını iyileştirmek isteyen insanlar gurbete çıkmış, umutlarını arıyorlar. İşte biz de böylesi bir ülkeyi gezeceğiz beraber sevgili okuyucu; şimdi hareket edelim ve önce Manila'dan başlayalım.

Manila

Düzelتيyorum, yaklaşık 10 milyonluk nüfusuyla 'Metro Manila'. Bizdeki gibi Büyükşehir Belediyesi düzenlemesine gidilmiş. Manila merkez ve civarındaki 16 ilçesine birden Metro Manila deniliyor. Sadece Manila dediğinizdeyse 1,5 milyonluk Manila merkez anlaşılıyor. Manila, İkinci Dünya Savaşı'nda en çok yıkıma uğrayan şehirlerden biri. Bundan dolayı şehirde bir kaç küçük istisna dışında tarihi bina görmek pek mümkün değil. Şehrin turistik bölgeleri aynı zamanda finansal merkez olan Makati, yeme içmenin mekanı Malate ve eski kale ve Rizal Parkı'nın bulunduğu Intramuros. Manila'da olduğum sürede sabahları ve akşamları deli gibi yağmur yağdığı için alışveriş merkezlerinde fazlaca vakit geçirdim. Fena da olmadı hani, böylece şehrin gerçekten çok zengin olan bir kesimini de görmüş bulundum. Ülkede gelirinin % 97'si nüfusun altıda biri tarafından kontrol ediliyor. Geri kalan % 3'le nüfusun % 80'inden fazlası geçinmeye çalışıyor. Ülkenin en zenginiyse, zamanında Filipinler'in İspanyol sömürgesi altında olduğu sıralarda ailesi tüccar olan İspanyol kökenli bir adam. Ülkede zenginle fakir arasındaki uçurum çok fazla. Bir alışveriş merkezine girin, dünyanın en zengin şehirlerinde bulabileceğiniz aşırı pahalı markaların satıldığı zarif mağazaların yanından geçerek üst katlara çıkın ve dışarıya bakın: açık lağımlar, teneke evler, gürültü, duman, sokaklardaki çöp dağları. Siz de Makati ve Malate'de dolaşıp kendinizi Avrupa'da mı hissettiniz? Filipinler'de olduğunuzu hatırlamak için hemen Paranaque Mahallesi'nde açık lağımın üzerine kurulmuş evlerin önünde çöplerde yemek arayanların arasına dalıverin, işte o an ışıık hızıyla Filipinler'e geri döneceksiniz.

Manila, yardımsever ve bir o kadar da meraklı insanların yaşadığı bir şehir. Ortalama bir Filipinli'nin soru sorma kapasitesi benim cevap verme kapasitemi katbekat aşıyor: "Nerede oturuyorsun?", "Ne kadar kazanıyorsun?", "Neden buraya geldin?", "Neden şuraya da gitmiyorsun?". Ama bunlar sadece ısınma turları... Hani olur da otomatik tüfek gibi aralıksız gelen

sorulara dayanabilir ve vaktinde cevap yetiştirebilerseniz, devamında, herhalde cevaplardan da cesaret alarak bu kez: “Kızlarımız çok güzel niye buradan birini bulmuyorsun?” ve daha ilerilere giden sorular... Manila'nın gelir kaynaklarından biri de seks turizmi. Gece hayatı çok canlı ama her yeri bu anlamda o kadar güvenli değil. Ekonomik eşitsizlik, özellikle turist bölgeleri için, geceleri tek başına sokaklarda dolaşmayı tavsiyeli kılmıyor. Genelde yabancı, altmış yaş üstü ve Filipinli kadın arkadaş arayışında olan erkeklere göre düzenlenmiş birçok yer var. Bu eğlence mekanları özellikle Malate bölgesinde yoğunlaşıyor ve kaldırımda yürürken barların 'halkla ilişkiler uzman'ları tarafından sıcak bir şekilde içeriye davet edilmeden iki adım atmak oldukça güç.

Manila'da ulaşım insanı yoruyor: sıcak, duman ve kalabalık. En sık kullanılan toplu taşıma aracı olan Jeepney'lerin her yeri neyse ki açık ve püfür püfür. İkinci Dünya Savaşı sonrası Amerikalılar, Filipinler'den askerlerinin çoğunu geri çekerken kötü durumdaki Jeep'leri orada bırakıyorlar. Filipinliler de bu Jeep'leri uzatarak arka kısmında yolcu taşınacak hale getiriyor ve camlarını da kaldırıyorlar. Bu alışkanlık bugün de devam ediyor, ancak artık Jeep'leri değil kamyonetleri değiştirerek yolcu taşıyorlar. Her ne kadar dışarıdan bakan biri -yani ben- için bütün Jeepney'ler aynı gözükse de durakta bekleyen biri beni hemen 'jeepney terminolojisi'yle tanıstırıyor: Eğer gidiş ücretini araçta şoföre ödersen, o bir 'jeepney'; parayı araca binmeden önce durakta ödersen, 'multi cab'; parayı önceden ödersen ve havalandırması varsa, 'metered cab'; parayı araçta ödersen ve havalandırması varsa, air FX!

Cebu

Cebu sakinleri, şehirlerini 'Manila'nın yaşanabilir versiyonu' olarak tanımlıyorlar. Şehir merkezi alışveriş merkezleri ve fiyatlı işyerleriyle bezeli ama merkezden denize doğru yürüdükçe orta sınıfların yaşadığı karman çorman, bakımsız caddelerden geçiliyor. Limana varıldığında ortam iyice kalabalıklaşıyor. Dilenciler, yerde yatan ayaşlar, onların üzerinden yüzlerine bakmadan zıplayıp geçen yayalar ve mallarını kaldırıma çıkarıp yolu tıkayan yüzlerce dükkan arasından sıcak ve nemli havada ter atarak limana varıyorum. Limanda pek bir numara yok, bildiğiniz 'gece gelersen biz sana yapacağımızı biliriz' tayfasının gelen geçeni, özellikle de turistleri kestiği ve biralarını yudumladıkları manzaralar.

Cebu'da kaldığım yer, limanla alışveriş merkezleri arasında sessiz bir sokakta. Gece bir şeyler yemek için dışarı çıktığımda anacaddelerden birine dalıyorum. Caddede birçok striptiz bar var. Yabancı erkekler, kollarında en az bir Filipinli kadınla gayet samimi bir şekilde caddeden geçiyorlar; Filipinler'de daha sonradan çok rastlayacağım ve yereller tarafından özellikle teşvik edilen yaşlı yabancı erkeklerle genç Filipinli kadınların beraberliği ve hatta mümkünse evliliği. Şehirde bindiğim bir taksi şoförüne ne kadar çok yabancı erkek var dediğimde, ne dediğimi, konuyu daha çok açmama gerek kalmadan anlıyor ve açıklıyor: “Ekonomi iyi değil, yabancı erkeklerde

para var. Evlenenin geleceği kurtuluyor. Genç Filipinli kadınlar olabildiğince yaşlı Batılı erkekleri tercih ediyorlar. Erkek ölünce mirası kadına kalıyor. O yüzden erkek ne kadar yaşlı olursa o kadar makbul. Evlendikleri erkeğin Filipinler'de ev almasını istiyorlar, çünkü yabancıların mal edinmesi yasak. Böylece ev, Filipinli kadının üzerine yapılıyor ve sonuçta erkek emekliliğini iyi geçiriyor, kadın da iyi yaşıyor. Herkes mutlu." Cebu'nun turistik mekanı Mactan Adası'nda taksiden iniyorum. Uluslararası birçok otel zinciri bölgeye demir atmış. Güzel bir ada, kumsal dar ama tertemiz. Öğleden sonrasını Mactan'da harcadıktan sonra otelime geri dönüp yarın yola çıkmak için hazırlanıyorum. Filipinler'de en iyi gezme şekli adadan adaya gemiyle geçip birkaç gün çevreyi görmek ve oradan başka bir adaya devam etmek. Biz de öyle yapacağız, gelecek durağımız hızlı deniz otobüsüyle üç saat uzaktaki Bohol Adası.

Bohol

Bohol Adası, Cebu'ya göre daha keyifli, daha yeşil ve daha sakin. İç kesimlerinde yüksek tepeler ve yağmur ormanları var. Adada yollar şaşılacak kadar iyi ve bakımlı. Bohol'un ana limanı olan Tagbilaran şehri, Cebu'ya kıyasla oldukça küçük. Ana ulaşım aracıysa üç tekerli motorlarla gerçekleşiyor ve şehir içindeki bütün mesafeler bizim paramızla 20 Krş. kadar. Loboc Nehri'ne gitmek için üç tekerlilerden birisiyle saati iki dolara anlaşıyorum. Filipinler için daha önce çok ucuz demiş miydim?!

Loboc Nehri'nin denize açıldığı noktada nehir için gezi tekneleri var. Nehir sakin, yeşillik nefis, ortam mükemmel. Gezi sonrası Loboc Nehri'nden, Bohol Adası'nın başka ünlü bir köşesi 'Çikolata Tepeler'e geçiyorum. Bölge bu ismi tepelerin konik şekli Amerikan Hershey's çikolatasına benzediği için almış ve 1980'lere kadar kimsenin uğramadığı tepeler birden ünlü olmuş. Bunun üzerine bir de Harry Potter filminde mekan olarak kullanılınca turist akınına uğramış. Çikolata Tepeler'de yaklaşık 1600 kadar tepe var ve tepelerin hepsi konik. Bu konik yapılar milyonlarca yıl önce adalar deniz altındayken su akıntıları sayesinde oluşmuş. İlginç bir gün geçirmek için iyi bir seçenek.

Filipinliler, Karaoke'ye çok meraklılar. Karaoke barları en küçük kasabalarda bile var. Alışveriş merkezlerinde karaoke yapılması hem ilginç hem -kulağa- eziyet verici bir durum: Alışveriş yaptıktan sonra iki şarkı söylemeden alışveriş merkezinden çıkmak yok! Televizyonda da iki karaoke kanalı var; açık hava bira bahçelerinde karaoke kanallarından birine ayarlanan televizyona eşlik eden onlarca Filipinli sayesinde 'çakırkeyif' ve 'detone' kavramları kafamda iyice yerini buldu. Anlamadığım şeyler de oldu elbette. Örneğin karaoke kanalında yarı çıplak şekilde araba yıkayan bir hatunun yaptığı seksi hareketlerin üzerine Beatles'tan *Yesterday* çalıyordu -bağlantıyı kuramadım ama karaoke yapasım geldi. Sonra Bohol'da yaptığım iki saatlik bir otobüs yolculuğunda muavin karaoke videosunu koyup eline mikrofonu aldı ve hareket eden otobüste gayet sakin bir şekilde karaoke yapmaya başladı. Yolcular alkışlayarak kendisine katıldılar ve daha sonra muavin

mikrofonu istekli yolculara bıraktı. Benden de bir şarkı söylememi istediler ama verilmiş sadakaları varmış ki ısrarcı olmadılar. Yalnızca *Yesterday* şarkısının sözlerini hatırlıyordum ama onu da karaoke kanalından öğrendiğim şekliyle söyleyebilmek için soyunmam şarttı! Artık bir dahaki sefere.

Bohol'da dünyanın en küçük memelilerinden 'Tarsier'lere rastlamak mümkün. Tarsierler'i gördükten sonra sözlükte 'şirin' sözcüğünün karşılığının 'tarsier' olmasına karar verdim -bir ara bunun için çalışmalara başlayacağım. Büyüklükleri 10-15 santimi geçmeyen bu memeliler küçük kırışık suratlarının ortasındaki kocaman gözleriyle Yıldız Savaşları'ndaki Yoda karakterinin esin kaynağı olmuşlar. Beyinleri gözlerinden daha küçük olan tarsierler her daim koca, şaşkın bir ifadeyle etraflarına bakar vaziyettedirler. Eskiden Güneydoğu Asya'nın büyük bölümünde rastlanan tarsierlere artık Filipinler'in güneyiyle Endonezya'nın bazı yerleşim olmayan bölgeleri dışında pek rastlanmıyor. Nesillerinin kurumaması için de çalışmalar yapılıyor.

Negros

Şimdi sırada Bohol'dan kısa bir gemi yolculuğu mesafesinde Negros Adası var. Adanın en büyük şehri Dumaguete, canlılığını 1901 yılında kurulmuş olan Silliman Üniversitesi'ne borçlu. Gündüzleri üç tekerli gürültüsünden kaçacak delik aradığınız egzoz dumanına boğulmuş olan şehir merkezi, akşam olunca birden değişiyor. Şehir parkında vals yapanlar, deniz kenarında yürüyüşe çıkanlar ve denize bakan restoranlarda akşam yemeğine gelenler şehre hoş bir hava veriyor. Özellikle şehrin kordon boyu akşamları çok ama çok canlı.

Dumaguete'ye bir saat mesafedeki Apo Adası dalış merkezi olarak ününü hak ediyor. Apo Adası'na varabilmek için yarım saat mesafedeki Malatapay Köyü'ne özellikle kırsal alanda çok kullanılan motosiklet taksiler olan habal-habal'la gittim. Motosikletin iki kişilik selesine ek yapılarak 5-6 kişinin aynı anda oturabileceği kadar uzatılan bir sistem yapmışlar. Bunlar arabaların ya da üç tekerlilerin giremeyeceği yerlere rahatlıkla girebilen araçlar. Yolculuk ederken 5-6 kişinin son derece samimi bir şekilde iç içe oturmak zorunda kaldığı bu araca verilen ismin, domuzların çiftleşirken çıkardığı sesteki esinlenildiği söyleniyor. Malatapay'dan deniz motoruyla Apo Adası'na varış yarım saat daha sürüyor. Adada elektrik, telefon, internet gibi gereksiz aksesuarlar yok. Sadece muhteşem bir deniz, bozulmamış bir doğa ve müthiş bir sessizlik var. Şnorkel ya da tüple dalış için hem çevre güzel hem de fiyatlar hesaplı.

Adada geçirdiğim iki gün sonunda tekrar Manila'ya geçiyorum. Dumaguete'den havalandıktan sonra adaların üzerinden geçerken aşağıya bakıyorum: yemyeşil ormanlar, uzun kumsallar, tertemiz bir deniz. Filipinler kesinlikle Karayipler'den daha fazla doğal güzelliklere sahip ve eğer altyapısı biraz daha iyi olsa çok daha fazla turist çekebilir diye düşünüyorum. Keşfedilmemiş bir yer arayanlar, Filipinler'e gitmek için elinizi çabuk tutmanız gerek.

Tarihle Şekillenen Güzel İnsanlar Ülkesi: Laos

Laos, Türkiye'nin üçte biri büyüklüğünde, denize kıyısı olmayan, altı milyon nüfuslu bir Güneydoğu Asya ülkesi. Ülkenin resmi adı: Laos P.D.R. (People's Democratic Republic- Laos Halkın Demokratik Cumhuriyeti). Ancak ülkeyi ziyaret edenler P.D.R.'nin aslında 'Laos Please Don't Rush' (Acele Etmeyin Lütfen) anlamına geldiğinde ısrarcıdırlar. Başka bir ülkede servisin yavaş olması ya da turistlerce aranılan çoğu hizmetin olmaması ziyaretçileri huzursuz edebilir ancak Laos'a gelinmesinin ana sebebi zaten yavaşlık, geri kalmışlık ve devamlı gülen, yardımsever halkı. Laos'un komşusu Tayland'ın turist broşürlerindeki sloganı 'Amazing Thailand' (Şaşırtıcı Tayland), Laos'un sloganı için önerilense 'Laos, the Forgotten' (Unutulmuş Laos).

Laos, 1989 yılında sadece tur gruplarına izin verilene kadar tüm ziyaretçilere kapalı bir ülkeymiş. Bireysel ziyaretçilerin ülkeye girmesineyse ancak 1995 yılında izin çıkmış. Ülkenin uzun süre devam eden bu dışa kapalılık politikası Lao'ların (Laos vatandaşlarına verilen isim) dış kültürlerden etkilenmelerini engellemiş. Laos halkı şimdi yeni yeni dışa açılıyor ama her şeyde olduğu gibi bunda da yavaşça! Örneğin hükümet, halkın manevi olarak kirlenmesini engellemek için 2002 yılına kadar yerli pop müzik gruplarını kendince bir tedbir olarak yasaklamış. Bugünse her otobüse bindiğinizde ünlü Lao gruplarının karaoke videolarını zorunlu olarak seyreder sunuz.

Laos'un fazla bilinmeyen bir diğer özelliğiye dünyanın en fazla bombalanan ülkesi olması, hem de gizlice! Laos, Vietnam Savaşı'na dahil olmamış ama Kuzey Vietnam gerillaları Laos'un doğu kısmını gizlice kullanarak Güney Vietnam'a silah kaçırıyorlarmış. ABD'ye Kuzey Vietnam gerillalarını durdurmak için Laos'a 1965-1973 arası toplam 600.000 sorti yaparak her sekiz dakikada bir uçak dolusu bomba bırakmış. Laos'ta km²'ye 10 ton bomba düşmüş. Yüz binlerce kişi ölmüş. Laos bombalanırken, ABD dahil hiçbir ülkeyle savaşta değilmiş. Laos'un, bir ABD generalinin deyişine göre, "Bombalayarak taş çağına geri döndürülmesi operasyonu" dünya kamuoyundan saklandığı için 'gizli savaş' adıyla da biliniyor. Bugün ülkenin üçte biri patlamamış bombalar yüzünden kullanılamaz halde. Bu bombaların yok edilmesi ülkenin zaten kıt olan para kaynaklarını zorluyor ve sürece bakılırsa da bu durum bayağı bir uzun sürecek gibi gözüküyor.

Sizinle Laos'ta geniş bir tur atmadan önce ülkeyi daha iyi anlayabilmek için biraz geriye dönelim. ABD, Fransa'nın Hindin'deki sömürgelerini kaybetmesinden sonra, Kamboçya, Laos ve Vietnam'ın komünist yönetimlere

geçmesini engellemek için çalışmalara başlar. 1961 yılında Kennedy, Laos içinde filizlenmekte olan komünist akımlara karşı savaşmak üzere 11.000 kişilik bir ordunun gizlice kurulmasını onaylar. Ordu Laos'taki Hmong azınlığından seçilir ve bu gizli ordu önce ülkedeki komünist güçlere karşı (Pathet Lao Hareketi), sonra da onlara yardımcı olan Vietnam'a karşı kullanılmaya başlanır. 1962 yılında imzalanan Cenevre Anlaşması'na göre ABD'nin bu gizli orduyu dağıtıp geri çekilmesi gerekirken, Amerikan haber alma örgütü CIA bu orduyu desteklemeye devam eder. Ordunun varlığı ABD Kongresi'nden dahi gizlendiği için bütçeden kaynak doğrudan aktarılamaz. Sayısı 30.000'lere varan bu askerleri beslemek için CIA, bölgede uyuşturucu yetiştirilmesini ve satılmasını teşvik eder. Gizli ordunun Hmong kökenli Generali Vang Pao'nun kendi laboratuvarında ürettiği eroin Amerika'da satılan ilk 'markalı' uyuşturucudur (üç yıldız damgasıyla ABD'ye sevk edilir). Eroin'in üretim ve sevkinde Taylandlı gönüllüler ve Çan Kay Şek'in askerleri de aktif rol alır. Burma, afyon yetiştirmek için ideal bir yer olduğu için CIA oradan da afyon satın alır. Burma, Laos, Çin ve Tayland'ın dağlık bölgeleri CIA'nın uyuşturucu üretim merkezi haline gelir ve bölge 1971 yılından itibaren 'altın üçgen' olarak anılmaya başlanır. Dört ülke olmasına rağmen neden 'Altın Dörtgen' değil de 'Altın Üçgen' dersiniz sevgili okuyucu, nedeni basit: O yıl Nixon ilk defa Çin'i ziyaret ediyor ve ziyaret öncesi ilişkilerin gerilmemesi adına uyuşturucu dağıtımında önemli payı olan Çin'in adı 'Altın Dörtgen' raporundan çıkarılıyor. Anlayacağınız konu tamamen politik! Böylece CIA, dünyanın en büyük gizli ordusunu Amerikalılar'a uyuşturucu satarak finanse eder (Tarihe kısa not: Aynı ABD 1974'te Türkiye'ye afyon üretimini kontrol etmediği gerekçesiyle ambargo koyar). Bütün operasyonlara 1973 yılında ABD'nin Vietnam'dan çekilmesiyle son verilir. ABD, bölgeden çekilince geri kalan gizli ordu mensuplarının dayanacak hiçbir kaynağı kalmaz, küçük bir kısmı ABD'ye kaçmayı başarır. Geride kalanlarsa gelecek 30 seneyi mülteci kamplarında büyük zorluklar altında geçirmek zorunda kalacaktır.

Evet, Laos'un yakın tarihi kısaca böyle. Bunları, bugün yola çıkıp Pak Beng, Udomxay, SamNeua, Vieng Xay, Phonsavan ve Kasi şehirlerinde geniş bir tur atacağımız için ve bahsi geçen gizli savaştaki önemli yerler olduğu için anlattım. Tarihini bildiğimiz yerlerde gezmek hem daha anlamlı hem de insana daha çok değer katıyor. Saydığım bu şehirlere gitmek, yolların kötülüğünden ve otobüs seferlerinin az olmasından dolayı, on gün kadar sürüyor. Hazır mıyız sevgili okuyucu? Haydi yola, o vakit.

Luang Prabang

Laos'un en güzel şehri Luang Prabang'dan tekneyle ülkenin kuzeyine Mekong Nehri'ni kullanarak çıkmak mümkün. Gün ağarırken iskeleye geliyorum, dün konuştuğum tekne sahibi bu saatte yola çıkacağını söylemişti, ama demiştim ya Laos'ta aceleyle mahal yok. Yolcu az olduğu için bekliyoruz. Tekne hareket ederse bu akşam, yukarıda bahsi geçen ünlü Çin, Burma, Tayland ve Laos'un sınırlarının kesiştiği 'Altın Üçgen'in güneyine ulaşacağız. Neyse, sonunda sadece iki saat gecikmeyle yola çıkıyoruz. Mekong Nehri'nin

suları bu mevsimde azalmaya başlıyor. Sular azalınca tekneler karaya oturmamak için oldukça dikkatli ve yavaş hareket etmek zorunda kalıyorlar. Bu yolculuğu bir ay sonra yapsaydık eğer, belki de tekneyle gezmek mümkün olmayacaktı. Bölgede bugün dahi pek çok köyün tek ulaşım yolu Mekong Nehri ve nehrin suları azaldığında bu köylere gitmek imkansız hale geliyor. On saat süren tekne yolculuğu sırasında Mekong kıyısına kurulu yüzlerce küçük köyden geçiyoruz: Kimisinde yolcu indiriyoruz ya da yeni yolculara yer açıyoruz. Köy bakkallarına yeni mallar bırakıyoruz -gördüğümüz kadarıyla en çok istenen mal Lao Birası. Birkaç köyün önünde düğün tekneleri bağlı duruyor. Köyler küçük ve fakir olduğundan evlenme törenleri için ek masa ya da sandalye gibi şeyleri alacak paraları yok. İşte düğün tekneleri de hemen tören öncesi gelip her şeyi kuruyor, sonra da demirini alıp en yakın düğüne dümen kırıyorlar.

Pak Beng ve Udomxay

Hava karardıktan sonra yorgun bir şekilde vardığım Pak Beng, mecburi olarak bu gece konaklayacağım yer çünkü yakınlarda başka bir yerleşim yeri yok. Gündüz otel odası satan hanuççular, gece saatlerinde lokantalara müşterileri çekmeye çalışıyorlar. Turistin hiç ilgilenmediğini görünce bu sefer fısıltıyla: Esrar, afyon? Ee burası 'Altın Üçgen'.

Ulaşımın zor, toprağın afyon için uygun olması 1970'lerin başında uyuşturucu tacirlerini bölgeye çekmiş. 1970'lerdeki ABD destekli General Vang Pao'nun üretim laboratuvarı da Pak Beng'den yarım gün uzaklıkta yer alıyormuş. Burası CIA'nın bölge sorumlusu Tony Poe Poshepny'nin de görev aldığı yer olarak biliniyor: Öldürülen her komünist başına ödül koyan ve ödemeleri kendisine getirilen kulak başına yapan Tony Poe Posphepny. Ancak ödül parasını almak için öz çocuğunun kulaklarını kesip getiren biriyle karşılaşınca vicdanen olmasa bile sistemin 'kötü' kullanıldığını şahit olduğu için kendi sisteminden vazgeçer. Ayrıca öldürülen 'düşman'ların bazılarının kafalarını kesip uçaktan köylere attığı da bilgiler arasında. ABD'ye dönünce Devlet Üstün Hizmet Madalyası'yla onurlandırılan Tony Poe, görevini 'layıkıyla' yapmış olmanın verdiği gönül rahatlığıyla California'da emekliliğin tadını çıkarmaya başlamış.

Pak Beng'den Udomxay şehrine geçeceğim ama otobüs sabah altıda kalkmış, ikinci otobüse öğlene. Daha erken kalkan üstü açık bir kamyonet var. Kasada seyahat eğlenceli ama oldukça soğuk; yarım gün uzaklıktaki Udomxay şehrine vardığımda ilk önceliğim sıcak bir yemek. Udomxay, kuzeydoğu Laos'un kalbi olsa da ekonomik olarak oldukça zayıf. Dükkanların çoğu bir masa bir tezgah olmakla beraber, oldukça küçük. Çantamda yer tutan okunmuş kitaplarımı Türkiye'ye postalayacağım ama çok yüksek bir ücret istiyorlar. Vazgeçip dışarı çıkmak için sırtımı döndüğümde posta memuru beni geri çağırıp posta ücretinde indirim uyguluyor. Ee madem indiriliyor, pazarlık da mümkün o vakit; başlıyorum konuşmaya. Posta müdürünü çağırıyorlar -demek ki yüksek indirimler için yetkili kişi o. Al takke, ver külah derken ücrette anlaşırız, şimdi bunlar kitapları göndermez

deyip üzerine bir de belge alıyorum (Not: Kitaplar Türkiye'ye geldi). Udomxay artık benim için 'postada pazarlık yapılabilen bir şehir' olarak kayda geçerken yiyecek pazarına denk geliyorum. Laolar 'ormandan babam çıksa yerim' tadındalar: Pazar tezgahlarında kızarmış tarla fareleri, küçük tilkiye benzer bir hayvan olan gelincikler, köstebekler ve sincaplar var. Udomxay notlarımı "postada pazarlık yapılabilen ve artı, her şeyin yenilebilir olduğu şehir" olarak hemen güncelliyorum.

Şehirde geçirdiğim iki günün ardından tekrar yola çıkacağım. Kahvaltımı bu bölgede âdet olduğu üzere erişte ve tavukla yapıp Udomxay'dan Vietnam sınırı yakınındaki Samneua'ya doğru yola çıkıyorum. Yapması söylendiği gibi kolay değil. Samneua'ya doğrudan giden bir otobüs yok ve üç defa vasıta değiştirmek gerekiyor. Önce minibüse, sonra kamyonete binerek Samneua otobüsünün geçeceği köye varıyorum. Yolculuğumun ilk kısmı tam 12 saat sürüyor.

Bineceğim otobüs dün akşam başkentten yola çıkmış, yolcular darmadağın. Koridorda yenmiş tavuk artıkları ve meyve kabukları var. Otobüsün camları kapanmadığı için tahta koltuklar kalın bir toz tabakasıyla kaplı. Yolcular bavullarını ve torbalarını çalınma korkusuyla bagaja vermek yerine koridora yığıldığı için koltukların arasından geçmek akrobat mahareti gerektiriyor. Otobüsün dış tavanına monte edilmiş bölümden pirinç çuvalları taşıyor. Çuvalların üzerine sıkıca bağlanmış iki motosiklet, otobüse sanki boynuzları çıkmış gibi garip bir hava veriyor. Köyde alacak başka yolcu olmadığı için zamanından önce yola çıkıyoruz. Dar ve kötü yollarda zıplayarak, otobüste amortisör yerine kütük kullanıldığını düşünerek, kaidemi çürüten tahta koltuğa küfrederek ve esen rüzgarı durdurmak için camları kapatacak 'zihni-sinir-proceler' üzerinde kafa yorarak (yani olaysız ve beklenen bir şekilde) altı saat kadar yol alıyoruz. Gece saat üç civarı otobüsümüz duruyor. İki muavin otobüsün arkasından silahlarını alıp geliyorlar: birinde AK-47, diğerinde av tüfeği. Sabah beşe kadar son derece yavaş ve yolda karşımıza çıkması muhtemel şeye karşı iki silahla korunarak yol alıyoruz. Muavine problemin ne olduğunu sorduğumda sadece silahı gösterip "Ok, Ok!" diyor. Sabah beş civarı büyük bir köye varır varmaz, şoför ve muavinler gözle görülür bir şekilde rahatlayıp silahlarını bırakıyorlar. Sorun neydi hâlâ bilmiyoruz ama her neyse artık geçtik.

Laos hükümeti ağzının çok sıkı ve hoş olmayan olayları saklamasıyla biliniyor. Laos hükümetine göre ülkede en son yol kesip araç soyma olayı 2007'de gerçekleşmiş ve sonrasında asayiş berkemal. Sınırım kayıtları yenilemek gerekli çünkü geçtiğim yolda bir şeylerin ters gittiği belli. Dar bir minibüs, açık bir kamyonet ve camları kapanmayan tahta koltuklu bir otobüsle toplam 26 saatlik bir yolculuk yapmış durumda Samneua'ya otele varıyorum. İlk gördüğüm yatağı öpeceğim.

Samneua

Samneua, ülkede iç savaş mücadelesini kazanıp iktidara gelen komünist

Pathet Lao Hareketi'nin, eski hükümet yöneticilerini 'yeniden eğitmek' için seçtiği şehir. 1975'ten sonra burada aynı anda 30.000 kişinin 'yeniden eğitim kampları'nda olduğu biliniyor. Kamplarla ilgili de resmi bir açıklama yok. Ülkenin eski kral ailesi (kral, kraliçe ve prens) bu şehrin yakınlarındaki bir eğitim kampında 'doğal sebeplerle' ölmüşler. Doğal sebeplerin ne olduğu ve ne zaman öldükleri resmi olarak açıklanmıyor ve mezarlarının yeri de belli değil. 'Yeniden eğitim kampları' için Samneua'nın seçilmesi son derece doğal çünkü bugün bile şehre gelmek için en az iki gün yolculuk etmek gerekiyor. 1998'e kadar başkent Vientiane'den Samneua'ya gelmek için 12 gün yolculuk etmek gerekiyordu.

Samneua'daki hükümet binaları kazanılan zaferleri anlatan kabartmalarla bezeli. Şehir, 1200 m yükseklikte olduğu için, Laos'un geri kalanına göre oldukça serin. Asya şehirlerinin gün doğumuyla birlikte hareketlendiği düşünülürse Samneua bir istisna. Sabah 11'e kadar hava sisli ve sokaklarda pek hareket yok, şehir öğleye doğru canlanıyor. Ama hükümet soğuktan dolayı erken sokağa çıkmayan halkı hizaya getirmeye kararlı: Belediyenin, gün doğumunu şehrin çeşitli noktalarına koymuş olduğu hoparlörlerden milli marşlar çalarak karşılaması da ayrıca takdire şayan, camlar sestten titreyince uyanmak daha kolay sanıyorum.

Samneua'da dolaşırken tesadüf olarak şehrin en iyi İngilizce konuşan kişiyle tanıştım: Kham. Kham hem bakkal hem de şehrin tek hava kontrol memuru. Bu küçük havaalanına haftada sadece iki uçuş var ve havaalanı kontrol kulesinin girişi şehrin geniş caddelerinden birinde. Hava kontrol memuru Kham, kuleden uçaklara komutlar verip güvenle inmelerini sağladıktan sonra alt kata inip kuleye kurduğu küçük bakkalından sigara ve şekerleme satarak ek gelir sağlıyor. Mangalda ızgara manda etini de iyi yapıyor. Kısacası uçak indirmek gerekirse ya da bir sakıza ihtiyaç duyarsanız Kham emrinizde. Kham'ı iş başında düşünsenize bir: "Alo Kule bana bir iniş izni, bir kilo elma ve bir de yarım ekmek manda şiş" ya da "OK. QV390 piste sağdan yaklaş. İniş izni senin olsun, ben şişleri mangala atıyorum, tamam. Domates de közleyeyim mi? Tamam."

Samneua'ya bir saat mesafede ülkenin en çok bombalanan mekanlarından Vieng Xay var. Vieng Xay, zafer şehri anlamına geliyor. 1964-1973 yılları arasında Pathet Lao Hareketi kadrosu, ABD bombalarından bölgedeki üç yüzden fazla mağaraya sığınarak korunmuş. Şimdi Laos'u yöneten parti kadroları, son derece ilkel koşullar altında ve her an bombalanma korkusuyla uzun yıllar geçirmişler. Mağaraların bazıları 2000 kişi kadar alabiliyor, bazılarıysa ancak 20-30 kişi. Mağaralara turist çekmek işini bir Alman sivil toplum örgütü üstlenmiş ve uygun görülen mağaraları 2007 yılında ziyarete açmışlar. Şimdi bölgede turizmin geliştirilmesine çalışılıyor.

Phonsavan

Şimdiyse Vieng Xay'la beraber ülkenin en çok bombalanan yerlerinden Phonsavan'a geçiyoruz. Otobüs terminalinde iki seçenek sunuyorlar: minibüsle

7 saat ya da otobüsle 8 saat. Minibüsü seçiyorum ve 10 saat sonra Phonsavan'da oluyorum. Acaba otobüs kaç saatte giderdi? ABD, Laos'u bombalarken yüzlerce yeni bomba denemiş ve geliştirmiş. Bu bombaların çoğu 'küme bombası'. Küme bombasında bir füzenin içine 600 kadar küçük bomba konuyor. Füzeyle uçaktan atılan bombalar cinsine göre ya yere değince ya da belli bir yükseklikte patlamaya ayarlanıyor. Patlasa dert, insanlar ölüyor; patlamasa dert, sonradan bölgede yaşayan sivil halk için çok büyük bir tehlike arz ediyor. ABD savaş zamanı attığı bombaların özelliklerini ve atılan yerleri 1997'ye kadar Laos'a vermeyi reddetmiş. Dolayısıyla gizli savaş bittikten 20 sene sonra bile bombaların civarında yaşayan Laolar ölmeye devam etmiş. Bombaların teknik özellikleri ABD'den alındıktan sonra toprağı bombalardan temizleme çalışmaları hız kazanmış. Bugün ülkede tahminen yarım milyon ton patlamamış bomba olduğu düşünülüyor. Bu bombalar çocuklar tarafından bulunduğu, çiftçiler tarafından tarlada çalışırken rast gelindiğinde ya da metal parçalarını almak için ellendiğinde patlayabiliyor. 1970'lerde yılda 600 kişi bu şekilde hayatını kaybediyormuş ve bugünlerde ölen insan sayısı yılda yüz kişiye kadar inmiş.

Bu tip patlamamış bombalara UXO (Unexploded Ordinance) adı veriliyor. Mayınların tasarlanma amacı yaralamak, UXO'larsa öldürmeye yönelik tasarlanmış ve bu bakımdan sonuçları çok daha acı oluyor. Laos'ta UXO temizleyen iki kuruluş var: Uxolao ve MAG. Her ikisi de yabancı kuruluşlar tarafından destekleniyor. Ancak bomba temizlemek çok zaman alan bir iş; ülkenin % 95'inin temizlenebilmesi için de 60 seneye daha ihtiyaç olduğu düşünülüyor. Bu demektir ki 1965'te atılan bir bomba 2065'te dahi can almaya devam edecek!

Phonsavan'ın ziyarete değer diğer yeri Kavanozlar Düzlüğü (Plain of Jars). Kavanozlar Düzlüğü'nde beş yüz kadar yekpare taştan yapılma büyük saklama kapları, küpler var. Yerliler bunlara 'kavanoz' adını vermiş. Kavanozların büyüklükleri 600 kilodan 6 tona kadar çıkıyor. Yaklaşık 2000 sene önce yapıldıkları sanılıyor ve kavanozların yapılma amacı konusunda iki farklı teori var: Birincisine göre kavanozlar eski bir kültürün mezarlarıymış; diğer teoriye göreyse bu kavanozlar büyük kutlamalarda Laolar'ın milli içkisi Lao Lao yapmak için kullanılırmış. Gezdiğim köyde yaşlı bir kadının çok iyi Lao Lao yaptığını söylüyorlar. İçimden, işte kavanozlar düzlüğü teorisini denemenin tam zamanı diyerek kadını evinin bahçesindeki kulübede Lao Lao yaparken yakalıyoruz. Kadın, altında odun yanan 220 litrelik kazanın yanındaki küçük delikten plastik bir bidona alkol akıtıyor. Alkol soğuyunca şişeleniyor ve boğazı yakan sert bir içki haline geliyor: Litresi 1 \$. Toptan alayım ucuza gelsin derseniz bütün varili 80 \$ -ister için ister içinde yıkanın.

Kasi

Phonsavan'dan sonra turumuzu sonlandıracağımız Kasi şehrine geçiyoruz. Buraya sadece 8 saatte geliyorum, yol fena değil, otobüs de rahat. Kasi şehri, hükümete karşı çarpışan Hmong azınlığın yoğun olduğu bir yerleşim birimi.

Caddelerde askerlerin çok olması dikkat çekiyor. Bu şehrin kuzeyi 1960'larda 'Özel Yönetim Bölgesi' ilan edilmiş ve 2007 yılına kadar yabancıların girmesine izin verilmemiş. Bölgede 30 sene boyunca ormanda saklanıp hükümet güçlerine saldıran gerillaların olduğu biliniyor. Kasi kırsal alanı resmi olarak herkesin ziyaretine açık ama gerçekteyse yabancıların (turist ya da Lao) kırsal alanda geceleme ve bazı köyleri ziyaret etmek yasak. Kasi yakınlarında yakın tarihin çok ilginç şehirlerinden biri olan Long Cheng var. CIA tarafından kurulan bu şehrin varlığı da çok uzun süre gizlenmiş. Long Cheng, bir ara Laos'un ikinci büyük şehri ve dünyanın en meşgul havaalanı olmuş, ama resmi olarak 'yok'muş. Kasi'den ancak bir günde ulaşılabilen bu terk edilmiş şehir aslında bizim için halen yok, çünkü Long Cheng'e giriş yasak. Olmayan savaşa da olmayan şehir yakışırdı elbet!

Sizinle beraber Laos'ta Pak Beng, Udomxay, Samneua, Vieng Xay, Phonsavan ve Kasi'de dolaştık. Ülkenin hem coğrafyasına hem tarihine yolculuk ettik. Bir şey eksik kaldı: Laolar. Laolar bütün seyahatlerimde karşılaştığım en güler yüzlü ve içten halk. Uzun süre kapalı kalmaları dolayısıyla bozulmadan, kirlenmeden kalmışlar... Siz de gizli saklı dünyayı ve güzel insanlarını keşfetmek için Laos'u tercih edebilirsiniz...

Lezzetin Merkezine Seyahat: Singapur

İnsan gezerken ilginç tesadüfler yaşıyor, aklında hiç yokken bulunduğu yerin başka yönlerini keşfetmek imkanı buluyor. Singapur'da hostelde sadece yemek tatmak için üç aylık bir tura çıkan Tongalı bir aşçıyla karşılaştım; adı Hare. Hare, Los Angeles'ta tanınan bir Meksika lokantasında aşçı. Tongalı olmasına rağmen Meksika yemekleri yapmasını "Ekmek parası" olarak açıklıyor. Üç ay boyunca Avrupa ve Akdeniz'de dolaşmış, Yunanistan'a gelmiş ama Türkiye'ye uğramamış. Gezdiği yerlerin değil ama yediği bütün yemeklerin fotoğraflarını çekmiş. Singapur'u da bu anlamda çok merak ettiğini çünkü buradaki mutfağın bütün Asya'nın bir karışımı olduğunu ve çok zengin olduğunu söyledi. Ve akşam Hare'yle Singapur lezzet turumuza başladık.

Singapur'un nüfusu Çinli, Malay ve Hintliler'den oluşuyor. Ülkede çalışan Bangladeşli, Filipinli ve Endonezyalıların oluşturduğu geniş bir yabancı işçi topluluğuna ek olarak da İngiliz, Amerikan, Japon, Koreli ve Araplar'dan oluşan başka topluluklar var. Singapur'da yaşayanlar, Malezya anakarasından gelen yemek malzemelerini Endonezya ve adalarından gelenlerle karıştırıp kendi kültürlerine göre harmanlamışlar ve ortaya dünyanın başka yerinde kolay kolay rastlayamayacağınız derinlikte bir mutfak kültürü çıkmış. Öyle Singapur yemekleri var ki hem Çinli, hem Hintli, hem Malay hem de İngiliz. Şehrin her mahallesinde en az bir tane "Yemek Satıcı Merkezi" (Food Hawker Center) buluyorsunuz. Bu merkezlerde yukarıda sözünü ettiğim yemekler yan yana tezgahlarda hazırlanıyor: Bir tezgah en fazla iki üç çeşit yemek yapıyor ve ondan bir parça çorba, bundan biraz balık, şundan biraz salata, şundan da içecek bir şey aldınız mı yemek masanız Birleşmiş Milletler'e dönüyor.

Hare, methini çok duyduğu 'balık başı köri'si için Singapur'un Küçük Hindistan mahallesine gitmemizi önerdi; biz de öyle yaptık. Küçük Hindistan mahallesine girdiğinizi anlamak için sokak ismine bakmanıza gerek yok, burnunuza gelen baharat kokuları size kılavuzluk ediyor ve yolu hemen gösteriyor. Mahallenin anacaddesi Serangoon sağlı sollu Hintliler'e yönelik mal satan dükkanlarla kaplı. Mahallenin her sokağında Hint lokantaları bulmak mümkün. Ancak en fazla seçenek tabii ki mahalledeki iki büyük yemek merkezinde var; yan yana sıralanmış tezgahlarda Hindistan'a özgü yüzlerce yemek bulmak mümkün. Ben, Tandoori'den şaşmadım ama Hare önce balık başını fotoğrafladı sonra da afiyetle yuttu (Bunun için başka bir kelime bulamadım çünkü bir dakika içinde bütün tabağı bitirmeye her sözlükte 'yutma' denir). Yutması biter bitmez "Şimdi de Çin mahallesinde balık topları yiyeceğiz" dedi. Ağzımı bile açmadım, takıldım peşine.

Çin mahallesi, Hint mahallesine göre oldukça büyük. Mahallenin sokakları geceleyin çok hareketli ve hatta gündüzden daha çok insan var diyebilirim. Bölgenin güney ucunda 24 saat açık iki tane kapalı yemek merkezi var. Özellikle balık ürünü çeşitleri çok. Hele bir de salamura veya tütülenmiş balıkları ızgaraya atıyorlar ki sormayın, şaşırtıcı güzellikte bir meze oluverip çıkıyor. Mezelerin isimleri Çince olduğu için umarım bana sormazsınız sevgili okuyucu. Bazı satıcılar da Singapur'un resmi dili olan İngilizce'yi konuşmıyorlar. Hatta yemek merkezinin duvarına İngilizce olarak "Vatandaş İngilizce Öğren" yazılı afişler yapıştırılmışlar; aferin onlara!

Hare'nin methini çok uzaktan duyduğu 'balık topları'nı merak edeniniz varsa balıklar iyice temizlenip salça kıvamına gelene dek iyice eziliyorlar ve sonra içine un eklenip top gibi yuvarlanıyorlar. Balık toplarını daha sert hale getirmek için içlerindeki suyu sıkmak gerekiyor ve bunun için de balık topları hızla masaya atılıyorlar. Zıplayan top, neminin bir kısmını bırakıyor. Böylece balık topu istenilen kıvama gelene dek zıplatılmaya ve yeniden yuvarlanmaya devam ediliyor. Aşçı, kıvamından memnun olduğu topları sonunda kızartıyor. Ama durun daha bekleyin sevgili okuyucu, işlem bitmedi. Son olarak, soğuyan balık topları erişteyle karıştırılarak çorba yapılıyor. Singapur'da çok sevilen bir lezzet olmalı ki dar bir mekanda yan yana on dükkan birden bu balık toplarından satıyor.

Hare, her tezgahta 'yutacak' bir şeyler arandığı ve genelde bulunduğu için epeyce bir dolaşıyoruz. Gece yarısından sonra yiyecek yerimiz kalmayınca karnımız "Asya" dolu olarak hostele dönmeyi beceriyoruz.

Tayland:

Krungthepmahanakhonamonrattana
kosinmahintarayutthayamahadilokp
hopnoppharatratchathaniburiromud
omratchaniwetmahasath
(nam-1 diğer Bangkok)

180. Tuk-tuk sürücüleri sohbet ediyor. 174. İnternet kafede iki Budist rahip ekrana kilitlenmiş. 169. Metro vagonu geçiyor. 155. Ters yönde metro vagonu geçiyor. 132. Muz satıcısı arabaların arasına giriyor. 128. İki lady-boy salına salına karşıya geçiyor. 112. Kaldırımında saç tıraşı olanlardan birinin işi bitiyor. 107. Caddeleri süpüren temizlik görevlisi kadınlar süpürgelerini motorlarına sıkıştırmış, bir yere gidiyorlar. Sanki beş cadı motorla avdalar. 92. Öğle yemeğine çıkan mini etekli ofis çalışanları kaldırımında kurulan masalarda çorba içiyor. 88. Çorbacı ocağın başında, sıcaktan atletini çıkarıyor. 74. Flip-floplarını tembelce yere sürterek beş genç sırt çantalı turist geçiyor, kızların obez durumuna bakılırsa Amerikalı ya da İngiliz olmalılar. 57. Kesilmiş, yenmeye hazır meyve satıcısı sırt-çantalılara bir şeyler söylüyor, haritada yer gösteriyor. 48. Gri üniformalı iki güvenlik görevlisi bankadan çıkıyor. 27. Sosis satıcısı kadın en az seksen yaşında görünüyor, hâlâ nasıl çalışıyor? 19. Moto-taksi sürücüsü sigarasını yere atıyor. 8. El arabasıyla kahve satan zayıf adamın peşi sıra balık satan daha zayıf bir adam köprüden geçiyor. 6.5.4.3.2.1. Off be sonunda, üç dakikalık trafik ışığı olur mu? Bekle, bekle... Çok şükür hareket ediyoruz. Bangkok havaalanından şehir merkezine giden yoldayız. Trafik öğle saatinde böyleyse akşama kim bilir nasıl olacak? Hoop bir ışık daha. Bekle bir 180 saniye daha...

Bangkok'un resmi adı, hepsi birleşik tek kelime, okuyun lütfen: Krungthepmahanakhonamonrattanakosinmahintarayutthayamahadilokph opnoppharatratchathaniburiromudomratchaniwetmahasatharnamornphi manawatansathitsakkathatiyawitsanukamprasit. Taylandlılar şehre kendi dillerinde kısaca Krungthep yani "Melekler Şehri" diyorlar. Resmi olarak nüfusu 9 milyon civarı olan Bangkok'un, etraftan çektiği kayıtsız göçmenlerle birlikte 15 milyonu bulduğu düşünülüyor. Melekler Şehri sanki gerçekten bir melek tarafından yaratılmış gibi -ama sakar bir melek. Meleğin iyi niyetinden şüphe yok elbette, çünkü hep iyi şeyler istemiş ama eli fazla cömertmiş, ne verdiyse fazlasıyla vermiş!

Melek, şehirde biraz su olsun istemiş ama şehir her noktasından bir

kanala en fazla beş dakikalık bir yürüyüşle varılabilir duruma gelmiş... 1930'lara kadar çok daha fazla sayıda kanal varmış, kral "Otomobilimi kanallarda durmadan, köprüden geçmeden kesintisiz sürmek istiyorum" deyince kanalların çoğunun üstü kapatılmış. Kalan kanallar yetmiş de artmış bile... Böylece hayat diğer Güneydoğu Asya ülkeleri gibi su etrafında geçmiş. Sonra melek "Şehir biraz canlı olsun" demiş ama Bangkok gece gündüz her zaman hareketli, her istediğinizi bulabileceğiniz, hatta aramadıklarınızın da sizi rahatça bulabileceği bir şehir olmuş. Adı şu an dünyanın en büyük genelevi olarak geçiyor, hatta tahminlere göre Tayland kadınlarının % 1 ila % 5'i seks ticaretinde çalışıyor ve travestiler (lady-boy) de Bangkok'un simgelerinden olmuş durumda: Açık hava reklam panosunda operasyon ederi olarak 1600 \$ gösterilen cinsiyet değiştirme reklamlarının olduğu ya da dünyada en fazla Viagra'dan ölüm vakasının olduğu söylenen şehir (sadece Alman büyükelçiliği yılda 600 Alman seks-turistini tabutla geri gönderiyor.)...

Yine melek "Şehrin ekonomisi canlı olsun, hem zengin hem fakir aynı yerde yaşasın" istemiş, böylece şehirde iki ayrı ekonomi oluşmuş: Yeni yapılan alışveriş merkezli binalarda oturup yine oradaki alışveriş merkezlerinde dünyanın en iyi eşyalarını en yüksek fiyattan bulabileceğiniz dükkanlardan alışveriş edenlerle siz sokakta yarım dolara doyurucu bir öğün yerken, yarım doları veremeyip çöpten yiyerek yaşamaya çalışanlarla aynı anda karşılaşsınız. Asya'nın kaplanlarından sayılan Tayland 1997 ekonomik krizinden oldukça etkilendi ve öyle ki halen o zaman yapımına başlanıp yarım bırakılmış proje artıkları, yarım köprüler, terk edilmiş devasa binalar etrafta birer hayalet mekan olarak duruyorlar.

Melek bu sefer de "İnsanlar yöneticilerini sevsin" istemiş ama sevmek ne kelime, Taylandlılar krallarına tapıyorlar adeta. Kralın 35 milyar doları aşan kişisel varlığı onu dünyanın en zengin beş adamı arasına soksa da paranın nereden geldiğini kimse pek sorgulamıyor. Kral inkar ediyor ama belgelere göre Bangkok'un üçte biri ona ait: toprak, alışveriş merkezleri, hükümet binaları vs. Bunun yanında bizdeki gibi darbelerle yaşamaya alışmışlar. Askerler devamlı darbe yapmaktan, politikacılar şapkalarını alıp gitmekten sıkılmış olmalı ki, artık doğrudan darbe yok. Tayland Anayasa Mahkemesi üç kez seçilmiş hükümeti sudan sebeplerle göndermeye çalıştı. Tanıdık mı geldi? Hadi canım siz de, böyle şeyler sadece Tayland'da olur! İlk iki denemelerinde başarısız oldular ve hükümet yeniden oluştu. Sonuncu denemelerindeyse başbakanı çok büyük bir suç işlerken "TV'de yemek programına konuk olmak" sırasında yakaladılar ve bu sefer görevden almakta başarılı oldular.

Neyse sevgili okuyucu eli ayarsız, sakar meleğin yaptıklarını yaz yaz bitmez. Hem en iyiler hem en kötüler bir yerde aynı zamanda nasıl uyum içinde yaşar sorusunun cevabını merak edenler mutlaka Bangkok'a uğramalı. Böyle yapan milyonlarca turisti katılmalı. Bangkok, 2008 yılında Travel and Leisure dergisince "Dünyanın En İyi Şehri" seçilmiş. Bana göre, Bangkok'un en önemli özelliği Asya'ya ilk gidenler için Asya'ya özgü yaşam biçimini göreceli bir rahatlık içinde sunması. Bu rahatlığı sağlamak için Bangkoklu'nun formülü, kendi ev hayatında Asyalı olması ama Batılı

Asya

ziyaretçilerinin de aradıkları ve alıştıkları yaşam biçimini onları fazla zorlamadan iyi bir kaliteyle onlara uygun fiyata sağlaması. Mesela şimdi dolaştığım turist bölgesinde art arda dört dönerciyle karşılaşıyorum. Ve şimdi ağzım doluyken son bir şey söyleyebilirim sanıyorum: "Evet, evet burayı sevebilirim."

Kültürler Mozaïği: Macau

Sıcak ve nemli havada kalabalık içinde yürürken cadde isimlerine bakıyoruz: Rua do Campo, Avenida do Infante Henrique, Rua Pedro Nolasco da Silva, Avenida Almeida Ribeiro. Portekizce isimli caddelerle etrafımdaki çekik gözlü insanları bağdaştırmakta zorlanıyorum. Ama normal; burası Asya'da olmasına rağmen üç kıtadan özellikleri kendinde birleştirmeyi başarabilmiş ilginç bir yer. Eski binalarıyla Akdenizli görünümü veren bu şehir, son zamanlarda açılan kumarhaneleriyle Las Vegas'ı da andırmaya başlamış. Şehrin Akdenizli ve Las Vegaslı karakteri, ustaca harmanlanmış bir kahve gibi ve Çinli yanı ağır basmadan yaşamaya devam ediyor. Nerede olduğumuzu merak ettiniz değil mi sevgili okuyucu?

Hong Kong'dan deniz otobüsüyle bir saat uzaklıkta, Avrupa'nın Çin'deki ilk ve son sömürgesi Macau'dayız. Macau, ekonomik ve coğrafi olarak Hong Kong'a yakın olsa da onun gölgesine sığınmadan benzerlikten çok farklılık içeren bir yer...

Macau, 1500'ün başlarından itibaren Avrupalı güçlerin ilgisini çekmiş. 1557'de Portekizliler bölgeye yerleşmeyi başarmışlar ve 1999 yılında Macau'yu Çin Halk Cumhuriyeti'ne devredene kadar yönetmişler. Bugün Çin'in özerk bir bölgesi olan Macau, üç bölgeden oluşuyor: Macau Yarımadası, Taipa ve Coloane Adaları. Bu üç bölgenin toplam büyüklüğü sadece 30 km². 30 km²'de ne yapılır ki deyip geçmeyin. Geçen sene Macau'yu ziyaret eden turist sayısı 22 milyonu geçmiş ve neredeyse Türkiye'yle aynı. Neden mi? Macau, Asya'nın Las Vegas'ı. Özellikle 2001 sonrası Cotai Strip üzerinde yapılan yeni kumarhaneler ekonominin her sene % 13'ten fazla büyümesine yol açmış. Cotai Strip'te inşa edilen kumarhanelerin büyük çoğunluğu Asya'da büyümek isteyen ABD'li şirketlere ait. Maksat daha geniş pazarlara ulaşmak olunca yapılan kumarhaneler de Çin'in nüfusuna göre ölçekleniyor ve oldukça büyük boyutlara ulaşıyor. Örneğin yeni yapılan Venetian Macao 3000 odasıyla dünyanın en büyük oteli: otelin içindeki kanallarda elliden fazla Venedik gondolu, müşterileri gezdiriyor; lobide 300'den fazla dükkân var ve otelin alanı Çin'in ünlü Tiananmen Meydanı'nın iki katı. Las Vegas'ı kopyalayarak yola çıkan Macau yakında Las Vegas'ın tahtını elinden alırsa şaşırmayın, kumarhane yatırımları bitmemiş olduğu halde gelir olarak Las Vegas'ı şimdiden sollamış durumda.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin Macau sınır kapısı her zaman çok yoğun çünkü üretim olanakları kısıtlı olan Macau'ya her şey Çin'den geliyor. Anakara Çinlileri, Macau'da ücretlerin daha iyi olmasından ötürü çalışmaktan ve iş yapmaktan oldukça memnundur. Buna karşın Macaulu Çinliler bu durumdan kaçak işçiler yüzünden gelirlerinin düştüğünü belirterek

şikayetçiler. Kumarhane projeleri sırasında Macau'da yeterli işçi kalmadığı için anakaralı işçilerin ülkeye yerleşmesine göz yumulmuş ve şimdi nüfusun dörtte biri bu işçilerle ailelerinden oluşuyor. Macau'da eskiden Çin mafyası 'Triad', kaçak işçi ve yasadışı kumarhaneler konusunda etkiliymiş ama Macau, Çin Halk Cumhuriyeti'ne 1999'da devrolduktan sonra 'Triad' sorunu hızlı ve sert bir şekilde çözülmüş.

Macau'ya girmek için Türkler'e vize gerekmiyor ama Çin devleti kendi vatandaşlarının özerk bölgeye girerken vize almasını şart koşuyor -hem de Çinliler için Macau vizesi almak öyle her babayiğidin harcı değil, belirli bir gelir düzeyinin üzerinde olmanız şart koşuluyor. Bunun nedeni de hem kaçak işçilerin önünün alınması hem de Macau kumarhanelerine akan paranın kısıtlanması.

Macau'nun resmi dilleri Çince ve Portekizce. Tüm tabelalar iki dilde ve halen Portekizce konuşan bir nüfus mevcut. Şehrin tarihi mekanlarında ve merkezinde gelin biraz yürüelim. Şu tepenin üzerindeki St. Paul Katedrali. Katedralden geriye bir tek ön yüzü kalmış da olsa bina şehrin en tanınan sembollerinden biri ve fotoğraf çekirmek isteyenlerin de gözdesi. Aynı bölgedeki Mount Kalesi'yse iyi korunmuş yapısıyla turistik gezilerin vazgeçilmez duraklarından. Merkezden biraz uzak ama gitmenin şart olduğu yerlerden biri de 16. yüzyılda limanı gören bir yere inşa edilen ve denizcileri tehlikeden koruduğuna inanılan A-Ma Tanrıçası'na adanan tapınak. Tapınak bugün hâlâ kullanımda ve Çinliler için hâlâ çok popüler. Macau isminin 'A-Ma tapınağının orası' anlamına gelen "Amagau" sözcüğünden türediği düşünülüyor.

Biraz da alışveriş yapalım diyorsanız ilk gidilmesi gereken yerlerden biri Largo de Senado ile Rua de S. Paulo Caddesi arasındaki bölge. Burada değişik mağazalar, pastaneler, lokantalar ve hediyelik eşya satıcıları var. İzmit için pişmaniye, Gaziantep için baklava neyse Macau için de badem kurabiyesi o (Macau'ya geldiğinizin kanıtı olan kurabiyeleri almadan eve dönmek yok. Çok lezzetliler). Bu arada bir not: Macau'da alışveriş ederken ne alırsanız alın ama her zaman pazarlık edin. Çinliler, üzerinde fiyat yazan her yerde, marketlerde bile, pazarlık ediyorlar. Fiyatı indiremezseniz bile yerel gelenekleri bozmamış olursunuz!

Macau'daki günümüzün sonunu iyi bir yemekle getirelim. Buradaki lokanta menülerinde Asya'nın diğer yerlerinde bulamayacağınız Portekiz şaraplarını bulabilirsiniz. Macau'da halen Portekiz asıllı kimseler yaşasa da sayıları fazla değil ama Portekiz kültürü Asya'nın küçük bir köşesinde halen canlı. Macau kendine has özellikleri olan ve gerçekten kültürler mozaïği sıfatını hak eden bir şehir-devlet. Asya'da gezecekseniz, hele Hong Kong'dan geçiyorsanız bu kültür mozaïği kenti gezmenizi kesinlikle öneririm.

Wa ve Kata'ya karşı Manga: Japonya

Güney Amerika'da rastladığım Japon Akira, Ağustos ayında Tokyo'ya gideceğimi öğrenince "Ağustos olduğu için sıcak olacak, nemli olacak; Tokyo olduğu için kalabalık olacak; Japonya olduğu için ilk başta anlaşılmaz olacak" demişti. Şehirde geçirdiğim ilk günden sonra Akira'nın ne demek istediğini sıcaklıktan başlayarak çok iyi anladım. Ağustos ayında Tokyo tıpkı termostatu bozuk bir sauna gibi içine girme teşebbüsünde bulunana anında haşlıyor.

Japonya'nın başkenti Tokyo 13 milyona yaklaşan nüfusuyla dünyanın en büyük şehirlerinden. Şehrin alışveriş merkezleri Ginza, Shibuya ve Shinjuku, işe gidiş ve çıkış saatlerinde mahşer yeri gibi. Bu saatlerde metro her iki dakikada bir olmasına rağmen yine de zor yetiyor. Ve o kadar kalabalık ki vagonlara sığmayan insanları içeri sokabilmek için dirseklerini ve sırtlarını kullanarak insanları vagonlara tıkıştırarak görevliler var. Kesinlikle akılda kalan bir manzara! Bu kalabalıkta tacize önlem olarak da, yere yazılmış pembe uyarılardan, ilk ve son vagonların sadece kadınlara, hangi saatlerde ayrıldığını öğreniyoruz. Aynı uygulama Kyoto, Osaka, Kobe gibi diğer kalabalık şehirlere de yayılmış durumda. Ve trenler öylesine dakik ki eğer geç kalmışlarsa ilk önce saatinizin sağlam olup olmadığını kontrol etmeniz gerek. Tren -hani olmaz ya- bir arızadan dolayı geciktiği takdirde metro idaresi istasyon çıkışında 'mazeret kağıtları' dağıtarak kişilere yardımcı oluyor: "Bu kişi trendeki bir arıza sebebiyle geç kalmıştır."

İlk gün hostele giriyorum, resepsiyonda tam karşımda bir yazı: "Resepsiyon çalışma saatleri 04:00'den 26:00'a kadardır." Yanlış yazmışlar herhalde deyip geçiştiriyorum, daha sonra bir lokantaya giriyorum ve burası da 05:00'dan 25:00'a kadar çalışıyor. Denilmek istenen şeyin sabah beşten, gece bire kadar açık olduğunu sonradan anlıyorum. Bunlara benzer Tokyo'da hiç kapanmayan birçok işletme de var: örneğin bilardo ve dart salonları. Gece 3'te kalktınız sevgili okuyucu ve canınız bilardo çekti; evde oturacak haliniz yok, tabii o saatte metro da çalışmıyor. Peki bilardo oynadıktan sonra eve dönerken taksiye tonla para vermek yerine en yakın internet kafede uyumaya ne dersiniz? İnternet kafede uyumak istemezseniz karaoke bara ne dersiniz? Ya da bir DVD salonuna ya da manga (çizgi roman) salonuna? Bu işletmelerin hepsi Tokyo'da 24 saat açık ve üstelik de hepsinde yatacak yer, duş ve pijama olanakları mevcut. İnternet kafeye girdiğinizde size ne çeşit bir kabin istediğiniz soruluyor: isterseniz büyük yataklı, isterseniz geniş koltuklu ya da sadece bir sandalye. İçeride çorba, kahve ve gazlı içecekleri bedava veren otomatlar bile oluyor. İnternet, içecek, pijama ve uykunun bedeliyse saatte 4 \$, sabah üçten sonra aynı hizmet yarı fiyatına. 24 saat kapanmayan başka tür işletmelerse bakkal-fast-food dükkanları

kıvamındaki yerler: 7eleven, FamilyMart ve Lawson Station gibi zincirler öylesine yaygın ki aynı şirkete ait iki dükkanı aynı sokakta karşılıklı olarak görmek dahi mümkün. 7eleven, FamilyMart ve Lawson Station dükkanlarında yiyecek, temizlik malzemeleri ve dergi almanın yanında ATM'den para da çekebilirsiniz. Japonya'da ATM'ler bankalardan çok bu dükkanlarda olduğu için sözünü ettiğim zincirler kendi bankalarını bile kurmuş vaziyetler: örneğin 7eleven'larda "7" bankasının ATM'leri var.

Bu dükkanlardan aldığınız yiyecekleri yerinde yiyemezsiniz çünkü mağazalarda bu iş için ayrılmış bir alan yok -malum Tokyo dünyanın en pahalı şehirlerinden ve dükkan kiralari da çok yüksek. O vakit dışarıda bir yerlerde oturup yemek gerekir değil mi? Mantıklı olan da budur. Ama Tokyo sokaklarında oturacak pek yer de yok, sokaklarda bayağı bir dolanmanız gerek. Hadi buldunuz diyelim, sokakta yemek ayıp sayıldığı gibi sadece küçük çocukların sokakta yemesine göz yumuluyor. Yediniz afiyet olsun, peki çöprü nereye atacaksınız? Tokyo çok temiz bir şehir ve bunu sokakta çöp kutusu olmamasına bağlayanlar var. Japonya'nın bütün şehirlerinde çöp kutuları neredeyse yok denecek kadar az -imdadınıza 7eleven'lar yetişiyor çünkü önlerinde kendi müşterileri için ayrılmış çöp kutuları var. Yediniz, içtiniz şimdi de tuvalet ihtiyacı hasıl oldu -ki bu konuda şanslısınız sevgili okuyucu. İstemediğiniz kadar umumi tuvalet bedava, üstelik de son derece temiz, bol müzikli, her havada ısıtmalı ve bir de fısıkyeli olarak kullanıma açık bekliyor. Tuvaletten çıkabilecek seslerle, başkalarını rahatsız etmemek adına bazı tuvaletlerde içeride çağlayan su sesleri ya da bütün sesleri bastırarak kadar yüksek başka bir müzik veriliyor. Tuvalet girip oturdunuz ve nedense hemen terlemeye başladınız. İki sebebi olabilir: Birincisi Japonlar bütün binayı soğutsalar dahi bina içindeki tuvaletleri soğutmuyorlar, ikincisiyse klozetin ısıtması açık kalmış olabilir. Alafranga tuvaletlerin çoğunda klozet ısıtması ve fısıkye sistemi var. Oturuyorsunuz, işinizi halledip bir düğmeye basıyorsunuz, klozet seçilen sıcaklık ve tazyikle temizleme yapıyor ve elbette isterseniz kurutma da mevcut. Neyse bu bahsi kapayalım!

Tokyo'daki ünlü Tsukiji balık hali dünyanın en büyüğü. Yaklaşık 65.000 kişinin çalıştığı bu halden günde 2000 ton balık geçiyor. Sabah saat beşte ton balığı açık artırmasıyla başlayan hareketlilik öğlene dek sürüyor. Mutfağının temeli pirinç ve balıktan oluşan Japonlar'ın her türlü balığa olan ilgileri sayesinde Tsukiji'de dünyanın dört köşesinden gelen bin bir çeşit balık türünü bulabilmek mümkün. Halin içindeki sushi lokantaları sabah altıdan itibaren açık. Sabah kahvaltısında çiğ balık yemek sizi ne kadar açar bilmem ama taze balık yemek istiyorsanız sevgili okuyucu, dünyada Tsukiji'den iyisi yok. Ve daha gün henüz ağarırken Japonlar iyi lokantaların önünde uzun kuyruklar oluşturmaya başlıyorlar bile.

Toplumsal ve gündelik hayata gelince bu süreç bir hayli sıkıntılı ve sıra dışı. Japonlar komşularıyla çok iç içe yaşadıkları ve her hareketleri komşuları tarafından duyulabildiği ya da görülebildiği için evlerinde bile oldukça dikkatli yaşamak zorundalar. Eve gelince rahatlamaları pek mümkün değil. Bu sorunu gördüğüm kadarıyla Japon erkekleri eve olabildiğince geç gelerek çözmeye çalışıyorlar. Ülkedeki binlerce oyun salonu, karaoke bar ve DVD

kulüpleri insanların rahatlayabileceği nadir yerlerden. Oyun salonu, karaoke bar ve DVD kulübü dediğimde öyle 100-200 m²'lik küçük yerler düşünmeyin; 10 katlı, günün 24 saati açık ve isterseniz içeride oda kiralayıp geceleyin uyuyabileceğiniz binalar olduğunu ve bu binaların küçük kasabalarda dahi olduğunu düşünün. Bunlara ek olarak iş dünyasının her gece 'iş arkadaşlarıyla iyi ilişkiler kurmak için gittiği' hostes barlar da sayıca fazla. Bu barların girişinde hosteslerin resimleri ve masanızda geçirecekleri saat başına alacakları ücret yazılı. Tokyo'da Ginza ve Shinjuku'nun arka sokakları hava kararınca açılan binlerce hostes bar'la dolu. Buralar Japonya toplumu için birer emniyet sübabı. Çünkü Japonya'da ailelerin % 70'inde stresle ilgili sorunları varken % 25'inde aile üyelerinden biri ağır depresyonda. Depresyon ve psikoloğa gitmek toplum tarafından bir aşağılama demek olduğu için gizli tutuluyor ve Japonya yılda yaklaşık otuz bin vakasıyla gelişmiş ülkeler arasında en yüksek intihar oranına sahip ülke. Hostes bar gibi rahatlatma mekanlarının da olmadığı takdirde bu sayının daha da artacağından bahsediliyor.

Burayı biraz deşmekte fayda var sevgili okuyucu. Toplumsal baskıya dayanamayan Japonya halkı dediğimiz gibi böylece (genellikle erkekler) ya intiharı seçiyor ya da içlerine kapanıp hayattan vazgeçiyor, yani "Hikikomori" oluyorlar. Hikikomori, hayattan elini eteğini çekip odalarından bile çıkmayı reddeden gençlerin durumuna verilen isim. Kelime anlamı olarak çekilmek ve emekli olmak anlamlarına geliyor -ki bu durum dünyada çok büyük oranda Japonya'da görülüyor. Sendromdan etkilenenlerin tam sayısı hakkında tartışmalar olmakla birlikte kimine göre yüz binler, devlete göre milyon, kimilerine göreyse yarım milyonu geçmiyor. Hikikomori'nin sebeplerini üç ana başlıkta toplamak mümkün.

Birincisi, toplum baskısı: Kişinin sahip olduğu gerçek düşüncelerle toplumun kabul edeceği düşünceler arasındaki farklar -toplumun karşı çıkacağı bir düşüncüyü dile getirmek ya da bunu gerçekleştirmek kişinin hemen dışlanmasına sebep olabiliyor. Çocukların yaklaşık yarısının okulda diğer öğrencilerden aşırı baskı ve şiddet gördüğü biliniyor ve devlet politikası olarak da buna karşılanmıyor. Çünkü okuldan çıkan birey, toplum tarafından koşeleri alınmış halde çalışma hayatına sunuluyor. Japon eğitim sistemi, öğretmekten çok, bireyselliği yok edip endüstriyel bir düzende çalışacak bireyler yaratmayı amaçlıyor. "Varlığı varlığına armağan olan" gençlerin ne bireyselliği ne yaratıcılığı kalıyor, geriye kalan tek bildikleri: itaat ya da odaya kapanma.

İkincisi, ailelerin korumacı tutumu: Ergenliğe gelen kişinin odasından çıkmayı reddetmesi halinde zorlamak yerine buna izin verilmesi. Bu her zaman ailenin iyi niyetinden kaynaklanmıyor, hikikomorilerin yaklaşık yarısı anne-babasına karşı şiddet kullanıyor. Hikikomori'nin semptomları 18 yaş altı Güney Koreliler'de de gözüküyor, ancak 20'sinde yok oluyor. Sebebiyse açık: mecburi askerlik. Bizde olduğu gibi yaşı gelen askere gidiyor ve istemese de topluma yeniden karışıyor.

Üçüncüsü, Japonya ekonomik ve toplum sisteminin hiçbir yere gitmeyeceğini ve sonunda çökeceğini anlayan bireyin her şeyi terk etmesi.

Ekonomi iyiyken 1990'ların başında bu hastalığa hiç rastlanmamış. Ne zaman ki her şey tepe taklak olmuş hikikomori hızla yayılmış.

Gelecekten umutsuzluk ve toplumsal baskı, kadını farklı şekillerde etkileyebiliyor. Japonya'da evlilik özellikle kadınlar için zor bir kurum. Geleneklere göre kadın evlendiğinde çocuk bakmak için eve kapanıyor ya da daha kötüsü hem çalışıp hem çocuğa bakıyor. Babaysa ya çalışmaktan ya da iş yemeklerinden dolayı genellikle gece 11'den önce eve gelemiyor. Dolayısıyla çocuk olduktan sonra babanın ortalıklarda görünmediği bir durum söz konusu. Üstüne üstlük bir de ilk erkek çocukla evlenen kadının, eşinin annesine bakma zorunluluğu var. Daha ortada olmayan birinin annesine ve çocuğuna bakma zorunluluğu Japon kadınlarına doğal olarak çekici gelmemekle birlikte, bu durum kadınları evlenme konusunda çekimser yapıyor ve birçoğu evlenmeyerek bir nevi sosyal grev yapmış oluyorlar. Erkekler de geleneksel rolü üstlenebilecek bir eş bulana kadar evlenmedikleri için Japonya'nın nüfusu da giderek düşmeye devam ediyor.

18-34 yaş arası Japon kadınlarının beşte biri parasal gücü varken daha rahat oldukları sebebiyle aileleriyle yaşamaya ve anneleri tarafından bakılmaya ihtiyaç duyuyorlar. Böylece kira ve yemek masrafları ortadan kalkınca kadınların kendilerine harcayacakları daha çok para kalıyor. Bunlara Paraisito (Parazitler) deniyor. İşte bu nedenle Japonya'nın her yanında süper lüks markalar peynir ekmek gibi satılmaya devam ediyor. Kadınların % 60'ı, erkeklerin % 30'u uygun eş bulamadıkları için evlenmediklerini belirtiyorlar. 18-34 yaş arası erkeklerin yarısı hayatlarında hiçbir şekilde (kısa, uzun süreli, sadece platonik ya da sadece fiziksel) bir kadın olmadığını söylüyorlar. Kadınlardaysa bu rakam % 40'ı gösteriyor. Oldukça enteresan bir yapı. Ancak modern Japon toplumunu anlamak için her şeyden önce üç kavramı bilmek gerekiyor: wa, kata ve manga.

Wa, kişinin çevresinin ruhsal, fiziksel ve sosyal durumunun ve geleneklerinin farkında olup uyması demek. Aynı zamanda barış anlamına da geliyor. Japonlar kişisel düşüncelerini bir kenara bırakıp toplum tarafından kabul edilecek dolayısıyla 'wa'yı sağlayacak fikirlere yöneliyorlar. Günlük yaşamda kurumların ve kişilerin bir konu hakkında iki duruşları olabiliyor: honne (gerçek düşünce) ve tatemae (topluma gösterilen düşünce). Kişilerin tatemae'ye kayıtsız şartsız uyması gerekiyor ki 'wa' gerçekleşsin. Honne tamamıyla bastırılarak kişinin bireysel düşüncesi ve bunu ifade edeceği toplumsal zemin ortadan kaldırılıyor. Birisi daha önceden üzerinde konuşulmamış yeni bir konuda çıkıp fikrini söyleyemiyor, çünkü gerçek pozisyonunu söylemesi ayıp. Söylemek yerine ortak bir fikrin gelişmesi - tatemae- bekleniyor ve bir konuda karar vermek için Japonlar'ın çok uzun bir süreye ihtiyacı olması da bundan kaynaklanıyor. Bu süreç wa'nın bir yönü, diğer yönü ise sokakların her zaman için güvenli olması. Hırsızlık yok gibi; bağırان çağırان taşkınlık yapan kimse yok; çok fakir ve toplum dışı büyük bir kesim yok. Ve 'wa'ya ulaşabilmek için bireyi feda etmişler.

Kata, şekil, takip edilen yol, form demek. Savunma, dövüş sporlarıyla tanışık olanlar hemen 'kata'yı hatırlayacaklardır. Bir üst kuşağa geçmeniz

için gerekli olan bazı hareketleri istenilen şekilde yapmanız gerekir. Her şey önceden bellidir, şansa ve bireyselliğe yer yoktur. Belli bir sırası ve belli bir yapıma şekli vardır. Ya yapar ve geçersiniz, ya yapamaz ve olduğunuz yerde kalırsınız. Japonya'daki hayat da ufak bir farkla aynı: ya toplumun istediğini yaparsınız ya da hikikomori olursunuz.

Ve Manga, Japonların çizgi romana verdikleri isim. Japonlar ciddi anlamda manga tutkunu. Metroda, parklarda, yolda, asansörde her yerde manga okuyan birine rastlayabilirsiniz. Manga kahramanları daha çok Japonlar'ın isteklerini yansıtıyor. Mangalarda kızların hepsi yuvarlak büyük gözlü, sarışın, uzun bacaklı ve seksi; erkeklerse yapılı ve düşündüğünü çekinmeden söyleyen cinsten. Gerçek yaşamdaysa tüm bunları ara ki bulasın sevgili okuyucu. Hayatlarından sıkılan Japonlar kaçışı manga'da buluyorlar. Bayağı yüksek sayıda insan boş zamanlarında mangalardaki gibi giyiniyor. Özellikle Tokyo'nun Akihabara mahallesi ucuz elektronikçilerin yanı sıra manga tutkunlarının da merkezi. Manga kitabı satan çok katlı kitapçılarla, manga karakterlerini, kıyafetlerini satan yüzlerce mağaza mahalleye dağılmış durumda. En sevdiğiniz manga karakteri olarak sokaklarda dolaşmak ister misiniz bilemem sevgili okuyucu ama Japon gençliği istiyor. Örneğin hemen Akihabara istasyonunun çıkışının karşısındaki yedi katlı mağazada sadece tek bir ürün satılıyor: hizmetçi kıyafetleri. Rengarenk, uzun, kısa, bol, dar. Ama illaki bir manga karakteri olarak hizmetçi, bir Japon fantezisi. İsteyenler 'hizmetçi kafelere' gidip saati 50 dolara bir hizmetçi kiralayıp sohbet edebiliyor, kendini biberonla besletebiliyor ya da çocuk oyunları oynayabiliyorlar.

Anlayacağınız sevgili okuyucu Wa ve Kata, Japonlar'a Manga dışında pek nefes alacak bir alan bırakmamış görünüyor. Belli başlı özellikleriyle kısa bir özetini yapmaya çalıştığımız Japonya'nın kültürü ve Tokyo'nun belli ayrıntıları bizim için birer tecrübe oldular. Genel olarak güzel sıfatını kullanmak zor olsa da ilginç, şaşırtıcı, farklı, sıra dışı, gezilesi sözcükleri hemen dilinizin ucuna gelecektir diye düşünüyorum.

Tonle Sap Nehri Aksa Yukarı Aksa: Kamboçya

Mekong ve Tonle Sap nehirleri Kamboçya için hayati öneme sahip. Yaklaşık dört milyon kişi bu iki nehirden geçiniyor. Çünkü Tonle Sap Nehri her sene bir imkansız gerçekleştiriyor ve her sene Kasım ayında akış yönünü değiştirip yukarı yönde akmaya başlıyor. Olay akıl almaz göçükse de aslında nedeni çok basit: birleşik kaplar yasasının gerçek hayattaki uygulaması. Mekong Nehri yağmur mevsiminde taşıdığı bol suyla Tonle Sap Nehri vasıtasıyla Tonle Sap Gölü'ne doğru akarken, kuru mevsimde Mekong'un suları azaldığında Tonle Sap'ta toplanan sular ters yöne dönüp Mekong Nehri'ne doğru akmaya başlıyor. Nehrin ters akmaya başladığı gün, Kamboçya'da büyük şenliklerle kutlanıyor. Su Şenlikleri'nin en büyüğünün yapıldığı başkent Phnom Penh'de kutlamalar sırasında nüfus 1,2 milyondan 2,5 milyona fırlıyor; hayat tamamıyla duruyor ve herkes sadece Su Şenlikleri'ne odaklanıyor.

Phnom Penh'deki Su Şenlikleri'nde bir gelenek de kayık yarışları. 12. yüzyıldan beri yapılan bu yarışlara Kamboçya'nın her yanından gelen beş yüzden fazla kürek takımı katılıyor. Yarışan kayıkların büyüklüğü 30 kişiliklerden 100 kişiliğe kadar çıkabiliyor. Özellikle yüz kişilik kayıkların geçişi görülmeye değer; zarif fakat hızlı tempoyla kürek çeken yüz kişiyi gözünüzün önüne getirin sanki kayığın sonu yokmuş duygusuna kapılıyorsunuz. Her kayığın burun kısmında renkli yerel giysileriyle takım şefi oturuyor ve elindeki asayı kayığa vurarak tempoyu tutuyor. Yarışlar tam üç gün sürüyor ve tam tamına 45.000 yarışmacı katılıyor.

Yarışa çıkacak takımlar Phnom Penh gümrük bölgesinin önünde toplanıyor. Burası hakemlerin, kayıkların yarış kurallarına uygun olup olmadığını denetlediği yer. Hazır olanlar yarışa başlamak için başlangıç çizgisine gidiyor, sırası henüz gelmeyenlerse kendilerine ayrılan yerlerde bekliyorlar. Kendi şehirlerine has giysilerle yarışmacılar tam bir renk cümbüşü oluşturuyorlar. Yarışı biten takımlar da tribünlerin az ilerisine kayığını bağlayıp diğer yarışları seyretmeye koyuluyorlar. Hava kararınca yarışlara ara veriliyor ve işte o zaman Phnom Penh sahil yolu bir derbi maçı girişi gibi kalabalıklaşıyor. Sahil yoluna kurulan panayır ve sahnelerde eğlence geç saatlere kadar devam ediyor. Ülkenin en ünlü sanatçılarının ücretsiz konser verdiği alana girmek pek kolay değil. Dile kolay, Kamboçya nüfusunun 1/5'i şenlikler sırasında Phnom Pehn'de oluyor.

Sokak satıcıları Phnom Penh'deki Su Şenlikleri'ni dört gözle bekliyorlar. Gelin beraber tezgahları dolaşalım sevgili okuyucu çünkü bazıları tanıdık,

bazılarıysa farklı hatta aykırı. Örneğin bu çerezci tezgahında kızarmış karafatma, su kurdu, kurbağa ve örümcek satılıyor. Bizim seyyar kuruyemişçilerden farkları yok, müşterinin istediği böceği tartıp kağıt külahlara koyuyorlar ve müşteri de çerezi alıp atıştırarak sahil boyunca yürüyüşe çıkıyor. Öğrendiğime göre karafatma, su kurdu ve kurbağalar özel çiftliklerde yetiştiriliyormuş -yani doğadan toplanmıyorlar. Satıcının "Hadee, besi karafatmaları bunlar" diye bağırdığını duyar gibi oldunuz değil mi? Örümcekler 'organik' -yani doğadan toplanıyor. Kabul, iştah açıcı görünmelerse de tatları hiç fena değil. Izgara muz, Kamboçya'nın hemen her yerinde karşınıza çıkacak sokak tatlarından. Üzerine tuz dökülüp rengi esmerleşene kadar ızgara yapılan muzlar dolaşırken açlık bastırmak için birebir.

Sandviççi, ekmek arası kızarmış sosis satıyor. Fransızlar'dan kalan ekmek yapım tekniği belki sömürge döneminin tek artı değeri, ekmekler nefis. Bir başka böcek çerezçisi daha, bunda üç bacaklı ne olduğunu anlayamadığım başka bir böcek satılıyor. Tüm bu yemekler arasında 'tavuk embriyosu'nun özel bir yeri var. Tavuk embriyosu demek yerine kuluçka yumurta içinde civciv de diyebiliriz; civcivler yumurtadan çıkmadan bir kaç gün önceden pişiriliyor ve yumurta içinde satışa sunuluyorlar. Embriyo civcivin ne kadar olgunlaşmış olduğunu göstermek için yumurtaların üst kısmından küçük bir delik açılıyor ve embriyo yiyenler, midye dolma usulü, en az 3-4 tane yemeden bırakmıyorlar -bu yiyeceğin sağlığa iyi geldiğine dair de bir inanış var.

Asya'da çok tutulan eriştenin müşterisi de satıcısı da bol. Kamboçyalılar güne erişte çorbasıyla başlıyorlar. İşe gelenler ilk önce en yakın lokantaya uğrayıp çorbalarını içiyorlar, özellikle erkekler için sabah kahvaltısının dışarıda yapılması bir gelenek. Bazı çalışanlaraysa omzunda tabağı, mangalı ve kaynayan suyuyla birlikte gezen seyyar erişte satıcıları hizmet veriyor. Mangalda kaynayan suyun içine atılan erişteler ve eklenen malzemelerle üç dakikada hazır hale gelen yemek, tabaklardan birine koyuluyor ve tabakların altından mucizevi bir şekilde çıkarılan küçük tabure müşteriye uzatılıyor; gördüğünüz gibi seyyar lokantada yok yok.

Sokaklarda her an açlığını yatıştırabileceğiniz onlarca tezgah daha var: küçük ızgara et ve sebze çerezler, kızarmış pirinç, sebze ve yumurta yemeği, Çin usulü hamurlar, sebzeli börekler, pirinç çorbaları, yüzlerce çeşit tütülenmiş deniz mahsulü ve çekirdek niyetine yiyebileceğiniz küçük deniz kabukluları. Bu kadar yemeğin üzerine biraz şeker kamışı suyu içip susuzluğumuzu giderelim ve kalabalıkta ezilmeden yavaşça hostelin yolunu turalım.

Asya'nın en geri kalmış ülkelerinden biri olan Kamboçya'da Asya'nın en güleç ve en cana yakın insanları yaşıyor. Ülke ekonomik olarak geliştikçe şu andaki içtenliğini de elbette kaybedecek ama fırsatınız varsa Kamboçya'yı ertelemeyen hemen ziyaret edin, gerçekten seveceksiniz.

Göründüğü gibi değil: İran

İran'da 30 gün gezdikten sonra İran'la ilgili bir tek şeyi size garanti edebilirim: Şaşıracaksınız. Gitmeden önce kim inanırdı Tahran mağazalarında Amerikan mallarının kapışıldığına ya da İran'ın dünyanın sayılı estetik cerrahi merkezlerinden biri olduğuna ya da İslam Cumhuriyeti'nin en büyük sorunlarından birinin Batı ülkelerinden katbekat fazla olan uyuşturucu kullanıcıları olduğuna ya da sokaktan çevirdiğiniz herhangi bir İranlı'nın 700 sene önce yazılmış şiirleri ezbere okuyabildiğine ve bizden çok daha yüksek bir tarih bilinçleri olduğuna. Bu yazıda oldukça geniş bir tur atacağız sevgili okuyucu: İran'ın kalbi Tahran'dan kültür başkenti İsfahan'a, oradan Zerdüşter'in önemli kenti Yazd'e, sonra Şiiler'in kutsal kenti Meşhed'e ve en sonunda İran'daki Türk başkenti Tebriz'e geçeceğiz.

Tahran

İran deyince akla hemen kara çarşılar, kara giysileri içinde mollalar gelir. Oysa Tahran kaldırımlarındaki manzara düşündüğümüzden farklı. İran bir İslam Cumhuriyeti, kanunlarına göre kadınların örtünmesi şart. Ancak 'örtünmek' fiilinin Tahran sokaklarında oldukça esnek olarak kullanıldığını göreceksiniz. Yaşlı nesil daha tutucu ve kapalı giyinirken genç kadınlar makyajlı yüzleri ve boyalı saçlarının olabildiğince fazla kısmını göstermek için yarışıyorlar. Arap ülkelerinin tersine çarşaf giyen kadınlar azınlıkta, Tahran sokaklarında karşılaşacağınız tipik İranlı kadınlar kot pantolon üzerine kısa palto giyerek sokağa çıkıyorlar. Hükümet zaman zaman kıyafet kurallarını daha sıkı uygulamak için kampanyalar düzenleyip saç görünenleri tutukluyormuş ancak bu kampanyalar genelde başka iç sorunların olduğu anlarda dikkati dağıtmak için kullanılan bir argümanmış. İranlı genç erkeklerin giyim kuşam tarzlarıysa Batılı modaları takip eden türden. İlginç olan bir nokta da erkek kıyafetleri satan mağazaların kadınlar için olanlardan daha fazla olması; bu durumu kadınların zorunlu olarak örtünmesinin bir etkisi olarak not düşebiliriz. Tahran'da gece kıyafeti satan bayağı bir dükkan var. Gece kulübü ve barların olmadığı bu şehirde ev partilerinin havasına dair bazı ipuçlarını gece elbiseleri satan mağazaların vitrinlerinde bulmak olası.

Tahran'ın kuzeyindeki Elbruz Dağları'nda henüz karlar erimemiş, şehirden bakınca karlı doruklar gözüküyor. Rüzgar esince karların erimediğini anlamak için dağların tepelerine bakmak gerekmiyor, doğrudan içinizde hissediyorsunuz. Güneşe çıkınca terleten, gölgede üşüten garip bir havası var buranın. Ufak ufak Tahran sokaklarından başlayalım. Ufak ufak dediysem tam 14 milyonluk ve 800'den fazla bakımlı parkı olan bir şehirden

bahsediyoruz. Bu parklar daha çok trafik gürültüsünden kaçmak için birebir, yoksa inanılmaz bir trafik yoğunluğu söz konusu. Son yıllarda metroya ağırlık verilmesi de biraz bu sebepten aksi bir durumda diğer toplu ya da özel araçlarla iş saatlerinde milim milim tabiri geçerliliğini koruyor.

Tahran kabaca ikiye ayrılabilir: Kuzey Tahran zengin kesimin, Güney Tahran'sa fakirlerin mekanı. Kuzey Tahran'daki zengin kesim deyince küçük bir anekdot aktarayım size sevgili okuyucu, burası Los Angeles (ABD) ve Rio de Janeiro'dan (Brezilya) sonra dünyada kişi başına en fazla estetik cerraha sahip şehri! İran sokaklarında burnu sargılı insan sayısı fazlasıyla dikkatinizi çekecektir ve artık siz nedenini biliyorsunuz. Ek olarak bu durum sadece kadınlara özgü değil, burun estetiği yaptıran çok sayıda erkeğin de altını çizelim. Moda öylesine yaygın ki ameliyat parası bulamayanlar dahi burunlarına bant takıp sokağa çıkıyorlar -hani estetik yaptırdım da karşımdaki farkına varamadı durumu!

Ucuz oteller daha çok Güney Tahran'da, ben de Kuzey Tahran'ı pas geçip devasa Tahran Çarşısı yakınlarında küçük bir otele yerleşiyorum. Böylece Başbakan Ahmedinejad'la komşu oluyoruz -ki kendisi halen Güney Tahran'da oturuyor. Hazır konu buraya gelmişken Ahmedinejad'ın, yolsuzluklarıyla bilinen İranlı siyasetçiler arasından dürüst imajı sebebiyle seçildiğini ve kullandığı en etkili silahlardan birinin, 75 m²'lik evinde ailesiyle otururken çekilen fotoğrafın altında "Ee, havuz nerede?" yazılı reklam olduğunu da ekleyelim.

Güney Tahran'daki İmam Humeyni Caddesi'ndeki metro istasyonundan 1 km mesafede, şehrin en görülesi yerlerinden biri de Gülistan Sarayı. İnsanı dinlendiren güzel bir yer ve bahçeye girmek de ücretsiz ancak sarayın bahçesini çevreleyen altı binaya girmek için ayrı ayrı bilet almak gerekiyor. Sarayda eski İran fotoğraflarıyla Osmanlılar'ın İranlılar'a verdiği hediyelerin sergilendiği kısımlar en çok ilgimi çeken yerler oldular. Fransız bir heykeltıraşa yaptırılıp Abdülhamit tarafından İran Şahı'na hediye edilen iki heykel Osmanlı kadını konu almış. Heykeldeki kadınların taktığı altınların üzerinde bugünkü bayrağımızdaki ay yıldız motifleri var.

Yaklaşık üç saat süren müze gezisinin ardından güneye doğru yürüyoruz: Tahran kapalı çarşısındaız. İran ticaretinin kalbi olan bu çarşayı bir günde gezip bitirmek mümkün değil. İçeride sokaklar satıcılara göre ayrılmış: ayakkabıcılar, etiketçiler, gümüşçüler, halıcılar. Çarşıdaki birçok dükkanın sahibi olan Azeriler, sohbete meraklı halleriyle, oldukça da misafirperverler. Çarşıda üç saat geçirdikten sonra yemek için çarşıdan dışarı çıkıyorum. Pazarda yüzük satıcılığı yapan Ali'nin tavsiye ettiği Valiasr Caddesi'ndeki ve Tahran tren istasyonuna sadece 100 m mesafedeki Azeri Çayhanesi. Etli nohut yemeği 'Dizi'yi ısmarlayıp ayran ve pideyle beraber afiyetle mideye indiriyorum. Yemeğin üzerine ince belli bardaklarda gelen çay ı kıtlama içince Erzurum havası esiyor bir anda; yemek kültürlerimiz ne kadar da yakın. İstasyonun önündeki Azeri şoförlerle İbrahim Tatlıses'in "Bebeğim benim..." nakaratlı şarkısı üzerinde küçük bir aydınlatma sonrası (Azeri Türkçesi'nde bebek, kuzu demekmiş; bunun üzerine bana İbrahim Tatlıses'in

niye koyunları çok sevdiğini sordular, koptum!) taksiyle beş dakikalık mesafedeki Amir Kabir Caddesi'ne çıkıyoruz.

Cadde üzerindeki küçük mağazalarda dünyanın hemen hemen tüm markalarını bulmak mümkün; ancak bavul ticaretiyle geldikleri için çeşitleri oldukça az. Burada da Azeriler'le karşılaşırız; İran nüfusunun dörtte birini oluşturan Azeriler'in özellikle ticarete ağırlıkları fazla ve Tahran da ticaret yoğunluklu olduğu için Azeri çok. Esnafıyla, sokaktaki yüzleriyle, vitrinleriyle tanıdık gelen sokaklarda biraz daha turluyoruz. Hava iyice kararıyor, otele dönmenin zamanı geldi, yarın İsfahan'dayız.

İsfahan

Takma adı "dünyanın yarısı" olan İsfahan ismini hak eden ve İran'ı ziyaret eden herkesin görmesi gereken bir yer. Şehir, Birleşmiş Milletler'ce Dünya Mirası olarak seçilmiş. 1,5 milyon nüfusuyla İran'ın üçüncü büyük şehri. Zagros Dağları'nın eteklerine kurulu olan şehir, 1600 m yükseklikte olması nedeniyle İran'ın deniz kenarı şehirlerine oranla daha serin. Dört mevsimi yaşayan İsfahan'da kışın sıcaklığın -10'a düştüğü de oluyor, yazın 40'a çıktığı da. Birçok tarihi esere ev sahipliği yapan İsfahan aynı zamanda İran'a son yıllarda uluslararası alanda istenmeyen bir ün kazandıran uranyum zenginleştirme tesisinin de ev sahibi. Gezmeye şehrin anacaddesi Chahar Bagh'dan başlıyoruz.

Chahar Bagh Caddesi şehrin içinden geçen Zayendeh Nehri'nden başlayıp 10 km'den fazla kuzeye doğru devam ediyor. Tarihi eserlerle caddenin doğu kısmındaki ilk kilometrelerde yoğunlaşmış. İlk karşımıza çıkan Şah Medresesi. Medrese eğitim vermeye devam ettiği için ziyarete kapalı ama dışarıdan bile oldukça alımlı. Medresenin hemen yanında mücevher pazarı var; İsfahan gümüş işçiliğiyle ünlüken, bu pazar altın üzerine yoğunlaşmış. Altın pazarının çıkışında İsfahan'ın her yerini süsleyen bakımlı ve temiz yüzlerce parktan birine daldığımız. Parkta spor aletlerini tam tesettürlü olarak kullanan gençlerden, çimenlere yayılan ailelere, şiir okuyan yaşlılardan, satranç oynayan çocuklara kadar herkes var. Parkın içindeki Hasht-Behest Sarayı çok zevkli işlemleri ve duvar resimleri olan öğle sıcaklığında serin salonlarıyla zevki tam çıkan güzel bir yapı. Parkın arkasından Sepah Caddesi'ne, oradan Çehel Sütun Sarayı'na varıyoruz. Çehel Sütun, "kırk sütun" demek ama saray sadece 20 sütun üzerine kurulmuş. Sarayın isminin 20 sütun ve bunların havuzda görünen 20 yansımasının toplamından çıkılarak verildiği söyleniyor.

Binanın içinde bütün duvarlar resimlerle bezenmiş. Kimisi şahların düzenlediği eğlenceleri anlatmış, kimisi Osmanlı'yla yaptıkları savaşları resimlemiş. Hem de büyük bir dürüstlikle, hatta Şah İsmail'in Yavuz Sultan Selim'le karşılaştığı Çaldıran Meydan Savaşı da duvarlarda. Osmanlılar'ın kesin zaferiyle sonuçlanan savaşı anlatan resim bütün duvarı kaplıyor, resimde Osmanlılar'ı giysileri ve önlerindeki çok sayıdaki toplarıyla da tanıyabiliyorsunuz. Sarayın bahçesinde geleneksel bir çayevi var. Üniversitenin

resim bölümünden kız öğrenciler sarayı gezmeye gelmiş, çayevinde hep beraber dondurma yiyorlar. Çay almaya davranınca başlıyorlar: "Hello mister, hello mister". Türkiye'den geldiğimi öğrenen Azeri öğrenciler hemen konuşmaya başlıyor ve yarım saat böylece çabucak geçiveriyor. Çehel Sütun Sarayı'ndan çıkışta Doğal Bilimler Müzesi var ve onu geçip 100 m ileride Nakş-i Cihan (Dünyanın Nakışı ya da Resmi) Meydanı'na giriyoruz. Çin'deki Tiananmen Meydanı'ndan sonra dünyanın ikinci büyük meydanı, nam-ı diğer İmam Meydanı. Meydanı tam dolaşmak tüm günümüzü alır, onun yerine İsfahan kapalı pazarında kuzeye doğru çıkmaya devam edelim biz.

Pazar içinde turistik eşya satıcıları, meydanın hemen yakınında yer almış ve satılan hediyelikler arasında bize yabancı olmayan bir sürü eşya göze çarpıyor: nazarlıklar, bakır kaplar, çay bardakları vs. Dükkanın önünden geçerken yol sorduğum kişi Azeri çıkıyor! Biz de Murtaza'yla bayağı bir laflıyoruz. İran'da Azeriler, Türkmen ve Kaşkay'larla birlikte nüfusun yaklaşık üçte birini oluşturuyorlar. Diyeceğim o ki kaybolursanız İngilizce konuşmaya kalkmayın, ilk önce Türkçe deneyin çünkü Türkçe bilen İranlı sayısı İngilizce bilenlerden katbekat fazla.

İran şehirlerinde en büyük camiye "Cuma Camii" adı veriliyor ve geleneksel olarak Cuma günleri en büyük cemaat burada oluyor. İsfahan'ın Cuma Camii, Selçuklular zamanında başlanıp sekiz yüzyıl boyunca yeni binaların eklendiği ince zevkle işlenmiş, çok güzel bir yapı. Bin bir emekle bezenmiş Cuma Camii'nden çıkıp sebze meyve pazarına yöneliyoruz. Meyve pazarının biraz ilerisinde şehrin kuş pazarına denk geliyoruz ve akşamüstüne doğru pazarda askerlerin çoğunluğu kapladığını görüyoruz. Fazla olmalarının sebebi İran'daki askerliğin zorunlu ve 20 ay olmasıyla birlikte ancak mesai saati bitiminde şehirde istedikleri şekilde dolaşabiliyor olmalarından kaynaklanıyor.

Güzel bir yorgunluğun ardından, güneşin kuvvetini kaybetmeye başladığı parklarda bir hareketlilik başlıyor. İran nüfusunun üçte ikisi otuz yaşın altında ve genç bir nüfus: hareket ve spor zamanı. Voleybol sahası kızlı erkekli karışık büyük bir grupla doluyor ve iddialı bir maçın bağrış çağrışlarının öznesi oluyorlar. Diğer yanda ağaçların altında piknik yapanlar gözüme iliştiriyor, ben de büfeden bir ayran alıp yakınlarına iliştiriyorum. İsfahan'da birkaç gün daha kaldıktan sonra durağımız bu sefer Yezd kenti oluyor.

Yezd

Dünyanın en eski şehirlerinden biri olan Yezd, kimi tarihçilere göre son 7000 senedir aralıksız yerleşim merkezi olmuş. İpek Yolu üzerinde olması sayesinde yüzyıllar boyu önemini koruyan şehir, bugün eski geleneklerin halen sürdürüldüğü ve İranlılar'a göre "en dürüst İranlılar'ın yaşadığı" kent.

Şehrin eski bölümünde kısa bir tur, sizi 13. yüzyılda Marco Polo'dan beri pek değişime uğramamış dar sokakların ve çamur duvarların arasından

dolaştırarak kapalı çarşının bir koluna ulaştırır. Yezd sokaklarında yakar top oynayan çocukların 'isstoop' bağırışlarından, duvarların arkasından gelen müzik seslerine, sokakta satılan ünlü Yezd tatlısı besmak'tan -ki kendisi pişmaniye olur-, kol kola girip hatıra fotoğrafları çektiren askerlere kadar birçok şey bende bir tanışlık duygusu uyandırıyor. Yine başka bir tanış durumu daha yerlilerin sizi evlerine davet etmesi... Üstelik de bu kadar tutucu olmasına karşın -öyle ki cami minaresine imamın çıkması sırasında evin bahçesinin görülebileceği korkusuyla imamların minareye çıkmasından rahatsız bir halk düşünün. Ama bu tutuculuğa rağmen Yezd şehrinin yabancılara karşı olan konukseverlik geleneği canlı bir şekilde devam ediyor. Eski şehirde evlerin bahçelerini çevreleyen çamur duvarların yüksekliği altı metreyi buluyor ve dar sokaklarda aniden kıvrılan sokaklarda kaybolmadan dolaşmak neredeyse imkansız çünkü sokak tabelaları sadece Farsça. O kadar da önemli değil başınızı yukarı kaldırın Cuma Camii'nin minareleri size yön verecektir. Eski şehirde kaybolmuşken yön sorduğum Rıza (Şii Müslümanlar'ında çok rastlanan bir isim, neredeyse her dört kişiden birinin adı Rıza) evinin bahçesinde çay içirmeden bırakmadı beni. Çamurla sıvalı yüksek duvarların çevrelediği sokaklarda en ufak bir hayat izi görülmezken duvarların hemen arkasında ağaçların gölgesinde iki küçük süs havuzuyla küçük bir cennet yaratmışlar. "Bütün komşularda böyledir" diyor Rıza. Yezd'in eski mahallesinde halen kapılarda iki tokmak var, biri erkekler diğeri kadınlar için: Kapıya gelen erkekler tok ses çıkaran büyük tokmağı, kadınlarsa tiz ses çıkaran küçük tokmağı kullanıyorlar. Bu şekilde, kapıdaki ziyaretçinin hemcinsine göre kapı açılabilir.

Eski şehrin köşesinde yer alan Amir Çakmak binasıysa şehri yukarıdan görebilmek adına ideal bir yer. Bina, önündeki alanla aynı zamanda, sabahları binanın altındaki ciğercilere kahvaltıya gelenlere ve akşamları gençlere toplanma ve karşı cinsle mesajlaşma fırsatı için imkan sunuyor. Çölün ortasında yer alan Yezd'in su ihtiyacının bir kısmı kuyulardan karşılanıyor. Şehrin 'su ustaları'nın çok sayıda kuyu açıp bunları yeraltından "kanat" adı verilen kanallarla birbirine bağlaması ve yeraltında dar bir alanda devamlı göçük tehlikesiyle çalışmaları bu ustaların toplumda el üstünde tutulmasına sebep oluyor. Amir Çakmak binasının yakınındaki 'Su Müzesi'nde kanat açma işlemi çok ayrıntılı olarak anlatılmış ve müzenin altına "kanat" incelemeye merdivenlerden inilebiliyor.

Yezd'in 70 km kuzeyindeki Meybod kasabası iki sebepten ilgimi çekti. Birincisi, çiftçilerin gübre ihtiyacını karşılamak için eskiden kullanılan "güvercin evlerinden" birinin burada onarılıp ziyarete açılması; güvercin evinde 4000 civarı kuş yuvası var, eski zamanlarda yem vererek kuşları buraya çeken çiftçiler karşılığında güvercin pisliğini gübre olarak kullanırlarmış. İkincisiyse, 'buzhane'; kışın soğuk zamanlarda buzlar Meybod'daki buzhaneye taşınmış, mimarisinden dolayı dışarının ısını almayan ve serin kalan bu yapıda buz yaz sonuna kadar saklanabilirmiş (Yezd'de yaz sıcaklığının 60°C'lerde olduğunu söyleyeyim de neden buzhanenin bu kadar ilgimi çektiğini biraz daha açıklaştırayım).

Yezd, İran'da Zerdüştler'in en fazla olduğu şehir, nüfusları 5000'in

üzerinde; Zerdüştler'in dünyadaki sayısıysa toplam 150.000 ve bugün çoğunluğu Hindistan'da yaşıyor. Zerdüşt dininin (Mazdaizm) MÖ. 1000 ila 1500 yılları arasında bugünkü Urumiye'yle Kuzey Asya arasında bir yerde ortaya çıktığı sanılıyor, kitaplarının adı Avesta. Zerdüşt inanışına göre hayat iyi ile kötünün savaşmasından doğmuş ve her şey ikili: gece-gündüz, yaşam-ölüm... Zerdüştler'e bazı kayıtlarda "ateşetapan" denmesinin nedeni kutsal ateşe dönerek dua etmeleri. Avesta'ya göre Tanrı Ahura Mazda inananların ışığa dönerek dua etmelerini ister. Zerdüştler inançlarının sembolü olarak tapınaklarında ateşi daima canlı tutarlar. Kendileri ateşe tapmadıklarını, Müslümanlar nasıl kibleye dönüp tapınıyorsa onların da ateşe dönüp tapındığını bunun sadece bir referans olduğunu ve Ahura Mazda'nın görünmeyen, bilinmeyen insanüstü bir varlık olduğunu söylüyorlar.

Yezd şehri içinde Zerdüşt tapınağı Ateş Kadeh, akşamları ziyaretçi kabul ediyor. Yezd kentindeki Ateş Kadeh'te bulunan alevin MS. 460 yılından beri canlı tutulduğu söyleniyor. Şehrin hemen dışında Zerdüştler'in 1960 yılına kadar kullandıkları "sessizlik kuleleri" var. Zerdüşt inancına göre cesetler toprağı kirleteceğı için gömülmezlermiş, onun yerine "sessizlik kulesi" adı verilen ıssız ve yüksek yerlerde çürümeye ve kuşlar tarafından yenmeye terk edilirlermiş. İran hükümeti 1960'da 'sessizlik kuleleri'nin kullanılmasını yasaklamış. Zerdüştler de bugün ölülerini toprakla temas etmeyecek şekilde tamamen betondan mezarlara gömüyorlar. Zerdüşt mezarlığı, 'sessizlik kuleleri'nin hemen yanı başında görülebilir.

Yezd'in bir buçuk saat kuzeyinde Çak-çak (Farsça su damlaması sesi) Tapınağı, Zerdüşt ziyaretçileri çeken bir yer. Dik kayaların içinde kuru, susuz bir bölgenin ortasındaki tek su kaynağında kurulu olan tapınağın içi çok sade, sadece için için yanan bir ateş ve su kaynağı var. Tapınağın merdivenlerinin sağ yanındaki binalara Zerdüştler bazen geceyi geçirmek için çadırlarıyla birlikte geliyorlar; İngilizce bilenlerden merak ettiklerinizi öğrenmek isterseniz, size bir çırpıda anlatırlar, üstüne çay ve tatlı ikramı da cabası. Zerdüştler için kutsal bir kent olan Yezd'den Şiiler için kutsal bir şehir olan Meşhed'e geçeceğiz.

Meşhed

Meşhed, Şii'ler için Kerbela'dan sonra ikinci önemli kutsal yer. Şehir aynı zamanda Türkmenistan ya da Afganistan'a geçmek isteyenler için ideal bir durak noktası ve her iki ülkenin de konsoloslukları burada mevcut. Yezd'den akşamüstü 17.00'da hareket eden tren sabah 07.00'da Meşhed'e varıyor. Tren oldukça temiz, dört kişilik yataklı kompartımanda, çay, kahve ve çerez ikramı dahil yolculuk 22 \$'a mal oluyor. Bu tren yolculuğı İmam Rıza'nın ziyaretine giden İranlılar'la konuşmak için de iyi bir fırsat. Genç İranlılar sizden önce davranıp sizi onlarca soruya boğmadan önce siz onlara sorular yönlendirerek zaman kazanın ama eninde sonunda "Neden İran'a geldin ki, burada ilginç ne var?" sorusu illaki sizi bulacak. İran'da senelerdir çözülemeyen kronik işsizlik ve İslami yönetimin baskısı insanlarda bir bezginliğe yol açmış, öyle ki kompartımanı paylaştığım Cafer ve Yusuf kardeşler gelecekte

öylesine umutsuzlar ki “Mollalar iyi hiçbir şeye izin vermez” diyorlardı. Pek çok İranlı’yla konuştum, aralarında dini yönetimi destekleyenler de karşı olanlar da vardı. Karşı olanlar seslerini çıkarırlarsa hapse girecekleri için konuşmuyorlar ancak etrafta polis olmadığına da veryansın etmekten geri durmuyorlar. Cafer’le Yusuf, birçok arkadaşının uyuşturucu kullandığını ve hükümetin bilerek bu konuda bir şey yapmadığını çünkü gençliği başka türlü zapt etmelerinin mümkün olmadığını söylüyorlardı.

Şii mezhebinden on binlerce insan her gün İmam Rıza’nın gömülü olduğu Haram Razavi’yi ziyaret ediyor. Haram bölgesine çanta ya da fotoğraf makinesi sokmak yasak. İranlılar’a ek olarak Türkmenistan, Tacikistan, Irak, Afganistan, Pakistan ve Arap ülkelerinden gelen insanlar Haram’ı ziyarete başlamadan önce giriş kapısını üçer kez öpüyorlar ve sonra içeri giriyorlar. Çok geniş bir alanı kaplayan bölgeyi ziyaret etmek yarım gün alıyor. Haram’ın en kutsal iç bölümünde İmam Rıza’nın türbesi bulunuyor; altın minareli, altın kubbeli caminin içinde altın bir kafesle korunan türbe bölümü her zaman çok kalabalık ve Müslüman olmayanların girmesi yasak. Haram’ın çevresinde gezerken doğal olarak çok sayıda din adamına rastlıyorsunuz ve hepsi nedense aceleyle koşuşturuyorlar. Meşhed’de Haram çevresinde hemen her dükkan gelenlere hediyelik eşya, hatıra fotoğrafı ve kuruyemiş satmak üzerine kurulmuş. Beş dakikalık bir yürüyüşte yüzden fazla kuruyemişçiye rastlıyorum ve birçoğu bölgenin ünlü ürünü Safran’ı da satıyor. Epey bir yol aldık sevgili okuyucu, şimdi son durağımız Türkiye sınırı yakınındaki Tebriz.

Tebriz

Tebriz, İran’da yaşayan 18 milyon Türk Azeri için hem kültürel hem de ekonomik anlamda bir başkent. Şehirde tamamıyla Türkçe konuşuluyor. Arada birkaç Farsî’yle karşılaşsanız da burada yaşayanları Türkçe biliyorlar. 1,5 milyonluk bu şehir hem yükseklik hem iklim olarak yine yukarıda değindiğim tatta bir Erzurum havası içeriyor. Şehrin kapalı çarşısı sadece çevresinin değil, ülkeye birçok malın burada çalışan tüccarlar tarafından getirilmesiyle İran ekonomisinin de önemli temel taşlarından. İstanbul Kapalı Çarşı’dan daha büyük bir alana yayılan Tebriz çarşısında özellikle halıcılar, altıncılar, kıyafet dükkanlarıyla baharatçılar ağırlığı oluşturuyor. Çarşının kuzeyindeki caddelerde de ticaret oldukça canlı; peynirciler, yağcılar, bisküviciiler, çaycılar sattıkları mala göre ayrılmış durumdalar. Kapalı çarşının güneyinde akşamları gençlerin piyasa yapmaya çıktığı Şeriatî Caddesi, adım başı hamburgerci ve pizzacı bulabileceğiniz bir yer. Şeriatî Caddesi’nden sola İmam Humeyni Caddesi’ne sapıp beş dakika yürürseniz Tebriz’in ünlü Mavi Camii’ne varırsınız. Cami 18. yüzyılda tamamıyla yıkılmış ve inşasına yeniden 1950’den sonra başlanmış -inşaat halen devam ediyor. Camiye ismini veren mavi çiniler sadece kapı çevresinde ve duvarın küçük bir yerinde var. Caminin hemen yanındaysa meraklısı için Azerbaycan Müzesi bulunuyor.

Tebriz’in en çekici özelliği cana yakın ve son derece konuksever insanları.

Çayhanede, lokantada, sokakta sizin Türkiye'den geldiğinizi anlayanlar konuşmaya can atıyorlar ve her türlü yardımı yapmaya çalışıyorlar: Tatlıcıya yediğimin ücretini ödemek için uğraşmam gerekti; adres sorduğum biri "Yol karışık biraz deyip" bana 20 dakika uzaklıktaki yere kadar eşlik etti; dolmuşta yanımda oturan kişinin evine çay içmeye gittim ve yatıya kalmayınca kırıldı. Tebriz'de günde üçten az "Gel bizde kal" teklifi almadıysanız, dışarı çıkmadınız demektir. Tebriz'e gidince çıkın caddelere, parkları konuşun insanlarla, bu şehrin en yapısı en görülesi yanı bu. Bunun için iki uygun yerden biri öğlenleri gençlerin, akşamları yaşlıların geldiği şehir merkezindeki Gülistan Parkı, diğeri merkezden kısa bir mesafede bulunan ve gençlerin geldiği, çevresindeki lokantaların akşamları kalabalık olduğu güzel ortamı ve leziz kebablarıyla Elgoli Park.

İranlılar, Türkler'den çok daha uzun bir süredir aynı yerde yaşıyorlar. Bu yerleşikliğin getirdiği oturmuş bir kültürleri ve yüksek bir tarih bilinçleri var. Her ülke kötü zamanlar geçirir ama İranlı gençleri tanıdıktan sonra ülkenin şimdiki sorunlarının geçici olduğuna ileride daha açık ve dünyayla daha barışık bir İran bulacağımıza inandım. Tecrübe etmek yerine sadece uzaktan İran hakkında okusaydım herhalde aynı sonuçlara ulaşamazdım. İlk başta dediğim gibi bu ülke hiç dışarıdan görüldüğü gibi değil: daha dinamik, daha ilginç, daha karmaşık, daha kültürlü, ve çok daha fazlası... O kadar anlattım ama yetmez, görmek lazım. Çekinmeyin İran'a gidin, Avrupa'ya gitmekten daha zevkli olacağını ve çok daha fazla şey öğreneceğinizi garanti ederim. Önyargılarınızı evde bırakın sevgili okuyucu, şimdi İran'ı gezme sırası sizde...

Yıldızlarla Yıkanmak: Moğolistan

Birazdan sizinle Cengiz Han'ın ülkesi Moğolistan'ın başkenti Ulan Bator (Moğolca Kızıl Kahraman)'dan yola çıkıp Gobi Çölü'nde 800 km yaparak Altay Dağları'nın başlangıcındaki kumullara gideceğiz. Yolda kısa molalar vererek dört çeker araçla bu mesafeyi almamız en iyi üç gün sürecek. Bu süreçte karşımıza nelerin çıkacağını, nerede kalınacağını ve neler görüleceğini merak ediyorsanız sevgili okuyucu, hadi o zaman yolcu yolunda gerek.

Yolda

Türkiye'de asfalt yolların toplam uzunluğu 58.000 km; Türkiye'nin iki katı büyüklüğündeki Moğolistan'daysa sadece 1500 km. Bunun dışında bulunan diğer bütün yollar toprak. Öyle düzeltilmiş toprak yol falan değil, basbayağı dere tepe toz toprak. Dolayısıyla arabanın boş toprağın üzerinden geçmesiyle o bölge yol oluyor, üç araba daha geçerse anayol, beş araba daha geçerse otoyol adını alıyor. Toprak yollar için herhangi bir bakım söz konusu değil; yolun bir yeri çukurlaştığında ya da çamur dolduğunda o bölgenin hemen yanından yeni bir yolla devam ediliyor. Bu şekilde yan yana açılan yeni yolların sayısı zaman zaman 10'u geçiyor. Yolların durumu göz önüne alındığında dört çeker bir araç olmadan şehirlerarası yola çıkmak pek akıllı kârı değil ama Moğollar alışmışlar; en döküntü araçla bile yola çıkıp arıza yaptıklarında hemen votkayı dikiyorlar kafalarına -her yer votka şişesiyle dolu ama en azından artık yüzler gülüyor! Votka şişelerini takip etmek bir bakıma Moğolistan yollarında herhangi bir işaretleme olmadığı için kaybolduğunuzda en yakın göçebe 'ger'inin kapısını çalıp yardım istemek dışındaki en faydalı yol. Yolların yeri tam belli olmadığı için görmek istediğiniz yerlere yolu takip ederek gitmeniz her zaman mümkün olmuyor; yol tarifi yerine zaman zaman küresel pozisyonlama sistemi (GPS) koordinatlarını almanız daha çok işe yarayabilir.

Ger'de

"Ger", bizim yurt dediğimiz göçebe çadırlarına Moğolistan'da verilen ad. Yolculuk esnasında ger'lerde kalacağız çünkü Ulan Bator dışına çıkınca otel yok, onun yerine ger kampları var. Yaz mevsimi dışında kapalı olan ger kamplarında geceleri kıl çadırlarda kalıyorsunuz. Tahta, deri, keçe ve kumaştan imal edilen ger'ler üç saatte kurulabiliyor. Yere daire şeklinde çakılan tahta çitlerin üzeri ilk önce keçeyle kaplanıyor, sonra gerin çatısını yapmak üzere iki sırtığın üzerine tekerleğe benzer bir parça konuluyor ve gerin kenar duvarlarını oluşturan çite bağlanan sopalar bu tekerleğe kadar

uzatılıp uçları bağlanıyor, böylece gerin tavanı kurulmuş oluyor. Tavandaki tekerleğin ortasına soba borusu geliyor ve genelde kapanmıyor. Soba, hem yemek hazırlamak hem de ısınmak için kullanılıyor ve bu yüzden içine pis şeyler atmak ya da yemek parçaları koymak ayıp sayılıyor. Ger'in ortasındaki tekerleği taşıyan iki sırık, karı-kocayı simgelediği için aralarından geçilmesi hoş karşılanmıyor. Genelde ger'in girişe yakın bir köşesinde et kurutuluyor. Peynir ve süt kapları da ger'de yerlerini alınca koku bakımından fazlasıyla zengin bir ortam oluşuyor. Akşamları ger'deki divanlar açılıp yatak haline getiriliyor ya da yer yatağı kuruluyor ve tüm aile birlikte aynı yerde yatıyor. Ger'ler sahibinin gelir durumuna göre iki kişilikten yirmi kişiyi içine alabilecek kadar büyük olanlara kadar yapılabilir. Kapının karşısında aile resimleri ve dini eşyalar yer alırken buraya sırtınızı dönmek ayıp sayılıyor. Ger'lerde yaşayan göçerlerin bir kısmı güneş panelleriyle TV çalıştıracak kadar elektrik elde edebiliyor ve sonuçta akşamları dünyanın bir ucunda, ıssızlığın tam ortasında, en yakın komşunuzun 10 km ötede olduğu bir yerde Fashion TV'yi göçerlerle beraber seyredebiliyorsunuz. Özellikle göçer erkeklerin İtalyan kadın iç çamaşırı modasının sıkı takipçisi olduklarını anlıyorum! Yemek ve temizlik için kampın ortak lokanta ve banyosundan yararlanıyorsunuz ve laf aramızda, Moğolistan'da kaldığımız ger kampları şaşırtıcı derecede temiz olmakla birlikte yemekler de son derece doyurucu. Diğer önemli bir konuya tuvaletler. Kırsal alandaki göçebelerin en geç üç ayda bir yer değiştirmesi tuvaletlerin yakın zamanda yıkılacağına bilinerek yapılmasına yol açıyor. Dört duvarlı bir tuvaleti taşımak dert olacağından, onun yerine tek duvarlı, üç tarafı açık tuvaletler inşa ediyorlar. Bu tuvaletlerde ailenin koyunlarını, meraklı çocuklarını ve yoldan geçenleri seyrederken doğanın çağrısına cevap veriyorsunuz...

Taşıması kolay olsun diye tuvaletleri olabildiğince küçültmüşler ama konu spor olunca ağırlık vız geliyor. Moğolların güreşe, at binmeye ve okçuluğa düşkünlükleri malum ama son yıllarda tutkunluklarına yeni bir spor daha eklenmiş: basketbol. En ıssız yerdeki ger'lerin yanında bile karşınıza basket potası çıkabiliyor. Göçebe olmak basket potanızı da yanınızda taşımanızı gerektiriyor ama bu da onlar için engel değil; tek zorluk basketbol oynayacak ikinci bir adam bulmak!

Sofra geleneği

Yola çıktık, ger'e geldik, akşam oldu, peki ne yiyeceğiz? Moğolistan'ın hayatı et. Ülkede sebze ve meyve çok kısıtlı yetiştiği için mecburi bir et ve süt ürünlerinin tüketiminden bahsedebiliriz. Ger'de yaşayan tipik bir Moğol ailesinin haftada iki koyun kestiği düşünülürse koyun kesimlerindeki cerrah titizliği rahatlıkla görülebilir: İlk önce koyunu sırt üstü yere yatırıyorlar. Kesimi yapan kişi küçük bir bıçakla koyunun karnında içine el girecek kadar bir kesik atıyor. Bu sırada koyundan da nedense hiç ses çıkmıyor. Kasap kolunu sıvayıp koyunun karnında açtığı delikten içeri kolunu sokuyor ve koyunun kalbine giden ana damarı koparıyor. Koyun bir kez meliyor ve ölüyor; tüm işlem 30 saniye kadar sürüyor: hızlı ve yerde tek damla kan yok. Moğollar koyunun can çekişmesinin hayvana büyük saygısızlık

olduğundan ve kesimin en hızlı şekilde sonlanması gerektiğinden dem vuruyorlar. Kesilen koyunun her bir parçası özenle çıkarılıyor, öyle ki koyunun kanı bile atılmıyor, pirinçle karıştırılıp bir nevi sucuk yapımında kullanılmak üzere bir kapta toplanıyor. Erkekler büyük parçalarla uğraşırken kadınlar sakatatları temizliyor. Yirmi dakika kadar süren kesim ve et parçalama işlemi sonrası et, soğuması için yüksek bir yere asılıyor.

Moğol yemekleri dört bileşenden oluşuyor: et, un, patates ve süt ürünleri. Et çok nadir olarak ızgara yapılıyor ve onu da tam beceremiyorlar, genelde haşlayıp tüm yağıyla birlikte tüketiyorlar. Şimdi Moğol yemeklerini beraberce tadacağız ve ete doyacağımız kesin. Yemeğe çorbayla başlıyoruz ve önüme et suyu bir çorba geliyor. Bu çorba kaburga etinin patatesle kaynatılmasıyla elde ediliyor. Çorbadaki tepeleme et yetmezse diye tabağın yanında haşlanmış et de ekstra olarak geliyor. Bu eti tabağınıza almıyorsunuz, masadaki tek bıçakla bir parça kesip bıçağı geri koyuyorsunuz sonra eti elinizde yiyorsunuz. Et suyu çorbası istemeyenler için Bayntan çorbası var, siz onu deneyin. Bayntan sabah kahvaltıda da yenen ve akşamdan kalmalara iyi geldiği söylenen bir nevi tarhana çorbası ve artık demeye gerek var mı bilemiyorum ama boool etli. Başka bir seçenek de mantı çorbası. Olabildiği kadar ince bir hamur içine olabildiği kadar çok et sığdırılıp servis ediliyor. Moğolistan'ın geniş düzlüklerinde buğday, etten daha değerli olduğu için un idareli kullanılıyor.

Etli çorbalardan etli yemeklere geçelim. Khorhug, Moğollar'ın severek yedikleri lezzetli bir yemek. Khorhug yapmak için parça etler soba üzerindeki büyük bir tencerede taşlarla beraber haşlanıyor. Tencereye konan etlerin içleri tam pişsin diye sobanın içinde kızdırılan taş parçaları yemeğe ekleniyor. Yemek hazır olduğundaysa sofraya ilk önce yemekte kullanılan taşlar geliyor. Hatta sıcak ve yağlı taşları 3-5 dakika düşürmeden elde dolaştırmanın sağlığa iyi geldiği de söyleniyor. Etler geldiğinde sofrada elbette âdet olduğu üzere çatal bıçak gibi zararlı şeyler olmuyor sadece ortadaki bıçakla et kesiliyor ve bıçak geri bırakılıyor.

Her yerde bulunabilen bir diğer Moğol yemeğiye Buuz. Bildiğimiz mantının Moğolca'sı. Hamur, içine olabildiği kadar çok et alacak şekilde açılıyor sonra ya haşlanıyor ya da buharda pişirilerek yapılıyor. Mantı olur da çiğbörek olmaz mı? Olur elbet ama buradaki adı, Huşur. Moğolistan'da ayrıca erişte yemekleri de oldukça yaygın. Genel olarak minimum sebze, maksimum yağ ve daha da fazla et prensibine odaklı bu yemekler oldukça doyurucu.

Peki bu doyurucu yemeklerin yanında ne içilebilir şimdi ona bakalım sevgili okuyucu. Moğollar her yemeğe illaki çaylı sütle başlamayı seviyorlar. Bu bir hata değil sevgili okuyucu, sütlü çaydan değil çaylı süttten bahsediyorum. Bir ölçek suya üç ölçek süt katın ve bir tencerede kaynatmaya başlayın. Sonra üzerine çay ve tuz ekleyin. Evet bunu da doğru okudunuz, şeker değil tuz. Karıştırmaya devam edin, çayınız istediğiniz kıvama gelince tenceredeki yaprakları geniş bir süzgeçle süzün ve sıvıyı bir kaba doldurun. Çaylı süttünüz hazır. Dilerseniz içine küçük taslarda tereyağı ya da kaymak

kariştirip da içebilirsiniz. Moğollar çaylı sütü her öğün mutlaka içiyorlar. Bazen içine et, pirinç veya mantı konduğu da oluyor ama adı yine çaylı süt kalıyor. Afiyet şeker olsun!

Moğolistan'da çaylı süt dışında her yerde kesinlikle karşılaşacağınız bir başka içecekse Eski Türkler'in geleneksel içkisi kımız. Moğolca ayrag denen kımız, taze sağılmış at sütünün inek derisinden bir torbaya konulup süzülmesi ve sık sık kariştirılmasıyla elde ediliyor. Hafif ekşi ayran tadında bir içecek olan kımız düşük oranda alkol içeriyor. Öyle ki kımız içip sarhoş olabilmek gerçekten büyük bir mideye sahip olmayı gerektiriyor çünkü 2,2 lt taze kımızda ancak bir şişe biradaki kadar alkol var.

Büyük mavi gökyüzünün altında

Artık Ulan Bator'dan ayrılıp dünyanın en ıssız bölgelerinden biri olan Gobi Çölü'nde Altay Dağları'nın başladığı bölgeye yol arkadaşım Cenk'le beraber gideceğiz -bu sefer kalabalığız. Gideceğimiz bölgede otobüs, minibüs, taksi olmadığı için dört çeker bir araç kiraladık, kaybolmayı istemediğimiz için bir şoförümüz ve ne gördüğümüzü anlayalım diye de bir tercümanımız var. Bir marketi talan edip jeep'in arkasını tepeleme yiyeceklerle doldurduktan sonra yola koyuluyoruz. Şehir merkezinden sadece 20 km ötede asfalt yol aniden bitiyor ve önümüzdeki iki hafta boyunca alışıcağımız sallantılı yolculuk başlıyor. Gobi, bildiğimiz kum çöllerinden değil, çok az da olsa bitki örtüsü var olmakla birlikte çok sıcak olduğu da söylenemez: kışları -40°C'nin görüldüğü bölgede sıcaklık yazları +30°C civarında. Gobi'ye çıkınca insanı çarpan şey etrafta hiçbir yaşam belirtisinin olmaması değil gökyüzünün ne kadar büyük ve ne kadar mavi olduğu. Sağınız, solunuz, arkanız, önünüz boş. Sanki gökyüzü genişlemiş ve yeryüzünü kaplamaya başlamış. Mavi, her zamankinden daha mavi ve gökyüzü her zamankinden daha büyük, ama çok büyük.

Moğolistan "aymag" (Türkçe oymak kökünden geliyor) adı verilen eyaletlere bölünmüş. Aymaglar da "som" adı verilen şehirlerden oluşuyor. Birazdan Dundgovi aymagının ikinci büyük somu olan Erdenedalai'ya varacağız. Büyük bir şehir göreceğiz diye boşuna ümitlenmeyin sevgili okuyucu, Moğolistan'da, Ulan Bator dışındaki şehirler, göçbelerin sadece zorunlu yiyecek ve akaryakıt ikmali için uğrayıp yeteri kadar votka tükettikten sonra çabucak terk ettiği yerler. Nüfusu sadece altı bin olan Erdenedalai'ın dört marketten oluşan anacaddesinin iki ucunda da benzin istasyonu var. Bizi gördüğü için heyecanlanan çocuklarla biraz oyalanıp yola devam ediyoruz. Yolda lokantavari herhangi bir yer olmadığı için manzarası güzel ve az rüzgar alan bir yere aracımızı çekip kendi getirdiğimiz yemeklere başlıyoruz. Yemeğimizi yerken tepemizden av peşindeki şahinler tüm hızlarıyla geçiyorlar. Buraya özgü bir çeşit kemirgen olan 'zurum'lar acele ve ürkek bir şekilde yeraltında inşa ettikleri tünellerinden çıkıp en yakındaki başka bir deliğe girerek gözden yok oluyorlar. Aslında bir delikten diğerine koşturma zurumlar için yol üzerindeki böcekleri avlamak demek; şahinler için de zurumlar... İssiz bu çölde bile hayat mücadelesi son hızıyla sürüyor.

Bütün gün yolculuk ettikten sonra kalacağımız ger kampına varıyoruz. Ger kampının sahibi, havalar soğuduğu için kampın kapandığını müjdeliyor! Yakınlarda iki kamp daha var ama onların da açık olup olmadıkları belli değil. Aracımıza yeniden atlıyoruz ve önümüzdeki ilk kamp için yola çıkıyoruz. Ancak ilk kamptan geriye kalan yalnızca tek bir çalışan oluyor, üstelik de sarhoş. Hemen şansımızı son kamp olan Bayan Bulag'dan yana deniyoruz. Neyse ki açıklar, bu geceki tek müşterileri de biz olacağız. Eğer burası da kapalı olsaydı bir göçebenin kapısını çalıp ger'lerinde kalmak için izin istemekten başka şansımız kalmayacaktı, çünkü bundan sonraki en yakın kamp dört saat ötede bulunuyordu. Cenk'le birlikte ger'de sobayı yaktıktan sonra erkenden yatıyoruz ama ortam o kadar sessiz ki nefes seslerimiz dışında hiçbir ses yok ve doğal olarak uyku tutmuyor, dışarı çıkıyorum. Yıldızlar, yıldızlar... Yüz binlercesi... Bu kadar çok yıldız sadece Şili'deki Atacama Çölü'nde görmüştüm. Harika! Soğuğa rağmen hiç yatasım yok. Gobi'de başka bir şey görmesem de gam yemem artık, yıldızlarla yıkandım ya yeter bana.

Ertesi sabah kalkıp Güney Gobi'ye (Ömnögov) yolculuk etmeye başlıyoruz. Geçtiğimiz yerler Moğolistan'ın en az nüfuslu, en sıcak ve en kuru bölgeleri. Neredeyse hiç yeşillik olmamasına rağmen karşımıza sık sık vahşi develerle gazeller çıkıyor ama gün boyunca yolculuk etmemize karşın gördüğümüz insan sayısı iki elin parmaklarını geçmez. Aymag merkezi Dalanzadgad, birkaç tek katlı binadan ve tozlu ger'lerden oluşsa da Gobi'den çıkınca gözümüze büyük bir yermiş gibi geliyor. Bu gece Dalanzadgad yakınındaki bir ger'deyiz.

Sabah Dalanzadgad'dan Gurvan Sayhan (Üç Seyhanlar) Milli Parkı'na geçiyoruz. Sayhan sözcüğü tanıdık geldi değil mi? Haklısınız. Moğol alfabesi 35 Kiril harfinden oluşuyor ve harfler yazıldıkları gibi okunmuyorlar. Moğol diline has vurgular sebebiyle bazı sözcükleri söylemek bizim için de güç ancak bu farklılıklara rağmen Moğolca ile Türkçe aynı dil grubundan ve bundan 1300 sene önce aynı düzlüklerde beraber at koşuran Türkler'in Moğollar'la ortak sözcükleri halen var. Cenk'in dil öğrenmeye merakı sayesinde yolda küçük bir Türkçe-Moğolca sözlüğü bile oluşturuyoruz: Khoyn: Koyun; Cücek: Küçük; Sayhan: Seyhan; Kurultey: Kurultay; Maral: Maral; Çitzek: Çiçek; Buten: Bütün; Jil: Yıl; Mal: Mal; Cürk: Yürek; Bilig: Bilge; Güh: Gök; Tengri: Tanrı; Temir: Demir; Sarıms: Sarımsak vb.

Altay Dağları'nın başlangıcında yer alan Gurvan Sayhan Milli Parkı'nın merkezindeki küçük müze şaşılacak kadar bilgilendirici. Parkta dağ keçileri, Argali cinsi vahşi koyunlar, akbabalar, kartallar ve iki yüz çeşitten fazla kuş yaşıyor. Milli Park merkezinden yörenin en çok ziyaret edilen yeri olan Yolinam Buz Kanyonu'na giden yol da oldukça dar bir kanyon. Kanyonun en ulaşılmaz ve dik görünen yerlerinde dağ keçilerinin nasıl hızla hareket ettikleri görülmeye değer. Yolinam yılın dokuz ayı buz kaplı olan bir kanyon; yabancılar için görsel ama Moğollar için kutsal bir önemi var. Kanyonun içinden akan dere boyunca üç saat kadar yürüyoruz. Bu çevrede en yeşil yer dere boyu olduğu için göçerler yaklarını buraya otlatmaya getiriyorlar. İnekten daha sakın, daha büyük ve daha tüylü bu hayvanları

seyretmek bile insanı tembelleştiriyor ama artık Kongorin Els Kumulu'na doğru yola çıkmamız lazım.

Öğle yemeği sonrası hareket ederek aracımızla aslında kurumuş bir dere yatağı olan yola giriyoruz. Bu kadar zıplatan yol hayatımda görmedim, kaç defa sallanırken kafamı tavana, camlara vurdum. Off ki ne of... Şöföre, daha iyi bir yolun olup olmadığını sorduğumda 'bunun en iyisi' olduğu cevabını aldıktan sonra 6 saat durmadan yol alıp toplamda sadece 160 km'lik bir yolun ardından 300 m yüksekliği ve 12 km uzunluğuyla dünyanın en büyük kumullarından olan muhteşem Kongorin Els bizi karşılıyor. Kamp yerinde civardaki dağ keçilerini vurmak için ABD'den ve Rusya'dan kalkıp buralara kadar gelen yabancı avcılarla karşılaşılıyor. Vurdıkları keçi başına 40.000 \$ ödeyen avcılardaki tüfekler öylesine gelişmiş ki fazla uğraşmadan dahi istedikleri hayvanı yüz metrelerce öteden vurmaları mümkün ve tabii uzakta olduğu için de avcının varlığını bile hissedemeyen, dolayısıyla kaçamayan bir hayvanı vurmanın nesi zevkli olabilir bilemiyorum. Havali kompresör kullanmakla aynı hissi veren yoldan sonra iç organlarımın yer değiştirdiğinden eminim; en iyisi erkenden yatıp organlarıma eski yerlerine dönme fırsatı vermek. İyi gecele....zzz.

Sabahleyin kumullara gitmek için deve kiralyoruz. Deve çobanı, yuvarlak kırmızı yüzündeki elmacık kemikleri fırlayacakmış gibi duran, şişman ve çok güleç orta yaşlı bir kadın. Bize kumullara doğru rehberlik ederken bir yandan türkü söylüyor, bir yandan da cebinden çıkardığı peynirleri ikram ediyor. Moğolistan'da kurutulmuş peynir de tıpkı et gibi göçerler tarafından oldukça fazla tüketiliyor. Kurutulmuş peynir besleyici olması, kolayca yapılması ve yaparken ya da depolarken soğutma gerektirmemesinden dolayı buralar için ideal bir yiyecek. Bazı kurutulmuş peynir cinsleri kemik kadar sert ve çok lezzetliler ama dişlere tam bir eziyet. Yaşlı Moğollar kurutulmuş peynirleri yiyecek için ilk önce üç saat sütte bekletiyorlar.

Kongorin Els mavi, büyük göğün altında rüzgarla uçuşan sarı kumlarıyla tam fotoğraflık bir yer. Sonsuzluğa uzanır gibi ufka akan kumulların hemen yanında burada karşılaşmayı en son umacağınız bir şey var, bir nehir. Bir tarafta üzerinde otun bile bitmediği huzursuz rüzgarla her sene yer değiştiren kumullar, diğer tarafta geçtiği her yere hayat veren, yeşillik getiren nehir.

Moğolistan uzak yer. Bazı gelenek görenek ve alışkanlıkları da öyle. Sağlık konusunda da bazı ilginç inanışları var. İşe yarayanları olabilir, bilemiyorum... Ben size aktarayım da sevgili okuyucu elçiye zeval olmaz ne de olsa. Kongorin Els'in yanında bir kaynağın başına gelen şoförümüz buradaki suyun ve sudaki canlıların mide rahatsızlıklarına iyi geldiğini söyledi. Daha sonra kaynaktan büyük bir dikkatle canlı karidesleri topladı ve şişeye doldurdu. Karidesler gün içinde şoför su içtikçe canlı canlı midenin yolunu tuttu. Gobi Çölü'nün ortasında kaynak olmasına mı şaşırıyım, yoksa kaynakta karideslerin yaşamasına mı ya da karideslerin canlı canlı yenmesine mi? Boğazi ağrıyanlar için diğer bir reçeteyi de deve çobanımız verdi: Kurbağa nefesi koklamak. Kaynağın yakınından bir kurbağa yakalanır. Sonra kurbağanın yanlarına basılarak ağzını sonuna kadar açması sağlanır.

Kurbağa ağza değecek kadar yakınlaştırılıp açık olan ağzına nefes verilir. Tabii kurbağa da sizin ağzınıza nefes verir. İkinizden biri bayılana kadar işlem sürdürölür (genelde kurbağa önce gider). Geçmiş olsun efendim!

Bugünün son durağı Bayanzag'da dünyanın ikinci büyük dinozor buluntusu alanı var. Bölgede, Amerikalı Ray Chapman Andrews'ın ilk kazıyı yaptığı 1922 yılından itibaren yapılan kazılarda yüzlerce dinozor kalıntısına rastlanmış ve bugün bu kalıntılar ve dinozor yumurtaları Ulan Batur'da Doğa Tarihi Müzesi'nde sergileniyor. Gobi Çölü'nün eskiden iç deniz olması dolayısıyla Bayanzag'da yürürken bile gözünüze çarpan oldukça çok sayıda deniz kabuklusu fosili olabilir. Ayrıca hem bölgede toprağın rengi kırmızıya çaldığından hem de dinozor kalıntılarının olduğu alan kazıları ve erozyondan dolayı delik deşik olduğundan Bayanzag'a gitmenin Mars yüzeyini ziyaret etmek gibi bir şey olduğunu da belirtelim.

Gördünüz sevgili okuyucu ülke geniş, ülke ilginç, hem tanıdık hem o kadar yabancı. Moğolistan henüz el değmemiş bir mücevher. Daha gezilecek görülecek çok yer var... Siz ne bekliyorsunuz hadi yollara...

Yasaklar Şehri: Suudi Arabistan

Suudi Arabistan medyada dünyanın en büyük petrol üreticisi olması, hac, prenslerin akıl almaz harcamaları ve ilginç yasaklarıyla öne çıkan bir ülke. Petrolden gelen gelir sayesinde Suudiler çoğu alanda çalışmayı yabancılara bırakmış durumdadır: 28 milyon kişinin yaşadığı ülkede 7 milyon yabancı işçi var. Ben de iş için Suudi Arabistan'ı defalarca ziyaret ettim ve şehirlerinde dolaştım. Bu ülkenin günlük yaşantısını ve farklılıklarını yerinde gördüm. Bu yazıda Riyad'dan başlayarak Suudi Arabistan deyince en fazla akılda kalanlar arasında beraberce gezeceğiz.

Suudi Arabistan'ın en büyük şehri Riyad'da iş dışında yapılabilecek şeyler kısıtlı ama hiç yok değil. Özellikle alışverişi sevenler için Riyad altmıştan fazla alışveriş merkeziyle iyi bir yer. Buralara gidebilirsiniz ancak hatırlatayım alışveriş merkezlerinde genelde "aile" uygulaması var ve içeriye damsız girilmiyor: erkeklerin eşleriyle beraber gelmesi lazım, kadınların da ya eşleriyle ya da aileden bir kadınla. Ne kadar Batılı görünürseniz bu kuralın size uygulanma oranı o kadar azalıyor. Mekke ve Kral Fahd caddeleri Riyad'ı boydan boya geçen iki önemli anacaddedir; şehirdeki birçok alışveriş ve iş merkezine bu caddeler üzerinden kolayca erişebilirsiniz. Şehrin her yerinden gözükten Faisaliah ve Kraliyet kuleleri şehrin iş merkezi olan Olaya semtinde. Bu bölgede birçok Amerikan tipi fast-food restoranı var ve çalışanlarının çoğu Filipinli olmasından kaynaklı Araplar bile siparişlerini yarım yamalak bir İngilizce'yle vermek durumunda kalıyorlar çünkü çalışanların Arapça'sı oldukça kısıtlı. Daha yerel yemekler için El-Batha semtine gitmek gerekiyor -ki bu semt daha ucuz. Suudi Arabistan tarihini öğrenmek isteyenler El-Murabba semtindeki Milli Müze'ye gidebilirler. Bu müzedeki pek çok bilgi levhası Arapça'nın yanı sıra İngilizce ve son derece iyi düzenlenmiş, tavsiye ederim. Kentte görülmesi gereken diğer yerse Masmak Kalesi -burayı dolaşmak için güneşin tepede olmadığı bir saati seçmek sağlık açısından daha iyi olabilir. Masmak Kalesi yakınındaki Deyra Meydanı'nda cuma namazı sonrası idam mahkumlarının cezaları boyunları halk önünde kılıçla kesilerek infaz ediliyor. Riyad güvenli bir şehir olmasına rağmen şehirde ağır zırhlı araçları, devlet ve Batılı şirketlerin binalarını korurken görmek mümkün. Polis yollarda sık sık arama yapıyor. 11 Eylül'ü gerçekleştiren 18 intihar bombacısından 17'sinin Suudi Arabistan vatandaşı olduğu düşünüldüğünde anlaşılabilir bir önlem. Bir ara ülkedeki Batılılar'a yönelik bombalı saldırılarla gündeme gelen Suudi Arabistan, şimdilerde radikalleri büyük ölçüde susturup güvenliğini sağlamış durumda. Riyad'da istediğiniz saatte istediğiniz mahallede korkusuzca dolaşabilirsiniz ama ülkedeki en büyük tehlike sıcaklık, kötü sürücüler ve geceleri otoyollardaki develer...

Riyad'da eğlenmek isteyen erkekler topluca ve oldukça samimi bir şekilde caddelerde turluyor ve yorulunca bir kafeye oturup sohbet ediyorlar. Yemek, nargile ve alışveriş diğer eğlencelerden. İçmek ya da eğlenmek isteyen çoğu Suudili hafta sonu Bahreyn'e ya da Dubai'ye gidiyor. Suudi Arabistan'da alkol yasak ama yasak olan her şey gibi fiyatını ödeyen bundan da bulabiliyor. Alkol içerken ya da üretirken yakalanırsanız kırbaçlanıyorsunuz, eğer yabancıysanız ülkeden sınır dışı ediliyorsunuz. O kadar çok yakalanan var ki günlük gazeteler yarım sayfalarını alkol üretirken yakalananlar ve kırbaçlananların haberlerine ayırıyor. Bizim gazetelerdeki üçüncü sayfa haberleri yerine burada kırbaç yiyenler sayfası var. Suudi Arabistan'a yerleşen yabancı yöneticilerden ailesiyle yaşayanlar genelde hayatlarından memnunlar; neden olmasınlar ki, yabancılar için yapılmış ve Suudiler'in girmesinin yasak olduğu sitelerde yerel halktan ve geleneklerden tamamen uzak, Batı standartlarının epey üzerinde evlerinde hizmetçiler ve şoförlerle lüks bir hayat sürüyorlar. Yabancıları ayrılmış bu sitelerde Batılı kurallar geçerli olmakla birlikte bu sınırların dışına çıkıldığında Suudi kanunlarına uymak şart ve içeride bikiniyle erkek ve kadının bir arada havuza girebilmesi mümkünken dışarıda kadınlar ancak kara çarşafa giderek Riyad Caddeleri'ni arşınlayabiliyorlar. Hristiyan kadınların başlarını açması serbest ama Müslüman kadınlar için bu kırbaçla cezalandırılacak bir suç.

Şimdi biraz da ülkedeki iş hayatını etkileyen konulara geçelim sevgili okuyucu. Suudi Kraliyet ailesinde 6000 prens var. Prens gibi yaşamak da ciddi masraflar oluşturuyor haliyle. Ve zengin Suudi Arabistan'ın bile 6000 prene birden bakacak maddi kaynağı yok! Ama diğer yandan da prenslerin her birinin bir şekilde çok para harcadığı da biliniyor. Peki 'hem yok hem var'ı nasıl beceriyorlar? Anlatayım sevgili okuyucu, Suudi Arabistan'da kuracağınız firmanın büyüklüğü ne olursa olsun yarısı bir Suudi Arabistan vatandaşına ait olmak zorunda. Genelde yerel ortaklar işe gelmeden kârın yarısına da ortak olmuş oluyorlar. Kurduğunuz firma büyükse eğer, o zaman da bağlantıları güçlü bir yerel ortak almanız gerekiyor, özellikle devletle iş yapacaksanız güçlü bir prensle ortak olmanız şart. Aksi takdirde Suudi Arabistan'ın iş ortamında pek yol almak mümkün değil. Prensler size verdikleri destek karşılığında danışmanlık ücreti adı altında parayı topluyorlar. Birine danışmadan da yol almanız zaten mümkün değil çünkü sektörler prensler arası paylaşılmış.

Suudi Arabistan'ın zenginleşmesi diğer gelişmiş ülkelerde olduğu gibi endüstri devriminin getirdiği dönüşümle 200 sene süren bir süreç sonunda değil, petrolün çıkarılması ve işlenmesi ile 25 senede çözülmüş. Çöldeki çadırında yaşayıp basit bir yaşam sürenler, birden kendilerini en lüks araçları kullanır, Londra'nın en pahalı mağazalarından alışveriş eder ve Fransa kıyılarında şato satın alırken bulmuşlar. Ülke çok hızlı bir şekilde zenginleşirken sosyal gelişim buna henüz ayak uyduramamış. Bağnaz ve yasakçı zihniyet her alanda hakimiyeti eline almış bekliyor. Şimdi de hayatın her alanında karşınıza çıkması muhtemel 'yassak hemşerim'ciler arasında biraz turlayalım, ne dersiniz sevgili okuyucu?

Hadi gelin önce şu banka şubesinden başlayalım. Banka şubesinin iki

giriş kapısı var; erkeklere ve kadınlara ayrı katlarda kendi hemcinsleri tarafından hizmet veriliyor. Cinsiyet ayrımı fast-food restoranlarda da var; kadınlarla erkeklerin kasaları farklı ve aralarında onları ayıran bir paravan var. Yemeğinizi aldıktan sonra cinsiyete göre ayrılmış salonlara geçiyorsunuz. Namaz vakti yaklaşınca bütün lokantalar mecburi olarak kapanıyor ve eğer siz namaz vakti yemek yerken yakalanırsanız lokanta sahibinin başı mutavinle (din polisi) derde giriyor. Kadınların araç kullanması yasak olduğu için arabaları Asyalı şoförler kullanıyor. Mağaza vitrinlerindeki mankenlerin kafası yok, çünkü plastikten de olsa kadınların yüz göstermesi günah. Dükkanların soyunma odaları da yasak bu arada... Bir şey alırsanız evde denemeniz gerekiyor. Sinemalar da uzun süre yasaklıydı ancak yeni açılan sinemalarda müftülükçe onay verilen filmler artık gösterilebiliyor. İnternetin sansürlü olduğunu söylememe gerek yok herhalde. Ülkeye gelen her türlü yazılı veya dijital ürün denetimden geçiyor. Aynı uçakta geldiğim bir yolcunun yanındaki dergileri inceleyen polis, dergi kapağındaki kadın maratoncunun şortlu resmini açık bulduğu için bacaklarını siyah kalemle sansürlüyip geri vermişti. Suudi Arabistan'da bir ara telefonlardaki Bluetooth, kadın ve erkeklerin birbirlerine bu şekilde telefonlarını verebilmesinin önüne geçilebilmesi adına yasaklanmıştı ve yine aynı şekilde fotoğraf çeken cep telefonları da yasaklar listesindeydi. Peki bu listede Pokémon'un olduğunu söylersek şaşırır mısınız, şaşırmayın çünkü vardı... Yasaklar saymakla bitmiyor ve anlayacağınız yasaklamak bir Suudi klasiği. Bunların yanı sıra enteresan hikayeler de yok değil... Örneğin geçenlerde 71 yaşındaki bir adamın başlık parasını verip evlendiği 9 yaşındaki kız çocuğuyla ilgili haberler gazetelere yansımıştı. Mahkeme din adamlarından aldığı görüş doğrultusunda 9 yaşın evlenmek için erken olduğunu ve kız çocuğunun ancak 10 yaşında kadın sayılabileceğini hükme bağlamıştı. Başka bir davadaysa evli bir çift evlerinde sorun çıkardığı için bir 'cin'i (içilen değil çarpan cin) mahkemeye vermişti ve bilindiği kadarıyla cin mahkemeye gelmemiş!

Suudi Arabistan'ı diğer gezdiğimiz ülkeler içinde bir sınıfa sokmamız zor, burası kendine has özellikleri olan eski, oldukça farklı, din merkezli ve içine kapanık bir yaşam tarzının modern bir altyapı ve petrol zenginliğiyle iç içe devam ettiği bir ülke. Ülkede petrol çıktıkça bu hayat tarzının fazla değişmesi beklenmiyor ama değişime dirençli bu ülkede nadiren de olsa yenilikler olabiliyor. Bunlara bir örnek, Suudi Arabistan şimdiye kadar iş ve hac vizesi haricinde başka tip bir vize vermemiş ama hükümet yakında ülkenin bir kısmını turizme açmayı planlıyor. Kim bilir, belki de ülkeyi gezen ilk resmi turistlerden biri siz olursunuz ne dersiniz sevgili okuyucu, neden olmasın?!

Ho Chi Minh'den Öte Yol Yok: Vietnam

Ho Chi Minh Şehri ya da yerellerin hâlâ ısrarla kullandıkları adıyla Saygon'dayım. Pham Ngu Lao Mahallesi'nde küçük bir otelde kalıyorum. Otel, Saygon'un baş döndüren kalabalığına, 24 saat susmayan kornalarına ve çok merkezi bir konumda olmasına rağmen çok sessiz. Otelin sessiz olmasının sebebi labirent gibi bir yolun en karışık noktalarından birinde olmasından kaynaklanıyor. Anayoldan otele gidebilmek için sadece iki insanın yan yana geçebileceği genişlikteki sokaklarda döne kıvrıla yürümek gerekiyor. Hiç rüzgar esmeyen bu dar sokaklarda sıcaklık ve nem tavan yapıyor. İçin Saygonlular evde oturmak yerine mümkün olan her şeyi sokakta yapıyorlar. Şu kadın yemek yapıyor mesela; kuaför müşterinin saçlarını yaparken yardımcısı da aynı müşteriye pedikür yapmakla meşgul ve hepsi sokakta; adam atleti ve şortuyla sokağa attığı sandalyesinde oturuyor, bir yandan da pencereden evindeki TV'yi seyrediyor; lokantacı yere koyduğu kesme tahtası üzerinde domuz kulaklarını dilimliyor; yaşlı üç kadın küçük taburelere oturmuş ne olduğunu bilmediğim bir sebzeyi ayıklıyorlar; sarhoş iki turist lokantanın eşğine oturmuş bağıra çağıra konuşuyorlar; boyu ancak 10 yaşındaki bir çocuk kadar olan, ağzını kağıt bir maskeyle kapatmış bir kadın, bisikletine yüklediği çiçekleri geçenlere satmaya çalışıyor; kadın yere çömelmiş plastik bir leğende bulaşık yıkıyor, çocuğu yanında suyla oynamaya çalışıyor; renkler, kokular, gürültüler vs. "Bir Vietnamlı nasıl yaşar?" sorusuna hızlandırılmış yanıt daha 500 metrede, otelime bir mucize eseri kaybolmadan varırken anlattıklarım olurdu herhalde.

Otel dediğim her katta bir odanın olduğu kutu gibi toplam beş odalı bir yer. Vietnamlılar evlerini aynı zamanda işyeri olarak da kullanıyorlar bu sebepten evlerinin girişinin sokağa bakmasına ayrıca önem veriyorlar. Beş odalı geniş bir apartman dairesi yerine, beş katlı dar bir apartman sahibi olmayı tercih edebiliyorlar ve Vietnam bu yüzden ince uzun binalarla dolu. Otel sahibi biraz yaşlıca ama cıva gibi bir kadın. İngilizce'si pek yok ama ticari yönü oldukça kuvvetli: Bana hediyeelik eşya, bilet ve kitap satmak için bayağı bir çaba sarf ediyor. Otele yerleştikten sonra bana ilk sorusu "Yalnız mı geziyorsun?" oldu. "Evet" cevabını alınca da Asyalılar'a özgü o uzun "aaaaaa!" nidasıyla şaşkınlığını ifade etti. Yalnız gezmek Asyalılar'a çok yabancı bir kavram. Aslına bakarsanız sadece gezmek için değil, yaşamlarının herhangi bir anında yalnız olmak onlar için çok yabancı. Yalnız olmakla kötü bir hastalığa yakalanmak arasında pek fark yok onlar için. Yalnız gezdiğiniz öğrenen Asyalılar size "aaaa" dediğinde onların yüzlerine bakın yüzlerinde biraz merak, biraz acıma ve şaşkınlık göreceksiniz. "Vah vah, yazık adama, niye yalnız dolaşıyor ki?" sorularıyla dolu gözlere ne kadar bu

durumu sevdiğinizi, yalnız gezmenin güzel olduğunu ya da hiçbir şey açıklama ihtiyacı duymadan keyfinizin tek kahyasının kendiniz olduğunu açıklasınız da fayda etmez. Anlamazlar. Tıpkı odamda uyurken anahtarla kapıyı açıp sabahın yedisinde odayı temizlemeye koyulan otel sahibinin neden onu dışarı çıkardığını anlamaması gibi!

Saygon'da nereye bakarsanız motosiklet görürsünüz, üç kişiye iki motosiklet düşen bu şehirde yoldan karşıya geçmek ateşle imtihan gibi bir şey. Şimdi geçelim, yok yok şimdi, haydi derken sürekli bir tereddüt korkunç bir şey... Aslında Saygon sokaklarında beraber dolaşalım diyecektim sevgili okuyucu ama vazgeçtim. Bugün canım Mekong Deltası çekti... Saygon aynı zamanda Mekong Deltası'nda yapılacak turlar için iyi bir başlangıç noktası. Saygon sokakları beklesin biraz.

Cu Chi, Saygon'a 70 km mesafede savaşta kullanılan yeraltı tünelleriyle tanınan bir kasaba. Vietnam Savaşı sırasında Kuzey Vietnam kuvvetleri gizlice Güney Vietnam'a silah ve asker sevk ediyorlarmış. Kuzey Vietnam'da Hanoi'den yola çıkan askerler küçük orman yollarını kullanarak Saygon'a kadar geliyorlarmış ve bu yola Kuzey Vietnamlı lidere ithafen "Ho Chi Minh Patikası" adı verilmiş. Amerikalılar ne kadar uğraşsa da Ho Chi Minh Patikası'ndan sevkıyatı durduramamışlar: Laos'u bombalamışlar, Kamboçya'yı bombalamışlar, yola kimyasal silahlar atmışlar, patikanın çamurlu kalması için özel sıvıları üretilip havadan ilaçlama yapmışlar ama hiçbir işe yaramamış. Ho Chi Minh Patikası'nın Güney Vietnam'da sonlandığı yer Cu Chi'ymiş. Bu yüzden kasabanın Viet Kong (Komünist Vietnamlılar) için olan önemi büyümüş. Cu Chi'yi savunmak ve her zaman bölgede adam bulundurmak için yeraltında yaşamak gibi çok ilginç bir yöntemle başvurmuşlar. 1960'ların başında Cu Chi'de küçük tüneller açılmaya başlanmış. 1965'te tünellerin toplam uzunluğu 200 km'ye çıkmış ve içlerinde onlarca mutfak, yatakhane, hastane vs varmış.

Cu Chi'deki tüneller bugün büyük turistik bir komplekse dönüştürülmüş. Cu Chi'ye vardığımızda İngilizce konuşan rehberler bizleri 10 kişilik gruplara ayırıyorlar ve birlikte gezmeye başlıyoruz. Vietnamlılar'ın kullandığı bubi tuzakları ve silahların tanıtılmasıyla başlayan turun en ilgi çekici yanı tünelleri. Tünellerin girişleri çok dar: Sadece 28'e 40 cm genişliğinde. Bu genişlik normal bir Vietnamlı için uygun ancak normal bir Batılı'nın sığamayacağı kadar küçük. Bölge turistlerin ziyaretine açıldıktan sonra girişler turistlerin rahatı için genişletilmiş ama ne fayda; tünellerin içi % 40 genişletilmesine rağmen yine de oldukça dar. Tünellerin en geniş kısmı yüzeye yakın olanları, aşağı katlara doğru gittikçe daha da daralıyorlar. Tünellerin birinci katında yere çömelip başınızı iyice eğdikten sonra ancak kaz adımlarıyla yürüyebiliyorsunuz. İkinci ve üçüncü katlardaysa emeklemekten başka çare yok. Vietnamlılar insanı boğan daracık tünellerde yıllarca yaşamışlar... Bu zorluklara katlanıp savaşan bir halkı yenmek elbette çok zor. Amerikalılar Cu Chi Tünelleri'ne defalarca saldırımlarına karşın kalıcı herhangi bir zarar verememişler. Tünellerin içinin çok dar olmasının yanı sıra bubi tuzaklarıyla dolu olması nedeniyle de içeri giren Amerikalılar'dan çoğu geri dönmemiş. Cu Chi Tünelleri'nde eski tuzakları

da sergilendikleri yerlerde görebilmek mümkün. Ucu sivriltilmiş tahta çubukları kullanan bubi tuzaklarına dokunulduğunda mekanizma, çubukları büyük bir hızla önceden ayarlanan yöne ittiriyor; çok basit ama etkili. Tuzaklar sergilendikleri yerde bile tehditkar gözüküyorlar. İsteyen ziyaretçiler M16 veya AK47 tüfekleriyle, yüklü bir ücret karşılığı poligonda atış yapabiliyorlar. Turistler arasında yeni bir Rambo filmi için Cast'ı seçmek zor görünüyor!

Mekong Deltası bereketli bir yer. Tarih boyunca birçok grup buraya yerleşmek istemiş; savaşlarla veya göçerek deltaya hakim olan gruplar zamanla güç kaybedip yerlerine yenilerini bırakmışlar ve delta yolgeçen hanına dönmüş. Krallıklar yıkılmış ama kültürler izlerini bırakmış. Sonuçta Mekong Deltası kendine özgü kültürü olan birçok grubu barındıran ilginç bir yapıya kavuşmuş.

Mekong Deltası'ndaki Cu Chi yakınlarında görülesi bir başka yer de Vietnam'a özgü bir din olan Cao Dai'nin merkez tapınağı. 1926 yılında kurulan Cao Dai 'Dini'nin, bugün Vietnam'da iki ila sekiz milyon arası inananı olduğu sanılıyor. Cao Dai Dini, Hristiyanlık, Budizm ve Konfüçyüs inanışlarının bir karışımı. Günde dört kez birer saatlik ayinler yapan Cao Dai'nin müritleri öğlen ayini için toplanmaya saat 11'de başlıyorlar. Müritler ayinlere üzerlerine bembeyaz uzun bir giysiyle katılıyorlar, rahiplerse rütbelerini gösteren renkli giysiler giyiyorlar. Tapınağın duvarları resimler, kabartmalar ve heykellerle inanılmaz renkli. Cao Dai Tapınağı'nın duvarlarını süsleyen kutsal ruhların listesiyse ilginç: Buda'nın yanında Hz. İsa figürü yer alırken Winston Churchill, Jeanne D'Arc, Shakespeare, Descartes, Louis Pasteur, Tolstoy ve Lenin'de duvarlarda yerini almış. Cao Dai'ye göre kutsal ruhtan bir rütbe yukarıda azizler var ve örneğin yazar Victor Hugo da bir Cao Dai azizi. Kadın ve erkek Cao Dai rahipleri, ayine katılan müritleri düzenli bir şekilde tapınakta oturuyorlar ve tam öğlen vakti ayine başlıyorlar. Tütsülerin yakılmasıyla başlayan ayin, ilahilerle devam ediyor. Sonra da tapınağın girişi kısmında balkonda yerleşik olan grup müzik çalmaya başlıyor. Ayin iyice hızlanırken turistlerin flaşları ardı ardına patlıyor.

Mekong Deltası'nda Cao Dai'ye benzer özellikler taşıyan başka bir grup da Cham Müslümanları. Deltada yaşayan bir azınlık olan Cham'lar Endonezyalılar'la aynı soydan geliyorlar. 17. yüzyıla kadar Hindu olan Cham'lar daha sonra Müslümanlığı kabul etmişler ve Kamboçya'nın güney bölgesinde yerleşikler. Cham'lar İslam'ı kendilerine göre yorumlamışlar: Namaz haftada bir kez, cuma günleri kılınıyor -günde beş vakit değil; oruç, Ramazan ayında üç gün tutuluyor; sünnetse tahta bir bıçakla icra ediliyor. Yüzünüzü acıyla buruşturmadan önce Cham'larda sünnetin sadece sembolik olarak yapıldığını ekleyeyim yani fiziki olarak sünnet yok, -mış gibi yapıyorlar!

Cao Dai Tapınağı'nın ikinci katında Vietnamlı ve yabancı yüzlerce kişi Cao Dai ayinini izliyor, konuşuyor, bağırıyorlar ama Cao Dai müritleri hiç rahatsız olmuyor. Tersine ilgiden memnun gözüküyorlar ve bir koronun söylediği şarkılar eşliğinde gong sesine göre eğilip kalkmaya başlıyorlar.

Bense biraz daha vakit geçirdikten sonra ayinin sona ermesini beklemeden tapınaktan çıkıyorum.

Otobüsümüz motosiklet dolu otoyolda ikinci vitesten yukarı çıkamadan ağır aksak ilerlerken gözümün önünden kalabalık Saygon sokakları, nemli, klostrofobik ve dar Cu Chi Tünelleri, değişik âdetleri olan Cham Müslümanları ve aziz olarak kendilerine Victor Hugo'yu seçen Cao Daiciler geçiyor. Otelin yakınında iniyorum. Gece çökerken kaldırımlarda saç tıraşı olan insanları, bisiklet selesine yüklediği sepetine doldurduğu mallarını satan işportacıyı, kaz embriyosu yiyenleri ve egzoz dumanından etkilenmemek için maske takmış binlerce yüzü geçip labirent sokaklara dalıyorum. Dünyada bu kadar renkli ve ilginç topluluğu aynı gün içinde görebileceğiniz pek fazla bölge yok sanıyorum sevgili okuyucu ve sırf bu yüzden Vietnam ziyaret edilmeyi hak ediyor... Benden söylemesi...

Geçmiş, Yakın Geçmiş ve Bugün: Sri Lanka

Sri Lanka, Hindistan'ın güneydoğusunda stratejik konumu sebebiyle yıllarca yabancı kuvvetlerin ilgisini çekmiş gözyaşı damlası şeklinde bir ada. Adaya Araplar "Serendib" adını vermişler, Portekizliler ise Ceilao; daha sonra adayı yöneten İngilizler ismini 'Seylan'a çevirmişler. Ülke 1948'de bağımsızlığına kavuşmuş, "Sri Lanka" adını da ancak 1972'de alabilmiş. Ülkeyi daha iyi anlayabilmek için Sri Lanka'nın üç farklı dönemine, ayna vazifesi gören üç önemli şehrine siz sevgili okuyucumuzla birlikte bakacağız. Ülkenin adının Ceilao olduğu eski zamanlar için Kandy'ye, Seylan olduğu yakın geçmiş için Nuwara Eliya'ya ve bugünkü Sri Lanka içinse başkent Kolombo'ya gideceğiz.

-miş'li geçmiş zaman: Kandy

Meşaleleri ateşleyip ilk önce kollarına ve vücutlarına sürüyor, ateşle yıkanıyorlar, daha sonra alevleri ağızlarına alıp dilleriyle söndürüyorlar. Ama bu sadece bir hazırlık. Biraz sonra iki kişi, üç metrelik içi kor kömür dolu bir mangalı ortaya getiriveriyor. Korun sıcaklığı kenardan hissedilebiliyor. Ancak bu yakıcı sıcaklık bile yeterli gelmiyor ki mangalı yelleyip koru canlandırıyorlar. Demin alevlerle yıkanıp hazırlananlar bu kez kor kömürlerin üzerinde parkta geziye çıkmışçasına acelesiz ve sakin geçiyorlar. Hızlarını alamamış olacaklar ki geriye dönüp alevlerin üzerinde yürümeyi defalarca tekrarlıyorlar.

Kandy Yerel Sanatlar Kurumu'nun düzenlediği bu gösteri şehirde yıl boyu düzenlenen festivallerde gerçekleştirilen oyunlardan bir kesit sunuyor. Ateş dansçıları gösterinin doruk noktası ve kapanışı. Ama onlardan önce Sri Lanka'nın çeşitli bölgelerinden, bir kısmı oldukça hareketli ve hatta akrobatik danslar erkeklerin 'zenne'vari kıyafetleri eşliğinde icra ediliyor.

Sri Lankalılar'ın yüzde sekseni kırsal kesimde yaşadığı için ülkede şehirlerin nüfusu düşük. Kandy şehri de Sri Lanka'nın ikinci büyük kenti olmasına rağmen nüfusu sadece 120.000. Şehir, Sri Lanka'nın eski başkentlerinden ve Budizm'in Sri Lanka'da ilk başladığı yer olması sebebiyle önemli. Kandy şehri, ülke Portekiz ve Hollanda yönetimindeyken bile kıydan uzak konumu nedeniyle bağımsız kalabilmiş ve bu yüzden de tarihi eserlerdeki Batı etkisinin oldukça az olduğu hemen fark edilebilir. Buda'nın dışının korunduğu tapınağa her gün binlerce "hacı" geliyor. Tapınağın yanındaki suni gölse şehre güzel bir görüntü ve sakinlik veriyor. Tapınağa girmek için iki güvenlik noktasında geçiyorsunuz ve yandaki suni göl ne kadar sakinse, 'hacı'ları baştan ayağa arayan askerler de o denli telaşlı. Ama

diğer yandan da titiz olmakta haklılar denebilir çünkü uzun süren iç savaşta kutsal binalar her zaman için hedef teşkil etmiş. Devamında tapınaktan tren istasyonuna doğru inince tam bir cümbüş havasında çarşı başlıyor. Bu kadar küçük bir şehirde bu kadar çok gürültü ve araba olması insanı şaşırtıyor. Ama nadir bulunabilecek böylesi bir kaostan zevkini çıkarmak gerekir yoksa bir daha nereden bulunur ki bu keşmekeş?

-di'li geçmiş zaman: Nuwara Eliya

Kandy'den sonraki durağımız Sri Lanka'nın çay diyarı Nuwara Eliya. Nuwara Eliya, Sri Lanka'nın dünyaca ünlü çayının en kalitelisinin yetiştiği şehir. Sri Lanka'da yollar insanlarla tıklım tıklım olduğu için yolculuk yavaş sürüyor; Nuwara Eliya, Kandy'den sadece seksen kilometre ötede olmasına rağmen yol 2,5 saat sürüyor ve Kandy deniz seviyesinden 500 m yukarıdayken Nuwara Eliya 1900 m'de. İlk önce düz başlayan yol, son 45 km'de yılanların dahi belini kırarak virajlardan ve yeşilin her tonunu cömertçe sergileyen çay bahçelerinin arasından yavaşça Nuwara Eliya'ya varıyor.

Nuwara Eliya'da üç dünya var: orta sınıf Sri Lankalılar, az bir ücrete çalışan ve kendilerine kuşkuyla bakılan Tamiller ve İngilizler'den kalan zenginlik ve alışkanlıkları devralmış, elit bir tabaka. Üç film bir arada aynı seansta Nuwara Eliya'da.

Bu bölgede birçok çay fabrikası ve bu fabrikalara ait geniş çay ekim alanları var ve buralarda genelde Tamiller çalışıyor. Sri Lanka'da adlarını sık duyduğumuz Tamil Kaplanları'yla aynı soydan geliyorlar ancak çatışmalarla hiçbir ilgileri yok. Kuzeydeki Tamiller, Sri Lanka'ya bin yıl kadar önce gelmiş ve haklarının yendiğini düşünerek silaha sarılmış örgütlü bir yapı sunarken çay toplama işiyle uğraşan Tamiller -ki Tamil nüfusunun çoğunluğu- 19. yüzyılda Hindistan'dan Sri Lanka'ya çay toplamaları için getirilmiş işçilerin torunlarından oluşuyor. Ama diğer yandan da hükümet kuzeydeki direnişçilere destek verebilecekleri düşüncesiyle Nuwara Eliya'daki Tamiller'i çok sıkı kontrol altında tutmaya devam ediyor.

Yüksekte olduğu için sıcak mevsimde kıyı bölgelerinin neminden kaçan Sri Lankalılar için popüler bir tatil beldesi Nuwara Eliya. Eski İngiliz yapılarını halen koruyan şehir, bazen insanı kendini İngiltere'de hissettirecek kadar da ileriye gidiyor. Şehrin en büyük parkının adı da tahmin edilebileceği gibi Victoria. Güzel düzenlenmiş, temiz ve halkın çok sevdiği bir alan. Parka bakan bölgede İngiliz mimarisine uygun inşa edilmiş evler ve yakınlarda zengin çocuklarının gittikleri özel okullar var. İngilizler'in kurduğu golf sahası, memurlar kulübü, ordu barakaları halen kullanıma açık. Postane bile İngiltere'deki planlara uygun inşa edilmiş; şehirde kullanılan posta kutuları 105 sene önce İngiltere'de ithal edilmişler ve halihazırda kullanımdalar.

Ve şimdiki zaman: Kolombo

Görüntü 1:

Şiddetli yağmurlar dereleri taşırmış ve dere yataklarındaki gecekonduların bir kısmını su basmış. Bir gecekondu evinin kapısı açık, içeride su içinde birkaç mobilya görülüyor. Büyükbaba ve baba bahçede sandalyelerine oturmuş, su dizlerinin hemen altına kadar yükselmiş, suyun içinde her şey normalmiş gibi oturuyorlar ve evin soluna bakmaktalar. Kapının solunda anne çocuğuyla oynuyor; üç yaşlarındaki çocuğunun beline denizde kullanılan şişme kazlardan birini geçirmiş ve çocuk neşe içinde sel baskınına uğrayan evlerinin önünde sulara yüzüyor. Baba, büyükbaba ve anne dizlerine kadar su içinde çaresiz bir şekilde çocuklarını seyreliyorlar.

Görüntü 2:

Şehrin ana pazarının olduğu kesimdeki çöp dağlarında tonlarca kokmuş sebze var. Uzun zamandır çöpün toplanmadığı belli. Kargalar çöpü karıştırıyor ve tek rakipleri aynı çöpü karıştıran insanlar. Her iki canlı da aynı yerde yaşamını devam ettirmek için bir şeyler arıyor.

Görüntü 3:

Çukurlarla dolu sokakta su birikintilerine basmadan yürümeye çalışıyorum, kolay değil. Sokakta mücevherciler var. Hepsinin önünde güvenlik görevlileri. Bu delik deşik sokakta nasıl parçalanmadığına hayret ettiğim bir Porsche geliyor, mağazanın önünde duruyor. Havalı bir hanım iniyor, arkasından büyük bir Jeep Cherokee. Ondan da bir bayan iniyor ve kol kola giriyorlar; mücevherci ellerini ovuşturuyor.

Görüntü 4:

Şehirlerarası otobüs terminalinde herkesi arıyorlar, bana gelince geç yapıyorlar. Yolda iki kere otobüsü durduruyorlar, ağır makineli tüfeklerle kum torbaları arkasına saklanmış askerler tedirgin gözlerle yolu süzüyor. Arada arabaları ve tuk-tuk'ları durdurup içindekileri arıyorlar.

Kısacası Kolombo, Sri Lanka'nın başkenti. Birçok yolcunun uğramayı tercih etmediği yerlerden. Fakirlik, pislik, gürültü, egzoz, trafik, terör, kuzeydeki ciddi sorunlar, çok zengin küçük zümre, her şey var -yani eşitsizlik var. Gerçekten uğranılmaması gereken bir yer olabilirdi, ancak her şeyden önce Sri Lankalılar var! Her zaman gülen, selam veren, soru soran, meraklı, "ülkeme hoş geldiniz"i ağızlarından eksik etmeyen, sıcakkanlı insanlar var. Sadece bunun için bile Kolombo ve Sri Lanka dolaşılmaya değer. Şehir için pek pozitif bir şeyler söyleyemeyeceğim ama sokağa çıkın turlayın biraz. Manavdan bir elma alın, manavın komşusu size adını bilmediğiniz bir yemek ikram etsin; adres sorun, üç beş kişi başınıza toplansın anlatmayı denesin, beceremesin sonunda biri sizinle beraber doğru yolu bulana kadar yürüsün. Diyeceğim o ki, Sri Lanka'da görülmesi gereken esas şey: Sri Lankalılar. Unutun diğer bütün terslikleri, köri ve pilavı yağmalayın, sokaklarda taban tepin, tuk-tuk sürücülerıyla pazarlık edin, askerlerle sohbet edin, soru sorun... Sri Lanka'nın günlük hayatına balıklama dalın.

Gez Burayı, Gör Dünyayı: Hong Kong

Ticaret deyince ilk aklımıza gelen yabancı merkezlerden olan Hong Kong dört ana bölgeden oluşuyor: Hong Kong adası, Kowloon, Lantau ve Yeni Bölgeler. Hong Kong'u hızlıca gezmeye en kuzeyden başlıyoruz, Yeni Bölgeler'den. "Yeni Bölgeler" adı sizi kandırmasin yüz sene önce İngilizler bölgeyi Çinliler'den kiraladığında bölgeler yeniymiş, şimdiyse adı kalmış yadigar. Şimdilerde şehirden uzak olması sebebiyle (ki sadece 45 dakikada ulaşılıyor) pek tercih edilmeyen bir bölge burası. Şehir merkezine göre oldukça açık, rahat nefes alınacak parkları olan, hoş bir bölge. Yeni bölgelerin yukarısı Çin, aşağısı Kowloon. Kowloon'u hızlıca tarif edeyim: Mahmutpaşa esnafının Levent plaza insanlarıyla yan yana yaşadığı ve çalıştığı bir sauna düşünün ve çok ama çok kalabalık yapın, üstelik herkes her an bir şeyler satma peşinde olsun, koştursun: sokakta pijamayla dolaşan insanların yanında çizgili takım elbiseleriyle bankacılar, onun yanında uluslararası emlak şirketlerinde çalışanlar, onun yanında Afrikalı tüccarlar, onun yanında uzun entarileri ile hem sohbet eden hem de vitrinleri kesen Araplar, hepsinin yanında sıcaklığın 35 dereceyi nem oranının ise yüzü bulduğu bir havada sıcak sıcak yemek hazırlayan atletleri fora etmiş sokak satıcıları, kaldırıma yayılmış gazete satanlar, devasa buhar kazanlarının ardında bir deri bir kemik görünen küçük aşçı yamakların hepsini bir araya koyun. Sonra da filmi iki kat hızlandırın, Kowloon böyle bir yer. Hani bazı şeyler yaşanmadan anlaşılmaz ya, Kowloon'a gitmek lazım. Özellikle akşamları eğlence mekanları civarı öylesine meşgul ve öylesine nemli ki gerçek değil neredeyse. İnsanın güleceği geliyor, koca bir kamera şakası diye. Öylesine canlı, öylesine hareketli ki esas alışveriş yerleri de burada zaten.

Kowloon'un karşı kısmı Hong Kong'a adını veren -eveet- Hong Kong adası. Bu ada Kowloon'un biraz daha derli toplu olanı. Ana alışveriş mekanı Causeway Bay çevresi. Causeway Bay'de aynı zamanda yemek mekanları bol, ne isterseniz ve özellikle istemedikleriniz burada. Bazı yemekleri nasıl keşfetmişler bilemiyorum. Örneğin kaplumbağa kabuğu tatlısı denedim, ve halen anlamadığım şeyler var: 1) kabuk nerede, bu yumuşak bir şey, 2) ee, bu tatlıysa şeker nerede?, 3) içinde kahve yoksa niye kahve kokuyor (ki zaten ben ne olduğunu bilmeden kahveli kek diye almıştım), 4) kaplumbağa kabuğundan tatlı yapmak kimin aklına, niye geldi?, 5) peki niye kendimi durduramayıp başka bir tatlı daha deniyorum ve garsonun anlatmakta güçlük çektiği deniz hayvanı bir tatlıda ne arıyor ve ben niye gidip bunları buluyorum? Eli yüzü düzgün kalacak yer arayanlar bu yakaya geçebilirler. Hong Kong'da ulaşım her saat çok kolay, metro yakınında bir yerde yatacak bir yer bulursanız uzaklığına bakmayın.

Hong Kong adasının batı tarafında en büyük ada, Lantau var. Lantau'nun

hemen hepsi yeşil alan olarak ayrılmış. Hong Kong'un gürültü patırtısından kurtulmak isteyenler bir otobüs biletiyle kendilerini ufak balıkçı kasabalarında yemek yerken bulabilirler. Bu kadar kalabalık ve sıkışık bir şehrin yanında geniş yeşil alanların olması çok güzel bir şey.

Eh, artık Hong Kong'u üç aşı beş yukarı biliyorsunuz, artık alışverişe başlayabilirsiniz. Hong Kong, Çin'in ticaret kapısı. Bir nevi serbest bölge, Çin'in üretim sanayinin gösteri odası. Aklınıza ne gelirse satın alabilirsiniz bu şehirde. Sokakta saat satmak için sizi çeviren işportacı size isterseniz tek saatin fiyatını ya da ilgilenirseniz bir kilo saatin fiyatını veriyorsa bu adamlar ticarete ciddiler demektir. Merak edenlere uyduruk bir saat 2-3 \$, kilosu 45-60 \$ arası, dileyenler tonla alabiliyor. Aynı durum gözlük çerçeveleri için de geçerli, girdiğim küçük bir handaki tek tezgahlık bir dükkan, isteyenlere kilo ile gözlük çerçevesi satıyordu ve başı bayağı kalabalıktı.

Bilinen markaların gerçekleri şehre dağılmış onlarca alışveriş merkezinde rahatça bulunuyor, aynı markanın taklidini arayanlarsa gece açılan pazarlara gidebilirler. Hadi siz alışverişe koyulun ben de şurada ananas sosunda tavuk ayaklı ve yumurtalı balık başı yiyeyim (bir daha lokantaya gittiğimde yemeğin içinde ne olduğunu ısmarlamadan önce soracağım).

Güzel Bir Hong Kong Günü

Hong Kong'ta bugün sizinle güzel bir gün geçireceğiz. Güzel bir kahvaltıyla başlayalım, Hong Kong'ta Hong Kong'luların yaptığını yapacağız. Sabah kahvaltımız Dim Sum: buharda pişirilen ve pirinç ununa et, sebze, çerez koyulup sarılmasıyla yapılan bir nevi mantı. Dim Sum lokantaları her zaman dolu, hele hafta sonuysa bir saate kadar kuyruk bekleyebilirsiniz. Biz o kadar kalabalık olmayan bir yerden başlayalım istiyorum, şehir merkezinden biraz uzaklaşacağız. Kowloon'dan bindiğimiz tren bizi yarım saatte Yeni Bölgeler'e getiriyor. İstasyona yakın caddelerde bir çok ünlü lokanta var, yemek kalitesini şansa bırakmamak için iyice kalabalık olan birinde kuyruğa giriyoruz, 40-45 dakika beklememiz gerekecek. Kısa bir yürüyüş için iyi bir zaman. Yeni Bölgeler'in ünlü olduğu bir başka konu da dilek ağaçları. Türkiye'de evlialara adakta bulunuyorlar, burada tanrılara dua edip dileklerini ağaca asıyorlar. Üç tane dilek ağacı yan yana, ikisi dinlenmeye alınmış: üzerilerine asılan dileklerden nefes alamaz hale gelmişler, şimdi sadece ağaçların yanındaki tahtalara dilek asmak serbest. Sabah sabah gelenlere bakılırsa hafta sonları bir başka Hong Kong geleneği de dilek dilemek.

Lokantada sıramız geldi, etli, tavuklu, balıklı ve sebze Dim Sum'ları denedik. Lokanta daha da kalabalıklaştı, daha sakın bir yere gidelim mi? Lantau Adası'ndaki Tai Po balıkçı köyüne ilk önce metro sonra da bir otobüse binerek ulaşıyoruz. Neyse ki otobüste havalandırma var, dışarısı yanıyor. Tabii birazdan köyü arşınlayacağız, o başka. Köy meydanında tekne turu satmaya çalışan balıkçıları aştıktan sonra çarşıya ulaşıyoruz. Çeşit çeşit deniz ürünü hem taze hem kurutulmuş olarak satılıyor. Hong Konglular

daha çok kurutulmuş olanlarına rağbet ediyorlar. Tek katlı, küçük, tenekeyle kaplı evlerin arasından yürüyerek köyün içinden geçen nehri denize ulaşana dek takip ediyoruz. Sırıklar üzerine kurulmuş evlerin balkonlarında yaşlılar uyuşuk bir şekilde gelen geçeni seyreliyorlar. Deniz yeni çekilmiş olmalı, bazı evlerin balkonuna bağlı kayıklar kuma iyice oturmuş. Akşama gelgit olup sular geri geldiğinde, balkondan doğrudan kayığa atlayıp denize açılmak mümkün olacak. Şimdiyse kumda kayığı itmek güç ister. Nehrin ağzında küçük bir Budist tapınağı var. Güneşten kaçan bir aile ağacın altına sığınmış, beraber şarkı söylüyorlar. Biraz oturalım burada, ne güzel esiyor. Hong Kong merkezinde binalar yan yana olduğu için rüzgar hiç yok. Köyde üç saat kadar kaldık, yeter. Sıradaki yerlere geçelim mi? Köy merkezinden otobüse binip Büyük Buda (Tian Tan) tepesine gidiyoruz.

1993 yılında bitirilen dünyanın en büyük bronz Buda heykeli, Hong Kong'u yukarıdan gören yeşillik büyük bir tepede yer alıyor. Po Lin Manastırı da heykelin hemen yanında. Tapınmaya gelenlerden daha çok, güzel manzarası için gelen turist var. Heykelin yanına çıkıyoruz, giriş ücretine bir dondurma ve su dahil, iyi fikir. Gölge bir yer bulup dondurmamızı yerken Hong Kong'ta böylesine yeşil alan bırakan planlamacıları içimizden tebrik ediyoruz. Heykel çevresinde ziyaretçiler için güzel bir tesis yapılmış, yeme içme mekanlarında iyice soluklanıyoruz. Öğle yemeğini geç de olsa yiyip teleferiğe doğru yürütüyoruz. Buradan teleferik yolculuğu yaklaşık 20 dakika sürüyor, kısa değil yani. Havadan patikaları ve sol yandaki havaalanından kalkan uçakları seyrederek ağır ağır deniz seviyesine süzülüyoruz. Keyifli bir yolculuk. Teleferik istasyonu metronun hemen yanında.

Hong Kong adasında Central'da metrodan iniyoruz. Hafta sonu Hollywood Caddesi'ndeki antikacılar şöyle bir bakıyoruz, asıl gelme amacımız Man Mo tapınağını görmek. Hong Konglular'ın çok geldiği, güzel bir yapı burası. İçerisi yanan tütsülerden dolayı dumana boğulmuş durumda. Görevliler arada bir sönmeye yüz tutan tütsüleri dışarı çıkarıp söndürüyorlar, yoksa nefes almak imkansız hale gelecek. Tavanda asılı fenerler içeriye ayrı bir hava veriyor. Man Mo'dan ayrılıp Kowloon'a geçiyoruz. Köprülerin altında ve kaldırımlarda yolun iki metre yakınında sanki yeşilliğin ortasındaymış gibi piknik yapıp sohbet eden Filipinli ve Endonezyalılar'ın yanından geçiyoruz. Bu şehirde yaklaşık 250.000 hizmetçi var ve çoğu bu iki ülkeden geliyor, çok düşük maaşlarla çalışan hizmetçiler parasızlıktan dolayı eğlence yerlerine gidemiyorlar, ama ne dert! Kimisi gitarını alıp gelmiş, kimisi kaldırımda karaoke yapıyor. İsterseniz buyurun siz de karaokeye, memnun olurlar. Öğleden sonra kurulan ve bütün gece açık kaldığı için gece pazarı adını alan "Temple" Caddesi pazarına gidiyoruz. Temple pazarında yok yok: 1 dolara tişörtler, her türlü taklit mal, DVD'ler, ayakkabılar, el işleri, çantalar. Burası daha fazla kalabalık olmadan pazarın el falı bakanlar kısmına yürütüyoruz. İki sokak dolusu el falcısı tezgah açmış müşteri bekliyor, bazılarının önünde epey bir kuyruk varken çoğunun müşterisi yok. Önünde kuyruk olanlar iyi olmalı. El falı bakanlar sokağının sonunda Çin operası söyleyenlerin olduğu bölüm var. 20-30 m arayla müzik grupları toplananlara eski tür operalardan örnekler sunuyorlar. Burada daha fazla kalabiliriz, ilginç bir bölge ama acele etmemiz lazım, saat sekizde

Hong Kong limanı ışık gösterisi var. Kowloon'da Tsim Sha Tsui metro istasyonunun hemen çıkışında deniz kenarı yayalar için geniş bir yürüyüş alanı olarak düzenlenmiş. Her akşam saat 8'de burada ışık ve ses gösterisi var. Karşı kıyıdaki 44 gökdelen ışıklandırılmış, müzik eşliğinde değişik renklerle sanki dans ediyorlar. Enfes bir görüntü. Doğal olarak Tsim Sha Tsui tıklım tıklım.

Tsim Sha Tsui'daki güzel manzaranın daha iyisini ancak bir noktada bulabiliriz, Victoria Tepesi'ne ıkıyoruz. Admiralty İstasyonu'ndan kısa bir yürüyüşle tepeye çıkan tramvaya varıyoruz. 5 dakika içinde dünyanın en iyi gece manzaralarından biri ayaklarımız altında: Hong Kong adası ve Kowloon'un parlayan ışıkları ve aralarındaki deniz. Muhteşem. Cam kenarında yer verebilen bir lokanta buluyoruz, güzel bir Hong Kong gününü iyi bir yemekle talandıracağız. Gün bitti mi? Tabii ki de hayır. Tramvayla aşağı inip en yakındaki ayak masajı salonuna giriyoruz. şehirde neredeyse her elli metrede bir bu salonlardan var, salonlar genelde ğlenden sabah dörde kadar açık. Ayak masajını -refleksoloji- acı veren bir zevk olarak tanımlayabiliriz, tecrübeli bir masr ayaktaki noktalara baskı uygulayarak kısa zamanda bütün vücudunuzu rahatlatılabilir. Yalnız şu "ayaktaki noktalara baskı uygulama" safhası sizi koltuğunuzda zıplatacak kadar acı verici olabilir. Masaj bitince iyice rahatlamış, ayaklarım yerden iki santim havada hostele geri dönüyorum. Başımı yastığa koyar koymaz dalıyorum ve güzel bir Hong Kong günü böylece bitiyor.

Endonezya

- Sumatra Adası'nda yaşayan Batak Kabilesi, hem gelenekleri hem de evlerinin mimarisiyle dikkat çekiyor.

Filipinler

- Bohol Adası'ndaki binden fazla tepenin bulunduğu bölgeye Amerikan Hershey's çikolatasını andırdığı için, Çikolata Tepeler adı verilmiş.

Güney Kore

- Başkent Seul'de açık hava lokantaları.

İran
• Kashan'da
tipik bir kahvehane

Japonya
• Tokyo'nun Harajuku
semti modayı seven
gençlerin buluşma
noktası.

Kamboçya
• Muhteşem
Angkor Wat Tapınağı
• Phnom Penh'de Su
Festivali'nde yarışan
kürekçiler

Laos
• Güney Laos'ta bir yerli.
• Luang Prabang'da bayram sabahı.

Malezya
• Borneo'da bir fırın.

Moğolistan
• Moğol çoban evinin önünde.
• Pazar yerinde karizmatik amca.

Srilanka

- Kolombo'da pazar yeri
- Kandy'de bir tapınağın girişi.

Tayland

- Bangkok'da Khao San yolu.
- Tren istasyonunda sokak berberleri.

Vietnam

- Saygon'da motosikletliler. (Şehirde 6.000.000 motor var)
- Mekong Deltası'nda Cao Dai Töreni.

3. Bölüm

Okyanusya

Avustralya
Yeni Zelanda

8 kişilik köyün 11 kişilik kriket takımı: Avustralya

Avustralya haritasını önünüze koyun. Yerleşim birimlerinin yerlerine bakın pek çoğu kıyıya yakındır. Avustralya nüfusunun tam tamamına % 97'si kıtanın deniz kıyılarında yaşar. Geri kalan % 3'üyse koca kıtanın içine dağılmış küçük köylerde her şeyden uzakta ve izole bir yaşam sürerler.

Parachilna böylesi köylerden biri. Köy, Güney Avustralya'nın büyük kentlerinden Adelaide'ya yaklaşık 500 km mesafede. Parachilna'nın nüfusu sekiz kişi. Köyde işsizlik sorunu yok: Sekiz kişi de köyün barı ve otelinde çalışıyor. Otel ve bar, akşamları tıklım tıklım dolu. Boş arazide ve terk edilmiş yollarda saatlerce araba kullandıktan ve yolda pek canlı görmeden ulaştığınız Parachilna'da otel ve barı dolu görünce ister istemez şaşırıyorsunuz. Buraya gerçekten her şeyden uzaklaşmak isteyenler ve değişik şeyler görmek isteyen turistler geliyor -barmen her sene Almanya'dan gelen müşterilerinden bahsediyor. Köyde beş sene öncesine kadar telefonları yokmuş, o zaman müşteriler daha memnunmuş ama şimdi yeni yapılan telekom kulesi sayesinde internetleri bile var.

Parachilna'nın bir kriket takımı var ve bölgesel turnuvalara katılıyor. Ancak kriket takımları bilindiği üzere on bir kişilik bir kadroya sahip olmak zorunda olduğu için sekiz kişilik köy, yakınlardaki çiftliklerden ödünç oyuncu alıyor. Turnuva sonunda da herkes kendi yoluna dönüyor ve Parachilna yine sekiz kişi kalıyor.

Köyün barının aynı zamanda deve, kanguru ve emu etiyle yaptıkları 'vahşi ziyafet'leriyle de ünlü bir mutfığı var. Geceleri Adelaide'daki elektrik santraline yük taşıyan trenin geçmesi bir başka ilginçlik doğrusu: 180 vagonluk dünyanın en uzun treninin geçmesi beş dakikayı buluyor. Burada birçok film çekilmiş ama aklımda kalmadı hiçbirisi, bir tek Parachilna'nın tren istasyonunun *Çit* (Rabbit Proof Fence) filminde set olarak kullanıldığını hatırlıyorum. Hatırlıyorum diyorum çünkü akşam biraz bulutlu geçti benim için, Avustralyalılar'ın bu kadar çok içtiğini bilmiyordum. Buradaki geleneklerden biri de "içki bağırarak" (shout) -yani ısmarladık. 10 kişilik bir grupta olduğunuzu varsayalım ve birisi size bira ısmarladı, doğal olarak biranızı bitirince sizin de gruba geri ısmarlamamız gerekiyor. Ancak gruptaki herkes herkese en az birer kez ısmarladığında durulabiliyor ya da ikinci tura geçilebiliyor. Çok şükür ki bu geleneği öğrendiğim grup altı kişilikti ve ikinci tura katılmayışımı "içki kaldıramayan bir yabancı" oluşuma verdiler. Avustralyalılar'ın içme hali efsanevi bir hale gelmiş sevgili okuyucu, hatta Outback'teki Tennant Creek kasabasının

kurulduğu yeri bile içkiye bağlıyorlar. Outback'teki tüm kasabalarda telgraf istasyonu şehrin göbeğinde, Tennant Creek'teyse 12 km şehrin dışında. Hikaye o ki, telgraf istasyonu kurulduktan sonra etrafına yeni yerleşen insanlar kamp çadırlarını kurmuşlar ve hemen yanına yeni bir çadır-bar açılmış. İstasyona bira getiren kamyon yolda kaza yapınca biraları çölde taşımak yerine önce çadır-barı ve ardından bütün çadırları söküp bira kamyonunun yanına taşımışlar; telgraf istasyonu da tek başına ortada kalıvermiş. Tennant Creek içme geleneğini bugün de sürdürüyor ve hükümet de alkolizmle mücadele etmek için alkolü sınırlandırma çalışmalarına girişiyor.

Parachilna çok kalabalıklaşmadan (nüfusu 10 kişi olmadan) uğramanızı bekliyor sevgili okuyucu.

En Güneydeki Bakır (ve Batık) Kıta: Yeni Zelanda

Yeni Zelanda, Pasifik Okyanusu'nda dağlık adalardan meydana gelmiş, ana geçim kaynağı hayvancılık ve tarım olan bir devlet. Büyük kardeşi Avustralya'nın gölgesinden sıyrılmaya çalışan bu ada devleti, çoğumuz *Yüzüklerin Efendisi* filmindeki sahneler sayesinde görme olanağını bulduk. Bu güzel ada devletinde gezmeye başlamadan önce Yeni Zelanda'yı tanımaya, cevaplaması görüldüğü kadar kolay olmayan bir soruyla başlamak istiyorum: Yeni Zelanda hangi kıtada?

Okyanusya ya da Avustralya? Hayır ikisi de değil. Antarktika? Yok o da değil. Ec, geriye Kuzey ve Güney Amerika'yla Avrupa ve Asya kalıyor ki onlar da mümkün değil. Peki açıklıyorum sevgili okuyucu Yeni Zelanda aslında bir kıta: Zelandiya kıtasının su üzerinde kalan son kısmı. Yeni Zelanda da batık olduğu için kıta listesine giremeyen kıtanın bir parçası. Ülke topraklarının büyük kısmı iki adadan oluşuyor ve adaların isimleri hayal gücüne yer bırakmıyor: Kuzey ve Güney adaları. Ülke topraklarının büyüklüğü hemen hemen Türkiye'nin üçte biri. Ülkede yaşayan 4,2 milyon insan var ve kişi başına neredeyse 11 koyun düşüyor: Ülkede 45 milyon koyun var. İnsanlar ada ekonomisinin küçük olmasından ve et fiyatlarındaki dalgalanmaların ekonomiyi etkilemesinden şikayetçiler. Son beş senede 400.000 göçmen almalarına rağmen nüfus hemen hemen aynı kalmış. Bu nasıl hesap diyenler için hemen açıklayayım: 400.000 yeni göçmen ülkeye yerleşirken 350.000 Yeni Zelandalı başta Avustralya ve İngiltere olmak üzere başka ülkelere göçmüş. Ada sakinlerinin atalarının çoğu İngiliz olduğu için ülkede hemen göze çarpan bir İngiliz etkisi söz konusu: trafik işaretleri, insanların yüzleri, âdetler ve yemeklerin yavanlığı, hep aynı. İngilizler'den sonra en büyük etnik grup Maori'ler nüfusun yaklaşık % 15'ini oluşturuyor. İngilizler'in yüzlerce kolonisine en çok çektirenler Maoriler olmuş; bu kabileyi senelerce yenememişler. Uzun süre ikinci sınıf vatandaş sayılan Maoriler, sonunda haklarını kazanmışlar: Artık Maoriler'in kendi etnik partileri var ve Maori dili ülkenin ikinci resmi dili olarak kabul görüyor.

Ülke nüfusunun 200.000 kadarı Doğu Asya kökenli. Hükümet, parası olan Çinli ve Koreliler'in ülkeye göçünü teşvik etmiş. Onlar da büyük şehirlere yerleşip hemen bakkal, temizlikçi, etnik lokanta sektörünü ele geçirmişler. Eveet temel bilgileri aldıktan sonra şimdi yola çıkabiliriz sevgili okuyucu. Bu gezide sizinle adanın önemli kenti Christchurch'ten başlayıp geniş bir daire çizerek yine Christchurch'e geri dönen Güney Adası'nın tam bir turunu gerçekleştireceğiz.

Christchurch

Güney Adası'nın en büyük şehri ve turizm merkezi olan Christchurch'ün üçte biri yeşil alan. Christchurch, tipik bir İngiliz kenti: bahçeli evler, bakımlı sokaklar, geniş parklar ve tabii İngiltere'den ithal sokak isimleri. 360.000'i bulan nüfus çok kozmopolit; anacaddelerden Manchester ve Gloucester üzerinde yürürken birden 200 m içinde Çin, Vietnam, Hint, Türk, Bangladeş, Fransız, İngiliz ve Yeni Zelanda lokantalarını geçiyorum.

Bu şehirden Güney Adası'ndaki her türlü tur ve aktivite için organizasyon yapmak mümkün. Şehirden sadece iki saat uzaklaşarak kayak, balina seyretme, paraşütle atlama, mağara gezileri, yunuslarla yüzme, balon seferleri yapmak mümkün. Şehir halkının kitap okuma alışkanlığı kendisini nüfusa göre oldukça fazla olan kitapçılarda gösteriyor. Öğrenci nüfusunun bolluğu da "fast-food" lokantaların ve kafelerin caddelerde oldukça sık yer almasıyla kendini gösteriyor. Anacaddede parti giysileri satan bir mağaza, vitrinine parti ilaçları adı altında "doğal kafa yapıcılar" koymuş. Yasak mı değil mi diye sorarken Yeni Zelanda hükümetinin "Madem kullanacaklar, o zaman kötünün iyisi olsun" demesi sonucu başlayan bir uygulama. Dolayısıyla etkisi bakımından yasaklı uyuşturuculara benzeyen ama bağımlılık yaratmayan ve yan etkisi az olan bitki özlü parti hapları serbestçe satılıyor.

Caddelerde dolaşıp şehrin her yerinde bulunan parklarda vakit geçirmek dışında Christchurch merkezinde kolayca yapabileceğiniz bir aktiviteyse tramvayla şehir turu. Cathedral Meydanı'ndaki açık hava satranç alanının yanından bineceğiniz tramvayda makinist aynı zamanda turist rehberi. Yarım saat süren turda şehrin tarihini anlatılıyor -özellikle yağmur yağarken iyi bir seçenek.

Greymouth

Ertesi sabah Christchurch'ten bindiğim TranzAlpine treniyle adanın batı kıyısındaki Greymouth'a geçiyorum. İki şehrin arasındaki Alp Dağları'nı (İngilizler şehir ve cadde isimlerinin yanı sıra Avrupa'dan dağ isimlerini de ithal etmişler) trenle aşmak karayoluna göre daha çekici bir seçenek. Geceleyin don olduğu için de yerlerde buz var. Tren hareket ederken güneş yüzünü göstermeye başlıyor ve geniş ekili ovoid beyaz sisler yükselmeye başlıyor. Alp Dağları'na tırmanmaya başladığımızda çevremiz ilk önce ağaçlarla kaplı ama sonra yükseldikçe seyrekleşiyor. Vadilerden, tünellerden ve köprülerden geçerek yükseliyoruz. Arthur Geçidi civarında trene iki lokomotif daha ekleniyor çünkü bu geçit sonrasında tren raylarının geçtiği bölge çok eğimli ve tek lokomotifli trenler yol alamıyor. Arada çok küçük yerleşim birimlerinde dahi duruyoruz arkada makinistin anonsu duyuluyor: "Buranın nüfusu 30, ana geçim kaynakları odunculuk. Şimdi geçeceğimiz istasyonda eskiden 5 kişi yaşırdı, şimdi yaşlı bir adamla köpeğinden başka kimse yok." Çok güzel manzaralar eşliğinde keyifli geçen dört saatin sonunda Greymouth'a varıyoruz.

Greymouth, eskiden madencilikle geçinirmiş, sonra maden bitmiş. Şimdi iç kesimden gelen kömürün ana transit noktası ve bölgenin en büyük ticaret merkezi. Hostele yerleşip biraz oyalanıyorum. Saat beş gibi şehrin anacaddesine indiğimde şaşırıyorum çünkü lokantalar haricinde açık dükkan yok. Burası ticari merkezse eğer, diğer şehirlerdeki dükkanlar kaçta kapanıyordur acaba? Greymouth şehri civarında yürüyüş rotaları dışında pek yapılacak bir şey yok. Daha fazla vakit kaybetmeden yakındaki Franz Josef buzuluna geçmeye karar veriyorum.

Franz Josef

Sabah deli gibi yağın yağmur beni uyandırıyor. "İyi ki Greymouth'ta kalmıyorum içeride oturmak zorunda kalacaktım" diye düşünürken Franz Josef'te beni daha çok yağmurun beklediğini bilmiyordum tabii. Yolda Hokitika, Ross gibi altına hücum günlerinde kurulmuş ve altın bitince önemini kaybetmiş kasabalarda duruyorum: Çok sakın, denizden devamlı esen rüzgarın erittiği kumsallara sahip, bakımlı kasabalar... Öğleye Franz Josefe varıyorum. Bir benzin istasyonu, bir market, on kadar lokanta ve yirmi civarı kalacak yerden ibaret olan Franz Josef'te toplam 100 kişi yaşıyor. Franz Josef'in varlık sebebi yakındaki aynı adlı buzulu ziyaret edenlere hizmet vermek. Buradaki tur acenteleriyle isterseniz buzulda yürüyebilir, yakındaki yağmur ormanında turlayabilir, helikopterle uçabilirsiniz. Bu yağmurda buzula çıkmak bana pek çekici gelmedi. Siz de ya içeride oturabilirsiniz ya da benim yaptığım gibi ırmak kenarında uzun bir yürüyüşe çıkabilirsiniz sevgili okuyucu. Özellikle yağmurdan göz gözü görmezken yürümenin zevki bir başka oluyor; ıslanacağım diye korkmuyorsunuz, ilk dakikadan sonra ıslanacak yeriniz pek kalmıyor çünkü. Hem zaten hostel koridorundaki devasa kurutma makineleri de bir işe yaramalı, öyle değil mi?

Queenstown

Franz Joseftan sonra sırada "adrenalin sporları başkenti" Queenstown var. Şehri ilk kuranlar bakmışlar manzara bir kraliçeye layık olacak kadar güzel, şehre Queenstown (Kraliçe Kenti) adını vermişler. Hakları da yok değil: Göl kenarına kurulu olan şehir, suyun kenarından dimdik yükselen görkemli dağlara ve bu dağları kaplayan çam ormanlarına bakıyor. Dört tarafı dağlarla çevrili bir golün kenarına kurulmuş Queenstown'da adrenalin tutkunlarının seçenekleri çok: Bungee jumping (dünyanın ilk ticari bungee jumping şirketi bu şehirden), tandem paraşüt, snowboarding, helikopterden atlayarak dağın zirvelerinden aşağı kayak yapma, kanyonlarda sürat teknesiyle dolaşma, kanyonlarda iple salınma gibi aklınıza gelen ya da gelmeyen hiperaktif her türlü aktivite imkanı var. Queenstown'da şehir içinde ve teleferikle çıkılan tepede dolaştıktan sonra gölde bir gezi teknesine binmek için kıyıya gidiyorum, kar başlıyor. Hımm, şömine ateşi önünde kitap okumak daha çekici görünüyor. Kış festivali zamanı olduğu için her yer tıka basa dolu. Bir gün daha kalıp güzel manzaranın keyfini göle bakan değişik kafelerde

ve göl kenarında uzun yürüyüşlerle sürdükten sonra sabah Dunedin otobüsüne biniyorum. Şehrin çıkışına varınca şaşırıyoruz. Gece yağmaya başlayan kar 10 cm'yi bulmuş ama Queenstown'ın bütün çıkış yolları da kapanmış! 10 cm. Gelişmiş bir ülkede önemli bir turizm merkezi nasıl olur da bu kadar cık karla dünyadan kesilir. Bir daha bizimkilere kızmayacağım. Oluyor demek ki! Fazla takmadım, otobüs şehre geri döndü ve hemen göle bakan kafede cam kenarındaki yerime döndüm. Öğleden sonra yollar açılınca İskoç şehri Dunedin'e geçtim.

Dunedin

Dunedin, İskoç göçmenler tarafından Edinburgh kenti 'kopyalanarak' kurulmuş. Zaten adı da oradan geliyor: Down Edinburgh'un (Aşağı Edinburgh) kısaltması Dunedin. Şehrin planı ve cadde isimleri Edinburgh'un aynı; hatta havası bile, rüzgarı, yağmuru vb. Artık ıslanmaya alıştığım için olsa gerek, havaya aldirmeden geceleyn sokakları arşınıyorum. Dunedin'in merkezi olan Octagon bölgesinde oldukça sık dükkan ve lokanta var. Isınmak için birebirler. Şehrin hemen yanı başındaki Otago Yarımadası tam bir doğal yaşam cenneti: adaya özgü kuşlar büyük bir albatros cinsi, deniz aslanları, mavi ve sarı penguenler ve folklar burada mevsiminde görülebilir. Ben yanlış mevsimde geldiğim için yarımada da görececek bir şey yok.

Tekapo Gölü ve tekrar Christchurch

Dunedin'den sabaha Tekapo Gölü'ne doğru yollanıyorum. Tekapo Gölü'ne gelirken geçilen bölgeler yazının başında bahsettiğim *Yüzüklerin Efendisi* filminde savaş sahnelerinde kullanılmış. Bir otobüs dolusu *Yüzüklerin Efendisi* Turu yapan turist ve onların çakma beyaz sakallı rehberi Gandalf'le karşılaşıyoruz. Tekapo Gölü'nde yine muhteşem manzaralı bir hostelde kalıyorum. Ben bu işi anlamadım, iki adım ötede beş yıldızlı otel ve yanında benim kaldığım hostel. İkisi de aynı manzaraya bakıyor, ikisi de rahat. Birinde geceliği 18 TL diğ erinde 210 TL. Her keseye göre yüksek kaliteli bir şeyler var. Gel de Yeni Zelanda'nın sırt çantalı turizm altyapısını sevm e. Ben sevdim sizi bilmem.

Tekapo'dan sonraki durağım, gezmeye başladığımız şehir Christchurch. Bana inat olsa gerek turum bitmeye yakın, hava bir güzel bir güzel! Yeni Zelanda'nın esas etkileyici olan kısmı doğanın dokunulmamışlığı, adaya özgü bitki örtüsü ve yer şekilleri. Bunlardan yeterince zevk almak için en iyisi yaz mevsiminde gelmek. Yeni Zelanda da gezmek kışın da zevkli, ama hava durumu seçeneklerinizi kısıtlıyor. Yazın araba kir alayıp Güney Adası'nın ücra yerlerine gitmek çok keyifli olabilir -bu ülke dünyanın en düşük araba kiralama fiyatlarına sahip. Fırsatınız varsa bu güzel adayı siz de mutlaka görün sevgili okuyucu.

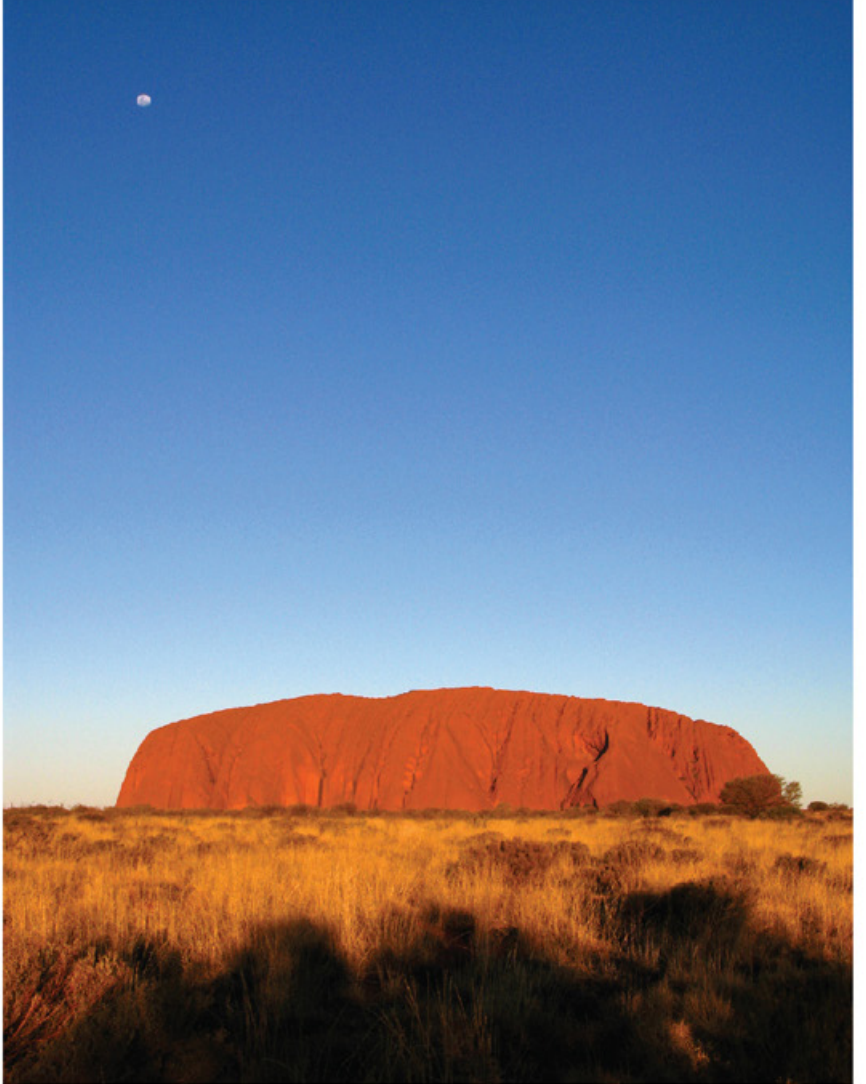
Avustralya

- Sydney'in ünlü opera binası

Avustralya

- Kıtanın tam ortasındaki Uluru Kayası, Aborjinler'ce kutsal sayılıyor.

Yeni Zelanda
• Kuzey Adası'nın
Alp Dağları'ndan geçen
Tranz Scenic Ekspresi.

Yeni Zelanda
• Başkent Auckland
dünyanın en yaşanılır ilk
beş kenti içinde.

Yeni Zelanda
• Kış sporları merkezi
Queenstown kışın bir
başka güzel.

4. Bölüm

Güney

Amerika

Arjantin
Ekvador
Venezuela
Peru
Kolombiya
Paraguay
Uruguay
Bolivya
Şili

Helikopterli çobanlardan Vicuña'lara: Arjantin

Türkçe'ye yerleşmiş deyimlerden biri de sevgili okuyucu, yapılmakta olan işin anlamsızlığını ve ancak geri kalmış bir yerde yapılabileceğini anlatan "burası Patagonya değil" cümlesidir. Oysa Patagonya vahşi doğası, balinaları, buzulları ve helikopterli çobanlarıyla gezmek ve şaşırmak isteyenlere güzel bir dünya sunuyor.

Patagonya'ya ilk gelen İspanyollar bölgede yaşayan yerlilerin uzun boyları karşısında şaşkına dönmüşler. O zamanlar ortalama bir İspanyol'un boyu 1.55 cm iken yerlilerin boyu ortalama 1.80'miş. Bu yüzden bölgeye "devlerin yaşadığı yer" Patagonya adını vermişler. Patagonyalılar olmasa da Patagonya "dev" sıfatını sonuna kadar hak ediyor: Arjantin ve Şili topraklarının güney kısmını kaplayan Patagonya Bölgesi'nin yüzey alanı Türkiye'nin yaklaşık 1,4 katı kadar. Arjantin tarafında geniş düzlüklerle başlayan topraklar Şili sınırında And Dağları boyunca yükseliyor. And Dağları ve Pasifik Okyanusu arasındaysa girintili çıkıntılı birçok fiyort Patagonya'nın batı kıyısını oluşturuyor.

On beş saattir Patagonya'nın batısından doğusuna seyahat ediyorum. Otobüs camından sarının en açığından en koyusuna her tonunu görebiliyorum. Arada küçük küçük başını gösteren ve aniden kaybolan canlı yeşillerle karşılaşıyorum. Kilometrelerce hiç değişmeyen, insanı hipnotize edercesine yolla beraber akan topraklar sonsuz. Çocuklar, aynı şeyi yüz kez sorarak insanı bıktırırlar ya, işte Patagonya tıpkı bir çocuk gibi renklerini, şekillerini size bir kez gösteriyor, sonra tekrar gösteriyor, sonra yine, sonra on kez bin kez, yüz bin kez, aynı, aynı, aynı, aynı. Patagonya yorulmuyor, sıkılmıyor. Siz "gördüm yeter" dedikçe yeniden ve yeniden kendini tekrarlıyor. Burada gökyüzü daha büyük. Yerle göğün birleştiği yer sağda aynı, solda aynı, arkada önde aynı. Göğü küçültecek insan yapıları yok burada. Patagonya kendini tekrar ede ede sizi büyüklüğüne önce alıştırıyor sonra âşık ediyor.

Puerto Madryn, hemen yanı başındaki UNESCO Dünya Mirası sayılan Valdes Yarımadası Milli Parkı sayesinde birçok ziyaretçiyi çekiyor. Tabii ki doğru mevsiminde. Valdes Yarımadası balina, penguin, deniz aslanları ve fokların üremek için tercih ettiği bir bölge. Genelde yaz başında bölgeye gelen hayvanlar sonbahar bitmeden bölgeden ayrılıyor. Sonbaharın son günlerini yaşayan Puerto Madryn'de, turistler ve turistlere hizmet eden işletmeler de ortama uyarak göç eden hayvanlarla birlikte göç etmişler. Birçok konaklama yeri ve lokanta dolayısıyla kapalı. Ancak yine de Valdes Yarımadası'nda, bir gün süren ufak bir gezi sırasında çekingen, henüz yola

çıkamamış tembel balinalara ve penguenlere uzaktan da olsa rastlıyorum.

Hostele döndüğümde diğer misafirleri mangal başında bularak ben de yanlarına katılıyorum. Mangal partisinde Patagonyalı hayvan yetiştiricisi Vicente Williams'la karşılaşıyorum. Mangaldaki etler onun çiftliğinden. Bazen şehre indiğinde arkadaşlarına et getirdiği oluyormuş ve bugün de herkes hostel sahibi sayesinde mangal başında. Vicente'nin atalarının bir kısmı İtalyan, bir kısmı Galli ve bir kısmı da İspanyol'muş. Havadan sudan konuşurken 'beklediği helikopter parçası yanlış geldiği için' Puerto Madryn'e iki gün sonra yine döneceğini söylüyor. Hayvancılıkla uğraşan birinin helikopterle ne işi olabilir? Ancak iş sonradan anlaşılıyor sevgili okuyucu. Vicente geniş ailesiyle birlikte 120.000 dönümlük çiftliğinde yaşıyormuş ve Patagonya fazla yağış almadığı için de uzun süre kullanabilecekleri meraları yokmuş. Onun yerine çiftliğin etrafını telle çevirip hayvanları serbest bırakıyorlarmış. "Çitlerin hep sağlam kalması gerek, yoksa hayvanlar kaçır. Çitleri de haftada bir dolaşırım. Tümünü arabayla gezmem bir buçuk günümü alıyor, ben de işi çabuklaştırmak için mecburen helikopter kullanıyorum. Böylece haftada bir iki sefer havadan kısa bir kontrol turu atabiliyorum. Bir de kırkıma ve kesime hayvan göndereceğimiz zaman sürüleri helikopterle yönlendiriyorum. Hayvanları sesle korkutup kardeşlerimin beklediği yöne doğru sürüyorum."

Bunlar üzerine "Helikopterin olduğuna göre hayvan yetiştiriciliği çok kârlı bir iş olsa gerek" diyorum.

"Patagonya'da fazla yağmur yağmaz. Su olmayınca ot da olmaz. Ot olmayınca inek ve koyun olmaz. Hükümet et fiyatlarını sabitledi, gelirimiz şimdilerde çok azaldı. Bugün olsa helikopter alamazdık ama eskiden durumumuz daha iyiydi" diye cevap veriyor.

İnekleri gütmek için helikoptere binen çobanların olduğu Patagonya'nın bu bölgesinde başka bir şaşırtıcı gerçekse Galler temalı mağazalar ve telefon rehberindeki İngilizce isimler. 1865 yılında Arjantin hükümetinden izin alan Galliler bir gemiyle Puerto Madryn'e inmişler ve orada 150 kişilik bir grup olarak şehrin ilk temelini atmışlar. Bölgedeki diğer şehirler bu ilk Galler yerleşiminden sonra kurulmuş ve haliyle Galler esintili isimler taşıyorlar.

Trelew, Puerto Madryn'e göre biraz daha büyükçe bir şehir. Deniz kıyısından içeriye bir saat kadar gidince Trelew'e varıyorsunuz, arada en küçük bir yerleşim birimi bile yok. Yol boyunca sadece telle çevrili geniş alanlar, arada bir görülen besi hayvanları var ve belki sabırlıysanız eğer görebileceğiniz helikopterli bir kovboy. Trelew, valinin de bulunduğu bölgenin politik merkezi ve ticari önemi dışında turistlere sunacağı pek şeyi olmayan bir yer.

Gaiman, Trelew'den yarım saat uzaklıkta, 1870'lerde yine Galler'den gelen göçmenler tarafından kurulmuş bir kasaba. Şehir, İngiliz usulü çay salonlarıyla tanınıyor. Çay salonlarından birinin önünde bir çaydanlık heykeli

Güney Amerika

bile var; burada çaya saygı sonsuz! Ancak daha önce dediğim gibi salonların çoğu turist mevsimi olmaması sebebiyle kapalı. Açık bir tane çay salonu bulabiliyorum. İngiliz görünümlü ama tek kelime İngilizce konuşamayan yaşlı bir teyze çayın yanında 12 çeşit pasta getirerek "Çayın yanında tatlı bir şeyler yiyin" diyerek son sözü söylüyor. Karanlık basarken iyice yalnızlaşan Gaiman sokaklarından geçerek Salta'ya geçmek üzere yola çıkarken aklımda helikopterler ve elimde halen bitmemiş bir parça kek var.

Salta

Salta, kuzeydoğu Arjantin'de yaklaşık yarım milyon nüfuslu ve "Güzel Salta" olarak bilinen sevimli bir şehir. Salta 16. yüzyılda İspanyollar tarafından kurulmuş. Şehir, eski binalarını koruyabildiği ve doğal güzelliklere yakın olduğu için Arjantin'de son zamanların en popüler tatil yerlerinden biri. Salta'dan yakınlarda bulunan şarap üretim merkezi Cafayate'ye gidebilir, Cacti'de yılda sadece 1 santim büyüyen 3-4 metrelik kaktüslerin yaşına "vay be" çekebilir ve yine Salta meydanındaki güzel kafelerden birinde soluklanıp teleferikle Salta'ya tepeden bakabilirsiniz sevgili okuyucu. Ya da bulutlara bir yolculuk için Purmamarca kasabasındaki rengarenk tepelerde uzun yürüyüşlere girişebilirsiniz.

Salta, ünlü 'Bulutlara Giden Tren'in başlangıç noktası. Tren bu adı, bulutları arkasında bırakıp 4200 m yükseğe çıktığı için hak etmiş. Ancak 2005 yılında tren seferleri demiryolu bakım çalışmaları yüzünden durdurulmuş durumda ve bu çalışmaların bitiminden sonra yolculukların tekrar başlaması bekleniyor. Peki tren yok diye bulutların üzerine yolculuk etmeyecek miyiz? Tabii ki edeceğiz sevgili okuyucu. Yerel firmalardan biri üzeri tamamen açılabilen dört çeker özel yapım bir kamyonla foto-safari turları düzenliyor, bugün onlarla 1200 metreden 4200 metreye çıkıp, ineceğiz; haydi bakalım hayırlısı!

Sabahın altısında Movitrack'a doluşup Salta'dan tren yolunu izleyerek Şili sınırına doğru yola çıkıyoruz. "Movitrack ne?" dediğinizi duyar gibiyim sevgili okuyucu? Dört çeker kamyonun kasasına masa, koltuk, mutfak, tuvalet ve ısıtıcılar monte edilerek her yere gidebilen konforlu bir araç. Yüksek irtifadan dolayı yolcularda çıkabilecek sorunlara karşı aracın kolay erişilir yerlerine oksijen tüpleri bile konulmuş. Ve yine Movitrack hareket halinde iken oturduğunuz koltuktan ayağa kalkıp başınızın üstündeki camı açarak her yerden rahatlıkla fotoğraf çekebiliyorsunuz. Ancak tüm yolcular fotoğraf çekmek için camları açtığında aracın içi rüzgar tüneline dönüşüyor. Üşümek için araçta dağıtılan battaniyelerden almanız ve koka yapraklarından çiğnemeniz gerekiyor. Koka herhangi bir uyuşturucu içermeyen ve kanın oksijen taşıma kapasitesini artırdığı için yüksek bölgelerde arandığı bir bitki. Yüksek irtifa insanlarda nefes darlığı, kusma, bayılma ve bazı hallerde ölüme kadar varan sonuçlara yol açabiliyor. Koka yapraklarıysa böylesi çıkabilecek herhangi bir soruna karşı bir önlem olarak ve aynı zamanda açlığı bastırmak için kullanılıyor. Arjantin'in bu bölgesinde koka bitkisi bakkallarda taze olarak ya da şekerlemelere katılmış olarak serbestçe

satılıyor.

Movitrack'la bir saatten fazla yokuş yukarı yol alıyoruz. Aracımız yukarı çıktıkça bitki örtüsü fakirleşmeye başlıyor; ağaçlar yok olup yerlerini kaktüslere ve kısa boylu çalılara bırakıyor. Etrafta bol sayıda gördüğümüz eşekler irtifa arttıkça yerlerini Vicuña'lara bırakıyor. Vicuña'lar, evcilleştirilemeyen ve oldukça değerli yünlere sahip lama benzeri çok güzel hayvanlar. Arada bir yol kenarında başlarını gösterip kamyonun gürültüsünden kaçıyorlar. Genç Vicuña'ların yünlerinin kilosu 500 \$'a kadar alıcı bulabiliyor; yünler su geçirmiyor, boyanamıyor, leke tutmuyor ve ilk günkü özelliklerini çok uzun bir süre için koruyabiliyorlar. Ve bu nedenle Arjantinliler kendilerinden çocuklarına da kalması arzusuyla Vicuña yününden kazakları daha çok tercih ediyorlar.

Aracımız 3000 m'ye ulaştığında Puna denen yüksek çöl bölgesine giriyoruz. Bu bölgede su çok az, gündüzleri güneş gerçekten yakıcı ama gölgeye girer girmez buz gibi bir hava sizi karşılıyor. Yerlilerin yaşadığı bu bölgede hayat oldukça basit ve ekmek halen tandırlarda yapılıyor; tuvaletler dışarıda, su yok, elektrik yok, sadece hayvancılığa dayalı basit bir yaşam sürülüyor. Puna'da çok az sayıda ağaç olduğu için ve yakacak fazla bir şey olmadığı için evlerde ısıtma yok. Yemek yapmak için bile yakacak malzeme bulmakta zorluk çeken yerliler ilginç bir çareye başvurmuşlar. Aynalı bir uydu antenini andıran bir aygıtla güneş ışınlarını kullanarak yemeği ısıtıyorlar. Aygıtın tam ortasına konan yemek tenceresi çeperlerden yansıyan güneş ışınlarının ısısıyla sekiz saatte ancak pişiyor; akşam yemeğini iki dakikada yapayım diyenlerdenseniz yandınız.

Köyler 8-10 evlik küçük yerleşimlerden ibaret, çünkü çevrenin kaynakları ancak bunu kaldırabiliyor. Evler çamur ve tezек karışımı bir malzemeden yapılmış. Bu malzemenin ısı yalıtımı için iyi olduğu ve sıcaklığın evde fazla yükselmesini ya da düşmesini engellediği söylenebilir. Çünkü önceden de dediğim gibi evlerde soba ya da başka bir ısınma aracı yok. Hava soğudu mu yalnızca battaniye sayısını artırabilirsiniz.

Bu küçük köylerin bir kısmında kilise var ama kiliselerde papaz yok. Yılda sadece bir gün papaz uğruyor ve evlilik, vaftiz törenleri gibi şeyler için bütün köy halkı papazın köye geleceği günü bekliyor. Arjantinliler, Puna köylerinde ölmek için papazın köye geleceği günün beklenmesi gerektiğini belirtip ölmek istemeyen hastaların Puna'da papazsız köylere kaçtığını söylüyorlar. Valla ben onların yalancısıyım!

Giderek daha yukarıya çıkarak bulutları aşağıda bırakıyoruz. Aracımız sonunda 4170 m'ye ulaşıyor. Şili sınırına bir taş atımı mesafede olan bu noktada Türkiye'de bulunan 435 dağın biri dışında (Büyük Ağrı Dağı) hepsinden daha yükseğe çıkmış bulunuyoruz. Bu yükseklikte bulutlar aşağımızda kalıyor ve görüş mesafemizi kapatacak hiçbir şey yok. Puna'nın dağlarını hiç görmediğim kadar net görüyorum. Fotoğraf çekme seansından sonra Salta'ya dönüş başlıyor. Yol 180°'lik birçok virajdan oluşuyor - hayatımda gördüğüm en dönemeçli yol burası. Uçurumlar öylesine dik ve

Güney Amerika

bölge öylesine ıssız ki kaza geçiren araçları oldukları yere bırakmışlar. Yoldaki “Dikkat Tehlike” ve “Dikkat Viraj” işaretlerine kazalarda ölenler anısına dikilen haçlar eşlik ediyor. Anayola ulaşana kadar karanlık basıyor; buradan gerisi Salta’nın merkezine kadar sadece iki saatlik ama düz bir yol.

Kuzeybatı Arjantin’deki Salta, ülkenin başka bir yüzünü görmek isteyenlere güzel fırsatlar sunuyor. Bölgede sizinle birlikte kısa bir gün geçirdik sevgili okuyucu ancak doğa görmek ve kafa dinlemek isteyenler için ideal olan bu yerde çok daha uzun vakitler geçirebilirsiniz.

Galapagos Adaları: Ekvador

Galapagos'u gezdikten sonra bu yazının başlığını seçmek için oturdum, düşündüm. "Köpekbalıklarıyla Yüzmek", "Denizaslanlarıyla Oynamak", "Dev Kaplumbağaların Peşinde", "Tembel İguanaların Ortasında", "Mavi Ayaklılarla Kırmızı Gerdanlılar", "Hayırdır Penguen Kardeş!", "Darwin Amca'nın Mekanı", "Herkesin Evrimi Kendine", "Milyonlarca Balığın Göçü" seçeneklerinden herhangi biri olabilirdi ama sonunda hepsini birden kapsayan ve özetleyen basit bir başlıkta karar kıldım: Galapagos Adaları. Darwin'in evrim kuramına ilham veren Galapagos Adaları, Ekvador sınırları içinde. "Galapagos" adı İspanyolca'daki "semer" den geliyor. Adalardaki binlerce dev kaplumbağayı gören İspanyollar bu dev kaplumbağaların boyun yapılarını semere benzettikleri için adalara "semerler" anlamına gelen "Galapagos" adını vermişler. O zamanlar çok az kişinin yaşadığı adalarda bugün 40.000 kişi yaşıyor.

Balra Adası

Galapagos Adaları'na tur düzenleyen firmaların hepsinin başkent Quito'da ofisi var. Ben de turu bu ofislerden birinden satın aldım. Aklınızda olsun, tur tarihi yaklaştıkça tur fiyatları düşüyor, teknenin tümünü doldurmak isteyen acenteler fiyat kırıyor ve fiyatlar kalınacak teknenin konforuna göre değişiyor, yoksa turun içeriği, sadece kendilerine izin verilen bölgede turist dolaştırabildikleri için hepsinde aynı; bütün turlar aynı adalarda dolaşıyor. Galapagos Adaları, anakaradan yaklaşık 1000 km uzaklıktaki 22 ada ve 10 kayalıktan oluşuyor. Tavsiye edilen tur süresi 4 gün. Daha uzun turlara da katılmak mümkün ama pek fazla yeni bir şey görmüyorsunuz. Galapagos Adaları'nda iki tane havaalanı var: Balra ve San Cristobal. Bizim turumuz Balra'dan başlayacak.

Balra Adası, İkinci Dünya Savaşı'na kadar kimsenin ilgisini çekmeyen düz, kıraç, kayalık bir adaymış. ABD, adanın kullanım hakkını Ekvador'dan savaş sırasında almış ve buraya küçük bir havaalanı inşa etmiş. Bu basit havaalanı bugün de halen kullanımda. Uçağımız indikten sonra bir saatten fazla bir süre bagajların aranmasını bekliyoruz. Adalardaki ekolojik dengenin bozulmasını istemeyen Ekvador hükümeti, adalara her türlü sebze, meyve ve hayvan girişini çok sıkı bir şekilde kontrol altında tutuyor. Önce bavulları gözden geçirip bazılarını açan karantina memuru işi bitince köpekli polisi çağırıyor ve son olarak bir de köpek bütün bavulları kontrolden geçiriyor.

Güney Amerika

Santa Cruz Adası

Baltra Adası'nda havaalanı dışında kayda değer bir yerleşim yok. Havaalanı'nda bekleyen otobüse doluşarak adanın diğer ucundaki küçük iskeleye varıyoruz. Buradan bindiğimiz 30 kişilik eski tekneler bizi çok yakındaki Santa Cruz Adası'na geçiriyor. Santa Cruz Adası'nda 45 dakika yol aldıktan sonra bölgenin en yüksek nüfuslu yerleşim birimi olan Ayora'nın limanında demir atmış teknemize ulaşıyoruz. Dört günümüzü geçireceğimiz Estrella del Mar II, 16 kişilik bir yat. Teknedeki insan sayısı ne kadar az olursa adalara iniş sırasında o kadar hızlı hareket edilebiliyor. Bundan dolayı olabilecek en küçük tekneyi seçmiştim. Küçük teknelerin iyi tarafı hızlı hareket imkanı sağlaması, kötü tarafıysa dalgalı denizde çok sallaması. Deniz tutanlarsanız büyük bir tekne seçmeniz daha yerinde olur.

Tekneden karaya gidiş gelişler küçük lastik botlarla yapılıyor. Kıyıda iskele olmayan yerlerde karaya ulaşmak için denize inmeniz gerekebiliyor. Tekneden ayrılp adanın yüksek kesimine doğru yola çıkıyoruz. Galapagos'a adını veren dev kaplumbağalar, bu bölgeye çiftleşmek için geliyorlar ve çiftleşme mevsimi Santa Cruz'da henüz yeni başlamış. Çiftleşme mevsiminin zamanı düşen yağmur miktarına bağlı çünkü kaplumbağalar en fazla yiyeceğin olduğu zamanlarda çiftleşiyorlar. Otların arasında her biri 250 kg üzerinde iki erkek kaplumbağayı görünce irkiliyorum, boyları en az bir metre var. Rehberimize göre 100-120 yaşındalar. Hareket etme hızı konusunda bildiğimiz küçük kaplumbağalardan pek farkları yok. Bu dev kaplumbağaların yemek seçenekleri diğerlerine oranla daha fazla çünkü devasa ölçülerinden dolayı boyunlarını uzatıp ağaçların alçak dallarındaki yaprakları da rahatlıkla yiyebiliyorlar. 150-200 sene yaşamalarına şaşırılmamalı, baksanıza hiii aceleleri yok. Galapagos kaplumbağaları su ve yemek olmadan uzunca bir süre yaşayabildikleri için eski zamanlarda denizciler için canlı konserve yerine geçmişler. Adalara yemek almak için uğrayan denizciler, onlarca dev kaplumbağayı gemilerine doldurup yola çıkmışlar ve taze et gerektiği zamanlarda kaplumbağaları keserek taze et ihtiyaçlarını karşılamışlar. Bir zamanlar sayılarının 250.000 olduğu düşünülen dev kaplumbağalardan bugün sadece 15.000 civarında kalmış.

Kuzey Seymour Adası

Tekneye dönüp demir aldıktan sonra gece boyunca yol alıyoruz. Sabaha uyandıığımızda Kuzey Seymour Adası kıyılarına demirlemiş durumda buluyoruz kendimizi. Kuzey Seymour Adası uzaktan bakıldığında kıraç ve yaşam barındırmaması zor bir yermiş gibi duruyor. Adaya çıkınca yanıldığımı anlıyorum: İnsanlardan hiçbir şekilde kaçmayan binlerce kuşun adaya yuva yaptıklarını görüyorum. Adada ilk göze çarpanlar gerdanlarının altındaki kırmızı bir torbayı neredeyse kendi büyüklüklerinin yarısı kadar şişirebilen Frigate kuşları. Erkek kuşlar çiftleşmek için dişileri çekmeye çalışıyorlar ve bunun için de şişsin gerdanlar! Hemen yanlarında kur yapan 'Mavi Ayaklı Boby'lerdeyse şişirecek gerdan yok ama mavileşen ayaklar var! Kuşlar yavruyken gri olan ayakları çiftleşme çağına gelince maviyeye dönüyor.

Kuşlardan bazıları eş ararken diğerleri yumurtadan yeni çıkan yavrularına bakmakla meşguller. Kuşun yanına ne kadar giderseniz gidin sizi umursamıyor, neredeyse fotoğraf makinesini gagasına dayayacağım. "Hooopp, buradayım hişşşt baksana yav." Yok, kaçmıyorlar. Galapagos'taki hayvanlar, insanların ne kadar kötü olabileceklerini bilmiyorlar. Öğrenmelerine gerek kalmaz umarım. Frigate'ler denizden geçinen kuşlar; balık yiyorlar ama denize konarlarsa bir daha kalkmıyorlar, ölüyorlar. Denizde yaşayamayan deniz kuşları olan Frigate'ler, yemek olarak buralarda bulunan uçan balıkları ya da denizde köpekbalığı, balina vb. diğer hayvanlardan kaçarken su üstüne zıplayan balıkları yiyorlar. Diğer yandan beleşçi yanları da söz konusu; balık avlamış kuşların ağzından balık kapmak için ısrarla peşlerinden ayrılmıyorlar. Hadi ağzında balık olanın peşine düşmeyi anladık da balığı midesine indirmiş kuşlara aman vermemeleri de ne ola ki! Kuşlar, yavrularını beslemek için ağzılarını açıp yavrunun gagasına az önce yedikleri balığın parçalarını çıkarıyorlar. İşte tam bu sırada Frigate'ler araya girip bu besin dolu kumuğu alıyorlar. Bu yüzden de kendilerine "korsan" kuş adı takılmış. Kuzey Seymour'un diğer sakinleriye güneşte taş gibi hareketsiz duran deniz ve kara iguanaları. Deniz iguanaları sadece Galapagos'a ait bir tür: İnsanlardan hiç çekinmiyorlar, hani neredeyse sadece üzerine oturacak olsanız yerlerinden kalkmaya anca tenezzül edecekler gibi.

Bartolome Adası

Kuzey Seymour'dan ayrılıp yakındaki Bartolome Adası'na geçiyoruz. Bu adada görülmesi gerekenler karada değil denizde. Şnorkelle yüzerken altımızdan geçen bin bir renk değişik balığın peşindeki köpekbalıklarını biraz da ürpererek seyrederim. Denizaslanlarıysa çok meraklı yaratıklar, öyle ki yanınıza gelip maskenizle oynuyorlar. Onlara ne garip geliyoruz, kim bilir? Kıyı boyunca sıralanan mercanlar arasında gezinen yüz binlerce tropik balıktan gözünüzü alabilirsiniz, kumların arasına gizlenen stingrayleri de görebilirsiniz. Günün sürpriziye kayalıklardaki penguenleri görmek oldu. Galapagos penguenleri bu cinsin en kuzeyde yaşayanları. Penguenlerle özdeşleştirdiğimiz kutuplar yerine tam ekvator çizgisinde bir yaşam oldukça şaşırtıcı. Penguenler bu adalardaki varlıklarını bölgedeki soğuk su akıntısına borçlular. Suyun ısınmasına yol açan El Nino iklimsel değişimi sırasında penguen nüfusunun önemli bir kısmı açlıktan ölmüş. Soğuk suyu takip ederek gelen balık türlerini yiyen penguenler, El Nino sırasında balık aramak için adalardan oldukça uzaklara gitmek zorunda kalmışlar: Galapagos penguenlerinin balık peşine düşüp açık denizde 3000 km yol alabildikleri hayretle tespit edilmiş ve Bartolome ve çevresinde sayıları oldukça azalan penguenlerin neslini korumak için çalışmalar başlatılmış.

Plaza Adaları

Hava karardıktan sonra teknemiz biraz daha yol alıyor ve bu sefer Plaza Adaları'nda demir atıyoruz. Sabah güzel kuş seslerine ek olarak ne olduğunu anlayamadığım böğürtülerle uyanıyoruz. Güverteye çıkınca sesin kaynağını

Güney Amerika

anlıyorum: Denizaslanlarının bölgelerini korumak için çıkardıkları sesler derinden gelen böğürtülere benziyor. Denizaslanları bir sürünün başı olduklarında sürüdeki diğer bütün erkekleri kovalıyorlar. Sürüde sadece bir erkek denizaslanı ve 5 ila 20 arası dişi kalıyor. Bu grubun üremesi ve beslenmesi için 20 ila 100 m arası bir kıyı gerekiyor. Erkek denizaslanı da bu alanı korumak için bir uçtan ötekine devamlı yüzüp arada tehditkar sesler çıkarıyor. Sürünün liderliğine talip başka bir erkek çıkarsa kavga ediyorlar. Çok sık çıkan kavgalardan ötürü erkek denizaslanlarının çoğunda yara izleri vardır. 24 saat bölgesini korumakla meşgul olan denizaslanları beslenmeyi ihmal ediyorlar. İki-üç aylık koşturmanın sonunda yorgun düşüp yerlerini başka bir erkeğe kaptırıyorlar ve "bekarlar kolonisine" tayinleri çıkıyor. Bir sürünün reisi olamayan tüm erkek denizaslanları beraberce 'bekarlar kolonisi'nde yaşıyorlar. Plaza Adası hatırı sayılır bir 'bekarlar kolonisi'ne sahip. Adanın yüksek bir yerinde, denize uzak bir noktada bütün bekar denizaslanları güneşleniyor. Bulundukları yer denize uzak olduğu için sürü liderleri tarafından tercih edilmeyen bir yer ama mağlup denizaslanları için başka da bir çare yok. Reisliği ve bölgelerini kaybeden denizaslanları denize en uzak, en sarp yerlerde yaşamak zorundalar. Adada denizaslanları dışında en sık göreceğiniz canlı türüyse iguanalar: Her beş metrede bir güneşlenen birine rastlamamanızın imkanı yok.

Santa Fe Adası

Santa Fe Adası, Plaza Adaları'na dört saat mesafede. Adanın kıyısındaki yarım ay şeklindeki kayalıklar doğal bir liman oluşturuyor ve tabii ki şnorkeli takıp hemen yüzmeye başlıyorum. Denizaslanlarının aceleci, hızlı hareketleri deniz kaplumbağalarının yavaş ve zarif hareketleriyle garip bir uyum oluşturuyor. Ben onları seyrederken bir sardalye sürüsü kıyıyı yalayarak geçmeye başlıyor, su altında bir yağmur bulutu gibi gün ışığını engelleyerek geliyorlar, geliyorlar, geliyorlar. Sardalyelerin geçmesi on dakikadan uzun sürüyor. Su altı o kadar canlı ve hareketli ki zamanın nasıl geçtiğini anlamıyorum. Yarım saat için girdiğim sudan bir buçuk saat sonra rehber "Tekne hareket edecek, hadi" diye bağırınca çıkmak zorunda kalıyorum.

San Cristobal Adası

Akşamüstü son durağımız olan San Cristobal Adası'na doğru hareket ediyoruz. Deniz çok dalgalı olduğundan hepimiz bir köşeye çekilip kusmamaya gayret sarf ediyoruz. Akşam geç saatlerde San Cristobal Adası'ndaki Puerto Baquerizo Moreno kasabasına varınca rahat bir nefes alıyoruz. Sabah, adadaki Milli Park Merkezi'ni ziyaret ediyoruz. Burada adanın tarihi, evrim teorisi, Darwin, adaların durumu ve demografik yapısı üzerine detaylı bilgiler var.

Kasabadaki insanlarla Galapagos'un gerçek sahipleri olan hayvanların yaşam alanları iç içe: Limanın çevresindeki balıkçı tekneleri kolay yemek peşindeki birçok kuşu çekiyor; kasabanın deniz kenarındaki kaldırımları

güneşlenen deniz aslanlarının işgalinde; pelikanlar caddelerde tembel tembel yürüyor...

Tüm bunlar sadece ve sadece Galapagos'ta görülebilecek ortak bir yaşamın ürünü...

Dünya'nın En Yüksek Şelalesi: Venezuela

Şu anda, resmi adı "Bolivarcı Venezuela Cumhuriyeti" (República Bolivariana de Venezuela) olan Venezuela'nın, Bolivar eyaletinin Bolivar şehrinde (Ciudad Bolívar) Bolivar Meydanı'na çıkan Bolivar Caddesi'ndeyim. Şehrin kurucusu tahmin edebileceğiniz gibi Bolivar. Bu gezimizde Bolivar şehriyle ilgimiz aslında transfer noktası olmasından öteye gitmiyor ama gelmişken turlamamak olmaz. Şehir, Orinoco Nehri'nin daraldığı bir noktaya -ki genişlik 300 m'ye düşüyor- kurulmuş. Nehir kıyısındaki Paseo Orinoco ve eski şehrin merkezi Plaza Bolívar dışında şehirde ilgi çekici bir bölge yok. Bolívar şehri, bölgenin ticaret merkezi olduğu için genişçe bir alan pazara ayrılmış. Pazarda satılanlar genelde Çin'den gelen ucuz mallar.

Bizim gideceğimiz Angel Şelalesi sapa bir yerde, hatta öyle ki 1933 yılına kadar varlığı bile bilinmiyor. 1933 yılında bölgede maden arayan maceracı pilot Jimmie Angel, şelaleyi havadan görmüş ve karadan gidecek yer bulamayınca sonunda 1937 yılında uçakla şelalenin yanına inmeyi denemiş. İniş sırasında uçak kullanılmaz hale gelmiş ancak Jimmie Angel ve yanındakiler çakılan uçaktan kurtularak şelaleyi herkese anlatmışlar. Jimmie'nin şerefine şelaleye Angel adı verilmiş. Angel Şelalesi bildiğiniz şelalelerden değil: Boyu bir kilometre (mühendisler için bir not: kesin rakam 979 m). Şelaleye ulaşmak bugün bile zor yani tam bir dert ama tam bize göre. Peki ne duruyoruz sevgili okuyucu, şimdi yol zamanı.

Bolivar şehrinden Angel Şelalesi'ne gitmek için uçak şart çünkü bölgeye giden hiç yol yok. Uçakla Canaima Milli Parkı merkezine inip oradan sürat teknesiyle devam edeceğiz. En sonunda da tropik ormanın içinde mümkünse anakondalarla fazla haşır neşir olmadan yürüyerek Angel Şelalesi'ne ulaşacağız.

Uçakların inişine ancak Canaima'da müsait bir havaalanı olduğu için 5 kişilik pırpır uçakla Bolívar'dan oraya yola çıkıyoruz. Pilotumuzun omuz ve baş sallama tikleri var; birden omuzlarını ritmik bir şekilde oynatmaya başlıyor, sonra birisini onaylarmışçasına başını sallıyor, duruyor, üç dakika sonra yine ve sonra yine -özellikle pilotun yanına oturan yolcu (ben) için biraz garip bir durum. Bir saatten biraz fazla süren bir uçuş sonunda Canaima'ya iniyoruz. Havaalanında bizi, Angel Şelaleleri'ne götürecek olan tur lideri karşılıyor. Başka uçaklarla gelenlerle birlikte nehir kenarına kamyonla gidiyoruz. Burada can yeleklerini takıp "curiara" denen yekpare ağaçtan oyma, arkalarına çok büyük dizel motorları takılan ince ve uzun el yapımı kanolarla biniyoruz. Curialarda yan yana iki kişi oturabilen 6 sıra var ve kanonun kaptanı bizleri ağırlığımıza göre eşleyip kanonun dengesi için sıralara oturtuyor. Herkes oturduktan sonra yola çıkmaya hazırız; nehir üzerindeki alçak uçuşumuz başlıyor.

Kulakları sağır eden motor gürültümüzle kuşları kaçırarak nehrin akış yönünün tersine yol alıyoruz. Yağmur mevsimi yeni başladığı için su derinliği yer yer az ama kanomuzun kaptanı, Canaima'nın yerli halklarından biri olan Pemon kabilesinden olduğu için buralardan binlerce kez geçmiş ve herhangi görünür bir sebep olmaksızın kendinden emin bir şekilde yön değiştiriyor: Doksan derece açıyla kıyıdaki ağaçlara dönüyor sonra yine yön değiştiriyor; ağaç dallarını büyük bir hızla yalayarak, altımızdaki kayalara az da olsa çarparak ilerliyoruz. Nehrin bazı bölgeleri merdiveni andırıyor; siz suyun seviyesinin azaldığını görüyorsunuz ve bu merdivenin aşağısındasınız ama kaptan büyük bir maharetle kanoyu son sürat su merdivenlerinden birer birer yukarı çıkarıyor.

Geniş bir nehir ve her iki kıyıda da birer kilometre genişliğinde çok ama çok sık bir orman ve ormanın bittiği yerden bir anda yükselen 2,5 km'lik bir duvar düşünün. Birden yükselip tepesi masa gibi düz olan bu dağlara "tepui" adı veriliyor. Biz kolayımıza gelen şekliyle "masa dağ" diyelim. Canaima bölgesinde yüksekliği sıfırdan 2500 m'lere çıkan birçok "masa dağ" var. Masa dağların tepesi kıraç falan değil hatta ağaçlık ve yeşil, ve çoğunun zirvesinden aşağıya şelaleler akıyor, siz de yol boyunca yüksekte düşen yüzlerce şelalecik görüyorsunuz. Dört saat süren yolculuk sırasında gördüğümüz tüm masa dağlar ve yüzlerce şelale bile bizi ufukta bir anda beliren Angel Şelalesi'ni görmeye hazırlayamıyor. Angel Şelalesi, o kalın orman örtüsü bir an için azaldığında bir masa dağın ardından tüm muhteşemliğiyle kendini gösteriyor. Dünyanın en uzun şelalesi olan Angel, tam bir doğa harikası. Şelale o kadar uzun ki fizik kurallarını altüst ediyor ve masa dağın tepesinde 979 m'den çağlayarak düşen su, aşağıya doğru düştükçe form değiştirmeye başlıyor. Yere doğru yaptığı yolculuğu yarıladağında şelale bir sis halini alıyor. Şelale artık şelale değil sadece beyaz ve yoğun bir sis oluveriyor. Sis bulutu yere yakınlaştıkça yoğunlaşıp rengi daha da beyazlaşıyor ve sisteki su damlacıkları yer çekimine karşı koyamayıp yerde kayalara çarpınca birden bir şelale olduklarını hatırlayıp tekrar su haline geliyorlar. Böylece Angel Şelalesi yine çağlıyor; inanılmaz bir görüntü.

Teknemizi Angel'a yakın bir yere çekip sisin şelale olduğunu hatırladığı noktaya doğru yürümeye başlıyoruz. Tropik orman içinde yürümek zahmetli bir iş çünkü nemden anında sıırıslıklam oluyorsunuz; yerlerse bitkilerden dolayı kaygan. Bunun üzerine bir de bölgede bulunan zehirli yılan ve böcek türlerinden sakınmak için adımınızı attığınız yerlere dikkat etmeniz gerekiyor. Pemonlar'ın "geyik yutar" adını verdikleri bir anakonda cinsi de bu bölgenin yerlilerinden.

Bir saatlik bir tırmanış sonrası şelalenin sis olarak yere çarpıp su olarak yoluna devam ettiği kayalıklara varıyoruz. Sis su olduğunu hatırladığı yerde küçük bir gölcük var. Yürüyüşün tüm yorgunluğunu Angel Şelalesi sularına bırakıyoruz. Karşıdaki dağlarda başlayan yağmuru da görebiliyoruz buradan. Ardından güneş, bulutların arasından sızıp yüzünü gösteriyor. Yüzdüğümüz gölcüğün üzerinde güneş ışınları bir gökkuşağı yaratıyor. Hayranlıkla gökkuşağını seyrederken karşıdaki dağlarda başka bir gökkuşağı daha çıkıyor: yeşil dağlar, gri gökyüzünde hapsolamayıp kaçan güneş ışınları,

Güney Amerika

iki gökkuşağının etkisi, büyüklüğüyle kendine hayran bırakan masa dağlar, insanı kendine getiren serin bir su ve üstümüzde bir kilometreden gelen Angel Şelalesi. Hayat ne güzel şey!

Şelaleden aşağıya inmeye başladığımızda karşıki dağlarda gördüğümüz yağmur bize ulaşıyor. Üzerimde yağmurluk olduğu halde tamamen ıslanmam bir kaç dakika sürüyor: Zaten ya yağmurdan ya da sıcaktan sıırılsıklam oluyorsunuz. Kamp yerine vardığımızda yanında ek çamaşır getirenler üstlerini değiştiriyor, diğerleriyse soğuk geçecek bir geceye kendini hazırlıyor. Kampta hamaklarda uyuyacağız. Böceklerle karşı hamaklar sineklikle örtülüyor. Jeneratörün sağladığı ışık eşliğinde akşam yemeğimizi yedikten sonra tur lideri ışıkların söndürüleceğini bildiriyor. Kamp lideri yemekten önce herkesi toplayıp bölgeyle ilgili bilgiler veriyor. Şelale yakınlarında jaguar, puma, zehirli yılan ve kurbağalara rastlamak olasıymış; liderimizin ricası geceleyin kampın dışına adım atmamamız. Tabii canım, kırar mıyız liderimizi? Gece yattığımızda saat henüz sekizi gösteriyor. Sabaha kadar hız kesmeden devam eden yağmurun serinlettiği hava üşütmeye başlıyor, ben de battaniyemi hem altına hem üstüme çekiyorum. Kamp lideri yağmur kesilince yola çıkacağımızı belirtiyor. Oysa gök sanki hiç durmayacakmış gibi...

Kahvaltıdan sonra liderin dediği gibi yağmur aniden kesiliyor ve güneş çıkıyor. Kanoya binip Angel Şelalesi'ni son kez seyrederek yola koyuluyoruz. Kanodaki herkes Angel Şelalesi'ne son bir kez bakmak isteyince kanonun dengesi bozuluyor ve sol taraf iyice suya yaklaşıyor ama kimsenin kaptanın uyarılarını takmaya niyeti yok... Anlaşılabilir bir duygu elbette, bu doğa harikası bir daha kim bilir ne zaman ziyaret edilebilir? İyi bakın sevgili okuyucu iyi bakın...

Hayatı Ören ve Kokayla Beslenen Ülke: Peru

Peru'daki Titikaka Gölü ve çevresi yüzlerce şarkıya konu olmuş çok güzel bir bölge. Ve tabii bir gün uzaklıktaki Machu Picchu kadar turistik olmadığı için sakin ve gezmesi daha zevkli. Peru-Bolivya sınırı Titikaka Gölü'nün ortasından geçiyor. Denize kıyısı olmayan Bolivya'nın Deniz Kuvvetleri'nin tek ve sevgili görev yeri bu göl. Güney Amerika'nın en büyük gölü olan Titikaka, 3800 m yükseklikte yer aldığı için manzarayı kapatacak pek bir bulut örtüsü yok. Göğün mavisi sulara eksiksiz yansıyor, bütün göl sanki özenli bir boyacının elinden çıkmışçasına masmavi. Gölün insanda sakinleştirici bir etkisi var ama sadece manzaradan değil; bu yükseklikte oksijen alıştığımızdan daha az, dolayısıyla hızlı hareket etmeye pek gelmiyor. Kısa mesafelerde bile hızlı hareket etseniz, insanın nefesi kesiliveriyor, siz de mecburen sakin hareket ediyorsunuz.

Peru'da altmışın üzerinde farklı etnik grup yaşıyor. Titikaka çevresinde Aymara ve Quechua'lar çoğunlukta. Dilleri ve gelenekleri birbirine çok yakın olan bu iki grup 1960'lara kadar devamlı çatışma halindeymiş. Bugünlerde artık kavga etmiyorlar ama beraber de yaşamıyorlar. Bir köy ya Aymara oluyor ya da Quechua. Bugün Peru'nun Puno şehri iskelesinden bindiğim tekneyle iki buçuk saat uzaklıktaki, geleneklerine sıkı sıkıya bağlılığıyla ün yapmış bir Quechua grubunun yaşadığı Taquila Adası'na gidiyorum. Ada, göl kıyısından uzakta olduğu için kendine özgü kültürünü korumayı halen başarabiliyor. İskeleye adanın merkezine 600 basamakla çıkılıyor. Acelem yok, zaten olsa bile oksijensizlikten acele etmeme imkan yok! Etrafı seyrede seyrede kıyıda adanın merkezine tırmanıyorum. Yanımdan sırtlarında 40-50 kiloluk yüklerle adalılar koşuyor; arkalarından sadece bakıyorum!

Adanın kalbi olan meydana tam öğle vakti varıyorum. Adada toplam 28 lokanta (evin odasına bir masa dört sandalye atınca bir lokantaya dönüşüveriyor) var ama mönülerde sadece iki çeşit yemeğe izin var (balık ya da yumurta). Tüm lokantalarda fiyatlar aynı, farklı fiyata izin yok. Ziyaretçiler hangi lokantada yiyeceklerine kendileri karar veremiyor; adanın liderlerinden biri gitmeniz gereken lokantayı sizin yerinize seçiyor. Lokantaların işletmesi dönüşümlü ve her beş günde bir işletme bir başka aileye geçiyor. Hangi ailenin ne zaman hangi lokantayı işleteceğine de liderler karar veriyor. Taquila'da otel ya da hostel yok. Eğer geceleme isterseniz adanın liderlerinden biri sizi bir eve "zimetliyor" ve yine sizin seçme hakkınız yok, herkesin bir sırası var!

Peki, birçok kararı sizin yerinize veren liderler kimlerden oluşuyor?

Güney Amerika

Adada her üç senede bir yapılan seçimle 25 lider saptanıyor. Liderlerin kanuni bir pozisyonu yok, sadece yerel kurallara göre prestijli bu pozisyona talip olanlar arasında seçiliyorlar. Çok sıkı bir hiyerarşi var; para değil yaş ve liderlik önemli. Günlük işlerin kimin tarafından ve nasıl yapılacağına bu seçilmiş liderler karar veriyor. Adada polis ya da yargıç yok; her pazar günü kasaba meydanında liderler ve anlaşmazlığı olanlar toplanıp sorunlarını çözüyorlar. Yani bir anlaşmazlık en fazla yedi gün sürebiliyor; köylüler bu hızlı çözümü adanın küçük olmasına bağlıyorlar: "Yüzünü her gün görmek zorunda olduğu biriyle sorunun varsa ne kadar hızlı çözersen o kadar iyidir." Liderler herkese eşit davranmıyorlarsa ya da iyi yönetemiyorlarsa bir daha seçilemiyorlar. Bu sistemin özünü herkesin uyum içinde yaşayabilmesini sağlamak oluşturuyor.

Taquila'nın ilginç yönlerinden biri de hem kadınların hem erkeklerin örgü örmeye tutkunluk derecesinde bağlı olmaları. Erkekleri bir yandan sokakta arkadaşlarıyla sohbet ederken diğer yandan da yün örerken görmek mümkün; kadınlarsa sokakta yürürken bile boş durmuyor, yün eğiriyorlar. Geleneksel olarak erkekler, eşleri ve kız çocukları için; kadınlar, kocaları ve erkek çocukları için giyecek örüyorlar. Adalılar hayatlarındaki her önemli olayı giysilerine yansıtıyorlar ve örüyorlar: Bu durumda çocuklar bir yaş daha aldığı anda, erkekler lider olduğunda ya da yaşlandığında, kızlar evlenecek yaşa geldiğinde giysiler hep değişmek zorunda; böylece kadın da erkek de devamlı örme halinde... Taquila'da giysilere yansıyan ilginç durumları vaktim yettiğinde not ettim. Erkek ya da kız çocukları beş yaşına kadar etek giyiyorlar ve uzaktan onları ayırt etmenin yolu şapkalarına bakmak: erkek çocukların şapkalarının ucu beyaz, kız çocuklarının kırmızı. Kız çocukları beş yaşından sonra da etek giymeye devam ediyor ve etekleri üst üste giymeye başlıyorlar. Kızların yaşı arttıkça etek katları da artıyor -altı kata kadar çıkıyor. Bu eteklerin üzerine iki ponponu olan siyah bir şal giyiyorlar. Ponponların birinde daha fazla kırmızı, diğerinde daha fazla mavi renk var. Kız eğer mavi ponponunu şalın arkasına asarsa "moralim bozuk, benimle konuşun", kırmızı ponponsa "her şey yolunda" anlamını taşıyor.

Diğer adaların da katılabildiği yılda üç eğlence oluyor. Adalılar eşlerini bu eğlencelerde seçiyorlar. Eş seçimini kızlar ponponlarıyla ifade ediyorlar: Eğer bir erkek beğenilirse ponponlarını önlerine getirerek onlara evet diyorlar, ponponlar arkadaysa o erkek için yapacak bir şey yok. Erkeklerdeyse şapkanın ucunun yönüne göre erkeğin ergen olup olmadığı, kız arkadaşının bulunup bulunmadığı belli oluyor. Evlenince şapkalar değişiyor; birisi lider olduğunda yün şapkasının üzerine fotr şapka giyiliyor.

Evlenmek isteyen çiftlere üç sene süre veriliyor. Çiftler bu süre içerisinde beraber yaşıyorlar ve bir evlilik süzgecinden geçiyorlar. Bu deneme sonucu evlenmeyenlere pek iyi gözle bakılmadığı için de hemen hemen hepsi evleniyor. Üç yılın sonunda resmen evlenmeye karar verenlerin hepsi aynı gün ada meydanında birlikte evleniyorlar. Evlenirken kadının erkeğe kendi saçından yapıp ördüğü özel bir bellik hediye etmesi âdetten. Erkekse deneme süresi boyunca saçını kesmiyor ve evlilik töreni öncesi saçını tamamen kesip

yaptığı peruk-şapkayı törende karısına hediye ediyor.

Bu adada yaşayan Quechua'lar ve bölgedeki Aymara'ların kültüründe koka bitkisinin önemli bir yeri var. Koka kanın oksijen taşıma kapasitesini artırdığı için yüksek irtifanın yol açtığı oksijen azlığının etkilerini azaltıyor ve ayrıca bir tokluk hissi veriyor. Bu iki özelliğinden dolayı koka bitkisi bölgede el üstünde tutuluyor. Koka yapraklarıyla kokain birbirinden farklı şeyler: 1,5 kg koka yaprağı çeşitli kimyasallarla işlenirse bağımlılık özelliği olan 1 gr kokain oluyor. 1,5 kg koka yaprağını çiğnemeniz neredeyse imkansız ve yine o kadar koka yaprağı çiğnense bile bağımlılık yapan herhangi bir madde açığa çıkmıyor. Tek zararlı etkisi kokanın özü daha iyi ortaya çıksın diye yapraklarla beraber ağza atılan küllerin dişlere zarar vermesi. Koka bitkisi Peru'da o kadar çok gündelik yaşama girmiş ki fal bakılırken bile koka yaprağı gerekiyor; Perulu köylüler sokakta tanıdıkları birini görürlerse koka yaprağı değiş tokuşu yapmadan selam verip almamış sayıldıkları için koka torbaları boyunlarına asılı olmadan sokağa çıkamıyorlar; kadınlar daha kolay doğum yapsın diye koka çiğniyorlar; çocuk olunca doğumu kutlamak için akrabalar koka çiğniyor; köylüler tarlada çalışırken hem daha uzun çalışabilmek hem de daha az acıkmak için koka çiğniyor; evlenilecek kadının babasına koka hediye ediliyor; yeni bir yaşamı kolaylaştırmak için verilen koka ölmekte olan birinin ağzına da bu sefer rahat ölsün diye veriliyor. Kısacası Perulular kokasız olamıyorlar.

Geleneklerini canlı tutan bu ilginç insanların adasında akşama kadar evlerin, tarlaların, örgü örenlerin arasında yürüyorum. Taquila'da hiç motorlu araç ya da yük hayvanı yok. Asfalt da yok. Her yere yayan, her şey yayan. Gelirken yük taşıyan insanlar görmüştüm; imece usulü limandan şehirdeki lokantalara örneğin gazlı içecek taşıma işini her gün başka biri alıyormuş. Götürüsü getirisinden fazla olduğunu düşündükleri için de çok dik olan yokuşu geçmek için bile eşek kullanmıyorlar. Adadaki ekilmemiş alanlar içinse "ihtiyacımız olan kadar ekeriz, fazlası gerekli değil" diyorlar.

Şimdi bu adada yaşayanlara geri kalmış mı yoksa gelişmiş ve eşitlikçi bir toplum mu diyeceğiz sevgili okuyucular kararı siz verin.

Tahminlerin Ötesinde Başka Bir Yer: Kolombiya

Kolombiya kelimesini neredeyse uyuşturucu ve tehlike kelimeleriyle yan yana anmadan konuşmak şimdiye kadar mümkün değildi. Öyle görünüyor ki Kolombiya'nın büyük bir kısmı için en azından tehlike kelimesi ya tedavülde kalmış ya da yakında kalkacak. Kolombiya'da beklediğimden farklı bir Bogota buldum.

Bogota, 8 milyonluk nüfusuyla Güney Amerika'nın en büyük şehirlerinden. Kent 2650 m yükseklikte olması nedeniyle havada nem yok ve sıcaklık yıl boyu 28°C civarında. Kolombiya'da güvenlik sorunları azaldıkça turistlerin ülkeye ilgisi de artmaya başlamış. Özellikle Bogota'da La Candelaria Mahallesi bir turist için uğranılmadan geçilemeyecek yerlerden -ki ben de zaten orada kalıyorum. Şehrin müzelerinin büyük bölümü, eski konaklar, tarihi binalar, parlamento ve birçok hükümet binası La Candelaria'da. Mahallede hükümet binalarını koruyan çok sayıda polis ve askerle karşılaşıyorsunuz ve haliyle güvenlik tavan yapıyor.

Ama yine de her şey güllük gülistanlık değil. Her üç Bogotalı'dan biri açlık sınırında maalesef. Buna bağlı olarak da önceki yıllara oranla güvenlik son derece iyileşmiş olsa da yine dikkat edilmesi gereken noktalar var. Mesela öyle sokaktan çevirdiğiniz her taksiye binmek yok, önünüzde taksi bekliyor bile olsa telefonla çağıracaksınız ki bir sorun olursa kimin geldiğini bilersiniz. Şehrin bazı bölgeleri özellikle karanlık bastıktan sonra tekin sayılmıyor; dikkat etmeniz gerekiyor. Uzun süren güvenlik sorunlarının çoğu çözüldüğü halde gündelik hayatta bıraktıkları izler devam ediyor. Örneğin seyahat çeki bozdururken önce pasaportumun fotokopisini çektiler, sonra imzayı istediler, sonra da parmak izimi aldılar. Son olarak da fotoğrafımı çektikten sonra çeki bozdular. Kendimi 100 değil de, bir kaç milyar dolarlık bir çek bozdurur gibi hissettim. Sonra posta pulu alırken memura parayı verdim, bana istememiş olmama rağmen dört pul için fatura hazırladı sonra da faturaya parmak bastırttı -ya çok cahil görünüyorum ya da Bogotalılar parmak izimi çok sevdi. İşportacı sayısı bazı yerlerde kaldırımlarda yürüyenleri bile katlıyor, akşamları evsizlerin doldurduğu birçok sokak var ve Kolombiya'nın her şehrine güvenle seyahat etmek pek mümkün değil. Buna rağmen gözle görülen bir düzelme olduğu gerçek.

Bogota'yı öğrenmenin en iyi yolu sokakları arşınlamak. Haydi beraber başlayalım sevgili okuyucu. Hatta La Candelaria'da yürümeye Chorro de Quevedo bölgesinden başlayalım. Burası Bogota'nın 1538 yılında ilk kurulduğu yer. Bugün entelektüellerin takıldığı ve müziğin iyi olduğu

mekanlarıyla tanınıyor. Pazar günleriye az ilerideki Parque de los Periodistas'ta bit pazarı kuruluyor; el sanatlarından kullanılmış çakılara kadar her şey var. Bu parktan yarım saat uzaklıkta Bogota'nın simgelerinden Monserrata Manastırı var. Şehre bakan yüksek bir tepede kurulmuş olan Monserrata Manastırı'na yürüyerek, teleferikle ya da funikülerle çıkılıyor. Hafta içleri şehri tepeden görüp biraz sakin vakit geçirmek için oldukça uygun bir yer ama bu sakinliğini pazar günleri tamamıyla kaybediyor. Manastırı pazar günleri ziyaret eden Hristiyan hacılar sabahın beşinde merdivenlerden çıkmaya başlıyorlar; normalde bir saat süren çıkışı bazıları emekleyerek yapıyorlar -böylesi daha makbulmüş! Haa bazıları da sabahın sekizinde elinde biralalarıyla tırmanıyor, onların da vardır bir bildiği diyelim ve geçelim. En yukarıda şehrin manzarası güzel ve sakin. Bu sakinlik, ayinden çıkan kalabalıkla birden bozuluyor. Kolombiyalılar bu güzel manzarada hatıra fotoğrafı çektirmek için yarışıyorlar. Biz teleferikle aşağıya inip ortamdan uzaklaşalım.

Tekrar Parque de los Periodistas'tayız. Parkın sonunda Eje Ambiental Caddesi başlıyor. Yaya trafiğine kapalı olan bu caddeden Bogota'nın tramvay servisi "Transmilenio" geçiyor. Caddenin her iki yanında ağaçlar sıralanmış, rayların yanında da bütün cadde boyunca devam eden birbirine bağlı küçük havuzlar var. Eje Ambiental, şehrin ana alışveriş caddelerinden biri olan Carretera 7'ye dönüyor. Bu cadde cuma akşamları araç trafiğine kapatılıyor ve 2 km boyunca tam bir şenliğe dönüşüyor: Sihirbazlar, komedyenler, müzisyenler, her türlü eşya ve yiyecek satıcıları caddedeki yerlerini alıyorlar. Saat beşten gece ona kadar caddedeki hareketlilik devam ediyor. Pazar günleriye bisikletliler caddenin hakimi haline geliveriyorlar. Çocuğunu kapalı caddede bisikletle turlamaya çıkıyor; bizim Bağdat Caddesi'nin pazar günleri sadece yayalara bırakıldığını düşünün.

La Candelaria dünyanın en iyi altın müzelerinden birine ev sahipliği yapıyor. Mudeo del Oro'da özellikle İspanyollar öncesi yapılan eserler görülmeye değer. Yakındaki Botero Müzesi'nde ünlü Kolombiyalı ressam Botero'nun resimlerinin yanı sıra kendi koleksiyonu için topladığı başka eserler de var. Nobel ödüllü Kolombiyalı yazar Garcia Marquez adına yaptırılmış kültür merkeziyse caddenin aşağısında; içerisinde tiyatro ve sergi salonları var. Ama şu anda beni esas ilgilendiren şey sevgili okuyucu oturacak sakin bir yer ve iyi bir Kolombiya kahvesi tadabilmek. Ve tamam ikisi de halloldu.

Garcia Marquez Kültür Merkezi'nden yokuş aşağı biraz yürüyünce Plaza de Bolivar Meydanı'na varıyoruz. Bu dev meydanın kenarlarında devlet binaları ve ülkenin en büyük kilisesi olan Catedral Primada var. Gündüz sokaklar güvenli, insanları da güler yüzlü. Konuşmaya başlayan Bogotalılar ülkelerinin kötü imajının farkında olarak "Bogota'yı nasıl buldunuz?" diye sormadan geçmiyor ve bu imajı değiştirmeye çalışıyorlar.

Plaza de Bolivar'dan on dakika yokuş yukarıdaki Anandamayi Hostel'de kalıyorum. Hostele giriş için kayıt yaptırırken hostel sahibi yapılmaması gerekenleri sıralarken bir harita çıkarıp karanlık bastıktan sonra yürünebilecek

Güney Amerika

sokakları işaretliyor. İşaretlenen her sokakta ya banka ya da devlet binası olmasından dolayı 24 saat polis var. Hostelde kalan iki İrlandalı'dan öğrendiğime göre bir kaç yıl öncesine kadar Kolombiya, İrlandalılar'a hiç vize vermiyormuş. Vize sorunu kalkınca Kolombiya'ya gelmek moda haline gelmiş. Simon ve John, Bogota'nın gece hayatını tecrübe etmek için can atıyorlardı biz de hep birlikte Zona Rosa'ya gittik. Zona Rosa bölgesinde gece geç saatlerde başlayıp sabahın altısına kadar süren canlı müzik yapan yerlere ve sokaklarda rahatça dolaşan halka siz de katılabilirsiniz.

Tüm sorunlarıyla beraber, ben Bogota'yı diğer birçok Güney Amerika kentinden daha güvenli buldum ve yakın bir zaman içerisinde de çok daha fazla turist çekeceğinden eminim. Bence sevgili okuyucu, turistler Bogota'yı basmadan burayı görmemiz lazım. Ne dersiniz?

Dünyanın En Büyük Kaçakçılık Merkezi Ciudad del Este: Paraguay

Güney Amerika kıtasında denize kıyısı olmayan sadece iki ülke var: Bolivya ve Paraguay. Sanki denize kıyısı olmayınca dünyadan kopmuşlarcasına ikisinden de pek haber almayız. Hadi Bolivya, ilginç başkanı Eva Morales ve koka yetiştiriciliği haberleri sayesinde dünya gündemine arada sırada da olsa çıkıyor. Ama Paraguay hakkında en son ne zaman bir haber duydunuz? Soruyorum sevgili okuyucu ne zaman bir arkadaşınız size Paraguay'la ilgili bir şeyler anlattı? Belki Paraguay'da kan bağış listesinde kayıtlı olmak şartıyla düello yapmanın kanuni olduğunu duymuşsunuzdur ya da George W. Bush'un ileride kendine açılacak davalardan kaçmak için ABD'yle suçluların iadesi anlaşması olmayan Paraguay'da geniş bir çiftlik satın aldığını okumuşsunuzdur. Bu iki gıdım bilgi dışında Paraguay, ne hakkında fazla konuşulan bir yer olmuş ne de "gezilecek yerler" listesine girmeyi becerebilmiş. Bu girişten sonra "Yine de pek uğranılmayan Paraguay'ın hemen hiç uğranılmayan kenti Ciudad del Este'ye uğrayın, ilginç bir gün geçireceksiniz" dersem ne dersiniz sevgili okuyucu? Garip ama gerçek (özellikle alışverişi seviyorsanız) Ciudad del Este gerçekten de görülmesi gereken bir yer.

Ciudad del Este, elli sene kadar önce Arjantin, Brezilya ve Paraguay sınırının bulunduğu noktada bölge ticaretini canlandırmak için kurulmuş. Şehirdeki ticari işletmelerden vergi alınmaması sayesinde ekonomik olarak hızla büyümüş ve bugün Paraguay'ın gelirinin tam tamına % 60'ı bu şehirden geliyor.

1864 yılında Arjantin, Brezilya ve Uruguay'a aynı anda savaş açma deliliğini gösteren Paraguay altı yıl sonunda savaşı kaybetmiş ve erkek nüfusunun % 90'ını yitirmiş. 1870 yılında Paraguay'ı teslim alan Arjantinli, Brezilyalı ve Uruguaylılar zamanla ülkeden çekilmişler. Boşuna tarih tekrardan ibarettir dememişler. Ciudad del Este sokakları bugün de komşularının işgali altında ama bu kez alışveriş için: Vergisiz malların çekimine kapılan Brezilyalılar ve Arjantinliler Ciudad del Este'ye akın ediyorlar. Şehre giriş çıkışta herhangi bir pasaport kontrolü yok, hükümet komşu ülkelerdekileri çekmek için kontrolü kaldırmış. Canlı ekonominin hızlandığı göç dalgalarıyla şehrin nüfusu kısa bir zaman içinde 350.000'e tırmanmış, bunun üzerine günübirlik gelen alışverişçileri de katarsak ticaret yiyip ticaret soluyan 400.000 kişiyi her daim şehrin caddelerinde bulmak mümkün.

Güney Amerika

Her gelişmekte olan ülke klasiğinde olduğu gibi bu şehirde de altyapı göçün hızına yetişememiş. Trafik tam bir felaket. Şehrin sokaklarında yürümek de zor zanaat; çılgın alışveriş histerisine kapılmış kalabalıklar her yeri teslim almış. Kaldırımlara yığılan mallardan adım atacak yer yok. Ama alışverişçiler hallerinden memnun. Sıkıysa bir alışveriş merkezinde şöyle bir etrafa bakınayım diye durun, ya kafanıza yanınızdan geçen amcanın taşıdığı 25 araba teybinden biri düşer, ya yaşlı teyzenin sürüklediği 10 bartaniyelik torba sizi de alır götürür ya da bilgisayar kaçakçılığı yapanların tuttuğu tepeleme mal taşıyan hamallar bir omuzda sizi iki kat aşağı atar. İyisi mi bu şehirde hareketsiz durmayın, siz de alışverişe katılın sevgili okuyucu, şimdi herkes gibi delirmek zamanı.

Gelirinin büyük kısmı bu şehre bağlı olan Paraguay para gelsin de nasıl gelirse gelsin mantığıyla, vergisiz ticaret ve hükümetin bu serbest tavrıyla birlikte şehre Kore, Tayvan, İran ve özellikle Lübnan'dan tüccarları çekmiş. Bu tüccarlar sayesinde Ciudad del Este, denize kıyısı olmamasına rağmen, Miami ve Hong Kong'un ardından dünyanın en büyük üçüncü serbest bölgesi olmuş. Yine bu tüccarların bağlantıları ve para sevgisi sayesinde "Dünyanın En Büyük Kaçakçılık Merkezi" sıfatına hak kazanmış. Ciudad del Este'nin adı Afganistan ve Pakistan'dan olabildiğine uzak olmasına rağmen buralara sevk edilen kaçak silahlar ve terör örgütlerinin kara para trafiğinde bir durak olarak geçiyor. Öyle ki bir ara Arjantin'de sinagogları bombalayanların şehirde oturduğu söylentisi bile yayılmış.

Kambersiz düşün olur mu? Olabilir. Ama bir şehirde ticaret olur da kökü Finikeliler'e dayalı ticaret uzmanı Lübnanlılar olmadan olur mu? Kesinlikle olmaz. Tekstil ürünleri satan alışveriş merkezlerinden birinde nargilelerin arasında oturan satıcıya laf atıyorum.

"Amma da çok nargile var burada, satışlar nasıl?"

"İdare eder. Neredensin?"

"Türkiye."

"Ooo ne güzel, biz de Lübnanlı'yız."

"Nargile işi ondan yani."

"Nargile yan iş. Esas tütün satarsız biz bütün Güney Amerika'ya."

"Kim alıyor, nargile tütününü Güney Amerika'da?"

"Burada çok Ortadoğulu var, alırlar illaki. Hem tütün olmazsa, nargile var, o da olmazsa, başka bir şey satarsız."

"Ne satarsın?"

"Ne alırlarsa..."

"Ne mesela?"

"Parayı ver, burada her şeyi buluruz."

"Her şeyi mi?"

"Bu dünyada varsa, burada da var."

Lübnanlı Salim'le konuşmamız başka bir müşteri gelince sona eriyor. Ben de anacaddelerden birine gidiyorum. Ciudad del Este caddelerinde dumandan, sıcaktan, trafikten, acelesi olan insanlardan ve satıcılardan kurtulup rahat iki adım atmak mümkün değil. Madem değil, o zaman Güney Amerika'nın en hareketli ticaret merkezinin zevkini sürelim sevgili okuyucu. Beni kolumdan çekiştirip tropikal güneşin altında deri şapka satmaya çalışan adamın şapkalarını deniyorum, ama hazır çorba satmaya çalışana ne yapacağımı bilemiyorum. Üzerinde kaplan ve Rocky desenleri olan donlardan almayı nedense içim elvermiyor; testereyi alsam uçakta ne yapacağım sorusuna bir cevap bulamıyorum; battaniye evet, herkese lazım, üstelik üzerinde fil resmi var ama Güney Amerika hatırası desem burada filin ne işi var?; matkap iyi bir şey ama kaldığımız yerde bir tek keserle bütün duvarları çiviyle doldurup bizi de Hint fakirlerine döndüren amcanın eline geçse oteli kesin başımıza yıkar; para sayma makinesi her eve lazım doğrudur, ama kaldırımda satmanın alemi ne?!

Sokaktan kurtulup elektronik mağazaların olduğu pasajlardan birine giriyorum. Cart, cart, cart, cart, cart... Şehrin bir marşı olsa arka planda illaki koli bandı açma sesleri olurdu. Birileri bilgisayar kartları alıyor, paketleri cart açıp, ufak köpüklü malzemeye kaplayıp, cart bantlıyor. Devamlı cart, cart, cart. Pink Floyd'un *Money* şarkısındaki ufak bir değişiklik, para sesini koli bandı sesiyle değiştiriyorum, işte şehrin marşı hazır. Şehirdeki durmayan dinamizmi ve alışverişi görünce anlıyorum ki Paraguay'ın ismindeki "PARA", kesinlikle Ciudad del Este'den geliyor.

Televizyonda Hizbullah lideri konuşuyor, geçtiğim dükkanların hangilerinin Lübnanlılar'a ait olduğunu test etmek için biçilmiş kaftan. Bütün Lübnanlılar maç izler gibi pür dikkat televizyona bakıyorlar -inanılmaz sanki Lübnan sokaklarındayım. Biz de mahalle lokantasına girelim... Önden mercimek çorbası arkadan Shwarma (döner) yiyelim, en azından Güney Amerika'nın Lübnan'ına geldik işe yarasın -bir testere bile alamadan dönüyorum ya ona yanıyorum. Testere alamadım ama durun bir dakika şehrin tek turistik yeri olan Itaipu Barajı'na gidip kendimi barajda teskin edebilirim. Barajdan turistik yer olur mu demeyin sevgili okuyucu, olur. Dünyanın en fazla elektrik üreten hidroelektrik santrali olan Itaipu, Ciudad del Este'ye iki adım mesafede. Kurulu gücü 14 milyon kw, yani bizim en büyük barajımızın (Atatürk Barajı'nın) altı katı. Itaipu'da üretilen elektriğin % 95'ini Brezilya kullanıyor, geri kalan % 5 Paraguay'a fazla bile geliyor. Barajı görmek isteyen turistler ziyaretçi merkezine geliyor ve Itaipu hakkında kısa bir film seyrettikten sonra salonun arkasında bekleyen otobüslere balık istifi doluyoruz. Buradan ileriye gitme yetkisi sadece resmi tur otobüslerinde

Güney Amerika

ve onlar da olabildiğince çok insanı bir anda taşımaya çalışıyorlar. Araçta rehber bile var. Baraj kenarında biraz yol alıp, fotoğraf çekmek için iniyoruz. Bu turda özellikle erkeklerin mutlu olduğunu gözlemleyebiliyoruz, eşlerinse akıllarının buradan ziyade başka yerde olduğu aşikar. Baraj gölünün kenarından bakıldığında öteki ucu gözükmemesi son derece normal çünkü Itaipu Baraj Gölü dünyada insan elinden çıkma en büyük ikinci yapı. Elektrik türbinlerinin olduğu bölgede su sesinden dolayı yanınızdakiyle konuşmak için ne kadar bağırırsanız da nafi. Fotoğraf çekmeye uğraşan Japonlar'ın el kol hareketleriyle anlaşp grup fotoğrafları çekmesini bekledikten sonra şehre geri dönüyoruz.

Ciudad del Este'yi Brezilya'ya bağlayan köprüden yürürken geriye dönüp bu kaotik şehre bir kez daha bakıyorum. Bana göre yakındaki Iguazu Şelaleri'nden daha ilginç bir yer burası; hiç umulmadık bir yerde hiç umulmayacak kadar temposu yüksek ve Paraguay'ın dünyadan kopuk oluşuna inat bütün dünyayla çok yakın bağlantıları olan bir yer. Sadece Ciudad del Este'yi ziyaret için buraya gelin demiyorum sevgili okuyucu, Brezilya ya da Arjantin'e gelen herkesin listesinde yer alan Iguazu Şelaleri'ne geldiyseniz bu alışveriş kentini asla kaçırmayın. Hem alışveriş yapmanız da şart değil, bakarsınız düello yapacağınız gelir ya da pazarda George W. Bush'a rastlarsınız, belli mi olur!

Bir Tatlı Huzur: Uruguay

Buenos Aires'te üç gün fazla mesai yapıp dolaşmanın dozunu biraz kaçırınca insan biraz rahatlayıp dinleneceği bir mekan arıyor. Fazla aranmaya gerek yok: Uruguay'daki Colonia del Sacramento, deniz otobüsüyle Buenos Aires'e sadece bir saat uzaklıkta olan ve İstanbul-Büyükada arası yolculukla aynı etkiyi yaratan küçük bir şehir.

Buenos Aires'teki Buquebus iskelesinde pasaportunuzu Arjantinli gümrük memuruna verdiğinizde o yıldırım hızıyla imzalayıp yanında oturan Uruguaylı meslektaşına veriyor. O da damgalayınca Buenos Aires'teki bekleme salonunda resmen Uruguay'a girmiş oluyorsunuz.

İspanyollar'ın burada Sacramento adındaki koloniye yani Colonia del Sacramento'yu kurmalarındaki amaç Plata Nehri'nin ağzını kontrol etmekmiş. Portekiz ve İspanyollar arasında pinpon topu gibi el değiştiren yerleşim birimi sonunda tamamen İspanyol yönetimi altına girmiş ve uzun bir süre de öyle kalmış.

Colonia'nın Barrio Histórico Bölgesi UNESCO Dünya Mirası listesine girmiş. Bu yüzden Buenos Aires ve Montevideo'dan çok daha fazla turist çekiyor. Colonia del Sacramento'da zaman sanki donmuş, şehir halen 1960'larda yaşıyor gibi. Bir Akdeniz kıyı kasabasında ne görmeyi bekliyorsanız burada da karşınıza çıkıyor: küçük bakımlı evler, Arnavut kaldırımlı sokaklar, ağaçların gölgesinde tembellik yapanlar, tarih kokan eski binalar ve zevkli küçük küçük lokantalar. Caddeler, binalar, tarih ve insanlar tamamen uyum içerisinde. Kaplumbağa hızıyla dolaştığım Colonia, insana huzur veren hiç acelesi olmayan bir şehir. Şehir sakinlerinin de acelelerinin olmadığı kullandıkları antika değerindeki arabalardan belli oluyor. Şehrin sağında solunda sıklıkla antika araçlar görmek mümkün. Buraya kadar da her şey yolunda ancak bunların o kadar büyük bir kısmı kullanımda ki insan şaşırmadan edemiyor. Zevkten mi ekonomik gereklilikten mi bilemiyorum ama sebebi ne olursa olsun hoş ve Colonia'ya özgü bir görüntü veriyorlar.

Şehirde görülmesi gereken yerler tarihi bölgedeki deniz fenerinin civarına dağılmış durumda. Aldığınız tek bir biletle deniz fenerine ve şehirdeki tüm müzelere girmeniz mümkün. Şehri yürüyerek dolaşmak çok kolay olmasına rağmen dilerseniz bisiklet de kiralayabilirsiniz. Bir başka seçenek de sevgili okuyucu, elektrikli golf arabası kiralamak olabilir. Colonia'da turistlere yönelik yüzlerce işletme olmasına rağmen size mal satmaya çalışan ya da dükkanına doğru sizi çekiştiren hiçbir satıcının olmaması çok ferahlatıcı.

Nehir kenarındaki mekanlar Plata Nehri'nin çamur rengi sularına baksa

Güney Amerika

da insanda sakinleştirici bir etki bırakıyor. Şehirde dolaştıktan sonra hâlâ tam huzura eremeyenlere yat kulübünün geniş terasındaki eski kafe dinginlik konusunda size bir şans daha verebilir. Bulutsuz, mavi göğün altındaki dalgasız ve sonsuzluk hissi veren deniz kadar geniş Plata Nehri üzerinde zarifçe süzülen teknelere eşlik eden martılara katılmak istiyorum. Ama madem uçamıyorum, o zaman bir kadeh kırmızı şarap lütfen!

Güneş sıcaklığını kaybedip, altın renklerini sergileyerek telaşsız ve sakin bir şekilde Colonia kıyılarında batıyor şimdi. Deniz otobüsünün hareket vakti iyice yaklaşıyor. Caddelerinde dolaşmanın insanı huzurla doldurduğu Colonia'dan ayrılma zamanı ne yazık ki geldi sevgili okuyucu. İçimden şarkı mırıldanarak aheste adımlarla iskeleye yöneliyorum: "Bir tatlı huzur almayaaaa geldiiimm Coloniaaa'dan, ahhh Colonia'dann..."

12.000 km²'lik Boş Alanda Kaza: Bolivya

300 km uzunluğunda 400 km genişliğinde dümdüz bir alan düşünün sevgili okuyucu. Alanı gözlerinizi kamaştıracak kadar beyaza boyayın ve 12.000 km²'lik bu dev alana da tek bir yerleşim merkezi ya da yol koymayın. Öyle ki alandan geçmenin de tek yolu dört çeker bir araç olsun. Son olarak da bu uçsuz bucaksız yalnız yerin ortasında iki aracın birbiriyle çarpışması sonucunda iki kişinin öldüğünü düşünün. Yo hayır sevgili okuyucu, burası bir hayal ülkesi değil. Bolivya'daki Uyuni Tuzlası'na hoş geldiniz.

Salar de Uyuni yani Uyuni Tuzlası, yaklaşık 12.000 km²'yle dünyanın en büyük ve aynı zamanda 3650 m. yüksekliğiyle dünyanın en yüksekte yer alan tuzlası. Tuzlayı dolaşmak için tur yapan onlarca acenteden bütçeme uygun olan dört çeker aracı ayarlıyorum ve sabah erkenden yola çıkıyoruz.

En fazla 15'inde gösteren, direksiyona bile yetişebileceğinden emin olamadığım kısa boylu şoförümüzle biraz konuşuyoruz. Adı Sylvio; neyse ki 15 değil 22 yaşında! Arabada aziz figürleri, haçlar ve şoför duası asılı. Yola çıkınca bir başka şey dikkatimi çekiyor. Buralarda trafik kazasında ölenler için kazanın olduğu yere küçük bir haç ve yüksekliği iki, üç karışı geçmeyen minicik bir kulübecik koyuyorlar -ki daha sonra ölenlerin yakınları kazanın olduğu yeri ziyaret edip, bu kulübenin içine çiçek ya da Tanrı'ya adanan başka şeyler bırakabilsinler. Hristiyan inançlarıyla bölgedeki yerli inançlar birleşip burada farklı bir birleşim yaratmışlar. Ölülerine yiyecek ya da bira sunan Hristiyan yerliler, ölünce mezarlarının doğuya bakan yüksek tepelerden birinde olmasını istiyorlar. Demin sözünü ettiğim bu kulübeciklerse birer "Dikkat, Tehlike!" tabelası gibi. Ne kadar çok kulübecik varsa o kadar çok ölümlü kaza var demek. Sylvio nerede bu kulübeciklerden görse onlara el sallıyor: bir nevi ölüye saygı, ölüme el sallamayı ifade ediyor.

Trafiğin neredeyse olmadığı bu bölgede Sylvio ne yazık ki sık sık el sallıyor. Dün gece olan bir kazanın yerinden geçiyoruz ama aklım hiç almıyor: Tuz gölünde her yer yol, her yer düz, sağdan gitmek ya da soldan, ortadan gitmek fark etmez, işaretli yol yok. Araç kullanmak için arabanın burnunu sadece gitmek istediğiniz yöne çeviriyorsunuz ve gaza basıyorsunuz o kadar. Şerit genişliği en az 10 km olan bir yolda, saatte sadece 50-60 aracın geçtiğini düşünün, işte bu yolda maalesef iki araç gündüz saatıyla üçte çarpışmışlar ve sonuç, iki ölü. Daha hızlı el sallama Sylvio, daha hızlı.

Uyuni Tuzlası'nın ortasında görülmeye değer bir doğa harikası var: Isla del Pescado (Balık Adası). 3600 m'de mercan benzeri taşlarla kaplı bu ada tepeden bakıldığında bir balığı andırıyor ve adayı çeviren tuzla, adanın üzerindeki kaktüsler oldukça çarpıcı bir görüntü oluşturuyorlar. Adadaki

Güney Amerika

kaktüsler yılda ortalama 1 cm büyüyorlar ve boyu 12 m'yi aşan kaktüse saygıyla yaklaşıyorum: 1. Dikenlerinden korunmak için; 2. Gördüğüm en yaşlı canlı olduğu için. Düşünsenize bir sevgili okuyucu, Türkler'in Orta Asya'dan göçünü; Bizans İmparatorluğu'nu; barut, cam ve matbaanın icadını; Amerika'nın keşfini bile görmüş bu kaktüs.

Gölün Uyuni şehrine bakan kısmında her keçinin rüyası bir şey var: her şeyi tuzdan bir otel. Odalar, masalar, sandalyeler, her şey tuzdan. Otelin hemen beş dakika ilerisinde Bolivya piyasası için tuzun çıkarıldığı bölge bulunuyor. Tuz çıkarmak içinse son derece basit bir yöntem kullanılıyor. Yerde derinliği 10 cm'yi geçmeyen dikdörtgen bir çukur açılıyor. Çukurun içi tuzlanın suyuyla dolduruluyor sonra bu su buharlaşıyor. İki hafta içinde de çukurda kalan tuz küreklerle alınıp kamyonlara yükleniyor. Uyuni Tuzlası pil yapımında kullanılan lityum bakımından çok zengin ve hatta dünya rezervlerinin yarısı burada bulunuyor. Birçok uluslararası şirket lityumu çıkarmak istese de Bolivya Başkanı Eva Morales "Yeteri kadar sömürüldük, buradan hammaddeyi alıp başka yerde işleme devri artık yok. Fabrikayı buraya kurmak şartıyla yabancılara işleme hakkı verebiliriz, yoksa işlemeyi biz kendimiz yapacağız" diyerek uluslararası şirketlere karşı çıkıyor.

Tuz gölünün kenarından Uyuni'ye dönerken dondurucu soğuğa aldırmaçdan oynayan çocuklarla karşılaşırız. Dört beş kat giysilerimiz altında üşürken onlar tek katlı kazaklarıyla buzlarda oynuyorlar. Sylvio, biz üşüyen gringolarla iyice dalgasını geçtikten sonra geri dönüş için arabaya doluşuyoruz ve aracımız çocukların yanından geniş düzlüğe ulaştınca Sylvio sağa doğru bakıp yine el sallamaya başlıyor.

Yıldızlara Dokunmak: Şili

Atacama Çölü dünyanın en kuru çölü, en ıssız bölgelerinden ve aynı zamanda en fazla bulutsuz gün sayısına sahip yerlerinden biri. Bütün bu özelliklerin üzerine bir de 2500 m'nin üzerinde yer alması eklenince tam da astronomların düşlerindeki yerlerden biri oluyor. Çünkü 2500 m'den sonra incelen hava yıldızların ve diğer gök cisimlerinin daha iyi gözlemlenmesine izin veriyor. Dolayısıyla dünyanın en büyük teleskobu zaten Şili'deyken şimdilerde dünyanın en büyük radyo-teleskobu San Pedro de Atacama yakınlarına kuruluyor. Yıldızlara dokunmak isteyen herkes gibi ben de yolumu Atacama Çölü'ndeki San Pedro'ya düşürdüm sevgili okuyucu.

4200 m'deki Arjantin sınırında, işlemler tamamlandıktan sonra "Şili'ye Hoş Geldiniz" yazısının yanından geçiyoruz. Gümrük binası arayan gözlerim 160 km sonra emeline ulaşıyor. Fiili Şili sınırı olan 160 km içeriye kadar ne bir yerleşim yeri ne bir benzinci ne bir mağaza var. Bomboş. San Pedro, toprak evleri ve tozlu sokaklarıyla tam bir çöl kasabası; nüfusuysa 5000 kadar. Son zamanlarda Bolivya yönüne giden turistlerin durak noktası haline gelen San Pedro'nun merkezi turizm acenteleri, lokantalar, hediyelik eşya satıcılarıyla dolmuş durumda. Benim buraya geliş sebebimse yıldızlara dokunmak.

San Pedro de Atacama'nın turistler tarafından tutulmasının sebebi bu küçük yerde yapılacak çok şeyin olmasından kaynaklanıyor. En çok tutulan turistik gezi 1,5 saat uzaklıktaki El Tatio Gayzeri. Gayzer en iyi görüntüyü gün doğarken verdiği ve su sıcaklığı ancak o zaman yüzme olanağını haşlanmadan sağladığı için turlar sabah saat dört civarı hareket ediyor. Atacama Çölü sabah dörtte oldukça soğuk oluyor, gayzere gittiğinizde yüzmezseniz buzlarınız çözülmez şimdiden söyleyeyim.

El Tatio'dan geri geldikten sonra sabah şekerlemesi yapabilirsiniz, buna ihtiyacınız olacak çünkü bir kaç saat sonra kumda hep beraber kaymaya gideceğiz. San Pedro'da adım başı bulunan kiralama firmalarından birinden bisiklet ve sandboarding (kumda kayma) tahtası alıp yakındaki kumullara pedallıyoruz. Kumullar şehre yakın olduğu halde yüksek tepelerden dolayı gitmek uzun sürüyor. Kumullara bata çıka en yukarı çıkmak 20 dakika sürüyor, aşağı inmesiye bir dakika. İki defadan fazla tekrarlamak sizi bilmem ama beni açmaz, dilerseniz siz devam edin sevgili okuyucu.

Buradan ünlü Ay Vadisi'ne (Valle de la Luna) devam ediyoruz. Yeryüzü şekilleri ve kıraçlığıyla kesinlikle Ay'dan bir köşeyi andırıyor. Buradan günbatımını seyretmek çok keyifli. Hava kararınca San Pedro'ya dönüyoruz, hava da birden soğuyor ve ben daha hızlı pedallamaya başlıyorum. Şehirden

Güney Amerika

gidilebilecek iki yer daha var. Birincisi Salar de Atacama, Bolıvy'a'daki Uyuni Tuzlası'na gidemeyceklerin mutlaka gidip gezmesi gereken bir yer. İkincisiyse Altiplano Gölleı. 4200 m'deki bu göllerde ilginç manzaralar ve flamingolar sizi bekliyor olacak. San Pedro de Atacama, Bolıvy Uyuni Tuzlası'na yapılan turların Şili'deki başlama noktası oluyor. Genelde üç gün süren turların hepsinin güzergahı aynı ve firmalar arasında da pek fark yok diyebiliriz.

San Pedro'dan geceleri gökyüzüne bakmak hiç de İstanbul'dan, Ankara'dan, Adana'dan, Van'dan bakmaya benzemiyor; hava olabildiğine açık, bulut yok, görünen yıldızları etkileyebilecek ışık kaynağı neredeyse yok. Gökyüzüne baktığımda 100-150 yıldız görmeye alışkın olan ben San Pedro'da şaşırıp kalıyorum, meğer düşündüğümüzden ne kadar da fazlaymış. Gökyüzü ısıll ısıll; samanyolu, gezegenler, farklı ışıklarıyla binlerce yıldız, doğuda, batıda, kuzeyde, güneyde ama hepsi beynimin içinde. İnanılmaz bir şey sevgili okuyucu, bütün gece oturup seyredebilirim... Bir de şu ısırın çöl soğuşu olmasa.

Alain, seneler boyu Fransa ve Amerika'da çalışmış bir astronom/mühendis. Sonunda hayallerinin peşinden gelip dünyanın en iyi gözlem noktalarından birinde kendi işini açmış; her akşam meraklısına gökyüzü turları yaptırıyor. Evinin bahçesine kurduğu turistik gözleme ayrılmış en güçlü teleskop kümesiyle gezegenleri, yıldızları, galaksileri anlatıyor. Her soruya cevap veriyor; Amerikalılar'a laf atıyor; Fransız milliyetçiliği yapıyor; yerlilerle ilgili gözlemlerini ve son beş bin senedeki astronomik gelişmeleri bölgelerine göre anlatıyor. Sadece anlatmıyor, bir yıldızla ilgili soru sorduğunuzda, önce elindeki lazerle yıldızın gökyüzündeki yerini aşağı yukarı gösteriyor sonra da teleskobu ona çevirip herkese gösteriyor. Satürn'ün halkaları? Mars'ın yüzey şekilleri? Takımyıldızlar? Tabii takımyıldızlar dediğimizde aynı takımyıldızla Çinliler'in, Araplar'ın, Yunanlılar'ın, Inkalar'ın verdiği renkli renkli isimler farklılık arz ediyor. Alain'e göreyse verilen isimler astronomların o ara içtikleri keyif verici maddelerle yakından alakalı: "Başka türlü şuradakini nasıl bir akrebe ya da şunu insan kafalı bir ata benzetebilirsiniz ki?!" Üç saatlik yıldızlara dokunma turu teleskobun aya çevrilmesiyle sona eriyor. Ay'a hiç bu kadar yakından bakmamıştım. Hemen teleskoptan fotoğrafını çekiyorum; bir daha nerede yapabilirim ki bunu? Mest olmuş bir şekilde hostele yollanıyorum.

Güney Amerika'da az kişinin uğradığı değişik bir bölgeyi görmek ve yıldızlara dokunmak isteyen sevgili okuyucular, Atacama Çölü'ne gitmek için daha ne bekliyorsunuz?

Arjantin

- El Calafete'deki Perito Moreno Buzulu, Dünyanın ikinci büyüğü.

Arjantin

- Buenos Aires'in simgesi Tango.
- Salta'da Tuz Madeni önünde hediyelik eşya satan kişi kendini güneşten ancak böyle koruyabiliyor.

Bolivya

- Salar de Uyuni, dünyanın en büyük tuzlarından ve en muhteşem görünümüne sahip olanı.

Bolivya

- Salar de Uyuni'de Balık Adası ve 1200 yaşındaki kaktüsler

Ekvador

- Galapagos Adaları'nda yaşayan hayvanlar insanlardan korkmuyor.

Kolombiya

- Başkent Bogota'da Gabriel Garcia Marquez Kültür Merkezi.

Peru

- Machu Picchu manzarası başka hiçbir yerde yok.

Şili

- San Pedro de Atacama yüksekliği ve kuru iklimi nedeniyle rasathane kurulması için çok elverişli.

Paraguay

- Ciudad del Este'de işlek bir cadde.

Uruguay

- Colonia del Sacramento, sakin ve huzur verici bir şehir.

Venezuela

- Angel Şelalesi'ne giderken çok güzel manzaralar bize eşlik etti.
- Şelaleye varınca aynı gün geri dönmek mümkün değil, tek çare hamakta geceleme.

5. Bölüm

Kuzey ve Orta

Amerika

ABD
Bahamalar
Barbados
Jamaika
Guatemala
St.Vincent ve Grenadinler
Trinidad ve Tobago
Kosta Rika
El Salvador

San Francisco Sokakları: ABD

Amerika'nın ünlü kentlerinden San Francisco kozmopolit yapısı, şirin caddeleri, bakımlı çevresi ve doğal güzellikleriyle haklı olarak en çok ziyaretçi çeken kentlerden. Şimdi sizinle sevgili okuyucu bu güzel şehrin mahallelerinde uzun bir yürüyüş yapacağız. Hazırsanız başlayalım.

Çin mahallesinde bir hostelde kalıyorum. Bu mahalledekilerin çoğu 1800'lerin sonunda altın aramak için Amerika'ya gelip kalanların torunları ve sonra hâlâ akmaya devam eden Çinli göçmenler. Mahallede tabelalar hem İngilizce hem Çince çünkü mahalle sakinlerinin tümü İngilizce konuşmıyor. Sokaklar, caddeler ve önemli binalar Çin geleneklerine göre düzenlenmiş; örneğin mahalledeki banka şubeleri Feng Shui'ye göre tasarlandığı için girişlerini büyük ejderha başları koruyor ve bankaların ön cepheleri boydan boya kırmızıya boyanmış vaziyette. Sokaklarında Batılı'dan çok Asyalı yüzlerin görüldüğü mahallede yaşayan Çin kökenlilerin bir kısmı mahalleden dışarıya hiç çıkmadan hayatlarını devam ettirebiliyorlar.

Sokaklarda biraz daha yürüyüp üç blok ötedeki Union Meydanı'na yöneleniyoruz. Meydanın etrafı Gucci, Armani ve Louis Vuitton gibi markaların mağazalarıyla çevrili. Eğer pahalı markalardan haz etmiyorsanız o zaman ana alışveriş caddesi Market Caddesi'ne gitmek gerekiyor. Market Caddesi, Union Meydanı yakınlarında başlıyor ve San Francisco'yu bir uçtan diğerine kat ediyor. Alışveriş, iş, konferans ve sinema merkezleri, lokantalar, binlerce dükkan ve daha fazlası Market Caddesi üzerinde yer alıyor. Bu caddeden sola dönüp 15 dakika yürürsek San Francisco gemi iskelesiyle eski otoyolun olduğu alana, sağa dönüp yürürsek Civic Center, Tenderloin, Castro, Mission semtlerine varırız.

Biz ilk önce sola dönüyoruz. San Francisco liman binası daha çok lokanta ve yiyecek satan dükkanlarıyla ilgi çekiyor. Bina, öğle vakti çevredeki işyerlerinden yemeğe gelenlerle tıka basa dolu. Eskiden bu bölgeden bizim Mecidiyeköy'deki gibi yükseltilmiş otoyol geçiyormuş ancak uzun süren uğraşlardan sonra otoyolu yıkıp gerçekten hoşça vakit geçirilebilecek güzel bir park yaratmışlar ve şimdi bu parkta öğle vakti banklar piknik yapanlar, çocuklarını dolaştıranlar, dinlenenler ve havanın tadını çıkaranlarla dolu. İleride solda San Francisco'nun Sultanahmet'i diyebileceğimiz, şehre gelen her turistin uğramadan edemediği Fisherman's Wharf Bölgesi var. Şehrin eski balık hali olan Fisherman's Wharf'ta bugün turistlere yönelik her şeyi bulmak mümkün: hediyelik eşyalar, barlar, lokantalar, tur şirketleri, gezi tekneleri, Alcatraz turları ve liman binasının duvarları boyunca sıralanmış balık-ekmek tarzı yemekler satan onlarca küçük tezgah. Eskiden balıkçı teknelerinde çalışanlara maaş yerine satmaları için balık verilirmiş ve tayfalar

da maaş karşılığı aldıkları balıkları halin yakınında küçük tezgahlarında pişirerek satarlarmış. Maaş yerine balık uygulaması biteli çok olmuş ama tezgahlar ve o eski lezzetler halen yürürlükte. Bu bölgenin diğer bir çekici yanıysa denizde özel olarak inşa edilen platformlarda tembel tembel güneşlenen denizaslanları. Şehrin merkezinde serbest olarak yaşayan vahşi denizaslanlarını görmek herkes için şaşırtıcı ve umulmadık bir yerde denizaslanlarıyla karşılaşmanın ilk şokunu atlatan herkes fotoğraf makinelerine sarılıyor -dünyanın en çok fotoğraflanan denizaslanları bunlar olsa gerek!

Yemek yiyip biraz da dinlendikten sonra Market Caddesi'nin geri kalanını gezmek için ters yöne dönüp yürüyelim. Caddede Westfield Alışveriş Merkezi'ni geçtikten sonra sola girerek SoMa (South of Market) Bölgesi'ne giriyoruz. Burası 90'ların sonuna kadar pek tercih edilmeyen köhne bir bölgeyken, internet şirketlerinin paraya para demediği zamanlarda yakındaki Silikon Vadisi'ne akan yatırımlardan nasiplenmiş mühendisler mahalleye yerleşmeye başlamışlar. Dolayısıyla ev fiyatları artmış, yeni galeriler ve lokantalar açılmış. İnternet ekonomisi daralmaya başlayınca da mahalle gözden düşmeye başlamış ama yine de halen canlı ve güzel bir bölge. Market Caddesi'ne geri dönüp yürümeye devam edelim. Aniden dükkanların kepenklerinin gündüz bile yarı kapalı olduğu, kaldırımların evsizler ve uyuşturucu kullananlarla dolmaya başladığı Civic Center-Tenderloin Bölgesi'ne geliyoruz. Amerika'nın ciddi bir barınma problemi olduğu malum ancak şehrin en kalabalık bölgesinde 100 m. içinde sosyal dokunun bu kadar çabuk değişip sokakların ürkütücü bir hal alması rahatsızlık verici bir durum. Bu bölge "gece gelinmemesi gereken semtler listeme" bir numaradan giriş yapıyor. Caddeye çıkan sokaklardan birinin ismi "Turk" -kim ne zaman koymuş bu adı acaba?- ve sokağın kaldırımları karton evlerinde uyuklayan evsizlerin mekanı durumunda.

Market'in sonlarına yaklaşıyoruz; şehrin kurulduğu noktayı görmeden geçmek olmaz. 16. Cadde ile Mission Caddesi'nin köşesindeki kilise binası "Mission Dolores" şehrin mayasını çalan yer. San Francisco'da yerleşim burası kurulduktan sonra binanın etrafında başlamış. Bu bölge aynı zamanda hareketli barlarıyla da biliniyor. Yürümeye devam ediyoruz sevgili okuyucu, şimdi Castro'dayız yani gaylerin ABD'deki başkenti. Mahallede satılan giysilerden, DVD'lere, kitaplardan, halılara, duvardaki ilanlardan, sokaklarda sarmış dolaş çiftlere kadar her şey gayler için ve burası aynı zamanda Market Caddesi'nin de sonuna işaret ediyor. Bayağı bir yürüdük ama daha yolumuz var. California Üniversitesi kampüsünün oraya, eski hippilerin başkenti Haight-Ashbury'ye çıkalım. Çıkalım diyorum çünkü oldukça dik bir yokuş var arada. San Francisco haritaları sizi aldatmasın sevgili okuyucu, şehir küçük ama yokuşu bol ve bazen kısa gibi görünen mesafeler "yürü babam" bitmiyor!

Haight-Ashbury'de bizi kafeler, eski plak evleri, tütüncüler, vitrininde kenevir işareti olan "duman dükkanları" (smoke shop) ve halen sadece batik elbise satmakta direnen mağazalarla eski kitapçılar karşılaşılıyor. Gelin şu kafede biraz oturalım; kafenin adı "Coffee to the People" (İnsanlara Kahve). 68'in "Power to the People" (İnsanlara Güç) sloganının zamana uydurulmuş hali.

Nasıl dinlendiniz mi sevgili okuyucu; hadi şimdi Golden Gate Park iki adım ötemizde, biraz da oralarda dolaşalım. Hafta içi olmasına rağmen park insanlarla dolu: mangal yapanlar, kriket oynayanlar (Bunlar İngiliz olabilir!), frizbi atanlar (halen tükenmedi soyu!), koşanlar, çocuklarını dolandıranlar, paten yapanlar ve bir de bizim gibi aheste yürüyüp tembellik edenler. Parkın içinde Japon Çay Bahçesi'ne gidiyoruz; burayı 1800'lerin ortalarında bir Japon-Amerikalı aile kurmuş. Ancak İkinci Dünya Savaşı'nda ABD, Japon kökenli bütün ABD vatandaşlarını casusluk yaparlar korkusuyla toplama kamplarına koyup da, mallarını da ellerinden alınca çay bahçesi sahipsiz kalmış. Bunun üzerine Amerikalı bir aile, bahçenin bakımını üzerine almış ve bugünlere kadar kalmasını sağlamış. Bahçe kafa dinlemek için ideal bir yer: bonzailer, özenle düzenlenmiş Japon balığı havuzları, farklı biçimlerde budanmış ağaçlar, zen bahçesi ve tabii çay içilecek bir dükkan.

San Francisco'nun simgelerinden, 1937'den beri hizmette olan Golden Gate Köprüsü'yse parkın hemen yanında. Yapıldığında dünyanın en uzun süspansiyon köprüsüymüş ve o kadar yıl geçmesine rağmen halen dünyanın en büyük ilk onu içinde. San Francisco'ya gelip de köprüyü yakından görmeden turistik vazifenizi yapmış sayılmazsınız. Köprü üzerinde yürümek serbest: yayalar, bisikletliler, paten yapanların hepsi köprüde. İstatistiklere göre yılda 25-30 kişinin Golden Gate'den atlayarak intihar etmesi nedeniyle köprüye birçok uyarı levhası konmuş. Levhalarda "Bu köprüden atlamak ölümcül ve trajik sonuçlara sebep olabilir" yazıyor. Hadi canım!! Ve yine devamında levhaların az ilerisinde köprüden herhangi bir cisim ya da "füze!" atmanın yasak olduğunu hatırlatan işaretler var. Füze'yle ilgili olarak yapılan hatırlatmalardan ortalama bir Amerikalı'nın zeka düzeyiyle ilgili derin endişeler duymaya başlıyorum.

Köprüyü geçip yarım saat yokuş aşağı yürüyüp San Francisco'yu tam karşıdan gören Sausalito adında sakin ve keyifli bir semte geliyoruz. Küçük dükkanlar, değişik lokantalar ve birkaç kitapçının olduğu bu mahalleye San Franciscolular şehirden uzaklaşmak için geliyorlar, biz de Sausalito'da deniz kenarında güzel bir balık lokantasına girerek bu güzel günü taçlandırabiliriz ne dersiniz? Sausalito'dan San Francisco'ya dönüşümüz keyifli bir gemi yolculuğuyla olacak sevgili okuyucu. San Francisco tepeleri, köprüsü ve limanıyla İstanbul'u andırıyor derdim ancak üzerine bir de bu gemi yolculuğu gelince artık eminim: İstanbul'un ABD'de bir ikizi varsa o da San Francisco.

Fisherman's Wharf'taki iskeleden Çin mahallesine San Francisco'nun North Beach Mahallesi'nden geçerek varacağız. North Beach, San Franciscolular'ın dünya mutfağı için geldiği bir bölge: Tayland, Vietnam, Çin, Filipin, Brezilya, Fars (İran ismini verirlerse Amerikalılar korkup gelmez diye hiç İran restoranı yok, onun yerine Fars restoranları var!), Hint lokantaları cadde boyunca sıralanmış. Şehrin kozmopolit yapısını bu caddedeki kısa bir yürüyüşte dahi fark edebiliyorsunuz; North Beach dünya mutfağını ayaklarımıza kadar getiriyor. Mahallenin sonunda Columbus Caddesi'yle birlikte İtalyan mahallesi başlıyor ve haliyle bu semt pizza ve makarna üzerine uzmanlaşmış durumda.

Geç bir saatte iyice yorgun ama gördüklerimden fazlasıyla memnun bir halde Çin mahallesindeki hostelime varıyorum. Umarım bu uzun yürüyüş sizin de hoşunuza gitmiştir sevgili okuyucu, iyi geceler.

Küçük Amerika: Bahamalar

Uçağım Bahamalar üzerinde alçalıyor... Aşağıda durgun denizde yelkenliler doğanın cömertçe sunduğu nimetlerin zevkini sürüyorlar, mavinin bin bir tonu altımızdan akıp giderken mercan kayalıkları sanki bütün sırlarını dökmek istiyorlar gibi güneşte parıldıyorlar. Su o kadar berrak ki inanılması güç bir şekilde bu yükseklikten kumsala yakın yüzen stingrayler görünüyor; karanın üzerinde uçmaya başlayınca büyük malikanelerin bakımlı bahçeleri maviye alışmış gözlerimi birden yeşilleriyle alıveriyorlar. Şimdi yavaşça adanın ortasındaki gölün üzerinden inişe geçiyoruz.

Bahamalar, ABD'den sadece 100 mil kadar uzaklıkta yüzlerce adadan oluşan küçük bir devlet. Bugün başkent Nassau'dayım. Bahamalar'ın en büyük gelir kaynağı çok iyi kıvırdıkları turizm: Karayipler'de dolaştığım ülkeler içinde en iyi turizm altyapısı bu ülkede. Nassau Limanı, Karayipler turuna çıkan yolcu gemilerinin mutlaka durak yaptıkları bir liman. Nassau Limanı'nın hemen önünde duty-free mağazalar sıralanmış, gümrük binası Festival Place adında bir alışveriş merkezinin içinde. Taksi şoförleri ve faytoncular da binanın önünde bekliyorlar. "Bahamalar'a geldim, saçlarımı Afrika tarzı ördürmem şart oldu" diyen meraklı turistler için kalabalık bir "örücü" grubu ellerinde değişik modellerin resimleriyle gümrüğün çıkışında mevzi almış vaziyetler.

Gemiden çıkan ilk yolcuyla beraber bizim semt pazarlarını aratmayan bir karmaşa ve koşturmaca başlıyor. Taksiciler birbirlerinin neredeyse üzerine çıkarak müşteri kapmaya çalışıyor. Yolcular kalabalıklaşmadan önce mağazalara varmak için hızlı adımlarla birbirlerine çarparak ilerliyorlar. Bu kalabalığın içinde önlerinde dizüstü bilgisayarlarıyla duvar dibinde küçük masalarda sakın sakın oturan 8-9 kişi dikkatimi çekiyor. Birden bizim arzuhalciler geliyor aklıma -Allah'ım burada da mı var yoksa?! Hepsi kablosuz internete bağlanmış, kimisi sohbet, kimisi e-postalarına bakıyor. İçlerinden birine kablosuz internete nasıl bağlanabileceğimi soruyorum. Ama öğreniyorum ki sevgili okuyucu, Nassau'da kablosuz internete bağlantı bedava ve bütün şehir bu kaplama alanı içerisinde. Darısı bizim başımıza diyorum ve daha sonra sokakta yürürken banklarda ya da yere çömelmiş önünde bilgisayarıyla çalışan bir çok kişi daha görüyorum; akşamüstü ben de aralarına katılıyorum.

Festival Place'in batısında hediyelik eşyalarıyla ünlü Straw Market var. Straw Market'a ya deniz kenarından yürüyerek Starbucks'ın ve Hard Rock Cafe'nin önünden geçerek ya da anacadeye çıkıp Burger King, Wendy's ve Subway'in önünden geçerek McDonalds'tan önceki sokaktan denize doğru saparak varıyorsunuz. Amerika'nın yemek kültürünü Bahamalar'a nasıl ihraç

ettiğini böylesi küçük bir yürüyüşte dahi hemen farkına varabilirsiniz. Zaten Nassau'yu biraz daha dolaşınca Bahamalar'a Küçük Amerika demenin doğru olduğunu görüyorum.

Festival Place'in önündeki Rawson Meydanı'nın biraz ilerisinden 'Jitney'ye (Bahamalar'da minibüslere verilen isim) binerek adanın her tarafına bir dolara ulaşmak mümkün. Yakındaki Paradise Adası'nın köprüsüne kadar minibüsle gidiyorum. Paradise Adası, Nassau'nun bulunduğu New Providence Adası'na iki köprüyle bağlanmış küçük bir yer. Adada ciddi bir yatırımla Amerikan halkı için yeryüzünde bir cennet inşa edilmiş: pahalı markaların vergisiz satıldığı mağazalar, milyonluk yatların demirlediği bir yat limanı, sokakta müzik yapan gruplar, lokantalar, kumarhaneler, büyük oteller ve kumsallar. Paradise Adası'nda Amerikan aksanı İngilizce her yerde duyuluyor. Adayı karaya bağlayan köprülerin Nassau tarafında taze deniz mahsullerini hazırlayıp satan onlarca küçük lokanta var. Yerel bir lezzet olan kabuklu deniz canlısı "conch" çok popüler, ben de deniyorum: "Affedersiniz, pardon ikinci bir tabak daha alabilir miyim?"

Şehir içinde yürümekten sıkılıp nereye gittiğine aldırmadan ilk gelen minibüse biniyorum, şehrin kenar mahallelerinden birine gidiyorum. Tatil bölgelerinden uzaklaştıkça bakımsız cadde ve evlerle karşılaşma sıklığı artıyor. Yerel halkın bir kısmı için hayat pek kolay gözüküyor: Kazılmış kaldırımlar, küçük dükkanlar ve bakımsız evler çevrenin ekonomik durumu hakkında ipuçları veriyor.

Sabah, Jamaika'ya gitmek üzere havaalanına gidiyorum. Uçağa binış kartımı aldıktan sonra gümrüğe gidiyorum da bir terslik var: Bahamalar devletinden çıkışta Bahamalar gümrüğü yok, ABD gümrüğü var. Amerikalı gümrük memurları pasaportumu alıp Bahamalar'dan çıkış ve ABD üzerinden Jamaika'ya geçiş işlemlerimi yapıyorlar. İyi de bunun Bahamalar yerine ABD'de yapılması gerekmiyor mu sevgili okuyucu? Neyse, zaten Bahamalar'a "Küçük Amerika" demiştik değil mi? Tamam sorun yok o zaman.

Reggae-büs ya da Minibüs: Barbados

Barbados'ta kalacağım pansiyona tam akşam yemeği vakti varıyorum, ev sahibesi odamın anahtarlarını teslim ettikten sonra çıkıp kendi evine gidiyor. Sırt çantamı açmadan odaya bırakıyorum; planım, hemen dışarı çıkıp bir şeyler yemek. Su içmek için evin mutfağına gittiğimde yemek hazırlayan dört kişiyle karşılaşırım.

"Merhaba, bardaklar nerede?"

Ocağın başındaki sıksa adam dolaplardan birini açıp bana bardağı uzattıktan sonra ocağın üzerindeki iki tavayı göstererek:

"Şu karidesleri tadar mısın? İki ayrı sos kullandım, hangisinin iyi olduğu konusunda anlaşılmadı. İki-iki berabercyiz."

Karides tatmayla başlayan mutfak muhabbeti bahçeye kurulan masaya taşıyor ve 4-5 saat sonra envai çeşit balıkla tıka basa doyarak sona eriyor. Neredeyse yatağa yuvarlanarak gideceğim. Pansiyonun dört misafiri fıkralardaki gibi stereotipik: Biri Fransız asıllı ve aşçı, diğeri Kanadalı ve ormancı, diğeri Filipinli ve hemşire, dördüncüsü de Japon asıllı ve elektronik devre tasarımı yapıyor. Aşçı olan Barbados'ta kullanılan baharatlarla yeni soslar denediği için evde her daim 4-5 çeşit balık yemeği var ve elbette yemekleri test etmeye hazır bir de kitle. Pansiyonumuz Barbados'un gece hayatıyla tanınan kumsal mahallesi St. Lawrence Gap'in sakin bir köşesinde. Pansiyonun olduğu caddenin deniz tarafında "her şey dahil" tatil köyleri sıralanmış. Ancak bu, sahilin sadece tatil köylerine ait olduğu anlamına gelmiyor; Barbados'ta ve diğer Karayip Adaları'nda kumsala otel yapmanız bile önündeki plaja dileyen herkes ücretsiz olarak girebiliyor.

Bridgetown

Sabah güneş fazla yükselmeden denize girip biraz St. Lawrence Gap'te dolaşıyorum. Sonra başkent Bridgetown'a gitmek için sahil yolu boyunca yürümeye başlıyorum. Kıyı boyunca birçok yeni bina yapılıyor; eskilerinin daha uzunları dikiliyor -böyle giderse St. Lawrence kısa zamanda beton ormanına döner. Yol denize paralel bir şekilde devam ediyor ve turistlere yönelik satış yapan mağazaların yerlerini St. Lawrence'tan uzaklaştıkça daha küçük ve yerel halka yönelik işletmeler alıyor. Kaldırım daralıp birden bitiyor, sonra yeniden başlıyor. Arabalar çok sık ve hızlı geçtiği için biraz dikkatli olmak gerekiyor. Saat üç buçukta yol birden kalabalıklaşıyor ve İstanbul'u aratmayacak kadar sıkışıyor. Barbados'ta birçok işletme sabah

sekizde işe başlayıp öğleden sonra üç dört gibi kapanıyor. Para bozduracaksanız ya da postaneyle işiniz varsa saat üçten önce bitirmeniz gerekiyor.

Bridgetown, Barbados'un iş ve ticaret merkezi. Burada Karayipler'de olduğunuzu unutabilirsiniz: kalabalık sokaklar, eski ve dökülmekte olan binalar, güvenlik görevlileri, dilenciler, işportacılar, sokakta sızıp yatanlar, kaldırımlarda yemek yapıp satanlar, hızlı yemek restoranları. Büyük şehirlerden kaçmak için her ne sebebiniz varsa, sizi Bridgetown'da yalnız bırakmıyor. Bridgetown içindeyken Karayipler'de olduğunuzu size hatırlatacak sadece iki yer var: Bağımsızlık Meydanı ve Bridgetown Boardwalk. Barbados ve genelde diğer Karayip Adaları 18. yüzyılda şeker kamışı sayesinde önem kazanmışlar. Barbados da bir çok diğer ada gibi defalarca el değiştirmiş. Zamanında İngiliz donanmasında her denizcinin günlük ekmek-su kumanyası yanında "rom" istihkakı da olurmuş. İngiliz donanmasının en önemli gereksinimlerinden birini, 'rom'u Barbados üretip gönderirmiş; Mount Gay Rom fabrikası bugün de halen üretimde ve isteyen gezebiliyor. Barbadoslular'ın toplum içinde sarhoşluğa hoşgörülerini yüksek, bira küçük barlarda ve köşe başlarındaki küçük tezgahlarda satılıyor. Akşamüstüne doğru bu küçük barlar sohbet eden Barbadoslular'la doluyor.

Ülkede iki ayrı dünya aynı anda ve yan yana yaşıyor: turistler için yaratılan mükemmel tatil köyleri ve onlarda çalışan fakir Barbadoslular. Böyle olunca aradaki refah farkını hızlı bir şekilde kapatmak isteyen fırsatçı bir grup oluşmuş. Turistlerin olduğu merkezlerde devamlı birileri gelip size bir şeyler satmaya çalışıyor: tatil turları, hediyelik eşya, ganja (marihuana), charlie (kokain)... Ülke Kolombiya üzerinden ABD'ye giden uyuşturucu trafiği üzerinde ve görülen o ki uyuşturucunun bir kısmı iç tüketime gidiyor. Rasta felsefesine inananlar bir ara hükümete "Bırakın ganja yetiştirelim, hem kafamız daha iyi çalışır hem ekonomi" teklifi götürmüşler. Hükümet öneriyi geri çevirmiş!

Bridgetown'da karanlık basınca şehir hızla boşalmaya başlıyor. Görececek bir şey kalmayınca pansiyona döneyim diyorum, oradan geçen birine soruyorum:

"St.Lawrence'a nasıl dönebilirim?"

"Otobüs durağı şurada ama bekleyebilirsin. Sen iyisi mi reggae-büs'le git."

"Reggae-büs derken?!!"

Reggae-büs

Koltuklar şeffaf naylon kaplı, aynaya asılı CD sallanıyor, arabanın arkasında yazılı bir "özlü" söz var, arabada yolcu yokken yavaş, araba doluyken tam gaz gidilen bir sürüş, paraları toplayan bir muavin, yoldan yolcu toplamak için trafik kurallarını takmayan, 14 kişilik arabaya en az 22 kişi dolmadan tatmin olmayan bir şoför ve sesi sonuna kadar açık teypte ayrılık ve aşk

acısına dair bir şarkı. Hiçbiri bize yabancı değil. Doğrusu minibüs kültürünün Barbados'ta benzer olabileceği aklıma gelmemiştir. Tabii ki bizimkilerden farkları da var: Çalan müzik reggae (minibüslerin adı da oradan geliyor) ve müzik sonuna kadar açık, o kadar açık ki, değil şoföre ineceğini söylemek yanınızdakiyle bağırarak konuşmak bile mümkün değil. İnmeniz gerektiğinde tavana ya da cama vuruyorsunuz o zaman muavin size bakıp sizi "müsait bir yerde" indiriyor. Minibüslere ayrılmış duraklar var ve tabii ki işin doğası gereği duraklar sadece etrafta polis varken kullanılıyor yoksa her yer durak! Anlayacağınız reggae-büsler bizim minibüslerin 10-15 sene önceki muavinli, arabeskle halinin Barbados versiyonu.

Oistin

St. Lawrence Gap'ten arabayla 5 dakika mesafede küçük bir balıkçı kasabası var. Sokakta karşılaştığımız birkaç Barbadoslu, ısrarla Oistin'e gitmemizi tavsiye edince gitmeye karar verdik. Oistin'de haftada bir kez balık halinin bahçesinde gece eğlencesi düzenleniyor. Deniz kenarındaki geniş alanda 40-50 kadar tezgah, balık ve et ızgara satıyor; her birinin önünde uzun bir kuyruk var. Kuyruğu bitirip yemeğini alabilen şanslı insanlar, bu kez alandaki 150-200 kadar masada boş bir yer bulmak için turluyorlar. Masaların bittiği noktaya kurulmuş büyük sahneye amatör bir grup dans gösterisi yapıyor, isteyen seyirciler yerinde ya da kendine güveniyorlarsa sahnede dansa katılabiliyorlar. Bira, rom, viski su gibi akıyor. Vakit biraz daha ilerleyince sahneye çıkıp dans edenlerin sayısı aldıkları alkolle orantılı olarak artıyor. Denizden esen hafif, ılık rüzgar, çarşaf gibi denizin üzerindeki ay ışığı, müzik, sohbet, dans eden yüzlerce insan ve onlarca mangaldan çıkan insanın ağzını sulandıran kokular: İşte güzel bir Barbados akşamı.

Reggae (?) Lounge

Duvarlarda boy boy Bob Marley resimleri, eski reggae plakları, rastaların kutsal birtkisinin resimleri, rasta saçlı kadınlı erkekli bir kalabalık: Yerin adı Reggae Lounge. Evet, yerin adında Reggae var ama şimdi bu çalan ne? Reggae desem değil, en azından benim bildiğim reggae değil: Bob Marley'in meşhur ettiği sakın akustik reggae Barbados'ta artık tutulmuyor. Onun yerini Amerikan hip-hop'undan etkilenen, hızlanan ve yeni ritimler alan "dancehall reggae" almış. Reggae Lounge müşterisi Barbadoslular yazılı olmayan bazı kurallara mutlaka uyuyorlar: Erkekler güneş gözlüğünü özellikle hava karardıktan sonra takmak zorundalar (halbuki gündüz güneş gözlüğü kullanan fazla Barbadoslu yok), Barbadoslu kadınlar da Havva anamızdan daha azını giyinmek için yarışmak zorundalar. UB40 ya da Bob Marley'in müziğine dans eden biri, olduğu yerden pek hareket etmeden takılabilir, halbuki dancehall reggae bayağı bir enerjik ve hareketli; anlaşılan artık klasik reggae'de olduğu gibi yavaşça takılmak yok. Üstelik gece ilerledikçe ritim daha da hızlanıyor, yeteri kadar dancehall reggae dinlediğime karar verip çıkıyorum.

Barbados, Karayipler içinde güzel ve göreceli olarak daha ekonomik tatil olanakları sağlayan bir yer. Ada bunun yanında reggae düşkünlerinin de ilgisini çekecektir,    nk  müzik konusunda Jamaika'yla ba a g re iyor. Biraz deniz, biraz müzik diyorsanız, Barbados derim.

Deniz, Güneş, Reggae ve Biraz da Cinayet: Jamaika

"Hayat güzel. Sakin takıl ve gevşe. Güzel bir gün olacak."

Montego Bay otobüs durağında bir su satıcısının yüzü asık müşterisine söylediği cümleydi bu. Herhalde tipik bir Jamaikalı'nın hayata yaklaşımını daha iyi ve daha hızlı açıklayacak bir durum olamazdı. Ama diğer yandan Jamaika'da herkes bu örnekteki kadar sakın ve iyi niyetli değil. Jamaika, diğer Karayip ülkeleri gibi, tatil köylerinde kalan turistlerin farkına varamayacağı birçok sorunu olan bir devlet.

Montego Bay'de kaldığım otel şehrin gece hayatı ve mağazalarıyla tanınan ünlü bölgesi Hip Strip'in 500 m doğusunda. Montego Bay'e geldiğim ilk akşam Hip Strip'te yemek yiyip akşam saat dokuz gibi otelime yürümeye başlıyorum. Yol kenarında arkadaşlarıyla konuşmakta olan çelik yelekli turizm polisi ben geçerken kafasını sohbette kaldırıyor.

"Beyefendi, nereye gidiyorsunuz?"

"Caddenin sonundaki otelime?"

"Taksiyle gitmeniz daha iyi olur."

"Ama sadece 500 m ileride."

"Yakın zamanda bu cadde civarında bazı güvenlik sorunları oldu, burada beklemem gerekmesi ben sizinle yürürdüm ama şu anda ayrılamam. Lütfen bir taksiye binin."

"Peki, iyi akşamlar."

500 m için taksiye bindikten sonra doğal olarak Jamaika'daki suç olgusu aklıma takıldı. Kısa bir araştırma sonucu şaşırtıcı bilgiler edindim. Mesela dünyada kişi başına en fazla cinayetin işlendiği ülkenin Jamaika olduğunu. "Nasıl yani?" dediğinizi duyar gibiyim sevgili okuyucu çünkü hepimiz Jamaika'yı reggae'nin anavatanı, pasifist hareketin en çok taraftar bulduğu yerlerden biri ya da Karayip cenneti olarak biliriz. Pekala, bir yanlışlık olup olmadığını teyit edelim. Karayipler'deki kişi başı cinayet oranı şu tehlikeli diye bildiğimiz ABD'nin tam dört katı (yüz binde otuz kişi). Jamaika'daki cinayet oranı ABD'nin tam sekiz katı (yüz binde 59 kişi). Jamaika'yı cinayet liginde El Salvador, Guatemala ve Venezüela yakından takip ediyorlar. Paralı devletlerden Bahamalar bile ABD'nin oranını üçe katlamış durumda.

Birçok sorunun kafanızda şekillendiğini görüyorum sevgili okuyucu ama tüm sorularınıza tek bir cevap yeter gibi görünüyor: uyuşturucu ticareti. Güney Amerika'dan ABD'ye giden uyuşturucu, geçtiği ülkelerde çok çeşitli sorunlara yol açıyor. Bu sorunların başında da yükselen suç oranları geliyor. Ülkenin ekonomik verilerinin yükselmesi falan da fayda etmiyor; Trinidad ve Tobago'da işsizlik son 15 senede % 20'den % 5'e düşmüş ama aynı zaman içinde suç oranı da dörde katlanmış: deniz, güneş, reggae ve biraz da cinayet... Montego Bay, Jamaika turizmine öncülük eden kasabalardan biri. 1900'lerin başında bir doktorun "hastaları iyileştiriyor" diye reklamını yaptığı ve gelen hastalardan suya girme ücreti aldığı Doctor's Cave kumsalı halen popüler. Bu kumsalda başlayan Jamaika turizmi adanın kuzeybatı kıyısında üç merkez civarında yoğunlaşmış: Montego Bay, Negril ve Ocho Rios.

Montego Bay şehir merkezi kalabalık ve pis sokaklarıyla pek çekici değil ama şehir, bölgenin ulaşım merkezi olduğu için tatil paketiyle gelmemişseniz mutlaka Montego Bay'den geçeceksiniz. Şehrin hemen dışında dünyaca ünlü şirketlerin "her şey dahil" tatil köyleri başlıyor. Bu köylerde kalanlar dışarıya hiç çıkmadan, yerli halkı görmeden ve hangi ülkede olduklarını dahi bilmeden deniz, güneş, kum üçlüsüyle tatillerini geçirip mutlu bir şekilde ülkelere dönüyorlar. Montego Bay'in en fazla turist çeken kısmı Hip Strip. Şehrin bu kesiminde turist olarak rahat yürümeniz mümkün değil, size satış yapmak isteyen hanutçular rahat bırakmıyor. Birini atlatınca diğeri size yaklaşıyor. Hanutçuların hediyeelik eşya satışından başlayıp tutturamayınca, uyuşturucuya oradan kadın ticaretine uzanan monologlarının can sıkıcı olduğunu söylemeliyim. Tüm bunların yanında sadece merakından dolayı size yaklaşp konuşan Jamaikalılar da olmuyor değil; ilk beş dakika içinde size bir şey satmaya kalkmadıysa sohbete devam edebilirsiniz sevgili okuyucu. Jamaikalılar genel olarak sakın insanlar ve hayatı yavaş yaşamayı tercih ediyorlar. Montego Bay'de akşamüstüyle birlikte sokaklarda mangal tezgahları yavaş yavaş kurulmaya başlanıyor, Jamaika "jerk" sosuyla hazırlanan etleriyle ünlü. Jerk sosuna bulanmış tavuk, balık ve domuz etleri, yanlamasına yatırılıp sandığa benzer şekilde ikiye ayrılan mangallarda pişiriliyor. Etler mangala konulduktan sonra iyice yakılıyor ve sonra kapağı tamamen kapatılıyor. Dumanla pişen et oldukça lezzetli ve acı oluyor. Montego Bay'de hoşuma giden diğer yerel bir yiyecekse Patty. Patty bir nevi börek; içinde püre haline getirilmiş et, tavuk ya da sebze oluyor. Jamaikalılar bu böreği hindistancevizi ekmeğinin içine koyup yemeyi seviyorlar, ekmeğin içi ekmeğin gibi bir şey ama çok da lezzetli namussuz!

Montego Bay'in batısında Negril, doğusunda Ocho Rios şehirleri var. İkisine de Montego Bay otobüs durağından 1,5-2 saatte ulaşabilirsiniz. Minibüsün kalkmasını beklerken satıcılar ayağınıza geliyor ve böylece sevgili okuyucu minibüsten çıkmadan oturduğunuz yerde bira içebilir, kızarmış balık yiyebilir, dondurmanızı bitirebilir, mangalda mısır götürebilir, çorap, çiklet, patates, portakal, kola, su ya da şapka alabilirsiniz. Negril, kuzeybatıda 11 km²'lik uzun sahiliyle ünlü bir kent. Montego Bay'e göre daha düzenli ve otel çeşidi bakımından daha zengin. Reggae dinlemek isteyenler burada daha şanslılar çünkü daha fazla sayıda gece kulübü reggae gruplarını ağırlamayı tercih ediyor. Adanın en tanınan üçüncü turist mekanı

Kuzey & Orta Amerika

Ocho Rios, gelişmişlik olarak Negril ve Montego Bay arasında bir yerde. Şehir, buradan Kingston (Jamaika'nın başkenti, Bob Marley'in mekanı), Blue Mountain (iyi kahve mekanı), 9 Miles'a (Bob Marley'in doğduğu köyü ve mezarı) gitmek isteyenler için ideal. Aynı zamanda ünlü Dunn's Şelaleleri de burada: 200 m boyunda merdivenler şeklinde aşağı inen bir şelale ve şelalenin her santimetrekaresinde yüzlerce turisti gözünüzün önüne getiriverin. Jamaika'yla ilgili tanıtım broşürlerinde Ocho Rios resmi olmazsa olmaz. Haydi bakalım Blue Mountain kahvemizi içtik, reggae dinledik, Dunn's Şelaleleri'nde dolaştık, Negril'de denize girdik, şimdi Jamaika'ya eyvallah demenin vakti geldi.

Volkanda Sosis Izgara: Guatemala

Malzemelerimizi alıyoruz. Orta boy, lav püskürtten bir volkan; bol magma; sağlam ayakkabılar; iyi rüzgar tutan giysiler ya da akılsız bir baş (biri olmazsa diğeri kesin vardır); bir rehber; yeteri kadar sosis; hardal, ketçap ve bir köpek.

Sosis ızgaranın yapılacağı ortam önemli olduğu için, yemeği hazırlamaya volkan seçiminden başlayalım: Önce Antigua Guatemala'ya gidilir. Şehrin göbeğinden etrafa bakılınca bir sürü dağ görülür. Yakındaki birine isimleri sorulur, o da şu volkan, bu volkan derken anlamsız bir şekilde birinin tepesine çıkma isteği içinizi doldurur ve siz dağlara bakarken bunlardan biri püskürmeye başlar -ama yerlilerden kimse dönüp bakmaz bile. Bu sizin volkanda sosis ızgaranız gelmiş demektir (evet tarif etmesi zor bir duygu, bana da ilk defa oluyor!).

Yemeğe başlamak için önceden haber vermeden heyecanla zırt pırt lav püskürtüp sosisi (ve arada sizi) erkenden kızartmayacak bir volkan aranır. Volkan ne büyük olmalıdır (Manzarası çok iyi olan aynı bölgedeki Agua Volkanı üç günlük yürüyüş mesafesindeymiş ama sosis için bu süreye değmez geçiyoruz) ne de çok tozlu (Fuego Volkanı da günde 3-4 kez kül ve lav püskürtüyormuş, ne yani şimdi sosisleri tozlu mu yiyeceğiz yok canım; ha bir de yanındaki birinci derece yanıklar da cabası). Böylece orta büyüklükte lav püskürtten ama Fuego kadar heyecanlı olmayan Volkan Pacaya seçilir. Volkan Pacaya bölgesinde yakın zamana kadar yol kesip adam soyma vakaları oluyormuş. Bundan dolayı polis destekli, rehberli bir yürüyüş seçilir. Şimdiye kadar takip ettiyseniz yemeğimizin üçte birini oluşturduk. Devam ediyoruz sevgili okuyucu, nefis olacak bakın güvenin bana.

Yürüyüşe çıkmadan önce dağıtılan bilgi kağıdında rüzgar tutan giysiler ve sağlam ayakkabılar istenmektedir. İkinci kısım okunur, birinci kısım genelde atlanır. Şimdi yemeğin bu kısmında iki farklı malzeme seçeneğimiz var: Ya iyi giysiler kullanılacaktır ya da akılsız bir baş. Her iki malzeme de aynı sonucu vermektedir; akılsız bir baş bilinçsiz bir şekilde seçilir hem de daha ucuza gelir. 1,5 saatlik bir minibüs yolculuğu ve 2 saatlik bir yürüyüş sonunda -aşırı rüzgar yüzünden donmadan az önce- volkan ağzının muhteşem görüntüsü sizi karşılar. Sağlam ayakkabılar esas buradan sonra gereklidir, çünkü donan lavlar jilet kadar keskin olabilmektedir ve akılsız başınızın ayaklarınıza sirayet etmediğine işte tam bu kısımda dua edilir.

Donmuş lavların üzerinde yürüyerek halen akmakta olan magmanın yanına gelirsiniz. "Ooooh be sonunda ısındım" derken içinizden "magma ya yolculuk bu mudur şimdi" diye düşünürsünüz. O sırada rehber elindeki demiri ayaklarınızın arasındaki yarığa sokup yer ayrılıncaya kadar üzerine

abanır (Hayır rehberin adı Musa değil, Hector): Aaa amanın ayaklarınızın ortasından 450°C'lik sıcaklıkta lavlar akmaktadır, akmaktadır da sizin orada ne işiniz var?! Siz rehberle boş boş bakarken, o size gülüp yapacağımız yemeğin adını karıştırarak "El Turco Shish Kebab" diyebilir. Önemli değil biz kendi yemeğimize konsantre olalım... Bu arada ayaklarınızın altının cehennem gibi sıcak olduğuna sevinebilirsiniz çünkü lavlar yerüstüne çıkmadan belli bir süre ayağınızın altından akmaktadır. "A ha doğru yerdeyim" deyip yemeğe katılan arkadaşlarınızla birlikte piknik örtüsünü açıp, sosisleri şişe geçirirsiniz. Volkandan akan ana magma koluna uzatılan sosis üç saniye sonra linyit kömürü olarak geri gelir. Bir kez daha magmaya düşmediğiniz ve karamelize olmadığınız için şükran duyguları içinde yüzerken açsınızdır ve hatta acınızdan ölüyorsunuzdur. Midenin emri üzerine hemen başka bir çare aranır. Ayağınızın altından melul melul akan magmaya uzanan başka bir çatlak bulunur, şişe geçirilen sosisler çatlağa daldırılarak 450°C'de 48 saniye bekletilir. Piknik örtüsüne geri getirilen sosisler hardal ve ketçapla servis edilir, yemeğimiz hazırdır ve doğrudan kendisine dalınır. Afiyet olsun! Aşağıdaki köyden beri sizi ısrarla takip etmekte olan köpek işte tam bu anda yatırımının faydasını görür çünkü köpek, sosisini linyit kıvamında sevmektedir, hatta linyitin hastasıdır böylece o da ilk parti beceriksizliğime gelen yanık sosislere dalar. Herkes dalgın dalgın 'Guatemala usulü volkanda sosis ızgarası'na gömülür, afiyet olunur.

Karanlık bastırırken aşağı inilmeye başlanır. Gün batarken ağaçların arasından bölgenin en büyük volkanı Agua pattadanak ortaya çıkar, uzun uzun bakılıp iç geçirilerek "Off be ne kuzu şiş olur burada" denir. Sonra Agua'ya çıkmak için üç günlük yürüyüş gerektiği akla gelir ve kuzu kuzu aşağı inilir. Ama illaki bu söylenir: "Yarın Jose Sanchez Amca'nın yerinde kuzu şiş yemeyen ne olsun." Ne olsun?

Biraz Huzur Biraz da Korsan: St. Vincent ve Grenadinler

Port of Spain-St. Vincent seferini yapan küçük uçaktayım. St. Vincent'in havaalanı küçük olduğu için büyük uçaklar inemiyor. 46 kişilik pırpır uçakla gidiyoruz. Uçak, dolmuş mantığına göre işliyor; yolda Martinique Adası'ndan yolcu alıp boşaltıyor ve yolumuza devam ediyoruz. Pilotumuz, Grenadinler Adaları üzerine geldiğimizi ve uçmayı bu tür manzaralar yüzünden sevdiğini söylüyor. Aşağıya bakıyorum, mavinin ve yeşilin tüm tonları sanki yarışmaya karar vermişler, hepsi burada en güzel yanlarını gösteriyorlar. Mavilerin yeşillerin aralarında mercan kayalıklarının olduğu yerlerde kahverengiler de ben buradayım diyor. Gerçekten de tek kelimeyle muhteşem. Aşağıda değişik boylarda belki yüze yakın yelkenli var, hepsi bu doğa harikasını görmeye dünyanın en ücra köşelerinden birine gelmişler. Pilotun dediklerini kendi kendime uyarlıyorum: "İşte ben bu yüzden gezmeyi seviyorum." Üzerinden geçtiğimiz Tobago Cays, Grenadinler'in en güney ucunda yer alıyor. Mercan kayalıklarından meydana gelen 5 adalıklık bir alanı kaplayan Tobago Cays, yakın bir zamanda milli park ilan edilmiş. Diğer adalar da güney-kuzey doğrultusunda tıpkı bir gerdanlığa dizilen inciler gibi dizilmişler. Pilot, adaların üzerinden geçerken ilgi çekici yerlerini anlatıyor: "Şu yanımızdaki ada Mustique, ileride kumsalların gözünüzü alanı Bequia, şu gördüğünüz küçük ada Palms Island. Önümüzdeki heybetli, yeşil adaysa St. Vincent."

St. Vincent ve Grenadinler: Ne uzun isimli ülke, değil mi sevgili okuyucu? Toplam 32 adadan oluşan ülkede en büyük adanın ismi St. Vincent ve diğer 31 adanın topuna birden "Grenadinler" deniyor. Adalarda nüfus dağılımı da ilginç. St. Vincent'ta 110 bin kişi yaşarken diğer 31 adanın toplam nüfusu sadece 9 bin. St. Vincent halkı tarımla geçiniyor, turizm pek gelişmiş değil ama Grenadinler'deki tek geçim kaynağı turizm. St. Vincent volkanik bir ada, en son 1979'da patlayan volkan adanın kuzey kısmını lavla kaplamış. Lavlar yüzünden adanın bir kısmı bugün bile ulaşım ve yerleşime kapalı. Yanardağ patlamasının tek avantajıysa parlama sırasında püsküren minerallerden dolayı toprağın çok verimli hale gelmesi olmuş. St. Vincent'ta binalar ve yollar dışındaki her yer ve her şey yeşil. İnanın bu toprak üzerinde iki saatten fazla beklemeye gelmez, kök salacağınız gelir görürsünüz, o kadar verimli. Ada volkanik yapısından dolayı çok engebeli. Örneğin kaldığım pansiyon harita üzerinde şehir merkezine sadece iki kilometre uzaklıkta ancak yürüyerek bir saatten önce varmanız mümkün değil; sürekli iniş ve çıkış, iniş ve çıkış... Yine volkanik yapıdan kaynaklı sahildeki kumlar siyah ve gri; ilk bakışta insana garip geliyor ama rengi dışında bildiğimiz kumdan bir farkı yok sadece dar ve denizde birden derinleşiyor.

Kingstown

St. Vincent'in başkenti Kingstown, sıradağlarla deniz arasına sıkışmış dört paralel caddeden ibaret küçük bir şehir. Eski binalar kemerli yapıldığı için "kemerlerin şehri" olarak da anılıyor. Şehrin en meşgul noktası minibüs terminali ve terminalin önündeki kapalı sebze ve meyve pazarı. İnsanlar cana yakın ve yardıma hazır. Minibüs muavinine yol soruyorum, dört-beş kişi hemen çevreme toplanıp yardım ediyorlar. Öğle vakti geldiğinde okuldan çıkan öğrenciler bir anda bütün yemek mekanlarına hücum ediyor. Seyyar yemek arabaları da Karayipler'in simgelerinden; onlar da caddede yerlerini almışlar. Öğlenleri caddenin kenarlarına park ettikleri vanlarından ev yemekleri satanların hepsi kadın.

Adada bol olan Amerikan hızlı tavuk yemeği restoranında yemek yerken iki kişiyle tanışıyorum: Liverpool Foundation ve Prince Small. İsimleri pek alışık olmadığımız türden olduğu için bir kez daha soruyorum, çıkarıp kartvizitlerini veriyorlar. İkisi de elektrik teknisyeni, kartlarını verirken "Buradayken elektrikle işin olursa bizi ara" diyorlar. St. Vincent'ta "Liverpool Vakfı" ve "Küçük Prens" sayesinde artık elektrik sorunu olmayacağını rahatlığıyla yemeğimi bitiriyorum. Liverpool Foundation ve Prince Small görmem için iki mekan tavsiye ediyorlar ve bu mekanları haritada işaretleyip nasıl gideceğimi de anlatıyorlar. Garanti ediyorlar... Mekanlardan birinde ciddi ciddi Karayip korsanları var... Daha ne isterim? Bekle beni Jack Sparrow.

Villa

Sabah etkili bir sağanakla uyanıyorum. Kovayı geçelim, tankerlerle su bassalar ancak bu kadar yağabilir. Pansiyonun terasında korunaklı bir yer bulup kahvaltımı ağırdan yapıyorum. Doyduğum sırada da hava günlük güneşlik oluyor (Hayır, bütün günü kahvaltı yaparak geçirmedim!). Kaldığım yer şehre yakın tepelerden birinde, yola inip minibüse binerek Villa'ya yollanıyorum. St. Vincent adasının fazla turistik bir yer olmadığını söylemiştim, adanın belki de en turistik bölgesi şimdi uğrayacağım Villa ve civarı. Villa'nın turistik bölgesi kıyıya neredeyse değecek kadar yakın olan Young Adası ve kayalıklarla korunan doğal bir limandan oluşuyor. Adanın güneybatı kısmında uzun plajlar var. St. Vincent'taki dalış ve yelken firmalarının hepsinin merkezi Villa'da. Kumsal biraz dar ve kalabalık. St. Vincent'taki en büyük tatil köyü -ki sadece 32 bungalowdan oluşuyor- Villa'daki Young Adası'nda. Adaya ulaşım kayıkla ya da kısa bir yüzmeyle mümkün. Adadan kıyıya bakınca denizden birden yükselen dağlar, yeşillikler ve kayalıklarla sınırlanan koy gerçekten etkileyici. Doğa St. Vincent'a cömert davranmış.

Ve Karayip Korsanları

Öğleden sonra Wallibou Koyu'nu görmeye gidiyorum. Minibüsten inince

uzaktan diğerlerinden farksız küçük bir kumsala benziyor. Yaklaşınca korsanlar ortaya çıkıyor... Gerçekten. Burası Karayip Korsanları filminin seti olarak kullanılmış. Set parçalarının çoğu halen sağlam ve ayakta: köprü, eski han, darağacı, iskele, nalbur ve konaklar. Etrafıma bakıp hangi parçanın filmin neresinde kullanıldığını hatırlamaya çalışıyorum. Koydaki küçük otelin yarısını eski bir han gibi giydirmişler. Otel duvarında film esnasında çekilen fotoğraflar, benim gibi filmin sahnelerini hatırlamaya çalışanlara yardımcı oluyor. Kıyıda hediyelik eşya satan yaşlı Vincy (St. Vincentliler kendilerini böyle adlandırıyor), kıyıya 40-50 m mesafede mercan kayalıkları olduğunu söylüyor. Koyda, su akvaryum gibi; uzaktan geçen balık sürüleri tüm ayrıntılarıyla görünüyor. Biz Vincy'yle konuşurken iki yelkenli süzülerek kıyıya yaklaşıyor. Kıyıya ip bağladıktan sonra yelkenlilerin birinden anne babalarıyla üç çocuk daha Jack Sparrow'u ziyarette geliyorlar.

Wallibou Koyu'nun çok yakınında Wallibou Şelalesi var. Gelmişken onu da bir görmek istiyorum. Yol kenarındaki küçük bir kulübede oturan dört kişi var, geçtiğimi görünce soru yağmuruna tutuyorlar: Neredensin?; Türkiye nerede?; Neden geldin?; Nasıl geldin? Yanlarına gidip oturuyorum, içlerinden ikisi yarı turist: 20 sene önce İngiltere'ye göçmüşler ve şimdi de iki haftalığına tatile gelmişler. Onlar da şelaleyi görmek istiyorlar.

"Hadi çıkalım artık."

"Yok bekle biraz, acelen ne?"

İki turist daha geliyor. Bu kez eski Vincyli bana dönerek diyor ki:

"Hadi şimdi çıkalım." Yürümeye başladıktan 5 dakika sonra "Bunlara güvenilmez, az kişiyle gidersen soyarlar sonra."

"Hadi yaa. Ama sen buralıydın, sana ne diye dokunsunlar ki?"

"Göçen herkesin parastı olduğunu biliyorlar, kimseye güvenme." O ana kadar St. Vincent bana son derece güvenli gelmişti oysa.

Şelaleye varıyoruz, adaya göre büyük olabilir ama normalde küçük. Yeniden yola inip minibüs beklemeye başlıyorum. Sessizliği yırtarak sonuna kadar açık müziğiyle minibüslerden biri geliyor. Minibüslerin buradaki adı basit, sadece "Van". Her vanın üzerinde sahibine ait takma isim yazıyor: Baby Sitter, Challenger, Cliff Runner, Moby Tick, Fat Sheriff, Leftovers, Blackout.

Akşam pansiyona dönüp yemeğe oturuyorum. Denize bakan terastan St. Vincent'ı seyreliyorum: önümde çarşaf gibi deniz, arkamda yeşilin en yeşillini sergileyen bir doğa, kuş sesleri dışında çıt çıkmayan sessiz bir ortam, hava nemsiz hafif rüzgarlı ve temiz, yıldızlar kapı komşusu kadar yakın. Tek kelimeyle: Huzur.

Karayıpler'in B Yüzü: Trinidad ve Tobago

Kadın ince sesiyle Hintçe şarkı söylüyor, Hint çalgıları da ona eşlik ediyor. Kalın bir erkek sesi hafiften başlayıp kadının sesini bastırıyor, hareketli bir Latin Amerika ritmi şarkıyı ele geçiriyor. Çelik davullar yumuşak bir geçiş yapıyor, şarkı kadın ve erkeğin düetiyle sona eriyor. Havaalanında bindiğim takside çalan şarkı Trinidad'ın ilginç demografik yapısını yansıtıyor. Ada nüfusunun % 40'ı Hint, % 40'ı Afrika kökenli. Geri kalan % 20'siyse Çin, Ortadoğu ve Latin Amerika'dan gelenlerden. Bu ilginç yapının sorumlusu bölgenin kaderini uzun süre çizen şeker kamışı.

19. yüzyıla kadar Afrika'dan getirilen kölelerce yapılan şeker kamışı üretimi birçok Londralı tüccarı zengin etmiş. Ancak 19. yüzyıl başlarında kölelik yasaklanınca şeker kamışı tarlaları boş kalmış ve tarla sahipleri çözümü Hindistan ve Çin'den sözleşmeli işçi getirmekte bulmuşlar. Beş sene için belli bir para karşılığı çalışmaya gelen bu işçiler ülkelerine geri dönmelerini diye sözleşmeleri bitince kendilerine işlemleri için toprak verilmiş. Şimdiki ada halkının çoğunluğunu o zamandan kalanların torunları oluşturuyor.

Trinidad ve Tobago (TT), iki büyük adadan oluşan ve Venezuela'ya sadece 7 km mesafede olan bir ada cumhuriyeti. Trinidad bu adaların büyük ve endüstriyel olanyken Tobago turizmle geçinmeye çalışanı oluyor. TT, şeker kamışı ekonomik olarak önemini yitirince bayağı zor durumda kalmış. Ancak 1990'ların başında ülkede petrol ve doğalgaz bulununca ekonomi tekrar düzlüğe çıkmaya başlamış ve 1990'lardan bu yana ülkede işsizlik %20'lerden %5'lere düşerken ülkeye para girmeye başlamış.

Port of Spain

Bugün günlerden pazar, sizinle adanın en büyük şehri Port of Spain (POS)'de biraz turlayacağız. POS, TT'nin başkenti. Adından da anlaşılacağı üzere İspanyollar tarafından kurulmuş. 15. ve 18. yüzyıllar arasında İspanyol yönetiminde kalmış ama daha sonra İngilizler'in hakimiyetine geçmiş. Otele girdiğimde odama çıkarken üç ayrı demir kapıdan geçmem ve resepsiyonun kurşun geçirmez bir cam arkasında olmasından olsa gerek yürüyüşe çıkmadan önce resepsiyona, şehrin nerelerinden sakınmam gerektiğini soruyorum.

"POS'ta güvenlik adına dikkat etmem gereken bir şey var mı?"

"Şehir, güreceli olarak güvenli"

"Göreceli derken?"

"Göreceli olarak güvenli yani akşam hava karardıktan sonra ben olsam tek başıma dolaşmazdım"

"Mm anladım başka?"

"Bir de şehrin doğu kısmına pek gitmezdim."

"Daha başka"

"O kadar, bir de şehirde çeteler var ama onlar yabancılarla ilgilenmezler zaten. Siz POS'nin zevkini çıkarın!!!"

İlk durağımız şehrin nefes aldığı Queen's Park Savannah. POS'nin kuzey ucunda 2 km çapında bir alan park olarak ayrılmış. Parkın çevresi ağaçlarla çevrili, ortasıysa çimlik. Hafta sonu olması sebebiyle oldukça kalabalık; kriket oynayan gruplar çimde yerlerini almış. Oyuncuların çoğu arabalarını yol yerine çime çekmişler. Arabalarının modellerinden kalburüstü bir yaşama sahip olduklarını çıkarıyorum. Arada mangal başına da gelip ızgara, bira ve kriketi birleştiriyorlar. Parkın hemen yanındaki caddenin kaldırımları kır lokantası gibi ızgaracılar, yerel bir tat olan roticiler (içinde bir tek benim olmadığım ağızına kadar dolu bir dürüm), rendeyele kar haline getirdiği buza seçtiğiniz tatları ekleyerek size özel dondurma hazırlayanlar, buzdolabından çıkardıkları buz gibi hindistancevizlerine delik açıp taze meyve suyu satanlar, kızarmış köpekbalığı yapanlar... Parkın batı ucunda başbakanlık konutunun önünden geçip parkın sınırlarını takip edip sağa dönüyoruz, şehrin hayvanat bahçesi hemen yolun karşısında. Hayvanat bahçesinin yanında İngilizler'in yönettikleri her sömürgece mutlaka açtıkları bir botanik bahçesi var. Bahçede ağaçlar altında piknik yapanlar göze çarpıyor. Bahçeden doğuya devam edince cumhurbaşkanlığı konutu var ve konutun girişinde cumhurbaşkanından istekte bulunmak için bekleyen kişiler.

Hilton Otel'i'nin önünden güneye dönüyoruz, bu tarafta uyuklayan evsizler dışında kimse yok. Biraz sonra park bitiyor ve Memorial Meydanı'na varıyoruz. Memorial Meydanı'nın sağ tarafında şehir müzesi, biraz aşağıda da şehir hapishanesi var. POS'nin en büyük alışveriş caddesi Frederick önümde. Cadde boyunca yürümeye başlıyorum, hafta sonu olduğu için neredeyse bütün dükkanlar kapalı. Dükkanların hepsinde büyük kepenklerin olması ve alınan güvenlik önlemleri göze çarpıyor. Biraz daha yürüyünce sokakta sadece evsizler kalıyor. Hava nemli ve sıcak, yine de kaldırımda güneş altında yatan çok insan var. Caddeyi ortalayıp kaldırımlardan olabildiği kadar uzaklaşarak yürüyorum, nasılsa gelen araba yok. Arada beni fark eden birkaç evsiz gelip para istiyorlar, bir ikisi "hayır" deyince homurdanıp gidiyorlar ama diğer ikisi ısrarcı olup peşime takılıyorlar ama onlar da sonra yorulup duruyorlar. Frederick Caddesi'nin ucunda Independence Meydanı var, aslında tam bir meydan değil, iki paralel caddeden oluşan ortasında yürüyüş alanı olan bir bölge. Neredeyse bütün banklar sarhoşlar ya da uyuşturucu almış evsizlerle dolu. Belki de hafta sonu buraya gelmek iyi bir

fikir değildi deyip limanın kıyısından batıya doğru yürümeye devam ediyorum, Trinidadlılar pazar gününün değerini iyi biliyorlar. 15 dakika boyunca sokakta hiç kimseye rastlamıyorum. Sağımda tek katlı evleriyle Trinidad Woodbrook Mahallesi, solumda yeni yapılan büyük oteller ve iş merkezleri -burada petrol parası binalarda kendini gösteriyor. Doğalgaz santralinin arkasından kuzeye dönüyorum, mezarlık duvarı boyunca yürüyerek Queen's Park yanındaki Maraval Road'a varıyorum. Burası şehrin gözde mekanlarından; civarda çok sayıda yeme-içme mekanı var ama bir çoğu kapalı. Hava da karardı iyice. Otele dönmeden yerel bir lokantada çabucak yemek yiyeyim istiyorum, ama seçmek zaman alıyor. Hint, Çin, Latin Amerika ve Lübnan yemeklerini aynı lokantada "yerel" yemek olarak tadabileceğiniz kaç yer vardır acaba?

Başka bir yüz

Pazartesi sabahı yavaş bir kahvaltıdan sonra hafta sonu dolaştığım yerlerde bir tur daha atıyorum. Hafta sonuyla ilk fark arabalar, arabalar, arabalar, arabalar... ne kadar çoklar. 56.000 kişilik bir şehir ve çok fazla trafik var; park büyük sorun. Bir gün önce sadece evsizlerin olduğu Frederick Caddesi bu kez hıncahınc dolu ve dükkanların hepsi de açık. Önceki gün farkına varamadığım birçok pasaj içi dükkan, müşteri çekmek için ilanlarını caddeye taşımışlar. Frederick Caddesi'nin ortasına doğru Woodford Meydanı'nda biraz soluklanıyorum ve meydanın solunda bir grubun hararetili bir şekilde aralarında tartıştıklarını görüyorum: Konu pirinç fiyatları.

Meydanın bu köşesinde bir tabelada Woodford Üniversitesi yazıyor. Londra'daki Hyde Park örneğinde olduğu gibi burası da serbest kürsü - herkesin istediği gibi konuşma, birbirleriyle tartışma mekanı. Independence Meydanı'nda evsizler yine varlar, ancak bu kez işine koşuşturan kalabalık karşısında sayıca çok azınlıktalar. Meydanın kenarlarında meyve satanlar, işportacılar ve bizimkilerden biraz daha farklı olarak kaçak CD satanlar var. Burada CD çaları, aküleri ve bele kadar gelen iki hoparlörün bir tahta arabaya monte edilip dolaşılması olayı var ki, alandaki 25'ten fazla CD satıcısının her birisinin bir diğerini bastırmaya çalışması söz konusu. Bir şeyler yemek için meydana bakan bir lokantaya giriyorum ama yok dayanılacak gibi değil camlar zangırdıyor. Maxi-taxi'lerin (dolmuşun Trinidad hali) kalktığı alan buradan da kalabalık. Güneş, nem, sıcak, kalabalık, toz, egzoz, gürültü, el arabalarında kızarmış tavuk satanlardan gelen yemek kokuları, yerde yatan evsizler, açıkta akan kanalizasyon, işte Karayipler'in B yüzü.

Bu karmaşadan kaçmak için Merkez Bankası'nın yanından kuzeye çıkmaya başlıyorum. Yeni restore olmuş polis binasının ve düzenli ofis binalarının arasından Milli Kütüphane'nin sokağına giriyorum. Çevredeki en iyi bina burası olabilir; bakımlı ve önem verildiği her halinden belli. Queen's Park'a vardığımda saat dört civarı olmuştu ve trafik alabildiğine kötüydü çünkü POS'de özel şirketler saat dört gibi kapanmaya başlıyorlar. Biraz sonra parkın etrafı koşu yapanlar ve kriket takımlarını kapıp gelenlerle dolmaya başlıyor. Hemen karşındaki kilisenin bahçesindeyse üç kişi çelik

davul çalışıyorlar. Çelik davul da Kalipso ve Soca gibi Trinidad menşeli. İkinci Dünya Savaşı'nda ABD askerlerinin getirdiği petrol varillerinden Trinidadlılar bu yumuşak sesli müzik aletini yaratmışlar. Güney yarım kürenin en büyük ikinci karnavalı da Trinidad'da gerçekleşiyor. Ama maalesef karnaval şubat başında bitiyor. Gelecek senenin hazırlıkları karnaval biter bitmez başlamış ve sokaklar gelecek senenin karnavalı için çalışan takımların yeni katılımcıları çağıran afişleriyle dolu.

Tüm Ada Turu

Trinidad yüzölçümü olarak orta boy Karayip Adaları'ndan biri. Bir gün içinde adanın çoğunu görmek mümkün. Sabah trafiği geçtikten sonra, POS'den güneye doğru inerek Chaguanas üzerinden Trinidad'ın ikinci büyük şehri San Fernando yoluna giriyoruz. Yol sağlıklı sollu tik ağaçlarıyla kaplı. Suyu dayanıklılığıyla bilinen bu ağaç cinsi bölgedeki tekne yapım ve onarım endüstrisinin de bel kemiğini oluşturuyor. San Fernando, POS'den pek farklı bir yer değil. Şehrin dışından itibaren trafik ve küçük imalathaneler gelenleri karşılıyor ve sonra şehrin içine doğru her türlü ihtiyaca karşılık verebilecek küçük dükkanlar ve hükümet binaları geliyor. San Fernando, bölgenin ulaşım merkezi. Adanın güneybatı ve doğu bölgelerine bütün minibüsler buradan kalkıyor. Şehrin doğu çıkışından küçük kırsal bir yola girip San Fernando'dan çıkıyoruz. Yol boyunca boş alan çok az ve devamlı köylere denk geliyoruz. Hint kökenli haneleri bahçelerine astıkları dua bayraklarından tanımak mümkün. Bazı köylerde Hint kökenli nüfus yoğunlaşıyor ve sokaklar sağlıklı sollu rengarenk bayraklarla süsleniyor. Evlerin temelleri genelde tahta ya da beton kolonlar üzerinde ve yerden 1-1,5 m kadar yükseliyor. Ev bu temel kolonlar üzerine yapılıyor, bunun da iki sebebi, yamaç yerlerde selden korunmak ve diğer yerlerde evin daha iyi soğumasını sağlamış.

Trinidad kırsalında şeker kamışı, kassava ve muz yetiştirilen alanlardan geçiyoruz. Yol üzerinde fazla olmasa da tütün de var. Yolda dikkatimi çeken başka bir şey de Kentucky Fried Chicken (KFC)'ların sayısı. Nüfusu beş bini geçen neredeyse her kasabada bir KFC var. TT'liler tavuğu çok seviyor olmalı!

Haritada büyükçe bir yer gibi duran Rio Claro sadece büyük bir kavşak etrafına kurulu pazardan ibaret. Rio Claro'dan Mayero yönüne gittiğimizde şeker kamışı tarlaları yavaş yavaş hindistancevizi alanlarıyla karışıyor. Mayero, Rio Claro'dan bile küçük bir yer ama tabii ki KFC'si var. Köşedeki bir roticiden bir şeyler atıştırıp Atlantik kıyısı boyunca kuzeye çıkmaya başlıyoruz. Karayip Adaları'nın Atlantik'e bakan yüzleri yerleşmek için pek tercih edilmiyor. Atlantik Okyanusu'ndan dolayı devamlı esen bir rüzgar ve bu yüzden yüzmeye pek elverişli olmayan plajları var. Mayero'dan yaklaşık 25 km boyunca kuzeye yol alıyoruz, yolun her iki yakasında kesintisiz olarak hindistancevizi yetiştirilen alanlar var. Doğru dürüst köy bile yok. Kıyıda biraz durup soluklanalım diyoruz ama birden su hareketleniyor: "Uçan balık" sürüleri kıyıyı yalayarak geçerken tam önümüzde, sudan dışarı fırlayıp

seyredene çok uzun gelen bir on saniyeyi havada geçiriyorlar. Sırtları güneşte öyle bir parlıyor ki; sonra yine bulanık Atlantik sularına dalıp yok oluyorlar. Yunusları suyun dışına zıplarken görmeye alışığım ama 30 cm'yi geçmeyen balıkları aynı hareketleri yaparken görmek oldukça şaşırtıcı. Balıkların gösterisi bitince yola koyuluyoruz, yaklaşık 45 dakika sonra Manzanilla'dayız. Manzanilla, bugün geçtiğimiz yerler içinde en yeşil ve bakımlı olan yer. Evlerin çoğu betondan ahşaba dönüyorlar -bu haliyle kasaba çok şirin. Manzanilla'da batıya Sangre Grande yönüne sapıyoruz, bu yolun sonu da POS'ye varacak. Sangre Grande, tahmin edebileceğiniz gibi bir pazar, bir kavşak ve bir KFC'den oluşuyor. Valendo'ya vardığımızda artık POS'nin trafiği başlıyor. KFC'nin ana tedarikçileri bu bölgede olmalı çünkü yol kenarına sıralanmış birçok tavuk çiftliğini görebiliyoruz. POS girişinde yarım saat kadar yol çalışması trafiğine takıldıktan sonra şehir merkezine varıyoruz. Bütün ada turu yaklaşık 5,5 saat sürüyor. Şehir merkezinde daha önce farkına varmadığım iki KFC'nin önünden yürüyerek otele dönüyorum. Trinidad, Karayipler'de olmasına rağmen sanki Karayipler'de değil, öyle ki sanki kum ve güneş bekleyenlere tezat oluşturmak için yaratılmış gibi. Belki sadece bu sebeple dahi Trinidad tercih edilebilir.

Ordusuz Ülke: Kosta Rika

Elinde pasaportumu tutan Kosta Rika gümrük görevlisi uzun uzun sayfalara göz gezdirdikten sonra bana dönüp soruyor:

"Neredensin?"

"İstanbul"

"Hmmm, bir dakika"

Bilgisayarına daha bir dikkatli bakıyor, sonra pasaportumu alıp başka bir ofise geçiyor. Nikaragua-Kosta Rika gümrük kapısında Kosta Rika'ya giriş için pasaport işlemleri sadece tek bir gişeden yapılıyor ve şu anda gişenin en önünde ben varım. Gümrük görevlisi yok olunca arkamdaki kuyruk uzamaya başlıyor. Bekle bekle kadın yok, biraz daha bekle, biraz daha... Bir dakikanın süresi arkanızda homurdanan insan sayısına göre giderek daha da uzuyor dolayısıyla kadın beş dakika sonra ama bana göre yarım saat sonra geldiğinde:

"Vize lazım mı kontrol etmem gerekiyor." diyor.

"Türkiye'ye vize yok ki."

"Hmmm, Türkiye? Şefim birazdan gelecek."

Memur yine bilgisayarına dalmaya hazırlanırken amir geliyor ve pasaportumu alıp kadına *"Bu Türkiye pasaportu, İstanbul pasaportu değil, vize yok"* deyip ofisine geri dönüyor. Böylece kadının "İstanbul Devleti" vatandaşlarına ne işlem yapacağı sorusunun cevabını aradığı ortaya çıkıyor. Pasaportun kapağındaki koskoca "Türkiye Cumhuriyeti" yazısı bile hangi ülkeden olduğumu anlatmaya yetmedi anlayacağınız. Pasaport kontrolünden sonra gümrük kontrolü başlıyor ve 45 dakika kadar turistler dışında otobüsteki herkesin bagajlarına tek tek bakılıyor. Orta Amerika'da rastladığım tek düzenli gümrük kontrolü Kosta Rika'da -ekonomileri daha iyi olduğu için gerek duyuyor olabilirler.

Nikaragua Granada'dan başlayan yolculuğum, 8 saat sonunda Kosta Rika'nın başkenti San Jose'de son buluyor. İlk izlenim 1500 m yüksekliğe kurulmuş San Jose'nin akşamları serin olduğu ve akşamları ter içinde kalmadan yatabileceğim. Kosta Rika, Orta Amerika'nın ekonomisi en iyi ülkesi; altyapısı ve düzeni hemen kendini gösteriyor. 1950'den 2000'e bir çok Orta Amerika ülkesi uzun süren iç savaşlarla ömrünü geçirirken Kosta Rika huzur içinde yaşamayı başarmış bir ülke. Bu huzuru bizim için anlaması zor bir nedene borçlu: Kosta Rika'nın ordusu yok. 1949'da iç savaşın

bitmesinden hemen sonra ordularını lavetmişler. Diğer Orta Amerika ülkeleri güvenlikleri için ordularını koruyup diktatörlük, askeri darbeler ve iç savaşla uğraşırken ordusu olmayan Kosta Rika ekonomik olarak almış yürümüş. Kosta Rikalılar ya da kendi deyimleriyle 'Tika'lar, ülkelerinin düzenli bir yapıya sahip olması ve ordularının olmayışı nedeniyle İsviçre'ye benzetilmekten hoşlanıyorlar. Kosta Rika için Orta Amerika'nın İsviçre'si dediniz mi Tikalar sizinle konuşmak için yarışa başlarlar. Benzetme hoş ama fazla ileri de gitmemek lazım çünkü bir dipnot olarak Kosta Rika'nın aşırı borç yükü ve suç oranının yüksekliğiyle boğuştuğunu da eklemek gerek. Başkent San Jose, diğer Orta Amerika şehirlerine göre son derece gelişmiş durumda olmasına rağmen güvenlik konusunda yine de sınıfta kalıyor. Gece karardıktan sonra az sayıda mahalle dışında sokakta dolaşmak pek akıllıca değil. Kosta Rika, Anayasa Mahkemesi ve Kongresi'nin olduğu bahçe duvarları bile tamamen grafitiyle dolu. Geceleri meclis civarını bile tam koruyamıyorlar.

Kosta Rika topraklarının neredeyse üçte biri koruma altında. Bundan dolayı San Jose dışındaki yerlerde doğaya her zaman çok daha yakınsınız. Bu küçük ülkeye yılda bir milyondan fazla ziyaretçinin gelmesinde en önemli etken çevrenin çok iyi korunmuş olması. Kosta Rika, cangıl deneyimi yaşamak isteyenlere istediklerini bölgedeki diğer ülkelere göre daha güvenli bir şekilde sağlıyor. Öyle ki turistlere yönelik olarak ormanlara yüksekte yürüyebileceğiniz asma köprüler ve küçük oturma yerleri kurup giriş başına ücret alan birçok işletme türemiş. Hepsinin de ismi Jungle'la başlıyor. Özellikle Amerikalı gençler bu rahat Jungle'lara bayılıyorlar. Ormanda yapılan her türlü kamp, rafting, kuş izleme ve cangıl safarileri müşteri bulmakta zorlanmıyor ve yine ülkenin plajları ve sörf olanakları soğuk iklimli Kanada ve ABD şehirlerinden birçok ziyaretçiyi beraberinde çekebiliyorlar.

San Jose'yi ikiye bölen Avenida Central ile Calle Central'ın civarında iki kilometrelik bir alan yaya bölgesi olarak düzenlenmiş -ki şehrin ana alışveriş bölgesi de burası. Gündüzleri burada tam güvenlikle dolaşabilir, her türlü ihtiyacınızı karşılayabilirsiniz. Standartlar diğer Orta Amerika ülkelerinin oldukça üzerinde. Şehrin tiyatro sarayı ve 4-5 müze hemen Avenida Central'ın yakınlarında yer alıyor. Avenida Central'dan çıkıp Mercado Central bölgesine geldiğinizdeyse çevre biraz değişiyor ve dikenli teller artıyor, kapı önlerinde silahla bekleyen görevliler ortaya çıkıyor. Biz de o tarafa fazla takılmadan şehrin daha sakin ve daha güzel doğu bölgesine yönelim. Park Espana, Park Nacionalidad, Park Morazon gibi halkın nefes aldığı mekanlar her daim kalabalık. Ben oradayken İnek Geçışı (ya da en iyisi orijinalindeki gibi Cow Parade mi desek) gösterisi de şehirdeydi. Değişik şekillerde tasarlanmış ineklerin halkın bu kadar ilgisini çektiği başka bir yer daha görmedim; her inekin önünde durup fotoğraf çeken birileri vardı mutlaka.

Şehirde geçirdiğim üç günün sonunda şunu söyleyebilirim ki sevgili okuyucu Kosta Rika'nın esas çekici yanı şehirleri değil, doğası. San Jose, soluklanmak ve alışveriş için güzel bir mekan.

Kalaşnikofumdan Kaç: El Salvador

El Salvador, Honduras'la oynadığı bir futbol karşılaşması sonrasında çıkan kısa süreli bir savaştan dolayı futbolla ilgilenenlerin ismini illaki duyduğu bir ülke. Hemen söyleyelim bu savaşın sebebi futbol karşılaşması değil, sadece bahanesi. Asıl sebep o sıralarda kötü olan El Salvador-Honduras ilişkileri. Aksi takdirde futbolda her yenilenin karşı takıma savaş açtığını düşünün. Bugün, San El Salvador'un başkenti San Salvador'dayız. 6,5 milyonluk ülkenin 2 milyonu bu şehirde.

El Salvador, diğer Orta Amerika ülkeleri gibi uzun süren iç savaştan ancak 1990'ların sonunda sıyrılmış. İç savaş sırasında silah yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmiş ve bugün de silah günlük yaşamın her anında görünür vaziyette. İç savaş sonrası, uyuşturucu ticareti sebebiyle çeteler daha da güçlenmiş ve tepeden tırnağa silahlanmışlardı. Kendini korumak isteyen halk da daha fazla silahlanma ihtiyacı hissetmiş olmalı ki başınızı nereye çevirseniz silah görüyorsunuz: Coca-Cola kamyonlarında, süt, yoğurt dağıtan araçlarda, eczanelerde, bankalarda, otellerde, giysi satan mağazalarda, hatta bizim Mahmutpaşa usulü kaldırıma tezgah açan bazı mağazalarda da tüfekli korumalar söz konusu. Birkaç gün sonra gözünüz her yerde tüfek görmeye alışıyor. Öyle ki işporta tezgahından bile fişeklik ya da tabanca taşımak için kemer alabilirsiniz.

Tamam, her yerde silah görmeye alıştık artık derken canım dondurma çekti. Pazarın yanında içine ancak 3-4 müşterinin ayakta sığacağı küçük bir dükkana girdim. Tezgahta gençten bir adam, tezgahın yanıdaysa arkası dönük önce müşteri sandığım bir güvenlik görevlisi var. Küçük mekanda bana doğru dönünce kalaşnikofuyla aramızda sıcak bir elektriklenme gerçekleşti. "Birader, bu kadar küçük dükkana ne diye otomatik tüfekle korursun ki?" diyecektim, vazgeçtim: Bir, ben o İspanyolca cümleyi kurana kadar dondurmam erir, adam da kanserden gider ve iki, gerek olmasa adamı oraya niye koyunlar?

San Salvador'un benim için en iyi yanı neydi dersanız, sinemaları diyeceğim. İspanyolca konuşan ülkelerde filmlerin büyük çoğunluğu dublajlıdır. Canım çok fena film seyretmek istedi ben de orijinali İngilizce olup İspanyolca altyazıyla oynayan filmlerden aradım. Neyse ki aradığım gibi üç film buldum ama üçü de korku filmiydi. İçimden "İngilizce korkuları İspanyolca korkulara iyi tercüme edemedikleri için altyazılı yapmışlar" dedim. Belki de San Salvador caddeleriyle kıyaslayınca korku filmleri hafif kalıyor, bu yüzden de boşuna dublajla uğraşmıyorlar!

San Salvador şehir merkezinde milli saray, milli tiyatro ve yeni bitirilen

Kuzey & Orta Amerika

milli katedral gibi “çok milli, az turistik” yerler kısa zamanda bitiyor. Plaza Barrios'taki parkta oturup gelen geçeni seyrederek biraz zaman geçiriyorum. Üniversite öğrencileri yanıma oturuyor, bana San Salvador'da yapılacakları sıralıyorlar. Orta direk mekanları ve marjinaler için San Antonio Abad Caddesi civarları, daha iyi mekanlar içinse Zona Rosa çevresini tavsiye ediyorlar. Özellikle San Salvador'un yarım saat uzağındaki La Libertad şehrindeki sahilin sörf için ne kadar iyi olduğunu öve öve bitiremiyorlar. Öğrenciler gidince kalkıp büyüklüğüyle havaalanı hangarını andıran Rosaria Kilisesi'ne giriyorum; çok büyük, çok havadar ama ilginç değil. Çarşıda dolaşmak daha keyifli gibi görünüyor.

El Salvadorlular bayağı cana yakın insanlardan oluşuyor, çarşıda rastladığım kime soru sorsam herkes yardımcı olmak için çırpındı durdu. Akşam hava karardıktan sonra şehirde dolaşmak tavsiye edilmiyor, zaten sokaklar karanlık basınca yıldırım hızıyla boşalıyor. Hava hafiften karardığına göre hostele dönme zamanı geldi ya da bir korku filmi daha seyretmeye ne dersiniz sevgili okuyucu? Hostelde kalanların doğrandığı bir film mi, yoksa vampirler mi? Tamam, ben de öyle tahmin etmiştim, vampirleri seyredelim!

ABD

- San Francisco'da körfeze bir bakış.

Barbados

- St.Lawrence Gap'teki kumsalın bir arka sokağı gece kulüpleriyle ünlü.

St. Vincent ve
Granadinler
• Şehrin
en işlek caddesinden
bir görünüm.

El Salvador
• Sal Salvador'un
en mutena semti.

Guatemala

- Pacaya Volkanı'nda sosis ızgara yapmadan az önce.

Guatemala

- Antigua'da Alfombra Festivali'ne hazırlananlar.

Bahamalar

- Bahamalar'ın kıyıları zenginler için yaratılmış bir cennet, ama adanın iç kesimlerinde hayat çok farklı

St. Vincent ve Granadinler

- Karayip Korsanları filminin çekildiği koy.

6. Bölüm

Avrupa

İzlanda
Finlandiya
Andorra
Norveç
Lihtenştayn
İngiltere

Her Gün Büyüyen ve Kendini Bombalayarak Doğasını Korumaya Çalışan Ülke: İzlanda

İzlanda'ya gitmeyi uzun zamandan beri istiyordum sevgili okuyucu. Yazın gitmek için bir fırsat çıkmıştı ama adı buz ülkesi anlamına gelen İzlanda'ya hava soğumadan gitmek bana doğru gelmedi açıkçası sevgili okuyucu. Kasım ayının başlarında bir gün kendimi İzlanda'ya giden uçakta buldum.

Ülkenin her tarafını saran fay hatlarından biri beni Keflavik Havaalanı'nda karşıladı ve başkent Reykavik'e giden yolun kenarından şehre girene kadar eşlik etti. İzlanda, jeolojik olarak Amerika ve Avrupa kıtalarının Atlantik Okyanusu altında sürtünmesi sonucu oluşmuş. Tabiri caizse tam bir "fay hattı çocuğu". İzlanda'da yeryüzünün ne yapacağı belli olmuyor, sıkıldı mı basıyor depremi, basıyor volkanik patlamaları. İzlandalılar her beş senede bir mutlaka volkanik patlamaların gerçekleştiğini söylüyorlar. Bu patlamalar yerin derinliklerindeki magmayı yeryüzüne çıkarıp İzlanda'ya toprak ekliyor ve tahminlere göre eklenen topraklar İzlanda'ya her sene yarım metre toprak kazandırıyor. Reykavik caddelerinde dikkatimi çeken ilk şey havanın karlı olmasına rağmen bazı sokakların kuru olması. Kar bazı kaldırım ve yollarda hemen erimesine rağmen başka yerlerde olduğu gibi kalıyor. "Neden?" dediğinizi duyar gibiyim sevgili okuyucu ve bunun sebebi az önce bahsi geçen adanın volkanik yapısından doğan çok sayıda yeraltı sıcak su kaynağına sahip olması. Bir caddenin kışın kuru kalmasını mı istiyorlar, hemen caddenin altına ve kaldırımlara boydan boya boru döşüyorlar, sonra da borulara sıcak suyu verdikleri anda siz sağ ben selamet: sokak bütün kış kupkuru.

İzlandalılar evlerini ısıtmak ve elektrik üretimi için de yeraltı sıcak sularından yararlanıyorlar. Bunun sonucu da tertemiz bir Reykavik havası. Hava temiz ama sıcak su için -psikolojik de olsa- aynı şeyi söyleyemeyeceğim. Jeotermal kaynaktan gelen sıcak suyun içindeki maddelerin su borularının içini paslandırıp tıkadığı gözlenmiş ve bunu engellemek için de sıcak suya insan sağlığına bir zararı olmayan ama bozuk yumurta gibi kokan hidrojen sülfid maddesi katılıyor. Duş alıyorsunuz, temizleneceksiniz, su temiz ve berrak ama çürümüş yumurta kokusu içinizi kemiriyor. Alışmak kolay değil ama merak etmeyin sevgili okuyucu, koku duştan sonra gidiveriyor -ya da benim burnum tılandı!

Reykavik'te yerleşim liman çevresinde başlayıp içerilere doğru uzanıyor. Biz de aynı sırayı takip ederek şehirde dolaşalım ne dersiniz? Dünyanın en

kuzeyindeki başkent olan Reykavik çoğunlukla tek katlı, küçük ve rengarenk evlerin sıralandığı dar sokaklardan oluşuyor; sadece liman çevresindeki caddeler geniş. Şehir bizim ölçülerimize göre küçük olsa da İzlanda'nın en büyüğü olma özelliğini taşıyor. Adada yaşayan 320.000 kişinin üçte ikisi kendini Reykavikli olarak tanımlıyor. Hostelde "Odadan çıkarken pencereyi açık bırakmayın. Reykavik'te yağmur girecek bir yer bulur" levhası dikkat çekiyor ve dışarıda on dakika dolaşınca bile deli rüzgar sayesinde yağmurun girebileceği yerler hakkında hemen bilgi sahibi oluyorsunuz. Reykavik Limanı'ndan içeriye beş dakika yürüdüğünüzde üzerinde bir Türk dönercisinin de olduğu caddeden geçerek Reykavik'in belediye binasına varıyoruz. Belediye binasının yanındaki suni gölden yukarıya doğru baktığınızdaysa Reykavikliler'in çok sevdikleri Hallgrims Kilisesi görülüyor. Bu kilisenin bizim Türkler'le de ilginç bir bağlantısı var. Yıl 1627 sevgili okuyucu. Cezayir korsanlarından Murat Reis (Osmanlı amirali olan değil) İngiltere kıyılarına yakın Lundy Adası'nı kendine üs yapmış ve İngiltere'yle İzlanda kıyılarında korsanlık yapmaktadır. Yaptığı seferlerin birinde ele geçirdiği bir Danimarkalı'dan uzaktaki İzlanda adında bir adanın varlığını öğrenen Murat Reis, Norveç'te birkaç yeri talan ettikten sonra Temmuz 1627'de İzlanda'ya ulaşır. 400 kadar İzlandalı, köle yapılmak üzere kaçırlır ve direnenlerle yaşlılar öldürülür. İzlanda'dan Cezayir'e yola çıkan kölelerden 242'si yolculuğu sağ olarak tamamlar ve bu köleler burada satılır. Bu saldırı ve kaçırılmalara "Türk Talanı" adı verilir. Çok ilginç bir nokta da uygulanmayan bir kanunla ilgili olarak not düşülebilir. Bu saldırıdan sonra İzlanda'da Türk öldürmek kanunen suç olmaktan çıkarılmış. Kanun üç asırdan fazla yürürlükte kalmış ve ancak 1970'lerde kaldırılmış. Bu süre içerisinde - bilindiği kadarıyla- İzlanda'da hiç Türk öldürülmemiş. Bu kiliseyle Türkler'in bağlantısına gelirse, köle alınan kadınlardan Gudridur Simonardottir ya da daha sonra kendine takılan adıyla "Türk Gudda", uzun zaman sonra Danimarka kralının köle tacirlerine para ödemesi sonucu kurtularak İzlanda'ya dönmüş. Bu sırada dilini ve dinini unutan Türk Gudda yeniden eğitilmek üzere Danimarka'ya gönderilmiş. Orada eğitim aldığı rahiple evlenerek İzlanda'ya geri dönmüş. Eşi Hallgrimur Petursson İzlanda'da çok sevilen bir şair ve din adamı olmuş ve Hallgrims Kilisesi de onun adına yapılmış. Murat Reis'in köle seferi İzlandalıların belleğine öylesine kazınmış ki hangi İzlandalı'ya "Türklerin Talanı" deseniz hemen hikayeyi size anlatıverir. Hani olmaz ya olayın ayrıntısını bilmeyen bir İzlandalı'ya rastlarsanız hemen ona "Türk Talanı"nı anlatan ve 2001'den 2009'a değin listelerde haftalarca kalan Gudridur's Journey (Gudda'nın Serüveni) kitabını hediye edebilirsiniz. Böylece sizden peşinen korkacak bir Avrupalı daha kazandınız demektir. Savulun Türkler geliyor!

Güzel bir İzlanda günü

Peki şimdi sevgili okuyucu, İzlanda'da turistik bir gün geçirmeye ne dersiniz? Günümüz iyi bir kahvaltıyla başlasın o vakit. Her iyi İzlanda kahvaltısında peynir, meyve ve salam benzeri ürünlerin yanı sıra balık turşusu da olur. Bizim lakerdayı şekerle yemek fikrini İzlandalıları hayata geçireli çok olmuş. Bu tat, kulaklarımıza çok hitap etmese de tadı o kadar kötü değil. Akşama

Hakarl yiyene kadar sabredin çünkü kötünün kötüsü var!

İstanbul'a gelip Sultanahmet'e çıkmamakla Reykavik'e gelip "Altın Üçgen" turuna katılmamak turist dilinde aynı şeyler. Altın Üçgen turunda gidilen kayda değer yerlerin ilki ve en çok turist çeken yerlerden biri Gullfoss Şelaleleri. Kasım ayında artık hafiften donmaya başlıyor Gullfoss. Rüzgarla birlikte bir kaç fotoğrafın ardından bütün yolcularla birlikte hepimiz sıcak otobüse kendimizi zor attık. Bir sonraki durağımızysa hepimiz pek bir sevdik: Sıcak Geysir. Türkçe'ye de "gayzer" olarak giren bu sıcak su kaynağı her on dakikada bir küçük patlamasıyla aniden 15 metre yüksekliğe kadar su fışkırtmasıyla biliniyor. Ne kadar rüzgar olursa olsun Geysir'in civarında hava, sıcak sular sayesinde bayağı bir ılık.

Bir sonraki durağımız Thingvellir Milli Parkı. Thingvellir, Amerika ile Avrupa'nın gerçekten tam ortası: Her iki kıtanın altındaki tektonik plakalar (Türkiye'de herkes deprem uzmanı oldu, bu kavramları bilmiyor olamazsınız değil mi sevgili okuyucu?) burada buluşuyor. Yüksek bir yerden baktığınızda vadinin duvarlarının aslında nehir tarafından değil de kıtaların birbirini ittirilmesi sonucu yükselen kayalardan oluştuğunu anlıyorsunuz (rehber öyle diyor!). Birleşmiş Milletler, Thingvellir Parkı'nı dünya mirası listesine almak için çalıştığında hangi kıtada olduğuna karar verirken bayağı bir zorlanmış, çünkü parkın yarısı Amerika yarısı Avrupa kıtası topraklarında. Dolayısıyla onlar da ne şiş yansın ne kebab misali Thingvellir'i iki yerde birden listelemişler. Thingvellir'in başka bir ilginç özelliği de dünyanın en eski meclisinin mekanı olması: 930 yılında kurulan millet meclisi 1789'a kadar Thingvellir'de bulunmuş. Bugün eski meclis binasından geriye hiçbir şey yok.

Dokuz saati aşan Altın Üçgen turu sırasında çok nadir ağaçlar görebiliyoruz. Çünkü İzlanda'nın sadece % 1'i ekilebilir alanlar içeriyor, geri kalan yerler taş ya da üzerinde ince çimen tabakası dışında hiçbir şey yetişmeyen topraklar. Ülkenin üçte biri kum ve kumullarla kaplı; bildiğiniz çöl ve Avrupa'nın en büyük çölünü, örneğin Mısır'ın çölllerinden ayıran tek şey kumlarının siyah olması. Adanın volkanik yapısı, kumları ve dayanıksız toprağının aya benzemesi başka tür turistleri de İzlanda'ya çekmiş: Aya ilk ayak basan astronot Neil Armstrong aya iniş provası için İzlanda çölleri kullanmış.

İzlanda, çölün ilerleyip meraları kaplamasının önüne geçmek için çok uğraşmış: İlk önce toprak erozyonunu engellemek için koyunların otlamasını kısıtlamış ama koyunlar dinlememiş; sonra kumların ilerlemesini durdurmak için bariyerler dikmiş ama kumlar durmamış. Ne yapsa beğenirsiniz sevgili okuyucu, onlar da doğayı korumak için çareyi kendilerini bombalamakta bulmuş! Şimdilerde İkinci Dünya Savaşı'ndan kalma bir DC 3 uçağı, sivri tabanı yere saplanmak üzere tasarlanmış özel kaplara konmuş tohum ve gübrelerden oluşan "bombalarını" İzlanda çölleri bırakıyor. Bırakıyor ki doğa yeniden canlansın ve İzlanda yeşersin. Muhalefet de karşılığında "İzlanda çıplak daha güzel" kampanyası başlatmış.

Reykavik Geceleri

Altın Üçgen akşama kadar sürüyor ve biz de Reykavik'e tam yemek zamanı geri dönüyoruz. Akşam yemeği için İzlanda'ya özgü bir şeyler arıyorum. Atasözünü haklı çıkaracak şekilde belamı buluyorum: İzlanda mutfağının tanınan ürünlerinden biri olan çürümüş, kurutulmuş köpekbalığı eti. Hakarl denilen bu yerel lezzet, köpekbalığı etinin toprak altında altı ay çürütülüp sonra açık havada kurutulmasıyla hazırlanıyor. İdrardan daha keskin bir kokusu var. Hiç deterjan tatmadım ama Hakarl yedikten sonra şundan kesinlikle emin olabilirim ki Hakarl'ın tadı deterjandan daha kötü. Üstelik bu meret her lokantada da bulunmuyor, ancak benim gibi kaşınarak arayıp ve şanssızlık eseri bulursanız battı balık yan gider deyip yanında İzlandalılar'ın milli içeceği Brennivin'den ısmarlayın kendinize. Benden söylemesi sevgili okuyucu Hakarl'ın tadını ve kokusunu ağzınızdan sadece Brennivin silebilir. Brennivin ağzınızdaki tadı silemse bile yüksek alkol oranından dolayı -ki takma adı boşuna Siyah Ölüm değil- artık takmazsınız.

Reykavik'in hafta sonu gece hayatı dünyaca ünlü. Eğlence mekanlarında içki fiyatları cep yaktığı için Reykavikliler iyice içmeden evden eğlenmeye çıkmıyorlar. En çok da bira içiyorlar. Aslında bira 1989 yılına kadar yasakmış. Hükümet yüksek alkollü içeceklerin tüketimini düşürmek için bira üretimine 1989'da izin vermiş. Bu strateji sonuç vermiş ve gerçekten de yüksek alkollü içeceklerin tüketimi azalmış ama bu sefer bira tüketimi tavana vurmuş. Şimdilerdeyse hükümet tüm alkollü içkilerin tüketimini azaltacak bir yol içerisinde.

Gündüz iş saatlerinde bile sakin olan şehrin anacaddelerini bir kez de hafta sonu sabahın üçünde görün sevgili okuyucu, kalabalık sizi şaşkına çevirecek. Gündüz kapalı duran bir çok eğlence mekanı gece 10'dan sonra hafif hafif hareketlenmeye başlıyor. Gece yarısından sonra son derece hareketli ve güler yüzlü bir hafta sonu kalabalığı tüm barları, pub'ları ve kulüpleri dolduruyor. Eğlence yerlerindeki gülen yüzlerin çokluğu bir tesadüf değil: Birleşmiş Milletler istatistiklerine göre İzlandalılar dünyanın en mutlu üç milleti arasında. Yine aynı İzlandalılar yine aynı kurumun istatistiklerine göre dünyanın en çok intihar eden milleti olarak kayıtlarda yer alıyor. Yanınızdaki bir İzlandalı'ya dönüp de "Bu ne yaman çelişki" dersiniz de alacağınız rekor hızdaki cevap "Depresifler ölüyor, mutluların oranı artıyor" olacaktır. Bu cevabı rekor hızda almanız da tesadüf değildir elbette çünkü İzlandalılar "dünyada kişi başına en çok rekoru elinde bulundurma" rekoruna da sahipler.

Tembel bir pazar günü Reykavik

Pazar sabahı sokaklar çok tenha olur. Ben de Reykavikliler gibi yapıp kahvaltımı geç ettim, sonra ver elini "Mavi Lagün". Mavi Lagün, jeotermal bir açık hava kaplıcası. Reykavik'ten belediye otobüsüyle bir saatte ulaşıyor. Lagün'ün suları yan taraftaki jeotermal elektrik santralinden geliyor. Yeraltından çok sıcak çıkan sular elektrik üretiminde kullanılıyor. Elektrik

türbininden çıkarken 40°C'ye kadar soğuyan su, lagüne veriliyor ve hava sıcaklığı ne olursa olsun suyun sıcaklığı sabit kalıyor. Suyun maviliğiye içindeki bazı maddelerden kaynaklanıyor. Soyunma kabininde giyiniyorum. Neredeyse sıfır derecede buhar çıkaran mavi bir suyun içindeki onlarca insan oldukça ilginç bir görüntü oluşturuyor. Avuç içlerim kayısı kıvamında buruşana kadar kalıyorum lagünde. İsteyenler burada, otelde kalıp masaj da yaptırabilir sevgili okuyucu ama İzlanda'daki her şey gibi bu da ateş pahası. Geceleyin bu enlemde görülen kuzey ışıklarını (Aurora Borealis) görmek için bir tura katılıyorum. Kutuplara yakın bölgelerde gözlenebilen bu doğa olayı atmosferdeki atomların enerji seviyelerindeki değişim sonucu gökyüzünün değişken ve renkli bir şekilde boyanması olayıdır. Otobüsümüz Reykavik'in ışıkları gözden kaybolup, gece zifiri karanlık olana dek şehirden uzaklaşıyor. Sonra yol kenarına çekip kuzey ışıklarının dansına tanık oluyoruz. Yerden tüten ama kaynağı belli olmayan devasa bir duman kütesine yeşil lazer tutulmuş gibi; inanılmaz bir görüntü. Zaman zaman şimşek çakıyormuş gibi hareketlenen dumanlar yok oluyor, ufukta başka bir yerde yeniden çıkıyor. Soğuktan titriyorum ve dönme vakti gelse de gitmek istemiyorum. Bu muhteşem görüntüyü doymak bilmeden, ısınmak için arada otobüse gide gele hayranlıkla seyrediyorum. Yarın eve dönüyorum ve dönene kadar İzlanda'yı daha çok içime çekmeliyim, daha, daha...

Kuzey Kutup Dairesinde Rekorlar Ülkesi: Finlandiya

Kurallar:

4 kategoride katılabilirsiniz: Küçükler, Serbest Stil, Orijinal ve Takım Orijinal.

Orijinal ve Takım Orijinal'de cep telefonları omuzdan fırlatılacaktır. Diğer dallarda cep telefonu fırlatma stili serbesttir.

İki fırlatma hakkınız var. Aralarında en fazla bir dakika olacaktır.

Bütün telefonlar organizasyon komitesince sağlanacaktır.

Vs. vs. vs.

"Bu ne?" dediğinizi duyar gibiyim sevgili okuyucu. Ama çok basit hemen söyleyeyim: Dünya Cep Telefonu Fırlatma Şampiyonası'na katılım şartları ve aranılan nitelikler! Yandaki panodaya bulunduğumuz yerdeki sekiz mevsim açıklanmış: gece yarısı güneşi mevsimi, hasat mevsimi, sonbahar, ilk kar mevsimi, yeni yıl (Christmas) mevsimi, kış, donmuş kar mevsimi ve buz erimesi mevsimi. Cep Telefonu Fırlatma Şampiyonası ve 8 mevsim mi? Hemen anlatıyorum. Kuzey Kutup Dairesi'nin tam üzerinde, Noel Baba'nın evinin önündeyiz. Daha açık anlatmak gerekirse... ya da sevgili okuyucu en iyisi geriye sarıp baştan başlayayım.

Şu anda Kuzey Finlandiya'da Lapland Bölgesi'nin başkenti Rovaniemi'deyim. Rovaniemi, bölgenin en önemli kenti olmasından çok Noel Baba'nın evinin burada olmasıyla tanınıyor. Kuzey Kutup Dairesi'yse Rovaniemi'nin sekiz kilometre kuzeyinde. Rovaniemililer tam kutup daire çizgisi üzerine bir müze, bir ev ve bir postane kurup "Burası Noel Baba'nın evidir" demişler. Yılın 365 günü, isteyen çocuklar Noel babayı burada ziyaret edebiliyor, o günkü nöbetçi Noel Baba'nın kucasına oturup hediyelik eşyasını alıp mutlu bir şekilde ülkesine geri dönüyor. "Noel Baba/Kuzey Kutbu" adresine her yıl gönderilen bir milyondan fazla mektubun ulaştığı yer de burası. Oysa ki o mektupların Demre'ye gönderilmesi gerek ama kime, ne anlatacaksın? Rovaniemi, Noel Baba turizminden iyi para kazanınca art arda Noel Baba Parkı/Oteli/Pub'ı (!) açmış. Hatta turist aşkına mevsimleri sekize bile çıkarmış. Şehirde yaşayan altmış bin insanın çoğu turizmle bağlantılı işlerde çalışıyor, geri kalanıysa tarım ve kerestecilikle uğraşıyor.

Rovaniemi, tüm İskandinavya'da olduğu gibi ateş pahası bir yer.

Kaldığım hostel, fiyatlarını düşürebilmek için çalışanlarının hepsini yarı zamanlı yapmış. Tren istasyonundan ağır sırt çantamla kara bata çıka hostelin önüne geldiğimde bir "ohh" çektim. Kapıyı ittirdiğimde, esen rüzgardan bir an kurtulmak için adımlarımı hızlandırdım ki, kapı duvar. Üzerinde bir yazı: "Anahtar almak için adresteki otele geliniz". Bu sefer derin bir "aah" çektim. Şimdi işin yoksa on dakika yürü. Otelde yapılan açıklama: "Hosteli ucuz yapmak için otelde devamlı personel çalıştırmıyoruz. Sadece temizlik personelinin -o da sabahları- üç saat çalıştırıyoruz. Hostelden çıkacağınız zaman anahtarı kapının kenarındaki kutuya atın ve kapıyı çekin, çıkın." Bu "müthiş" fiyat düşürücü tedbirlerden sonra bile Rovaniemi'de üç kişilik hostel odasında bir yatağa ödediğim parayla İstanbul'da krallar gibi kalırdım. Ama ucuz şeyler de var. Örneğin, Rovaniemi'ye gelirken bindiğim tren hem çok temiz hem de çok ucuzdu. Finlandiya hükümeti kuzeydeki şehirlerin boşalmasını engellemek için buralarda yaşayanlara özel destekler veriyor. Tren biletlerinin ucuz olması bu desteklerden biri. Vergi ve iş bulma kolaylıkları da işin cazibeli kısmı. Ama yine de bu teşviklerin pek işe yaradığı söylenemez, Finliler geriye ıssız yerleşim birimleri bırakarak büyük şehirlere göç etmeye devam ediyorlar hâlâ. Küçük yerleşim birimlerinde yapacak bir şey bulamayan ve canları sıkılan Finliler'in zekası kendilerine eğlenecek "Dünya şampiyonaları" yaratıyor. Finlandiya'da her sene düzenlenen "Dünya şampiyonaları" listesi bir hayli eğlenceli: Dünya Cep Telefonu Fırlatma Şampiyonası, Dünya Eşini Taşıma Şampiyonası, Dünya Lastik Çizme Fırlatma Şampiyonası, Dünya Sinek Avlama Şampiyonası, Dünya Buzda Yüzme Şampiyonası, Dünya Gitar Çalma Taklidi Yapma Şampiyonası. Seçin, beğenin ve katılın herhangi birisine. Dünya Lastik Çizme Fırlatma Şampiyonası ile Dünya Cep Telefonu Fırlatma Şampiyonası'nı Finlandiya'nın en büyük firması olan Nokia kendine "pazar" yaratmak için destekliyor olabilir mi acaba? Malumunuz, Nokia cep telefonu yapmadan önce lastik çizme üretiyormuş. Çizmeden cep telefonu üretimine geçiş kararının alındığı o toplantıyı da çok merak ediyorum açıkçası. 20 sene önce çizme üreten Nokia'nın yönetim kurulunda olduğumuzu hayal edelim. Şirketin Genel Müdürü hissedarlara "Bu çizmeler artık pek satmıyor. Yeni bir şeyler üretmemiz lazım." Hissedarlar da ortaya "Peki ne üretilir?" dedikten sonra Genel Müdür "Cep telefonu diye bir şey çıkacakmış. Hem telefonların lastik kısmını kendimiz yapabiliriz" ve devamında da "Bu işe girelim diyorum ben!" demiş olsa gerek ki geri kalan hikayeyi zaten hepimiz biliyoruz.

Rovaniemi caddeleri kasım geceleri bile dondurucudur. Kat kat giyinmeden dışarı çıkmak için deli olmak gerekiyor. Finliler size diyorum hey! Eksi on derecede şortla karda ne işiniz olabilir. Neyse sevgili okuyucu, onlara aldırmadan koşturarak anacaddede bir şeyler yiyip hemen hostele dönelim. Gece anacaddede hızlıca yürüyorum. Sokakta geçirdiğim kısa sürede birçok Filipinli kadın görünce yakında bir yerlerde çalıştıklarına kanaat getirmiştim. Ama kazın ayağı öyle değilmiş. Sabah kahvaltıda rastladığım bir Rovaniemili durumu aydınlattı. Öğrendiğime göre, kırsal kökenli Finli kadınlar okullarını bitirdikten sonra köylerine genelde dönmeyip şehirde kalıyorlar. Erkeklerle geleneksel olarak köylerine dönüp toprakları işliyorlar. Kırsal alanda yeteri kadar Finli kadın olmadığı için eş bulamayan

Finli erkekler çareyi buralarda yaşamaya razı olan yabancılarla evlenmekte buluyorlar ve Filipinli kadınlar da tam burada devreye giriyorlar. Rovaniemi kırsalında evliliklerin yüzde beşinin Asyalı kadınlarla yapıldığını öğreniyorum. Finlandiyalılar'ın yabancılara kuşkuyla bakan ırkçı yapısı hakkında okuduklarımı düşününce burada yaşayan Asyalılar'a sabır dileyerek hostele geri yürüyorum.

Niyetim bugün şehir içinde iyice bir dolaşıp yarın şehirden ayrılmak. Ama aniden düşen sıcaklık planlarımı bozuyor. Dışarıda dolaşmak pek keyifli olmadığından şehrin ünlü müzesi Arktikum'a sığınıyorum. İyi ki de yapıyorum. Kutup dairesinde yaşamın nasıl bir şey olduğunu çok iyi anlatmışlar. Siz de Rovaniemi'ye uğrarsanız, Arktikum'a mutlaka uğrayıverin; gerçekten güzel bir yer. Rovaniemi'de kışın Noel Baba'nın evinin ziyareti dışında da yapacak çok şey var. Özellikle sevgili okuyucu cross-country kayak ve köpek ya da geyiklerle çekilen kızaklarla yapılan geziler çok popüler. Daha sakın bir şeyler yapmak isteyenler balık tutabilir ya da benim yapacağım gibi bir kafeye girip elde kahve yağan karı seyredebilir. Rovaniemi merkezinde neredeyse her dört kişiden biri üniversite öğrencisi ve bu sebeple de bolca öğrenci mekanı var. Sokaklarda yürüyüp üşüdüğümde öğrenci mekanlarına dalarak geceyi getirebiliyorum. Rovaniemi küçük ama hoş bir yer. Özellikle daha kuzeye çıkacak sevgili okuyucular, bu şehirde bir mola vermek isteyeceklerdir. Ekim ayında bile oldukça soğuk olabilen bu şehre gelirken Noel Baba'yı çekmek için fotoğraf makinenizi ve mevsime bakmaksızın kalın giysilerinizi getirmeyi de ihmal etmeyin.

Avrupa'nın Dubai'si: Andorra

Bugün Andorra'ya gidelim mi sevgili okuyucu? Tamam o zaman ama önce önümüze bir Avrupa haritası açalım ve elimize de bir büyüteç alalım. Büyüteci Fransa-İspanya sınırının Akdeniz ucuna getirip, Akdeniz'den sınır boyunca kuzeye doğru beraber çıkalım. Akdeniz'in yaklaşık 200 km kuzeyinde, adının haritada kapladığı yer, ülke topraklarından geçen bir ülke arıyoruz. Dikkatle bakalım, iyi göz lazım gerçekten, sadece 450 km²'lik tıy sıklet bir devlet.

Andorra, Fransa-İspanya arasına sıkışmış mikro büyüklükte ama bağımsız bir ülke. Üstelik Birleşmiş Milletler ve birçok uluslararası kurumda da temsil ediliyorlar. Ülke, 13. yüzyıldan itibaren Fransa-İspanya ortaklığıyla yönetilmiş ve Andorra'nın bugünlere kadar bağımsız kalmasında bu güç dengesi başrolü oynamış. Devlet başkanlığı bugün de -sembolik olarak devam etse de- İspanya'nın Urgell şehri Katolik Piskoposu ile Fransa Cumhurbaşkanı arasında paylaşılıyor. Hükümetin başkanınıysa Andorralılar seçimlerde belirliyor. İspanyol İç Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı sırasında Fransa-İspanya arasında kaçakçılık yaparak küçük ama güçlü bir ticaret sınıfı yaratan Andorra, bugün bölgenin en büyük duty-free alışveriş merkezi. Ana gelir kaynağı olarak turizm ve alışveriş üzerine yoğunlaşan Andorra, son yıllarda off-shore bankacılığa da yönelmeye başlamış durumda ve kişi başına gelir Avrupa Birliği ortalamasının oldukça üzerinde bulunuyor.

Barcelona'dan erken saatlerde bindiğimiz otobüs önce otoyola girip tırmanmaya başlıyor. Küçük köyler, kasabalar arasında giderek irtifa kazanarak devam ediyoruz. İspanyol köyleri, çevreye göre yüksekçe bir konumda birbirine yakın kurulmuş sık evleri, kirli sarıya çalan renkli duvarları ve illaki köyün en yüksek binası olan kilise kulesiyle sanki standart bir plana uyularak hazırlanmış. Uyumak istiyorum sevgili okuyucu ama arkamda İtalyan önümde Çinli turist çiftler birbirlerini en az on seneden beri görmemiş gibiler, anlatacak ne çok şeyleri var! Yaklaşık üç saatlik bir yolculuk sonrası 1400 m. yükseklikteki Andorra sınırına varıyoruz. Andorra'ya ulaşmanın tek yolu karayolu; tren ya da havaalanı yok.

Andorra'nın, çevresindeki ülkelerden farklılığı hemen sınırda başlıyor. Bir kere sınır kontrolü var. İspanya-Fransa arasında sınır kontrolleri kalkmış durumda ama Andorra'nın komşuları tarafından sıkıca kontrol edilen sınırları var. Neden mi sevgili okuyucu? Çünkü Andorra'da gümrük ya da gelir vergisi yok. Böyle olunca her şeyin fiyatı komşularından % 20-30 daha düşük. Andorra, bir nevi devasa duty-free shop ya da Avrupa'nın Dubai'si diyebiliriz. Fransa ve İspanya vergi kaybına uğramamak için Andorra sınırlarını sıkıca kontrol ediyorlar ve izin verilenden fazla malın ülkelere sokulmasına izin vermiyorlar. Gümrükte kolayca kontrol edilemeyen

maddelerin satışıysa almış başını yürümüş vaziyette. Sınırın hemen yanındaki onlarca benzinciden, ucuz benzin almak için sınırdan geçip benzin alıp dönen birçok araba bulunuyor. Benzincilerden sonra yan yana açılmış sürüsüne bereket lastikçi yerlerini almış, hepsinin önu İspanya ve Fransa plakalı arabalarla dolu.

Gümrükten 3-4 km içeride Andorra La Vella şehri başlıyor. Şehir, ortasından bulanık bir nehir geçen derin bir vadiye kurulmuş. Çevredeki dağlar dışında gözü okşayan başka bir görüntü yok ve vadi tamamıyla 5-6 katlı beton binalarla dolu. Şehirde altında mağaza olmayan apartman yok gibi. Aradığın aramadığın her şey burada: şemsiyeler, oyuncak helikopterler, peynir, akvaryum balıkları, ayakkabı, buzdolabı, at eti, mayo, kayak takımı, gözlük, radyo, çadır, mobilya, masaj aleti, saat, televizyon, CD, parfüm, salam, sebze, ütü, anahtarlık, torna takımı, matkap, şarap vs. Özellikle saatçiler ve kuyumcular ağzına kadar mallarla dolu. Yüksek irtifada Avrupa'nın göbeğindeki Dubai klonunda yok, yok. Dünyanın her yanından gelen vergisiz malları İspanyollar ve Fransızlar adeta yağmalıyorlar. Geçen sene Andorra'ya 11 milyon turist gelmiş ve sevgili okuyucu kıyaslama yapabilmeniz için aynı zaman diliminde İstanbul'a 5 milyon turistin geldiğini belirtmeliyim. Hemen her şeyi bulabileceğiniz bu şehirde bir tek şeyi bulmak neredeyse imkansız: park yeri. Şehir aslında altmış binlik bir nüfusa sahip ve şehrin planı, sokaklar, her şey buna göre tasarlanmış ancak alışveriş sevdalıları şehri basınca trafik tamamıyla tıkanıyor. Bırakın trafiğin sıkışmasını kaldırımda yürüyemiyorum bile. Yola sığmayan araçlar kaldırıma çekiliveriyorlar ve etrafınızdaki her şey size para harcatmak üzerine kurulu. Benim gibi alışverişle pek aranız yoksa Andorra'da dolaşacak pek bir yer yok.

Siz ne düşünürsünüz bilemem sevgili okuyucu ama ben âdetim olduğu üzere eski şehrin kurulduğu bölgeye gitmenin daha keyifli olduğunu düşünüyorum: dar birkaç sokak, 1200'lerde kurulmuş bir kilise, parlamento binası. Parlamento binası oldukça küçük bir yapı ama burası için daha büyüğüne de ihtiyaç yok zaten. Sokaktaki posta kutuları dikkatimi çekiyor hemen. Kutular biri Fransız biri İspanyol olmak üzere çift olarak yerleştirilmiş. Anlayacağınız, Andorra'da eskiden kalma alışkanlık devam ediyor ve iki ayrı posta kurumu halen çalışıyor.

Öğle yemeği için seçenek bol; farklı farklı birçok lokanta var ve fiyatlar da oldukça hesaplı. Sigara dumanına boğulmamış bir lokanta arıyorum, o kadar kolay değil. Çünkü henüz kapalı mekanda sigara içme yasağı başlamamış durumda. Bunda ülkedeki tek fabrikanın sigara fabrikası olmasının rolü olsa gerek! Bir şeyler atıştırıp üzerim hafif kuruyana kadar oturuyorum ve sonra yeniden dışarıya yağmura çıkıyorum.

Alışveriş kargaşasından uzaklaşmak için yürüyorum, sonbaharda gittiğim için trafta pek kimse yok. Andorra la Vella'dan 15-20 dakika uzaklıkta büyük bir kayak merkezi var. Kayak pisti etrafına sıralanmış binalar ve mağazalar orayı da esir almış. Baktım ki alışveriş halinden burada da kurtuluş yok, şehir merkezine geri dönüyorum. Bütün şehir topu topu 45 dakika

Avrupa

sürüyor. Bu kadar Andorra yeter deyip sevgili okuyucum, Barcelona'ya en son otobüse yetişiyorum.

Yaşam Kalitesi En Yüksek Ülke: Norveç

İskandinavya deyince ilk akla gelen ülke Norveç olmaz genellikle. İsveç müziği ve sarışınları, Finlandiya cep telefonları ve Danimarka kek ve tereyağıyla ünlenmişken Norveç'in hemen akla gelen bir özelliği yok gibidir. Oysa bu ülke kasada unutulmuş bir mücevher gibi gün ışığına çıkınca insanı etki altında bırakan özelliklere sahiptir. Norveç'e gitmek için üç iyi nedenimiz var sevgili okuyucu: Birincisi Norveç'in senelerdir "Dünyanın Yaşam Kalitesi En Yüksek Ülkesi" ünvanını nasıl kimselere kaptırmadığı sorusuna yanıt bulmak için; ikincisi ülkenin boyuna göre çok büyük işler yapan Norveçli kaşifler adına açılan etkileyici müzeleri görmek için; ve son olarak Norveç'in temiz ve bakir doğası için.

Türkiye'nin yarısı kadar toprağa sahip Norveç'te yaşayanların sayısı Bursa ve Antalya'nın toplam nüfusu kadar: 4,8 milyon. Oslo 600.000'i bulan nüfusuyla ülkenin en büyük şehri özelliğini taşıyor. Burada iki havaalanı var. Uçağımızın indiği uzaktaki havaalanından Oslo'ya gelen yolun büyük kısmı orman içinden geçiyor. Sonlara doğruysa bir taraf orman diğer taraf deniz oluyor. Şehir merkezine yaklaştığınızı teknelerden, denizi güçlükle görmekte olduğunuz anda anlıyorsunuz. Vikinglerin torunları için deniz halen bir tutku ancak denize artık savaşmaya değil, eğlenmeye ve eğlendirmeye çıkıyorlar: dünyanın en büyük gemi turu şirketleri Norveçli. Norveçliler dünyanın birçok popüler bölgesindeki gemi turlarında neredeyse tekel durumundalar. Örneğin Karayipler'de gemiyle turlamak isteyen bir ABD'li, Japon ya da Türk büyük olasılıkla Oslo'daki deniz ticareti ve gemi turlarıyla uğraşan bin civarındaki firmadan birinin müşterisi olacaktır.

Otobüs terminalinin çevresindeki bölgede ilk dikkatimi çeken Ortadoğulu ve Pakistanlı göçmenlerin bolluğuydu. Ana tren istasyonu, otobüs terminali gibi yerler her ülkede karışık, binbir çeşit insanın buluştuğu, yollarının kesiştiği ve yemek yedikleri yerlerdir. Geliri iyi olmayan göçmenler terminal çevresinin olmazsa olmaz sakinlerindendir. Oslo merkezine girince göçmenlerin azalmasını beklemiştim, ama beklediğim çıkmadı ve fark ettim ki sadece terminal çevresinde değil şehrin tüm mahallelerinde ciddi bir göçmen nüfusu var.

Oslo şehir merkezi, bir kuzey ülkesi için oldukça hareketli. Lokantalar, kaldırım kafeleri, barlar ve müzikli eğlence yerleri tıka basa dolu. Sokakların dolu olmasında eylül ayı için sıcak olan havanın bir etkisi olsa gerek ancak barların dolu olmasına yapacağım açıklama biraz politik! Çünkü "Biracılar Partisi" yandaşları bira içerek eylem yapıyor olabilirler. Yo hayır, yanlış okumadınız ülkede bira sevenlerin kurduğu bir parti var. Peki, 'Biracılar Partisi'nin politik programı sizi çekmedi mi? O zaman denizi sevenler için

Avrupa

"Deniz Kıyıları Partisi", emekliler için "Emekli Partisi" ya da anarşizmi destekleyen "Toplum Partisi"ni sizlere sunabiliriz. Parti adlarından da anlaşılacağı üzere Norveçliler'in tuzları kuru bir görüntüleri olduğu aşikar.

Norveç 1960'lardan sonra petrol zenginliğini, denizcilik ve orman ürünleri satışıyla birleştirerek refahını oldukça artırmış. Birleşmiş Milletler'in araştırmalarında da 2000 yılından bu yana devamlı "Dünyanın Yaşam Kalitesi En Yüksek Ülkesi" olarak çıkıyor -Türkiye bu sıralamalarda ilk seksen ülke arasına daha yeni girdi. O zaman dünyanın yaşam kalitesi en yüksek ülkesinin başkenti Oslo'da kısa turistik bir tur atalım.

Fiyortlar:

Oslo bir fiyordun tam ortasına kurulmuş. Şehirden denize baktığınızda çok sayıda adacık gözüne çarpıyor. Şehir merkezinden kalkan bir tekne gezisine katılıp fiyordun ve adacıkları denizden görme fırsatımız da oldu. Şehir merkezinin çok yakınında olmasına rağmen doğa olduğu gibi korunmuş ve halen bakir görünüyor. Gerçekten de çok güzel manzaralarla karşılaşılırsınız. Adacıklarda birbirinden epey uzak mesafelere kurulmuş küçük bakımlı ahşap evler; evlerin önünde illaki kendine ait bir iskele, iskelenin ucuna bağlı bir tekne ve iskelenin diğer ucunda bir kulübecik var. Yapılar çevresiyle uyum içinde ve hiçbir şekilde gözü tırmalamayan bir mimaride. Yelkenli tekneler sessiz bir şekilde adaların arasında görünüyor ve zarifçe gözden kayboluyorlar.

Fram Müzesi:

Hayatının büyük bir kısmını yeni bölgelerin keşfine harcayan R. Amundsen 1910-1912 yıllarında Antartika'ya keşif düzenler ve Güney Kutbu'na ilk ayak basan keşif olur. Kutup kaşifi Amundsen'in gemisi Fram ve yaptığı yolculuklar için yapılmış olan Fram Müzesi tarih konusunu pek sevmeyenler için bile etkileyici bir yer.

Kon-Tiki Müzesi:

Okyanusya'daki ada halklarının atalarının M.Ö. 4000'li yıllarda Pasifik Okyanusu'nu sallarla geçen Güney Amerikalılar olduğuna inanan Norveçli Thor Heyerdahl, teorisini kanıtlamak için harekete geçer. Heyerdahl ve arkadaşları M.Ö. 4000 yılı teknolojisini kullanarak Perulu yerlilerin yardımıyla bir sal yaparlar ve adını İnka tanrılarının esinlenerek "Kon-Tiki" koyarlar. Balsa Ağacı'ndan kütüklerin iple birbirine bağlanması sonucu yapılan Kon-Tiki ile 1947 yılının Nisan ayında Peru'dan yola çıkarlar. Sal yapımında çivi kullanılmadığı için sal denizde yavaş yavaş parçalanmaya başlar. Sal neredeyse batmak üzereyken 8000 km ötede bir Pasifik mercan kayalığına varır ve 101 gün süren bu tehlikeli yolculuk sayesinde Heyerdahl teorisi kanıtlanmıştır.

Maya ile Mısır piramitlerinin benzerliğinden yola çıkan Heyerdahl bu kez 1970 yılında papirüs bitkisinden (kurutulmuşken görünüş olarak samana benziyor) yapılan bir salla Fas'tan Barbados'a geçer. Bu yolculukla Eski Mısır uygarlığıyla Maya uygarlığının bağlantılı olabileceğini kanıtlar. Her iki yolculuk da müzede ayrıntılı anlatılmış. Öğrenmek, şaşırmak ve ilham almak için birebir. Müze çıkışında "Neden bizden de birileri böyle şeylere kafa yormuyor?" sorusu aklımda Oslo'nun en ünlü parkına gidiyorum.

Vigeland Heykel Parkı:

İçinde 200 kadar insan figürü heykelinin yer aldığı bir park burası. Oslo Belediyesi 1924 yılında heykeltıraş Vigeland'dan bir park tasarlamasını istemiş ve Vigeland da parkı tasarlamış ardından geçen 20 sene de bu heykellere adanmış yıllar olmuş. Oslolular'ın sevdiği sakin, çok hoş bir park.

Bu küçük turumuzu Oslo'dan iki hoş hikayeyle bitirelim. 13. yüzyılda İngiltere Kralı'ndan kaçan Katolik rahipler Norveç'e sığınıp Oslo yakınlarında bir manastır kurmuşlar. Yaşamlarını İngiltere'deki eski inanç ve geleneklere göre devam ettirmeye çalışmışlar. İngiltere'deyken sabah güneş doğmadan yataktan çıkmaz, yemek yemezler, güneş batmadan önce de yemek yer ve ancak güneş battıktan sonra yatarlarmış. Aynı geleneği Oslo'da devam ettirmişler. Ama Oslo'da yazın günler 21 saat ve geceler de üç saat; kışları da tam tersi. Daha ilk yılın sonunda perişan olmuşlar ve hemen papaya bir elçi göndermişler. Elçinin gidip gelmesi bir sene sürmüş ve Papa, Oslo'daki bu manastıra yerleşenlere güneşe göre değil saate göre yaşamalarını salık vererek sorunu çözmüş! Diğer bir hikayeyse: Her yıl haziranın üçüncü haftası yazın gelişini kutlamak için sahilde ateş yakmak, içmek ve havai fişek gösterileri bir Norveç geleneğiymiş. 2001 yılındaysa kutlamalara katılan Oslolular, fiyordun sağındaki sahilde çok büyük bir ateş görmüşler ve kutlamaların da o derece neşeli geçtiğini düşünerek kutlamaları coşkuyla sabaha dek sürdürmüşler. Sabahleyin işlerine gidenler sahildeki dokuma fabrikasının külleriyle karşılaşınca geceleyin kutlama sandıkları ateşin yangın olduğunu anlamışlar!

Dünya Takma Diş ve Sosis Zarı Diyarı: Lihtenştayn

Bugün dünya takma diş ve sosis zarı başkentine gideceğiz sevgili okuyucu. Garip bir heyecanın sizi kapladığını daha şimdiden görebiliyorum! Hangimiz takma dişlerin nereden geldiğini merak etmemişizdir ki ya da bir sosisin zarındaki üretim tekniğine kafa yormamışızdır ki? Tamam, tamam sululuğu bırakıyorum sevgili okuyucu ama inanın sadece Lihtenştayn'a gitmek için ülkenin çok küçük ve şirin olması dışında iyi bir neden üretmeye çalışıyordum. Peki, gelin Lihtenştayn caddelerinde beraber biraz gezinelim, bakarsınız siz benden daha iyi bir neden bulabilirsiniz.

Lihtenştayn'a doğrudan gitmek mümkün değil çünkü ne kendi havaalanı ne de bir tren hizmeti var. Bu 160 km²'lik ülkeye gidebilmek için yakındaki bir İsviçre ya da Avusturya şehrinden otobüse binmek gerekiyor. Ben Zürih'ten buraya ulaşmak için önce Sargans'a kadar trenle gelip sonra otobüsle devam ettim. Tüm yolculuk iki saat kadar sürüyor. Sargans tren istasyonunun önünden kalkan İsviçre posta otobüslerinden birine binip Lihtenştayn'a ulaşabiliyorsunuz. Ülke, İsviçre'nin bir şehri gibi, İsviçre'yle arasında sınır yok. Zaten İsviçre Frangı da resmi para birimi. Ülkedeki otobüsleri de İsviçre işletiyor. Lihtenştayn'ın kendi ordusu yok, taşeron olarak İsviçre ordusunu kullanıyorlar.

Lihtenştayn'ın başkenti Vaduz'da 5000, ülkenin en büyük şehri olan Schaan'daysa 6000 kişi yaşıyor. Toplam nüfusunu 35.000 kişinin oluşturduğu ülkede tam 73.000 şirket var. Bu şirketlerin çoğu çeşitli vergi atraksiyonları için kurulmuş "tabela şirket" olarak anılan cinslerden. Lihtenştayn'ın zenginliği bu firmaların sağladığı para akımı ve boyuna göre oldukça fazla olan ihracatından kaynaklanıyor. Dünyanın en küçük dördüncü ülkesi olan Lihtenştayn, diğer yandan dünyanın en büyük takma diş üreticisi ve sadece bu alanda kalmayan birincilik sertifikası işlenmiş sosis zarı üretimiyle de halen ellerinde bulunuyor.

"Lihtenştayn'a geldim hediyelik bir şeyler götüreyim" dersiniz eğer sevgili okuyucu cebinizde ciddi bir delik oluşabilir. Ortalama bir Lihtenştayn vatandaşının geliri ortalama bir Türkiye vatandaşının 11 katı olduğu için ülkede her şey pahalı -takma diş ve sosis zarı dışında. Takma diş ve sosis zarı hediye edecek tanıdığınız olmadığınız varsayımıyla Vaduz'un Stadle Caddesi'ne gitmeniz gerekecek. Bu cadde üzerindeki mağazaların çoğu nedense İsviçre'ye özgü hediyelikler satıyor: saat, çikolata vb. En çok ilgiyi para karşılığı pasaportunuza Lihtenştayn damgası vuran hediyelik eşya dükkanı çekiyor -çünkü İsviçre'den geliyorsanız sınır kontrolü yok.

Vaduz'un en yüksek yerinde Prens'in şatosu var ve hükümet konağı da orada. Şato ziyarete kapalı. Lihtenştayn Prensi Hans-Adam'ın kişisel serveti 5 milyar doların üzerinde. Prens halen Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Avusturya'dan İkinci Dünya Savaşı sırasında el konan topraklarının iadesini istiyor. Bu toprakları da geri alırsa Avrupa'nın en zengin adamlarından biri olacak gibi görünüyor. Prens Hans-Adam, zenginliğinin yanı sıra resim sanatına olan düşkünlüğüyle de tanınıyor. Prensın koleksiyonundaki resimler Vaduz Sanat Müzesi'nde dönüşümlü olarak sergileniyor.

Lihtenştayn "günümüzde bir prenslik nasıl ayakta kalabilir?" sorusuna cevap arayanlar, takma diş ve sosıs zarı tüccarları ya da ülkenin yakınlarında işi olup hoş ve değişik zaman geçirmek isteyenler için bir günlük güzel bir gezi olanağı sağlıyor.

Başlangıçtan Bitişe, Bitişten Başlangıca: İngiltere

Beş seneye yakın ev bellediğim İngiltere'yi size anlatma vakti geldi. İşte şimdi dinleyin beni. "Bilgi" nedir diye takmıştım kafama. Özünde "nasıl bir şeydir, nasıl öğrenilir, nasıl aktarılır?" üzerinden bir okumaya giriştim. Bilgi konusunda 20. yüzyılın en önemli düşünürlerden biri de Michael Polanyi. Önce kimyagerken, sonraları ekonomist olmuş ve en sonunda da felsefe dersleri vermiş biri. O sıralar yaşadığım Amerika Birleşik Devletleri (A.B.D.) şehrinin kütüphanelerinin birinde Polanyi'nin kitaplarını aradım. Tuğla kadar bir kitap buldum: Personal Knowledge (Kişisel Bilgi). Kütüphaneye 1967'de satın alınmış, o zamandan sonra da sadece bir kez ödünç alınmış, o da 1971'de. Raftan bir daha alınmak için 35 seneden fazladır beni beklemiş. Polanyi diyor ki, "Bilginin çeşitleri vardır: Bir kısmı resmidir ve formüle edilebilir, dolayısıyla başkasına kolayca aktarılabilir; bir kısım bilgiyse kişiselleştirilmiştir. Kişi, içselleştirdiği bilgiyi nasıl elde ettiğini bilemez, bu çeşit bilgi aktarılmaya kalkılırsa da hep eksik kalacaktır. Dolayısıyla iyi bildikleriniz eğer basit ve formüle edilebilir değilse karşımızdakine asla tam olarak aktarılamaz."

Bu girişi yaptıktan sonra "İngiltere nasıl bir yer?" sorusuna rahatlıkla "Bilemem!" diyebilirim. Çünkü İngiltere'yi anlatabilmek için gereğinden uzun kaldım oralarda ve eğer yine de bu soruda ısrarcıysanız ülkeye iki haftalığına giden birine sorun, onun size anlatacağı daha çok hikaye olabilir. O yüzden: Ey okuyucu! Boş verin siz benim karalamalarımı. Ben size bir şey anlatmaya kalkmayayım, böyle olmayacak. Gelin en iyisi sizinle Birleşik Krallık'ın sokaklarına, bahçelerine, soluk benizli insanlarına ve havayla bozmuş İngiliz beyninin kıvrımlarına vuralım kendimizi. Arabada yanıma oturun, ben süreyim, siz görün.

Gezi listemiz ortaya karışık: popüler yerler, turistlerin öldürsen uğramayacağı yerler ve İngiliz kimliğinin dışarıdan kolayca gözükmeyen katmanları, hepsi bir arada. Çorba gibi yani; böylesi daha iyi, inanın bana. Yola Swindon'dan çıkacağız. Swindon'ın nerede olduğunu bilmemeniz çok doğal ve hatta yoldan çevirdiğiniz bir İngiliz'e sorsanız büyük ihtimal o da bilemez nerede olduğunu. Swindon, Londra ile Bristol'un ortasında bizim İzmit benzeri bir sanayi şehri. Pek bir numarası olmayan, benim evin bulunduğu önemsiz bir yer.

Yola çıkmadan bir kahvaltılık edelim önce. Evin salonu size biraz dar gelebilir ama hiç de değil. Burası İngiltere hatta evim büyük bile sayılır. İngilizler apartmanda yaşamak yerine müstakil evleri tercih ediyorlar ancak

küçük bir adada herkes müstakil bir ev isterse toprak fiyatları aya kadar çıkar -tıpkı burada olduğu gibi. Evler müstakil kalır ama küçülür de küçülür ve buradaki iki katlı villaların çoğu 100 m²'nin altındadır. Önünde küçük bir bahçesi olan bu evlerin aylık belediye vergisiyse 300 TL'den başlar -dikkatinizi çekerim sevgili okuyucu aylık dedim ve 300 TL dedim. Kira gibi belediye vergisinden bahsediyoruz burada.

Biraz daha çay? İngiliz çayı mı, nerede mi yetişiyor? Şöyle söyleyeyim, dünyaca ünlü İngiliz çaylarının hiçbirisi İngiltere'de yetişmiyor. Artık İngiltere'de hemen hemen hiçbir şey üretilmiyor. Burası finans merkezi, dünyanın parası bu ülkeden geçiyor ve biraz da eskiden sömürgecilik günlerinden kalma bağlantılarını kullandıkları komisyonculuk işleri falan var. Sanayi devrimini gerçekleştiren ülkede artık sanayi yok; hükümet sanayi ayakta kalsın diye uğraşmıyor bile. Bilgi çağı, yenilikçilik, tasarım üzerine yatırım yapıyor.

Vakit geldi, hadi çıkalım bakalım. Kapıda su şişeleri mi var? Aa evet, onlar belediyeden. Nadir de olsa su kesintileri oluyor burada, bakım ve onarım için. Kesintiden bir hafta önce de evlere su bırakıyorlar. Bakalım bu kesinti ne kadar sürecekmis? Üç saat; üç şişe su. İnanmayacaksınız ama İngiltere'de su sıkıntısı olan bölgeler de var. Barajların kapasitesi bazı bölgelerde hızla artan nüfusa yetişemediği için iki ay az yağmur yağsa su yetmemeye başlıyor. Yağmur ülkesinde su sıkıntısı garip görünebilir ama durum böyle işte. Neyse sevgili okuyucu hadi binelim arabaya. Dur, önce şu çöpü çıkarayım -malum bugün çöp toplama günü. Komşuya hafif bir selam, evet ve yola çıkış.

Sokaklar dar değil mi? Aslına bakarsanız özellikle iki araba yan yana geçmesin diye planlanmış bunlar. Ara sokaklara arabaların girmesi istenen bir şey değil. Şehir planlamacıları buralara sadece işi olanlar girsin diye "trafiği yavaşlatma" yöntemleri uygulamış: bol viraj, hız tümsekleri, çok düşük hız limitleri. Onun için İngiltere'de mahalle arasında yol bulmak kabus gibidir. Bak burası da yeni bir mahalle, her şey yeni planlanmış, altyapıyı devlet hazırlamış ve sonra üzerine villalar inşa edilmiş. İlerideki şu yeni pub'ı görüyor musunuz? İlginç bir hikayesi var. Pub'ın olduğu arazi imar planında sağlık ocağı olarak ayrılmış ama siteye yerleşenler "civarda sağlık ocağı var, bize pub lazım" diyerek planı değiştirtmişler. İşte gördüğünüz bu pub yapılmış. Pub deyip geçmeyin, İngilizler için çok önemlidir. Sanayi devrimi başladığında köyden fabrikalara çalışmaya gelenler için yeteri kadar ev yokmuş ve insanlar da mecburen aileleriyle birlikte mutfak ve salonu olmayan odalara sığışmışlar. Yer olmadığı için ne evde yemek pişirilebiliyor ne de kimse kimseye misafirlğe gidebiliyormuş, işte "public house" (Halk evi-Pub) bu ihtiyaçtan doğmuş. Pub'a girdiğinizde kucağında çocuğuyla yemeğe gelen ev hanımından, işe gitmeden önce bira içmeye gelen inşaat işçisine, en tepedeki yöneticisinden, çöpçüsüne herkese rastlarsınız burada. Yerel pub'lar hep böyledir ama büyük şehirlerde durum farklıdır. Yemek servisi yapan pub'larda nedense hep "iyi yemek" diye reklam yapılır. "Lezzetli yemek, nefis yemek" hiçbir zaman yazmaz. Çünkü adamlar gerçekçi; İngiliz mutfak denilen şey tat değil doyuruculuk üzerine kurulu: Haşla, kızart,

mideye indir. Zaten İngiliz lokantasından çok Hint lokantası var buralarda.

Gelin, ilk önce bir deniz havası alalım sizinle sevgili okuyucu. Bu adada en çok özlediğim şey deniz, ne garip değil mi? Swindon'dan en yakın deniz kıyısı bir buçuk saat, hafta arası gelinmiyor yani. Şimdi yönümüz Bournemouth sahili. Yolda sevdiğim küçük bir şehirden, Marlborough'dan geçeceğiz. Marlborough eskiden Londra-Bath yolunda önemli bir durakmış; halen İngiltere'nin en geniş olan anacaddesi kim bilir neler görmüştür? Buraya her geldiğimde şu ağaçtan toplar satan dükkana uğrar, her seferinde de halen açık olmasına şaşırım. Dükkanda çeşitli boylarda tahta toplar dışında bir şey satılmıyor. Dayanamayıp "Ne yapılır bu toplarla?" diye dükkân sahibine sordum. Adam da "Dekoratif olarak sonsuz olasılığa sahip, al istediğin renge boya, istediğin şekle sok" vs. dedi. Demek ki adama inananlar var!

Marlborough yakınlarında Stonehenge var. Hani şu taşları yuvarlak biçimde dizdikleri eski pagan anıtı. Ben olsam gitmezdim ama madem istiyorsunuz, tamam oraya da uğrayalım. Bak şu ortadaki yuvarlak şekilde dizilmiş taşlar Stonehenge. Ziyaretçi merkezinden biletle beraber bir elektronik rehber alırsınız ama yok, bana lazım değil çünkü çok kişiyi getirdim buraya, ne anlattığını biliyorum. Stonehenge için diyecem ki "... bu taşlar pagan törenleri için dikilmiş olsa gerek ama niye burada bilmiyoruz, sonra kim getirdi bilmiyoruz, tam olarak ne işe yarardı bilmiyoruz, aslında taşların orijinal dizilişlerini de bilmiyoruz ama Stonehenge, çok değerli bir Dünya mirasıdır." Hadi gidelim sevgili okuyucu. Deniz daha ilginç.

Bournemouth, İngiltere'nin küçük, adı bilinen, bakımlı tatil beldelerinden biri. 10 km'lik koca bir kumsalı var. Şehrin arkasıysa çam ormanları. Biz doğrudan sahile inelim çünkü iskele civarında dolaşması oldukça keyifli oluyor. Sıcaklık bugün sekiz derece. Denize bu havada giriyorlar, üstelik de çamur gibi denize ve bu kadar dalgaya rağmen. Ama durun bir dakika, bunu anlamak için önce o Akdenizli gözlüğünü çıkarmak gerek, çıkarın gözlüğünüzü. İlkinden yani sekiz derece havada denize nasıl girildiğinden başlayalım. Bu İngilizler'in kanında antifriz olduğundan kuşkulanyorum. En soğuk havada bile üzerlerine bir tişört alıp çıkarlar, sonra titrerler ama ses etmezler. Sokakta soğuktan dudakları morarmış çocukları görürsün ama anneleri "Hava soğuk değil ki!" der ve çocuklar da bunu dert etmezler. O çamur gibi dediğimiz deniz İngiltere'nin en iyilerinden. Boşuna mı her yaz İngilizler İspanya kıyılarını istila ediyor, boşuna mı Marmaris İngilizleşiyor? Geçenlerde anket yapmışlar, İngilizler'in % 60'ı başka ülkelere göç etmeyi planlıyormuş. Havanın etkisi büyüktür bu cevapta. Güneşi gördüler mi hemen açılır saçılırlar zaten. Sen güneşi gördün mü kaç bu ülkeden: Ne kadar bira göbeği yapmış obez kadın, ne kadar 11 aylık hamile görüntüsünde adam varsa açılırlar. Bu arada Avrupa'nın en kilolu kadınları da bu ülkededir. İngiltere kıyılarında gelgit farkı fazla olduğu için iskeleleri uzun yaparlar. Aa gelin bakın bunun en ucunda çay içilecek bir yer var. Biraz serindir ama denizin üzerinde yiyip içebileceğiniz pek yer yoktur bu ülkede.

Bournemouth'tan batıya Bath'a gidiyoruz şimdi. Ne oldu sevgili okuyucu

renginiz sararmış, araba mı tuttu? Hızlı mı gidiyorum küçücük yolda? Yo, hayır yavaşlamayacağım, kurallara uyuyoruz. Sıkıysa uymayın; bu ülkede 20.000'den fazla hız radarı var. Bakın şu sarı kutular radar. Burası ada, dar yani, adamlar her karış toprağı değerlendiriyor. Yol kenarlarındaki emniyet şeridi ancak büyük yollarda olur. Bizimki de şehirlerarası yol ama yok işte. Merak etmeyin yol fazla uzun değil.

Geldik işte, burası Bath. Bath "hamam" demektir. Şehir Romalılar zamanında bir kaynağın çevresine kurulmuş. O zamandan beri de turistleri kendine çekmeyi bilmiş. Uzun uzun şehirde turlamayacağız. Ben sizi buraya kartpostal turistliği yapasınız diye getirdim. Geldin mi, geldin; ee tamam. Çünkü Bath'ın zevki iki saatte çıkmaz, güzel bir şehirdir ve daha çok vakit geçirmek gerekir. Ama gelin Royal Crescent'ta bir fotoğraf çekilelim, buranın en tanınan binalarındandır. Sorarlarsa gittim dersiniz ama siz yine de gelin sonra buraya. Bu binalar, bu nehir, bu şirin sokaklar İngiltere'nin başka yerlerinde zor bulunur.

Sırada Bristol var. Burası eskinin en heyheylî şehirlerinden. Liman şehri. Bugünlerde bana göre pek bir şey yok. Resmi olarak İngiltere'nin en iyi Japon lokantası burada, Londra'da değil. İkinci en iyi Japon lokantası da Swindon'da. Kısacası İngiltere'de her şey tek bir şehre, Londra'ya yığılı değil ve bu iyi bir şey. Madem geldik buraya limanda biraz turlayalım çünkü şehrin en görülesi yerlerindendir. Yoo, oraya park edemem. Otomatik park ödeme makinesi var ve en fazla bir saatlik parka izin veriyor. Ceza yememek için bir saat sonra gelip yeniden ödeme yapmanız lazım; yetişemeyiz. İngiltere belediyeleri için park cezaları çok iyi bir gelir kaynağı. Ödediğiniz süreden 5 dakika fazla park edin anında cezayı yersiniz. Geceyse bu şehirde iyi müzik olur sevgili okuyucu. Müziğiyle bilinen İngiltere'de canlı müzik yapan pub bulmak o kadar kolay değil artık. Belediyeler gürültü olmasın diye sadece evlere uzak yerlere canlı müzik ruhsatı veriyor. Bu bakımdan da Bristol şanslı ama başka zamana artık.

Bristol'den güneybatıya doğru sürmeye devam ediyoruz. Bakın şu soldaki yola girersek Cheddar Kanyonu'na varırız. İngilizler'in pek sevdiği bir bölgedir burası. Cheddar Peyniri ilk olarak bu köyde üretilmiş ancak şimdilerde sadece çakma Cheddar Peynir mekanı; başka yerde üretilip burada satılıyor.

Sağdaki yoldan devam ettiğimizdeyse Weston-super-Mare'ye varırız. Buradaki gelgit dolayısıyla deniz 15 m çekilebilir ve 2 saat önce deniz olan kilometrelerce alan boş kalır. O zaman yürümek hoş oluyor; garip bir duygu. Ufak gölcüklerde suyun gelmesini bekleyen balıklar, onları yemeye çalışan martılar, kuma gömülen yengeçler. Kendi kendinize "2 saat önce burada 15 metrelik bir derinlik vardı ama şimdi bak tamamen kara!" diyorsunuz. Ama çok da hayale dalmaya gelmez burası çünkü sular gittiği hızla geri gelebilir ve onun için de her yer uyarı levhasıyla dolu.

Sevgili okuyucu, bu bölgenin adı da Cornwall. Birleşik Krallık'ta İskoçya'nın göller bölgesiyle birlikte en sevdiğim iki yerden biridir. Doğası

güzel, çevresi bakımlı, evleri de şirindir. Üstelik İngiltere’de yediğinizde hoşunuza gidebilecek tek yerel yiyecek olan ‘Cornish pasty’nin de mekanıdır. Cornish pasty yarım ay şeklinde, bizim böreklerin malzemesinin bol haliyle çeyrek ekmek büyüklüğünde hazırlanmış olanıdır. Yeme de yanında yat cinsinden. Bakın bunu başka İngiliz yemeklerine söylemem pek mümkün değil, gördüğüm an size de ısmarlayacağım.

Arabayı sürmeye devam ediyoruz ve işte adada olduğumuzu bize hatırlatan yolun sonuna geldik. Yol burada bitiyor. Buradan öte deniz. Bulunduğumuz yerin adı Land’s End, yani “Karanın Sonu”. Nam-ı diğer “Başlangıç ve Bitiş Noktası”. Sebebiyse, Birleşik Krallık’ta yapabileceğin en uzun kara yolculuğunun buradan başlıyor ya da bitiyor olmasıdır. Burası en güneydeki uç noktadır ve bu noktadan en kuzeydeki John o’Groats’aysa 874 mil yol var. Oraya da yarın gideceğiz. O gördüğün “Karanın Sonu” tabelasının fotoğrafını çekmek bile parayla: 5 Pound. Niye bütün turistler aynı yerde aynı fotoğrafı çekmek ister? Tamam sorun yok, siz de çekebilirsiniz fotoğraflarınızı sevgili okuyucu, ben biraz oturacağım deniz kenarında. Gece eve geri döneceğiz, Swindon’a.

Sevgili okuyucu, öyle mahmur bakmayın sabah sabah. Gece dönerken koltuğu yatırıp yolda uyudunuz yeterince. Ama haklısınız, bu ülkede yaz dışında sabahları uyanmak zor. Gün geç ısıyor çünkü. Hadi bir şeyler yiyip ülkenin en kuzeyine doğru yola çıkalım. Alarmı devreye aldık, pencereleri kapattık. Evet, burada hemen her evde alarm vardır. Bizdeki gibi demir parmaklık olmaz pencerelerde, hatta sokak kapısı kilidi bizim ev içinde kullandığımız basit modellerdendir. Alışkanlık işte! Bazı İngiliz tuvaletlerinde sıcak ve soğuk su için birbirinden tamamen ayrı iki musluk olmasına benzer bir alışkanlık. Birinden soğuk su, diğerinden kaynar su akıyor. İki musluk birleştirilmediği için de elini soğuk suyla kaynar su arasında gezdirip durursun: Don, piş, don, piş. Ve sevgili okuyucu evde gördüğünüz gibi her yer halıyla kaplı. Tamam salonda, koridorda bir sorun yok ama 5 seneden beri buradayım tuvaletler niye halıyla kaplı bir türlü anlayamadım. Haydi evden çıkalım; komşuya bir selam daha. Adam biraz soğuk mu? Yok değildir. Bir yanlış anlaşılma var; aslında İngilizler çok eğlenceli olabilen bir toplum, iyi insanlar. İngilizler soğuk değildir, ilgisizdir. Bir İngiliz’in evi, kalesidir -gerisi pek önemli değildir. Derdin varmış, ona n’olmuş, bu neymiş hepsi İngiliz’e vız gelir tırıs gider. Konuyla ilgilenmez. Şu geçtiğimiz sokaklara bakarsanız göreceksiniz: Çoğu evin perdesi açıktır, tül yoktur. İngilizler birisinin onun ev hayatını göreceğinden çekinmez. Bunda İngilizler’in ada milleti olmasıyla ilgisi olmalı. Japonlar da öyle çünkü. Adada yaşıyorsan kibar olacaksın, sağı solu kızdırmayacaksın. Küçük yer ne de olsa, yarın kavga ettiğinin yüzüne bakacaksın. Başka gidecek yerin yok, n’aparsın? Dönünce Kıbrıslı arkadaşlarınıza bir daha bakın, ne kadar sakın ve kibar olduklarını fark edeceksiniz. Ama zamanla gelenekler İngiltere’de etkisini yitiriyor. Şimdilerde İngiltere’nin en büyük sorunlarından biri aile kurumu. Aileler parçalanıyor ve olan çocuklara oluyor. Gençliğinsede oldukça sıkıntısı var; 15-16 yaşında soygun yapan, çevresine zarar veren, içki uyuşturucu kullananların oranı azımsanmayacak oranda fazla. Bunlara “yob” diyorlar. Hükümetse deli gibi bu sorunlara çözümler arıyor. Ama şimdilik bunlardan

bahsetmeyelim.

Bakın bu geçtiğimiz kasaba Malmesbury. Beşinci yüzyıldan kalma, tarihi çok eski bir kilisesi vardır. Ama kasaba daha çok, şu ilerdeki Abbey House Bahçeleri'nin eksantrik sahipleri olan ve bahçe işlerini çıplak yapmayı seven karı kocayla bilinir. Kendilerini doğaya daha yakın hissettiklerini söyleyen çiftin bahçelerini istersen bir bilet alıp gezebilirsiniz. Ama ben almayayım teşekkür ederim.

Şimdi geçeceğimiz yer Cirencester. Bu şehirde görülecek hiçbir şey yok, sadece adını telaffuz etmeyi seviyorum: "sayrınsesta". Hemen Gloucester yolunda, pardon buna da "gılost" deniyor. Umarım niye birincide "sesta" okunuyor da ikincisinde farklı diye sormazsınız sevgili okuyucu. Çünkü İngilizler de beş yüz seneden beri neyi, nasıl okusak diye tartışıyorlar ve ortada henüz bir sonuç yok.

Bakın şimdi geçtiğimiz Bourton-on-the-Water Kasabası'nı "Kartpostal Üreticileri Birliği" düzenlemiş gibime geliyor. Bu kadar şirin ve fotografik ikinci bir mekan daha zor bulursunuz. İngiliz televizyonlarında ev düzenlemesi programları kadar antika programları da ilgi görür ve o programlarda adı geçen yerlerden biri de antika pazarıyla ünlü az ilerdeki Moreton-in-Marsh. Şu an geçtiğimiz bölge İngilizler'in tatil için çokça geldiği Cotswold Göller Bölgesi. Görüyorsunuz oldukça şirin, yemyeşil ve tarihin çok iyi korunduğu bir yer.

Peki biraz da edebiyata ne dersiniz, ya tiyatroya? Öyleyse size bir sürprizim var; 20 dakika sonra Shakespeare'in doğduğu ve yaşadığı Stratford-upon-Avon'a varacağız. Burası İngiltere'nin ünlü Shakespeare Kraliyet Tiyatrosu'nun da mekanı. Şehir küçük, endüstri yok, halk geçimini neredeyse tamamen Shakespeare'den sağlıyor. Shakespeare'in doğduğu ve yaşadığı evler bugün de dolup taşıyor. İngilizler'in hoşuma giden özelliklerinden biri tarihlerine ve kültürel miraslarına çok düşkün olmaları. Keşke bizde de öyle olsa. Ama tarih deyince benzer yanlarımız da var. İmparatorluğu kaybetmiş olanlar yaşanan toplumsal ve ekonomik sorunların altından kalkamayabiliyor. İki gıdım toprağa Birleşik Krallık derlerken, bizler de Balkanlar'dan Çin Seddi'ne kadar Türk olma olgusuyla ilgileniriz. Neyse sevgili okuyucu bunlar "derin" konular, yolcu yolunda gerek. Öğlene doğru Stratford'u öyle bir turist basar ki sormayın, sağanak yağmurdan beter. Yakalanmadan kaçalım hemen.

Etrafınıza iyi bakın okuyucu. Şimdi araba sürdüğümüz Midlands Bölgesi İngiltere'nin tam ortasında. Midlands'in ortasında da sağımızdaki Leicester şehri var -bu şehrin telaffuzu da oldukça kafa karıştırıcı: "lester". Bahsi geçen yerlerin son altı harfi aynı ama her birinin farklı okuması var. Nerede kalmıştık haa evet Midlands: İngiltere'nin kalbi. Küçük evinin küçük bahçesinde herkesin bahçıvanlık yapıp havaların düzeleceği günü beklediği sakin, yeşil ve tam bir İngiliz mekanı. Aynı zamanda da en fazla yabancıların yaşadığı yerlerden biri; tam bir tezatlık. Doktor bir arkadaşım burada oturuyor. İngiltere'de doktor olmak zor zanaat, devamlı bir yoğunluk

içerisinde derslerine çalışıyor. Bizde doktor olanlar ise “iki dönüm bostan, yan gel yat Osman” misali çok daha rahat görünümde. Burada her sene kursa gidip sınav olmaları şart. İngiltere’de sağlık sigortası herkese ücretsiz, her reçete için az bir para ödersin o kadar. Ama sigorta sistemi tam anlamıyla iyi çalışmıyor. Bazen sıra gelmesi uzun sürüyor ve uzman doktor sayısı da az. Öyle ki bazı ameliyatlar için 3-4 ay sonraya gün verildiği oluyor. Bir de burada bizimkilere ters gelecek bir şey var, o da ölecek durumda değilseniz eğer antibiyotiği kolay kolay alamazsınız. Adamlar haklı, ama bizimki de alışkanlık! Sağlık deyince bir şey daha eklemekte fayda var. Birinin İngiliz olduğunu dışlerinin kötü durumundan anlayabilirsiniz çünkü dış sistemi gerçekten berbat; paran yoksa tedavi de yok. “Bizimle aynı” dediğinizi duyar gibiyim! İngiltere hakkında pek bilinmeyen başka bir gerçek de çifte hukuk sisteminin yürürlükte olduğudur: İngiliz Hukuku + Şeriat. İsteyen İngiliz vatandaşı her iki tarafın da kabulü halinde şeriat mahkemesinde yargılanabiliyor. Şimdi geçtiğimiz Leicester’da da şeriat mahkemesi var. Dedim ya çok yabancı var bu şehirde, bazıları şeriat hukuku isteyebiliyor ve İngilizler de veriyor.

Basalım gidelim otoyolda ama radarlara da yakalanmayalım. Yemek için Newcastle upon Tyne’da dururuz, oraya kadar da benzinimiz yeter. Bakın, yolda bir trafik polisi durdurursa ve ehliyetiniz de evde kalmışsa sorun değil, adınızı kaydeder, 15 gün içinde evinizin yakınındaki karakola ehliyetinizi göstermenizi söyler ve sizi bırakır. Burada güven ucuzdur. Vatandaşa güvenirlir, hatta benim gibi vatandaş olmayanlara bile. Gerçi son “terör” olaylarından sonra Müslümanlar’a bakışları negatife dönse de Avrupa’nın geri kalanından görece iyidir yine. Burada ehliyet almak için başvurduğunuzda formun arkasını başka bir İngiliz, “şahidim” diye imzalasa “noter” yerine geçer. Noterlik daha başka bir işiniz varsa, bankaya gidersen, gişe memuru imzalayıp altına kaşe basar olur biter, para falan da istemezler. Araba alıp satarken bırak noteri üçüncü bir kişiye bile gerek yoktur. Arabanın ruhsatına “sattım” yazıp imzalarsınız ve polise postalarsınız, bitti gitti. İki hafta içinde polisten size kayıt değişikliği bildirimi gelir.

Şimdi mola verme zamanı. Ne zamandan beri yoldayız? Newcastle upon Tyne’a vardık, bakın demiştim size benzin ancak yetti. Benzin istasyonunda bir sandviç, bir kola 8,5 Pound. Çok fena değil mi? İngilizler’in neden öğle yemeklerini evden getirdiği sandviçlerle geçtiirdiğini şimdi anlıyor musunuz? Newcastle upon Tyne, bu bölgenin kültür ve eğlence kentidir. Eğlencelidir. Gece hayatı iyidir. Büyük bir kentte yaşamaktan imtina edip de müzik ve kültür kavramlarından uzak kalmak istemeyenlerin yerleştiği bir yerdir burası. Evi olan çok sayıda yazar-çizer tayfasını da burada bulabilirsiniz.

Hadi arabaya binelim, birazdan resmi olarak İskoçya’ya gireceğiz. Biz ülkeye toptan İngiltere diyoruz. Ama buranın yerlisine sorsan Galler, İngiltere, İskoçya ve Kuzey İrlanda ülkelerinden oluşmuş Birleşik Krallık der burası için. Bazıları için etnik köken önemlidir, bazıları içinse bir “pub” sohbeti kaddır sadece. Biz yine de topuna birden İngiltere diyelim. Unutmadan söyleyeyim Galler ve İskoçya’nın kendi meclisleri, İskoçya’nın kendi parası bile var ve hatta İskoç Poundu’yla İngiliz Poundu’nun eşit

olduğunu bile söyleyebiliriz ancak biri yalnızca İskoçya'da geçiyor. Bakın İskoçya'ya geldiğimiz için trafik levhalarında iki dili birden görüyoruz. Bu otoyolun sol tarafı göller bölgesidir. İngiltere'nin en güzel manzarası olan iki yerinden biridir. Bir dahaki sefere oraya da uğrarsınız ama biz şimdi Edinburgh'a çıkacağız.

Sevgili okuyucu, İngiltere'de bir şehre yerleşmeyi düşünürseniz listenin başına bence Edinburgh'u koyun. Bir kere Londra'da ne varsa aynısı var ve daha küçük olduğu için de Londra'nın trafiği, kiri, pası yok; doğaya daha yakın. Edinburgh Kalesi'nin bulunduğu eski şehir civarında dolaşması da bir o kadar keyiflidir. Edinburgh Festivali'yse dünyanın en iyilerinden bir tanesidir. İskoçya'nın başkenti olduğu için İskoçlar buraya daha bir özenle bakıyorlar. Bakın İskoçya'nın diğer büyük şehri Glasgow için aynı şeyleri söyleyemem. Eskiden iyiymiş ama şimdilerde sönük bir yer. Havasıyla aramız hoş değil maalesef ve temmuz ayında dahi donduğumu bilirim. Karnınız mı acıktı sevgili okuyucu? Sandviç kesmedi di mi? Şöyle güzel bir İskoç yemeği mi? Tamam, ama benden söylemesi İskoç yemeği dediğiniz İngilizler'in kötü yemeklerinin una bulanıp hayvan yağıyla kızartılmış halidir. İskoçlar'ın kötü mutfağına kazandırdıkları arasında domuz yağında kızartılmış Mars çikolatası gibi gurme ürünler vardır. Ama biz onları yemeyi yerellere bırakalım, gelin sizinle biftek yiyelim. Buranın Angus biftekleri şahanedir. Sonra yine yollara vuracağız.

Dundee'ye geldik. Burayı tamamen çocukluğumda sıkça adı zikredilen 'Dandik Yunaytıd'dan biliyorum ve onun dışında ne bir görmüşlüğüm ne de bir ilişkim var. Ne yapalım, dolaşmanın keyfi de plan yapmadan hareket edebilme olanağında. Burası eskiden önemli bir merkezmiş ancak şimdilerde bütün sanayisini yitiren kayıp şehirlerden sayılıyor. Bir şey yok maalesef.

Inverness'e vardık işte. Inverness de büyük bir yer değil gerçi ama aradığınız her şeyi bulursunuz. Şehrin tam ortasından Ness Nehri geçer ve nehir üzerindeki adalarda dolaşmak öylesine güzeldir ki... Daha kuzeydeyse pek insan yaşamaz, şehir falan da yoktur zaten ve kuzey giderek ıssızlaşır. Bu şehirden sonraysa yollarda yavaş hareket edebileceğiz çünkü Kuzey İskoçya'da yollar, özel mülkiyetten geçtiği için, tek şerittir. Karşıdan bir araba geldiğinde durup geçmesini beklemeniz gerekir çünkü iki araba yan yana aynı yoldan geçemez. Gelin, kalenin yanındaki pub'da bir kahve içelim, kafein krizim tuttu gene. Bizimkiler sigara yasağına karşı çıkıyorlar ama boş verin sevgili okuyucu, alışılır elbet. Bakın İskoçya'da da aynı uygulama 2006'dan beri var ve tıkr tıkr çalışıyor; herkes de memnun. Üstüne üstlük sıkıyönetim uygulamaları var. Gece 12.00'dan sonra barlara, pub'lara giremezsiniz. Hâlâ açıklarlar ama içeri yeni müşteri alamazlar: Yasak! 12.00'dan sonra sigara içmeye dışarı çıkan tiryakiler bile bir daha içeri giremezler. Onun için de gece yarısından sonra sigara içmeye ara veren çakma Yeşilaycılar oldukça fazla bu kentte. Biraz daha yolumuz kaldı en kuzeye doğru... Hadi gelin.

Birleşik Krallık'ın en kuzey noktasındayız, burası John o'Groats Köyü. Daha çok sürmek istesek de daha ötesi yok bunun. İngiltere'yi bir uçtan

diğer uca geçtik sizinle. Dün Land's End'e gitmiştik ya beraber en güneydeki noktaya, John o'Groats'ın diğer adı Land's End'le aynı: Başlangıç ve Bitiş Noktası. "Burada İngiltere'nin ilk ve son dükkanı bulunuyor" yazısının altında fotoğrafınızı çekmemi ister misiniz? Yok, teşekkür ederim ben istemem. Aman durun yapmayın! O çocuğun fotoğrafını da çekmeyin! Yasak. Alırlar içeriye görürsünüz vallahi. İngiltere'de çocuk sevicilerinin önüne geçebilmek için çıkan kanuna göre çocukların fotoğraflarını ebeveynlerinden izinsiz çekmek hapse girme sebebidir. Amanın gözünüzü seveyim döndürün şu kamerayı bu tarafa. Hah şöyle!

Viskinin anavatanıdır İskoçya, ama canım "Guinness" çekti. Şuradaki pub'a girelim. Hava da buz gibi zaten birer sıcak bira içelim. Bu ülke, havadan bağımsız olarak daima sıcak bira ikram etmeyi becerebilenlerin yeri. "Guinness" iyi geldi ama biraz da elmalı "cider" içmeli. Gerçi içinde biraya göre daha fazla alkol olduğu, fiyatında da bir değişiklik olmadığı için "cider", burada yeni yetme içeceği olarak bilinir ve içmeye yeni başlayan delikanlılar da birbirlerine hep "cider" ısmarlarlar. Ne güzel gevşedim şimdi!

Sevgili okuyucu, burası tam bana göre; deniz var, fazla insan yok, istediğim zaman ortalığa çıkar istediğim zaman kaybolurum. Biraz daha takılacağım burada. Yol benim için burada bitiyor. Alın bendeki anahtarları, artık tek başına bir yolcusunuz. Harita mı? Benim haritam var ama kullanmanızı tavsiye etmem. Gitmeniz için başkasının haritasına ihtiyacınız yok. Önce hayal edin, sonra sürün ve devamında herkese bir bir anlatın. Güle güle sevgili yolcular.

Andorra
• Meclis Binası

Andorra
• Andorra üst yönetimi Fransa ve İspanya arasında paylaşılmış durumda. Posta idaresi de bundan nasibini almış; sokakta her Fransız posta kutusunun yanında bir de İspanyol posta kutusu var.

Finlandiya
• Rovaniemi'de Noel Baba'nın Evi

Finlandiya
• Helsinki'de
sonbahar.

İngiltere
• Cardiff yakınlarında
küçük bir koy.

İngiltere
• Ünlü Stonehenge

İzlanda

- Reykjavik'te Mavi Göl.
Hava -5°C, Göl 36°C.

İzlanda

- Gayzer kelimesinin kaynağı işte burası. Yerel dildeki ismi "Geysir"

7. Bölüm

Dünyadan Kısa Kısa

Ekvador
Avustralya
Mısır
Nijerya
Afrika
Moğolistan
A.B.D
Yeni Zelanda

Danimarka
Kolombiya
Bangladeş
Vietnam
Kamboçya
Endonezya
İsviçre

Dünyadan: Çoktan seçmeli seyahatler

Gezilerim sırasında şaşırtıcı bulduğum bir çok yeri yazdım, ama halen yazılacakları günü bekleyen yerler ve olaylar var. Bazılarını daha fazla bekletmeyeyim. İşte size çoktan seçmeli ilginç yerler, olaylar, seyahatlerle küçük bir dünya turu.

No Shit, Just Piss (Kaka yapma, sadece işe): Ekvador

Güney Amerika ülkelerinde tuvaletlerin giderleri nedense dar ve hemen hiçbirine tuvalet kağıdı atılmıyor. Tuvaletlerde klozetin yanında çöp kovası var, işinizi gördükten sonra kağıtları oraya atıyorsunuz. Buna rağmen tuvaletler çok sık tıkanıyor. Ekvador'un başkenti Quito'da kaldığım hostelde tuvaletteki tıkanma sorununu radikal bir şekilde çözme yoluna gitmişler. Tuvalete gidenleri şu uyarı karşılıyordu: No Shit, Just Piss (Kaka yapma, sadece işe). Kurala uymazsanız ne mi olur? Denemesi bedava ama temizlemesi uzun sürebilir.

Hutt River Prenslığı: Avustralya

Hükümetin kararlarını beğenmezseniz, eleştirmek yerine devlete savaş açıp bağımsızlığınızı ilan etmeye ne dersiniz? Biraz abartılı bir hareket gibi mi geldi? Avustralya'da yerel hükümetin kararlarını beğenmeyen Leonard Casley adında bir çiftçi 21 Nisan 1970'te Perth şehrinin kuzeyinde Hutt River yakınlarındaki çiftliğinin Avustralya'dan bağımsızlığını ilan eder. Avustralya'nın eski ve alengirli kanunları sayesinde kimse ona dokunamaz ve çiftliği fiili olarak bağımsız olur. Leonard, 1971'de kendini 'Hutt River Prensi' ilan ettiğinden beri 'prenslığı' Avustralya'ya vergi ödemiyor, kendi parasını basıyor, kendi pasaportu var ve off-shore şirketlere vergisiz kurulma imkanı sağlayabiliyor. Halen geçerli olan kanunlara göre Hutt River Prenslığı yaşamaya devam edecek gibi gözüküyor. Avustralya'ya giderseniz belki dünyanın en genç prensliğini de ziyaret etmek istersiniz?

Öldüren ve penis çürüten telefon mesajları: Mısır, Nijerya

Alt başlığı okuyunca gözünüz cep telefonunuza kaydı değil mi? 2005 yılında bir telekom ihalesi için Mısır'ı ziyaret ettiğimde garip bir yerel dedikodu Kahire'de binlerce kişinin telefonlarındaki mesajlarını okumadan silmelerine yol açmıştı. Nereden çıktığı belli olmayan söylentilere göre telefonuna gelen bir mesajı okuyan herkes aniden ölmekteydi. Kısa süreli paniğe yol açan bu dedikodu hızlı bir şekilde söndü. Ta ki 2009'a kadar. 2009'da gazetelerde çıkan haberlere göre sonu 111'le biten bir numaradan gelen mesajı okuyanlar anında düşüp ölüyorlardı. Hatta SMS'in kaynağı olarak isim verilmeden İsrail kastediliyordu. Söylentinin medya aracılığıyla yayılması sayesinde yüz binlerce kişi telefonuna gelen mesajlara ayakları titreyerek baktı ya da okumadan sildi. Bu arada benim telefon numaram da 111'le bitiyor, tanıdığım bir kaç Mısırlı'ya çok kötü bir şaka yapma şansım hâlâ var.

Yukarıdaki SMS'le gelen ölüm dedikoduları sadece Mısır'a özgü değil. Nijerya'daki versiyon biraz farklı ama ana fikir aynı. Ülkenin kuzeyindeki Kano eyaletinde çok hızlı yayılan ve küçük çaplı bir isyanın çıkmasına yol açan söylentilere göre telefonuna gelen büyülü bir mesajı okuyan erkeklerin penisinin çürüyüp düştüğü haberleri yayılmıştı. Bu bölgedeki söylenti neyse ki hızla söndü.

Uyku Hastalığı: Afrika

Nijerya’da işyerindeki ofis boylardan biri ne zaman boş vakit bulsa uyurdu. Hem de çok garip yerlerde ve vücudunu inanılmaz pozisyonlara sokarak: mutfak lavabosunun kenarında, yemek masasında boş kalmış üç karış yerde, tezgahın altında. Sonra birisi “onda orak hücre var, uyuması normal” dedi. “Orak hücre ne demek?” deyip, takıldım bilgi peşine.

İnsanlığın doğduğu yer olan Afrika, doğal olarak insanlar üzerinde yaşayan parazitlerin ve mikropların da ilk doğduğu yer. Başka yerlerde yaygın olmasalar da bu kıtada çok rastlanan hastalıklar halen can almaya devam ediyor. Bu kıtada rastlanan ama dünyanın geri kalanında görülmeyen bir hastalık türü de “uyku hastalığı”. Uykuya yol açan iki ayrı hastalık var: birincisi çe-çe sineği, ikincisiyse genetik bir mutasyon. Çe-çe sineğinin ısırması sonucu hem hayvanlar hem insanlar uyku hastalığına kapılabiliyor. Etkilenen canlının ilk önce uyuşup sonra devamlı uyuklayıp sonunda ölmesine yol açan hastalık yüzünden Afrika’da halen üzerinde hiçbir yerleşimin kurulamadığı topraklar var. Afrika ülkelerinden Botswana mavi renkli çe-çe tuzakları ile sineklerin kökünü kazımaya çalışırken Zanzibar radyasyonla kısırlaştırılmış sinekleri mücadelede kullanıyor. Afrika’da sıtmadan ölen sayısı her sene milyonu buluyor. Yani tehlike büyük. Afrikalılar’ın bir kısmı sıtmaya karşı doğal bağışıklık geliştirmişler. “Orak hücre” adı verilen bu genetik mutasyonları hiçbir zaman sıtma olmuyorlar çünkü hücrenin şekli içine sıtma mikrobunu sokmayacak şekilde değişmiş oluyor. Ama bunun da bir bedeli var: yorgunluk, uyku ve ortalama 45 yıllık bir ömür. Yani sıtmayı gösterip ölüme razı etmek durumu.

Hurafeistan: Moğolistan

Gezdiğim yerlerde yerel halkın pek çok ilginç batıl inancı olduğunu fark ettim. Her halkın batıl inançları var ama Moğollar batıl inançlar konusunda herkesi aşmış durumdalar onlara yetişmek zor. Moğol inançları arasında kısa bir gezi yapalım hadi.

- Gerde (çadır) ısıklık çalınmaz, fırtınaya yol açar.
- Kapının eşliğine oturulmaz kısmet bağlanır.
- Kapıdan içeri düşmek iyidir, dışarı düşmek kötüdür.
- Tilki önünüzde soldan sağa geçerse iyidir, para gelir. Sağdan sola geçerse kötüdür para gider.
- Süt dökmek kötü şans getirir. Ama birisi yola çıkarken peşinden süt dökmek gerekir.
- Moğolistan'da çocuklar 5-6 yaşına gelene kadar çabuk hasta olup ölebildikleri için onlara geçici bir isim verilir. Bizim kültürümüzde bunun karşılığı "Boğaç Han" hikayesinde vardır, çocuğun ismi büyünce değiştirilir. Moğollarda çocuğun yaşamasını garantilemek için çocuğa "İsimsiz", "bu yok", "bu insan değil", "bu kız (erkek çocuğa verilen isim)" gibi isimler var. Bize Moğolistan'da eşlik eden rehber Ulzii'nin 53 yaşındaki bir çalışma arkadaşından bahsetti. Küçükken "bu insan değil" adı verilen kadın, ismi daha sonra değiştirilmediği için halen "insan değil".
- Votka içilmeden önce Tanrılar'a da sunmak gerekir. Bunun için orta parmağınıza votkaya azıcık daldırıp göğre, rüzgara ve toprağa da votka vermeniz gerekir. Yoksa Tanrılar'ı kızdırmış olursunuz.

Amerika'daki üçüncü dünya şehri (ve başkent): Washington DC

Amerika'da zengin fakir farkının çok olduğunu hep okuru biliriz de fakir şehirlerin isimlerini bilmediğimizi fark ederiz. Başkent Washington'un ABD'nin en büyük gelir farklarından birine sahip olduğunu biliyor muydunuz? Şehrin nüfusunun büyük kısmı siyahi ve fakir mahallelerde yoğunlaşmışlar. Geceleri güvenlik nedeniyle dolaşılması tavsiye edilmeyen bu mahallelerde oturanlar yaşam beklenti süreleri, çocuk doğumunda ölüm oranları gibi temel sağlık istatistiklerinde üçüncü dünya ülkelerinden bile kötü durumdalar. Örneğin Hindistan'ın Kerala eyaleti sağlık ve yaşam beklentisi alanında Washington'u senelerdir geride bırakıyor. Bir dahaki sefere "Amerika gibi olalım" derken bir kez daha düşünün.

Yeraltına kurulan şehir, Cooper Pedy: Avustralya

Cooper Pedy, Avustralya'nın ıssız orta bölgesinde en yakın şehirden 800 km uzaklıkta 2000 kişilik bir yerleşim yeri. Dünyada en çok opal mücevherinin çıktığı yer. Başka bir özelliği ise evlerin ve kamu binalarının çoğunun yer altına inşa edilmiş olması. Bölge yazları aşırı sıcak olduğu için yereller çareyi sıcaklığı yaz-kış 27°C sabit kılan yer altı evleri inşa etmekte bulmuşlar. Cooper Pedy'de ev arsası deyince insanlar düz bir yer değil, bir kayanın yamacını anlıyorlar. Arsa satın alındıktan sonra buldozerleri ve duvar delicileri kiralayıp kayaya ev oyuluyor. Cooper Pedy'de kaldığım hostel de yer altına oyulmuştu, uyumak için bir mağaranın derinliklerine çekilmek değişik bir duygu. Bence bu mağaralarda uyumak kolay ama yanmak mesele. Yereller de zaten bu konuda bana katılıyorlar: Cooper Pedy'ye göre yer altındaki evler çok sağlıklı, ısıtma soğutma gerekmediği için çok ekonomik ancak hiç ışık ve ses almadıkları için uyanmak bir dert.

Yabancı cinslerin istilası: Yeni Zelanda

Yeni Zelanda'ya gümrüğünde son yedi günde toprakta yürüyüp yürümediğimi sordular. "Yürüdüm" deyince "hangi ayakkabı ile?" sorusu geldi. Ayağımdakileri gösterince, memur ayakkabının altını büyük bir ciddiyetle inceleyip beni 'biyolojik arıtma 5 no'lu kanal'a yönlendirdi. 5 numaralı kanaldaki memur ayakkabımın altını fırçalamamı seyrettikten sonra ayakkabılarımı giydirip beni içinde dezenfektan olan bir suda yürüttü. Kendimi biyolojik savaş bölgesine girermiş gibi hissettim, oysa altı üstü Yeni Zelanda'ya gelen bir turisttim. Oysa bilmediğim Yeni Zelanda'nın gerçekten biyolojik bir savaşın tam ortasında olduğuydu.

Yeni Zelanda doğayı korumak için "yabancı cinslerin" sayısını azaltmaya çalışıyor. Yabancı cins, ülkede daha önce yaşamayıp Yeni Zelanda yerleşime açıldıktan sonra gelen veya getirilen ve adada doğal düşmanı olmadığı için nüfusları kontrol altına alınamayan hayvan türlerine verilen genel isim. Yeni Zelanda'da 120'den fazla yabancı cins var: fareler, keçiler, atlar, karıncalar, geyikler, köstebekler. Özellikle kemirgenler doğaya ve ürünlere zarar verdiği için hükümet bunları yok etmek için seferber olmuş durumda. Hararetli bir tartışma başlatmak isterseniz sokakta herhangi bir Yeni Zelandalı'yı çevirip "1080" deyin yeter. 1080, ülkedeki 'yabancı cinsler'in yok edilmesinde kullanılan bir zehir. Tıpkı bizdeki cep telefonları için kurulan baz istasyonlarının etkileri konusunda olduğu gibi 1080 konusunda da Yeni Zelanda halkı birbiriyle uzlaşmayacak iki kampa ayrılmış durumda. Bakalım kim kazanacak: "doğa dengesini bulacaktır" cephesi mi, "ben o doğaya dengesini buldururum" cephesi mi?

Dünyanın en mutlu ülkeleri: Danimarka, Kolombiya, Nijerya, Bangladeş

Her sene dünyadaki en mutlu ülkeler üzerine araştırmalar gazetelerde boy boy yayınlanır. Merak edip okudunuz mu? Geçen senenin en mutlu ülkesi Danimarkaydı. Anlaşılabilir: Sosyal düzen, adalet, hizmetler yani iyi yaşayacak ortam var. Peki ama en mutlu ilk on ülke arasında yer alan diğerlerine ne demeli: Kolombiya, Nijerya, Bangladeş. Zannederseniz “parasız da mutlu olunur” lafının kanıtı bu ülkeler. Güney Afrika’ya yerleşip iyi bir işte çalışmaya başlayan ve hayat kalitesini epey yükselten genç Nijeryalı mühendise sormuştum: “Hayat burada mı daha iyi yoksa Nijerya’da mı?”. Tereddütsüz cevaplamıştı: “Nijerya’da tabii. Orada hiç kural yok, her şey karışık. Her günün farklı. Oysa Güney Afrika çok düzenli, mutlu değilim burada.”. Kolombiya gibi kaos ortamındaki bir ülke sakinleri bile mutlu olabiliyorken en mutlu ilk elli ülke içine bile giremeyen Türkiye çok mu gerçekçiyiz? Yoksa çok mu kötümser?

Yavru kaplan lokantaları: Vietnam

Vietnam mutfağı karafatmadan, kaz embriyosuna kadar geniş bir yelpazede hemen her şeyi kapsıyor. Ülkede sayıları pek fazla olmasa da “yavru kaplan” lokantaları var. Siz de benim gibi “Vietnamlılar yemek için bu kadar yavru kaplanı nereden buluyor?” dediyse, cevabı kısa. Lokanta sahipleri ürünlerini satmak için cıcaflı bir isim vermişler “yavru kaplan”, aslında sattıkları kedi eti.

Yap-boz tren: Kamboçya

Kamboçya'nın kuzey batısında Tayland sınırına yakın Battambang şehrine giderseniz değişik bir tren göreceksiniz, şaşırmayın. Ulaşım sorununu çözmeye çalışan köylüler artık kullanılmayan eski tren raylarında ev yapımı 'yap-boz tren'lerle yolcu taşıyorlar. Köylüler ellerinde bulunan malzemeyle raylarda gidecek basit bir araç yapmışlar: yap-boz tren neredeyse sıfır yatırımla yapılabilir. İşte trenin teknik özellikleri.

- Motor: Benzinli sulama pompası motoru.
- Gövde: Bambu
- Şasi: Tahta.
- Tekerlekler: Para harcanmasını gerektiren tek kısım olan, demir tekerlekler.

Yap-boz tren saatte 40 km/s hıza çıkabiliyor, raylara sadece 20 cm mesafedesiniz ve arada amortisör yok. Dolayısıyla en ufak bir sarsıntıyı taa içinizde hissediyorsunuz. Köyleri ve piriç tarlalarını bu farklı araç sayesinde hiç aklınıza gelmeyecek bir açıdan seyrede seyrede gidiyorsunuz. Karşıdan başka bir yap-boz tren geldiğinde yükü fazla olan tren rayda kalıyor. Hafif olanı yolcular söküveriyor, ağır tren geçince hemen birleştirip yola devam ediyorlar. Battambang'a uğrarsanız yap-boz tren keyfini kesinlikle kaçırmayın.

Evlere akü servisi: Kamboçya

Kamboçya'nın kırsal alanındaki çoğu yerleşim merkezinde henüz elektrik yok. Evlerde buzdolabı, çamaşır makinesi zaten olmadığı için sorun değil. Ama Kamboçyalılar TV seyretmek ya da müzik dinlemek isterse ne yapacaklar? Hemen her Kamboçya köyünde bir sundurmanın altında hamakta yatmış gürültülü bir jeneratöre bağlı onlarca aküyü bekleyen birine rastlarsınız: İşte o adam Kamboçya'ya özgü "evlere akü servisi" sektöründe çalışan adamdır. Elektrik olmayan yerlerde TV seyredebilmek için Kamboçya'nın hemen her yerinde faaliyet gösteren "evlere akü servisi" verenlerden birine abone olmak gerekiyor. 'Evlere akü servisi'ne üye olduğunuzdaysa evinize dolu bir adet akü bırakılıyor. Akü boşaldığında akücü arayıp dolusunu istiyorsunuz, evinize geliyor. İyi seyirler.

Tilki dışkısından kahve: Endonezya ve Vietnam

Çok pahalı bir lokantadasınız, içecek listesinde “Kopi Luwak” gördünüz. Kahveymiş, ısmarladınız. Peki kahvenin nereden geldiğini biliyor musunuz? Yok ülkeyi sormuyorum. Hayvanın neresinden diyorum. Dünyanın en pahalı kahvesi olan Kopi Luwak, Endonezya’da yaşayan tilki-gelincik benzeri kahve meraklısı bir hayvanın eseri. Yeni olgunlaşmış kahve çekirdeklerini atıştıran hayvan bunları hazmedemediği için dışkısında bozulmamış olarak çıkarıyor. Ancak hayvanın midesinde ve bağırsaklarında işleminden geçen kahve tanecikleri daha lezzetli oluyorlar. Sumatra ve Bali’de Kopi Luwak yetiştirilen bahçeleri ziyaret ettiğimde kilosu 600 dolarcıktı! Yılda yarım tonun altında üretilebilen bu kahve çeşidinin meraklıları arttıkça fiyatı da artacaktır. Kahveyi Vietnamlılar da üretiyor ancak Endonezyalıların iddiasına göre Vietnam’daki “tilki dışkısı kahvesi” çiftliklerinde daha çok üretim yapmak için hayvanlara zorla kahve yediriyorlar, dolayısıyla hayvanların en iyi taneleri seçme şansları olmuyor ve kahvenin tadı Endonezya’daki gibi olmuyor.

En barışçı millet, en silahlı millet: İsviçre

Dağları, iyi manzaraları, bankaları ve Avrupa’nın en barışçı ülkesi olma özellikleriyle tanıdığımız İsviçre, aslında dünyanın en çok silahlanan ülkelerinden biri. İsviçre’de tren istasyonunda omzunda otomatik silahıyla trene binen askeri üniformalı insanları görebilirsiniz. İsviçre kendini savunmak için düzenli ve büyük bir ordu beslemek yerine, gerektiğinde bir araya gelen sivil savunma birlikleri kurmuş. Askerlik çağındaki her İsviçreli yılın birkaç gününü askeri birlikte eğitim alarak geçiriyor. Eğitim sonrası kullandıkları otomatik silahları evlerine götürüyorlar. Devlet verdiği silahlar için kurşunları sübvansede ediyor ve silahlı sporları destekliyor. İsviçre’de her üç kişi başına bir silah, her on kişi başına bir otomatik tüfek düşüyor. Yani her an patlamayan hazır bir cephanelikten hiç farkı yok. Ama havasından mıdır yoksa suyundan mıdır patlamıyor işte.

Teşekkürler

Bu kitap diğer gezi kitaplarından farklı çünkü kitap yazılırken okuyuculardan gelen yorumlarla sürekli olarak yeniden şekillendi. Bitirdiğim her yeni bölümü www.binrota.com'a yerleştirdim. Böylece okuyuculardan yorumların gelmesi için kitabın basılmasını beklemeye gerek kalmadan internet teknolojisinin nimetlerinden, okuyucularımızla olan interaktif ilişkiden eşzamanlı olarak beslendik. Yazdığım yazıların her birini ortalama en az üç yüz kişi inceledi ve kitap internet ortamının olanaklarıyla hızlı bir geri beslemeyle şekillendi. Şimdi elinizde tuttuğunuz bu sayfalarda öyle çok kişinin emeği var ki!

Yaptıkları yorumlar sayesinde kitaba katkıda bulunan Sinan Bali, Neşe Sözmen, Zeynep Gülmez, Müge Eyidoğan, Melis Zararsız, Buğra Tokmakoglu, Ayşe Ahu Akyürek, Hande Pamuk, Baran Yaren, Cenk Uysal, Özlem Yücel, Caner Can Biçimli, Figen Letaconnoux, Serhat Engül, Serap Kaya, Müge Yiğit, İnci Alp, M. Ali Hocaoglu'na ve isimlerini burada saymadığım tüm Binrota.com üyelerine teşekkür ediyorum.

Gezi yazılarımin çoğunu bloguma koymuştum ve o şekilde orada öylece kalabilirdi. Ancak deşifre etmeden geçemeyeceğim: Yazıların kitap haline gelmesinin baş sorumlusu Binrota'nın kurucusu Velit Gazel'dir! İnternette yazdıklarımın kitaba dönüşme sürecini en başından destekleyerek beni harekete geçiren o'dur. Ve burada kalmayarak bunun gerçeğe dönüşmesi için her türlü altyapıyı hazırlayarak sunan ve kitabın her aşamasında konunun takipçisi olan gene o'dur. Kitabı okuyucu yorumlarıyla şekillendirme ve benim yaptığım hataları düzeltmek göreviyse editör Emrah Yaralı'ya düşmüştür. Hiç bozmadığı sakın tavrıyla ve hep söz verdiği zamanda bitirerek metinde yüzlerce düzeltme yapan kendisidir. Sayfa ve kapak tasarımını yapan Temel Üngör'se her şey içimize sinene kadar didindi durdu ama gıkı bile çıkmadan her şeyi halletti. Şu aralar Emrah ve Temel'in her ikisinin de ayrı ayrı kendi firmalarını kurma hazırlıkları tamamlanmak üzere. Bu vesileyle her ikisine de teşekkür ediyor, başarılar diliyorum.

Ayrıca hazırladığım metni internet ortamında gözden geçirdikten sonra çevreme gönderdim. Bu aşamada metni büyük bir sabır ve dikkatle okuyup düzelttikleri için Zafer 'TDK'ye göre' Aktan'a, eşi Alev Aktan'a, kardeşim Ayşegül'e ve 'orijinal yol arkadaşı' Işık Endir'e teşekkür ederim.

Ve son olarak gideceğim yerler hakkında gerek yolda, gerek yola çıkmadan bilgi ve destek aldığım ve isimlerini tek tek burada saymadığım sınırsız sayıdaki dostuma, hepinize desteğiniz için teşekkür ediyorum. Yeni bir geizde görüşmek dileğiyle...

Bir şirket yöneticisi kimsenin cesaret edemeyeceği bir şey yaptı. Bulunduğu çemberi kırdı, kalktı masasından, vurdu çantasını sırtına ve düştü yollara.

Gidilmemesi tavsiye edilen yerlere gitti, tükürük çorbası içti, sincap yedi, karafatmaları hüpletti, hayranlık uyandıran manzaraları, kanalizasyonda yaşayan insanları, köpek yiyenleri, pirinç tarlasında balık avlayanları, sokakta uyuyup tanımadığı insanlarla yemeklerini paylaşan hamalları gördü.

Bir yandan en kalabalık şehirlerin daracık otellerine tonla para verirken diğer yandan gecesi bir şişe su fiyatına doğa harikası inanılmaz yerlerde kaldı.

Gün geldi tekneyle gezdi, kendine özel tren tuttu, gün geldi sırtında çantayla günlerce ormanda yürüdü, motorla binlerce kilometre yol yaparak yüzlerce insanla, binlerce ilginç olayla karşılaştı.

İşte elinizde tuttuğunuz bu kitap, siz okuyucularımızla birlikte interaktif bir şekilde 115 ülke arasından seçilen en ilginç 55 yeri 'deli' bir keyifle anlatıyor.

Eğer siz de, volkanda sosis ızgaranın nasıl yapıldığını, uçsuz bucaksız bir düzlükte iki aracın nasıl çarpıştığını, 8 kişilik kasabadan 11 kişilik bir spor takımının nasıl çıktığını, hangi nehrin senede iki kez yön değiştirdiğini, helikopterli çobanları ya da Türkler'i öldürmenin serbest olduğu ülkenin hangisi olduğunu merak ediyorsanız hiç durmayın içinizdeki dürtüyü yolculuktan yana kullanın ve önceliği elinizdeki kitaba verin. Yolculuk 'deli'leri için eğlenceli ve keyifli bir okuma sizleri bekliyor.

ISBN 978-605-89617-1-5

